

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + Refrain from automated querying Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + Beibehaltung von Google-Markenelementen Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter http://books.google.com/durchsuchen.

AH 28.98

Marbard College Library

BOUGHT WITH INCOME

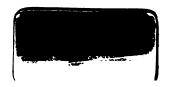
FROM THE BEQUEST OF

HENRY LILLIE PIERCE,

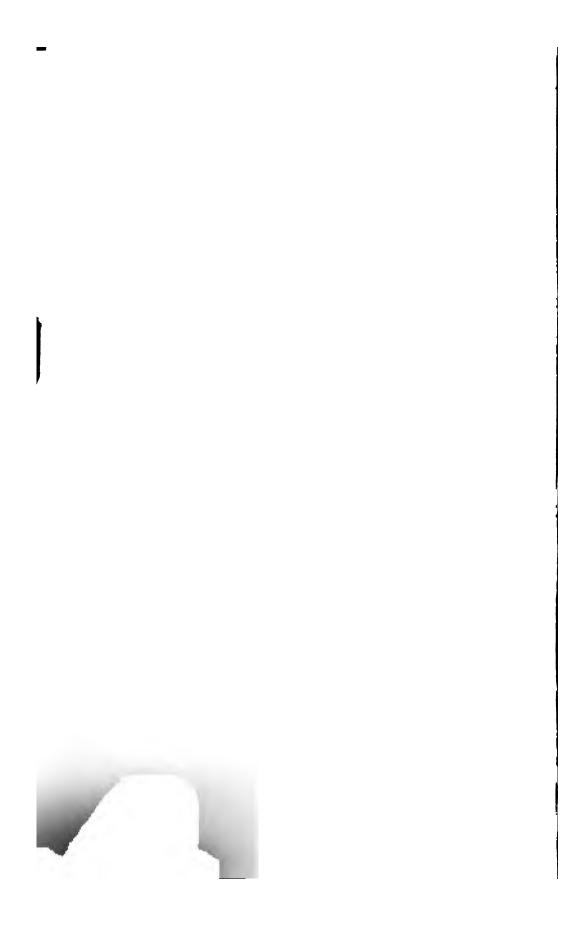
OF BOSTON.

Under a vote of the President and Fellows, October 24, 1898.

June 2,1900.

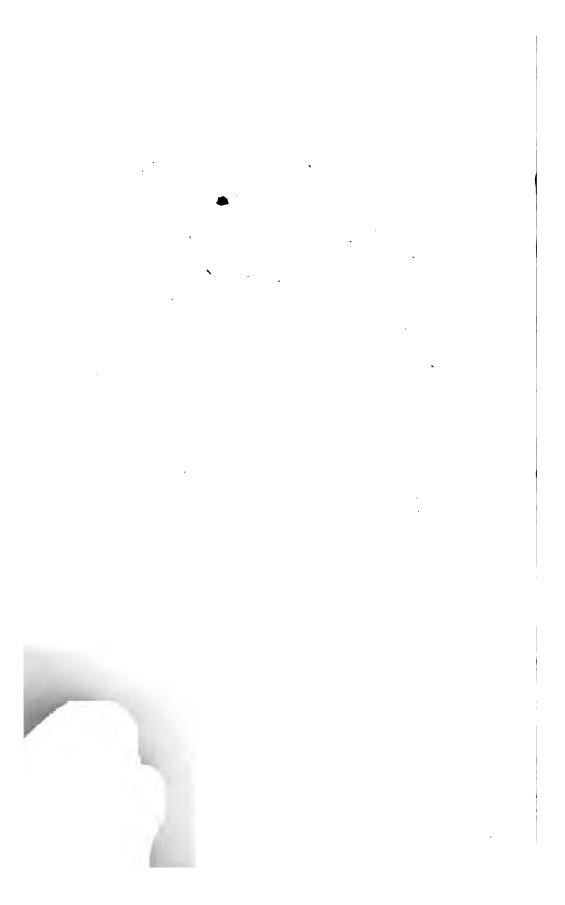
Ĺ

:

•

1

• · •

0

DIE

STAATSVERTRÄGE

DES ALTERTUMS

VON

RUDOLF VON SCALA

ERSTER TEIL

LEIPZIG

DRUCK UND VERLAG VON B. G. TEUBNER
1898

AH 28,98 July 2 1960

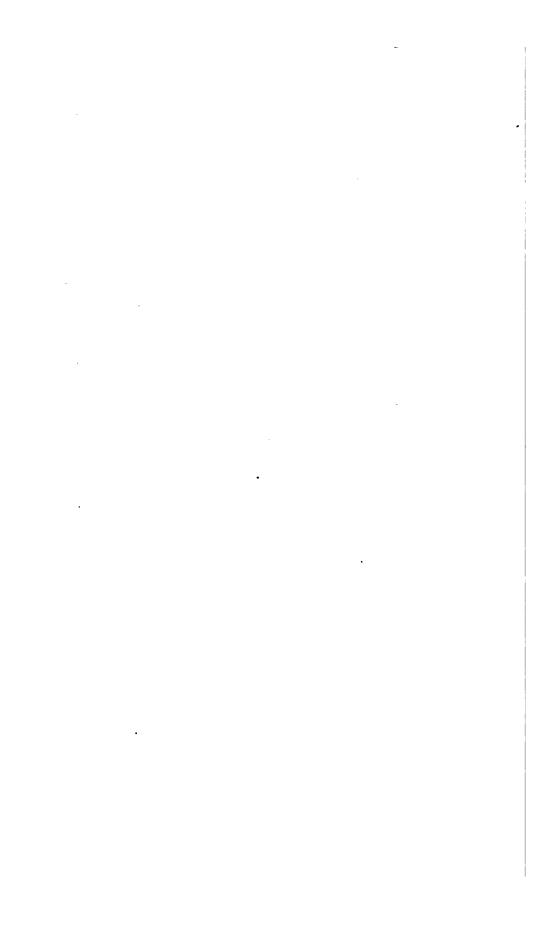
Pierce Jund
(I)

ALLE RECHTE, EINSCHLIESSLICH DES ÜBEBSETZUNGSRECHTS, VORBEHALTEN.

٠.

DEN RÖMISCHEN FREUNDEN

IN TREUEM GEDENKEN

Vorwort.

Die Staatsverträge des Altertums auf Stein und Erz und in litterarischen Texten zu sammeln, war längst notwendig: Forschungs- und Lehrzwecke forderten gleich dringendst eine derartige Sammlung. Sie soll hier in knappster Form gegeben werden. Der erste Teil umfast die Verträge bis 338 v. Chr., der zweite Teil, der nach Vergleichung der Inschriften an Ort und Stelle baldmöglichst nachfolgen soll, die Verträge bis 476 n. Chr.

Die Litteraturangaben und die Bemerkungen sind nach dem Wunsche der Verlagsbuchhandlung im gedrängtesten Ausmaß gegeben, allgemeinere Werke aber doch auch bei jedem Vertrag behufs Orientierung bei Studienzwecken angeführt.

Dementsprechend sind auch nur unbedingt wichtige textkritische Abweichungen aufgenommen.

Das Buch gliedert sich in vier Abschnitte. Der erste Abschnitt bringt die chronologisch sichergestellten Staatsverträge oder solche, deren Einreihung wegen weiten Abstandes von anderen Zeitereignissen keine falschen Schlüsse hervorbringen kann.

Wo die Einreihung den Überblick stören und bei aller Vorsicht der Benutzung doch zu irrigen Eindrücken führen könnte, ist sie unterblieben. Die römischen Verträge von dem zwischen Rom und Porsenna (505/4?) bis auf den zwischen Latium und Rom von 375 sind dem zweiten Abschnitt einverleibt, ebenso die folgenden: die Bündnisse des Kyros (mit Kypros usw.), die Verträge zwischen Sybaris und Kroton (um 530), Athen und Phaselis (um 440), Messana und Syrakus (beil. 425/4), Athen und den Haliern (zw. 420 und 413), der dreifsigjährige Frieden zwischen Sparta und Mantineia (zw. 418 und 416?), das Bündnis zwischen Leontinoi und Katana

(zw. 405 und 402?), der Münzvertrag zwischen Mytilene und Phokaia und das Bündnis zwischen Eretria und Histiaia (um 400), der förmliche Bündnisabschluß zwischen Sparta und Dionys (vor 398), der italische Städtebund (um 390), der Frieden zwischen Kotys I und Athen (nach 383), der Vertrag zwischen den Städten des olynthischen Bundes (382?), die Bündnisse zwischen Iason von Pherai und Theben (um 374?), Athen und Amyntas II (373?), Athen und Leukas (372?), die Friedensschlüsse zwischen Dionys II und Karthago und Dionys II und den Lukanern (364?), die Verträge zwischen Phaselis und Maussollos (nach 361), Erythrai und Hermias (357?), Athen und den Lokrern (356/5), Athen und Orontes (353?).

Der dritte Abschnitt umfast die zweiselhaften Verträge, ob sie zweiselhaft sind nach dem Gesichtspunkt des thatsächlichen und förmlichen Abschlusses (z. B. den angeblichen ältesten Vertrag zwischen Argos und Sparta, den Kimonischen Frieden, das Bündnis zwischen Athen und Rhodos von 396, zwischen Persien und dem korinthischen Bund von 393, zwischen Theben und Olynth 382), oder ob sie als Staatsverträge zweiselhaft sind, also staatsrechtlich nicht die Bedingungen des Vorhandenseins zweier unabhängiger Vertragsmächte auszuweisen haben (z. B. 351/0 Vertrag zwischen Tennes von Sidon und Nektanebos) oder auch förmlich eigentlich nur einen Erlass darstellen ("Verträge" Athens mit Erythrai 470, Kolophon 467, Milet 450/49, Samos 405/4, Thasos 389).

Der vierte Abschnitt enthält die Bruchstücke von Verträgen.

Ein ausführliches Nachwort behandelt dann in sachlicher und förmlicher Beziehung die Staatsverträge.

Bei den orientalischen Verträgen hatte sich der Verfasser des freundlichen Rates seines Freundes Krall (Wien) zu erfreuen, wie es ihm auch zur angenehmen Pflicht gereicht, seinem Kollegen Wilhelm (Athen) für mannigfache aus dem Text ersichtliche Mitteilung und Vergleichung warmen Dank zu sagen.

Meran, im März 1898.

Rudolf von Scala.

Inhaltsverzeichnis.

Nr.	Se:	ite
1.		
	nien), Karaindaš, mit dem König (Tethmôsis IV?) von	
	Ägypten	1
2.	Um 1450. Vertrag zwischen dem kassitischen König Karaindaš	
	von Babylon und dem König von Assyrien, Ašurbilnišišu .	1
3.	Um 1450. Bündnis des Fürsten von Mitani, Artatama, mit dem	
	König von Agypten, Tethmôsis IV	2
4.	Um 1430. Vertrag zwischen dem kassitischen König Burnabu-	
	riaš I von Babylon und dem König von Assyrien, Busur-	
	ašur	2
5.	Um 1420. Bündnis des Königs von Agypten, Amenôthes' III,	
	mit dem König von Kardunias, Kallima-Sin	2
6.	Bündnis des Königs von Ägypten, Amenôthes' III, mit dem	
	Fürsten von Mitani, Šutarna, und dessen Sohn Dušrata	3
7.		
	nôthes IV), mit den Königen von Karduniaš, Kurigalzu I	
	und dessen Sohne Burnaburiaš II	3
8.		4
9.	Bündnis des Fürsten von Mitani, Dušrata, mit dem König von	
	Agypten, Amenôthes IV	4
10.		
	dem König von Assyrien [Assur-uballit]	4
11.	Um 1360. Vertrag zwischen dem König von Karduniaš, Kuri-	
		5
12.	Um 1320. Vertrag zwischen dem König von Karduniaš, Nasi-	
	maraddaš, und dem König von Assyrien, Ramman-	
		5
13	(I). Um 1300. Vertrag des großen Fürsten von Chati, Chatisir,	
	mit dem großen Fürsten von Agypten, Ramses Miamu,	
	vom 21. Tybi des 21. Jahres Ramses' II	6
l 4 .	Um 1100. Vertrag zwischen dem König von Kardunias, Mar-	
	dukšapikziri, und dem König von Assyrien, Ašurbilkala . 1	13
۱5.	Um 900. Vertrag zwischen dem König von Karduniaš, Nabu-	
	šumiškun, und dem König von Assyrien, Ramman-nirari II 1	.3

Nr. Sei	te
16. Zwischen 860 und 853. Vertrag zwischen dem König von As-	
syrien, Salmanassar II, und dem König von Babylon, Na-	
	14
17. 854. Bündnis der Könige von Damaskos, Hamat und des	
Chatilandes	14
18. Um 650. Vertrag zwischen Athen und Eleusis	15
19. Um 648. Frieden zwischen Chalkis und Eretria. Friedens-	
urkunde im Heiligtum der amarynthischen Artemis in	
	16
20. 625. Bündnis der Messenier, Argeier, Arkader und Pisaten	
	17
21. Zwischen 610 und 595. Frieden zwischen Mytilene und Athen	
\B	18
22. Um 608. Bündnis des Königs Nabopolassar von Babylon mit	
	18
23. Um 600. Vertrag zwischen König Alyattes von Lydien und	
	19
24. Um 600. Vertrag zwischen König Alyattes von Lydien und	
	19
25. Um 600. Frieden zwischen König Alyattes von Lydien und	
	20
26. 585. Frieden zwischen König Alyattes von Lydien und König	
	20
27 (II). Zwischen 585 und 572. Bündnis zwischen Elis und	
	21
28. Um 569. Bündnis zwischen König Amasis von Agypten und	
	22
29. Zwischen 561/0 und 556/5. Bündnis zwischen Peisistratos und	
	22
30. Zwischen 555 und 550. Vertrag des Königs Kroisos von Lydien	
•	23
W 11 AV 14 BA 1 A 1 A 1 A 1 A 1 A 1 A 1 A 1 A 1 A	
82. Zwischen 550 und 541. Bündnis zwischen König Kroisos von	23
	٠.
	24
	24 25
85. Zwischen 545 und 540. Vertrag zwischen König Kyros von	40
	26
	26 26
	26 26
38. Um 583/2. Bündnis zwischen König Amasis von Ägypten und	40
·	28
39. 526. Bündnis zwischen König Kambyses von Persien und den	~ O
	28
OPERSTANCE AND PRODUCTION WAS A STATE OF THE	wo

Inhalteverzeichnis.	ΙX
Nr.	Seite
40. 519. Bündnis zwischen Athen und Plataiai	28
41 (IV). 508/7. I. Vertrag zwischen Rom und Karthago	29
42 (V). 493. Bündnis zwischen Rom und den Latinern (Erneuerung	
des alten Bündnisses durch Sp. Cassius)	31
43. 493. Vertrag zwischen Hippokrates von Gela und den Samiern	
44. Sommer 493. Verträge der ionischen Städte (durch Arta-	
phrenes veranlasst)	83
45. 492. Frieden zwischen Hippokrates von Gela und Syrakus	
(vermittelt durch Korinther und Korkyrnier)	34
46. Herbst 481. Eidgenossenschaft der Hellenen	84
47. 480. Frieden zwischen Gelon von Syrakus und Karthago	35
48. 476. Frieden zwischen Hieron von Syrakus und Theron von	•
Akragas	86
49. 473. Frieden zwischen Hieron von Syrakus und den Akra-	00
gantinern	36
50. 462/1. Vertrag der sicilischen Städte	37
· man a summary and a summary	
51. 460. Bündnis Athens mit Argos	37
53 (VI). 459. Vertrag Athens mit den Messeniern von Naupaktos	37
	38
	89
55. 458. Vertrag zwischen Sparta und Theben	39
56 (VII). 454/3. Bündnis Athens mit den Phokern	39
57 (VIII). 458. Vertrag Athens mit Egesta und Halikyai	41
58 (IX). Um 450. Rechtsvertrag zwischen Oianthea und Chaleion	43
59. Winter 450/449. Dreifsigjähriger Frieden zwischen Argeiern	
und Lakedaimoniern	44
60. Winter (Februar?) 450/49. Fünfjähriger Waffenstillstand zwi-	
schen Athen und den Peloponnesiern	44
61. 446. Frieden zwischen Athen und Boiotien	46
62. 446. Frieden zwischen Syrakus und Akragas	46
63. Winter 446/5. Dreissigjähriger Frieden zwischen Athen und	
Sparta	46
64. 443. Vertrag zwischen Thurioi und Kroton	48
65. 443. Vertrag zwischen Thurioi und Taras	49
66. 488. Schutzbündnis zwischen Athen und Kerkyra	49
67 (X). 433. Bündnis zwischen Athen und Region	50
68 (XI). 483. Bündnis zwischen Athen und Leontinoi	5 0
69. 432. Bündnis zwischen Athen, dem Fürsten von Elimia, Der-	
das I, und dem makedonischen Prinzen Philippos, Für-	
sten von Amphaxitis	52
70. 432. Eidgenossenschaft der Potidaiaten, Chalkidier und Bot-	
tiaier	52
71. 432. Vertrag und II. Bündnis Athens mit König Perdikkas II	
von Makedonien	52
72. 431. Bündnis Athens mit dem Odrysenkönig Sitalkes	58

.

•

,

Nr.	Seite
73. 481. III. Bündnis Athens mit König Perdikkas II von Ma-	
kedonien	54
74. 431. Bündnis Spartas mit Korinth, Megara, Sikyon, Pellene,	
Elis, Amprakia, Boiotien, Leukas, Anaktorion, Phokis,	
Lokris, Kamarina, Syrakus	54
75. 427. Erneuerung des Bündnisses zwischen Athen und Kerkyra	55
76. 427. Vertrag zwischen Athen und Kamarina	56
77 (XII). 425. Hundertjähriger Bund der Akarnanier, Amphilo-	
chier und Amprakioten	57
78. 424. Sicilischer Friedenskongress zu Gela	57
79 (XIII). Frühjahr 423. Waffenstillstand zwischen Athen und	
Sparta	58
80. Zwischen 423 und 421. Vertrag zwischen Athen und dem	
Perserkönig Dareios II (sog. Epilykosvertrag)	61
81 (XIV). 422. IV. Bündnis zwischen Athen und König Perdikkas	
von Makedonien	62
82 (XV). Um 422. Bündnis zwischen Athen und den Bottiaiern.	65
.88 (XVI). 12. April 421. Fünfzigjähriger Frieden zwischen Athen	
und Sparta	67
84 (XVII). Frühling 421. Bündnis zwischen Athen und Sparta.	71
85. 421. Bund zwischen Mantineia, Elis, Korinth, dem thrakischen	
Chalkis und Argos	74
86. Frühjahr 420. Bündnis zwischen Sparta und Boiotien	75
87 (XVIII). 420. Bündnis zwischen Athen, Argos, Mantineia und	
Elia	76
88 (XIX). Oktober 418. Bündnis zwischen Sparta, Argos, Perdik-	
kas und den Chalkidiern	80
89 (XX). 418/7. Bündnis zwischen Athen und Argos	82
90. 414. Vertrag zwischen Athen und Kentoripa	83
91. 418. Erneuerung des Vertrages Athens mit dem Messapier-	
fürsten Artas	84
92 (XXI). Februar 411. Soldvertrag zwischen Sparta und Persien	84
98 (XXII). 408/7. Vertrag Athens mit Selymbria	87
94 (XXIII). 405. Erster Friedensvertrag zwischen Dionysios I von	
Syrakus und Karthago	89
95. 15./16. April (16. Munychion) 404. Frieden zwischen Athen	•
und Sparta	90
96. 400. Frieden und Bündnis zwischen Sparta und Elis 97. 398/7. Bund sicilischer Städte mit Dionysios I von Syrakus .	92
98. 896. Bündnis zwischen Halikyai und Karthago	94 94
99. 896. Erweiterung des sicilischen Bundes unter Dionysios I	7*
von Syrakus	94
100 (XXIV). 895. Bündnis zwischen Athen und Boiotien	95
101 (XXV). 895. Bündnis zwischen Athen und den Lokrern	96
102. 395. Korinthischer Bund gegen Sparta	96
TAN MAN TANTAMBORAL DAMA BARAN Aberm	30

Inhaltsverzeichnis.

Nr.	ъ с	T	Saite
	Dez./.	Jan. 379/8. Bündnis zwischen Athen und Theben.	124
134.	378.	III. Friedensvertrag zwischen Dionysios I von Syrakus	
		und Karthago	125
135.		estens Sommer 378. Frieden swischen Sparta und Olynth	126
136.		Erneuerung des Bündnisses zwischen Athen und Theben	126
		. 378. Bündnis zwischen Athen und Byzanz	127
138	(XXXII). 377. Anfruf Athens zum Eintritt in den sogen.	
		zweiten attischen Seebund	129
139	(XXXII	II). 377. Vertrag zwischen Athen und Mytilene	134
		V). 377. Vertrag zwischen Athen und Methymna	135
141	(XXXV). 377. Bündnis zwischen Athen und Chalkis	136
142	(XXXV	I). 377. Bündnis Athens mit Ikos	137
143	(XXXV	(II). 375. Bündnis zwischen Athen und Korkyra, Akar-	
	•	nanien, Kephallenia	138
1 44 .	375.		
		Molotter	141
145.	374	Frieden zwischen Athen und Sparta	141
146.		-	141
140.	012.	Paralia	143
147	(V V V V	III). 14. Skiroph. 371. Friedenskongreß zu Sparta.	143
		X). 371. Allgemeiner Frieden zu Athen	
140 149.			144
		Erste Erweiterung des thebanischen Bundes	145
150.		Gründung des arkadischen Bundes	146
151.	370.	Bündnis zwischen Iason von Pherai und König Amyn-	
		tas II von Makedonien	147
152.		Bündnis zwischen Theben und dem arkadischen Bunde	147
153.	Frühl	ling 369. Bündnis zwischen Athen und Sparta (samt	
		Bundesgenossen)	148
154.	369.	Bündnis zwischen Theben und König Alexandros von	
		Makedonien	149
155.	369.	Zweite Erweiterung des thebanischen Bundes	150
156.	369 .	Vertrag zwischen König Alexandros von Makedonien	
		und Ptolemaios Aloros	151
157.	368.	Bündnis zwischen Athen und Alexandros von Pherai.	151
158.	368.	Vertrag zwischen Theben und Ptolemaios von Make-	
		donien	152
159	(XL).	368/7. Bündnis zwischen Dionysios I und Athen	152
	367.	Erster Vertrag zwischen Theben und Alexandros von	
		Pherai	154
161	(XLI).	867. Vertrag zwischen Theben und Persien (sogen.	
_ • •	\/·	(Pelopidas-Frieden)	155
162	(XLII)	866. Vertrag zwischen Theben und den Achaiern .	156
168.		Bündnis zwischen Sparta und den Achaiern	157
164.			157
		Ründnis zwischen Thehen und Erstrie (unter Themison)	159

		Inhaltsverzeichnis.	XIII
Nr.			Seite
166.	866.	Sonderfrieden swischen Korinth, Phleius und Theben.	158
167.	365.	Bündnis zwischen Achaia und Elis	159
168.	365.	Bündnis zwischen Sparta und Elis	159
169.	364.	Dritte Erweiterung des thebanischen Bundes	160
170.	364 .	Bündnis der Pisaten und Achaier gegen Elis	161
171.	363.	Zweiter Vertrag zwischen Theben und Alexandros von	
		Pherai	16
172.		Frieden zwischen Arkadien und Elis	169
		363/2. Vertrag Athens mit Keos	168
		862/1. Bund Athens mit den Peloponnesiern	168
175.	362/1	. Allgemeiner hellenischer Frieden	17
176	(XLV).		179
177.	359.	Erster Frieden und Bündnis zwischen Athen und König	
		Philippos von Makedonien	17
178.	359.	Frieden zwischen König Philippos von Makedonien und	
		Agis, dem Könige der Paionier	170
179.	358.	Erster Frieden zwischen König Philippos von Makedo-	
		nien und den Illyrern	177
1 80.		Erneuerung des latinischen Bundes	178
181	(XLVI).		
		(Eretria, Chalkis, Karystos, Hestiaia)	178
182	(XLVII). 357. Bündnis zwischen Athen und den Thraker-	
		fürsten Bairisades, Amadokos II und Kersebleptes	18:
183.	357.	Bündnis zwischen Chios, Rhodos, Byzantion, Kos und	
		Maussollos von Karien	18
184	. 357.	• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •	
	73 1	von Bosporos	184
185.	Ende	857. Frieden zwischen König Philippos von Makedo-	401
	070	nien und dem chalkidischen Bunde (Olynthos) Vertrag zwischen König Philippos von Makedonien und	18
186	. 356.		10
4.05	/VT 1711	den Thessalern	180
187	(XLVII		
		Ketriporis und den Königen Lyppeios von Paionien und Grabos von Illyrien	100
100	2K@ /E		188 19
188. 189.	,	Bündnis zwischen Athen und Phokis	19
189. 190.		Bündnis zwischen Sparta und Phokis	192
	(XLIX).		137
TAT	(ALIA).	Thrakien)	193
192.	354 .	Frieden zwischen Athen und den Bundesgenossen	194
192. 193.		Bündnis zwischen Rom und Samnium	19
195. 194.	352.	Bündnis zwischen König Philippos von Makedonien	190
工 7年.	<i>004</i> ,	und Byzantion	19
195.	352.	Bündnis zwischen König Philippos von Makedonien	± ∂ i
¥₽Û.	oou.	und dem Odrysenfürsten Amadokos	190
		Varjouration manufactor	100

•

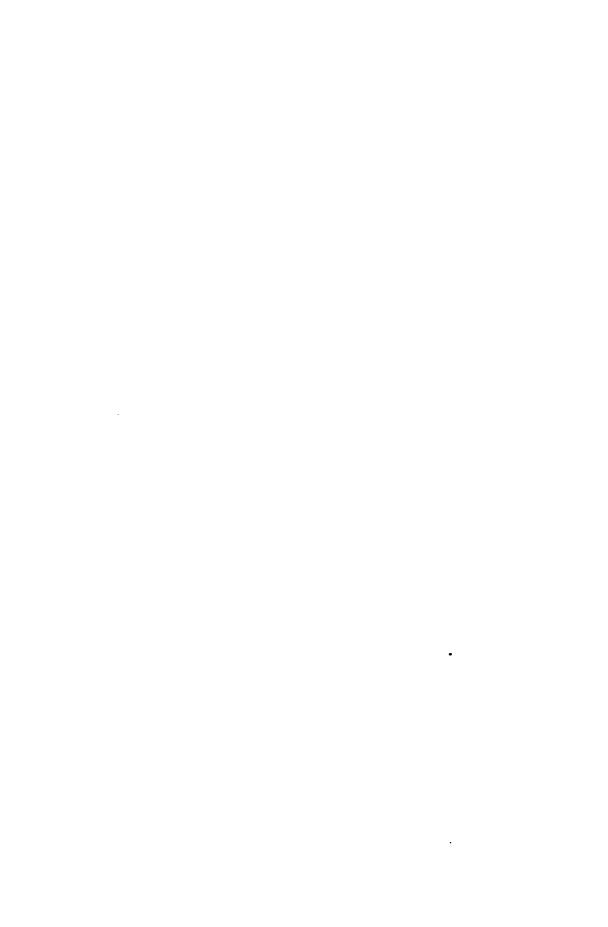
AH28.98 AH28.98 JUN 2 186. Pierce Jund (I)

ALLE RECHTE, EINSCHLIESSLICH DES ÜBERSETZUNGSRECHTS, VORBEHALTEN.

2. .

DEN RÖMISCHEN FREUNDEN

IN TREUEM GEDENKEN

Um 1450 v. Chr. Bündnis des Königs von Kardunias (Babylonien), Karaindas, mit dem König (Tethmôsis IV?) von Ägypten.

Die Kenntnis dieser und der Nummern 8, 5-9 verdanken wir dem Funde von Thontafeln mit babylonischer Keilschrift, welcher in den Ruinen der Residenzstadt Amenôthes' IV (jetzt Tell el Amarna) gemacht wurde. Die Tafeln, über 300 an der Zahl, welche jetzt in den Museen von Berlin, London und Gizeh sich befinden, enthalten Briefe mesopotamischer und syrischer Fürsten und Machthaber an Amenôthes III und Amenôthes IV. Die Stücke der Museen von Berlin und Gizeh sind herausgegeben von Winckler und Abel "Der Thontafelfund von El Amarna" (Mitteilungen aus den orientalischen Sammlungen der K. Museen zu Berlin, I-111), jene des British Museum von Bezold und Budge "The Tell el-Amarna Tablets in the British Museum" 1892. Übersetzungen lieferten Delattre, Proceedings of the Society of Biblical Archaeology, Bd. XIII f.; Revue des questions historiques 1896; Halévy, Revue des études juives, Bd. XX f.; Journal Asiatique, Bd. XVI f.; Sayce, Records of the Past, New Series, Bd. III f. Jetzt liegen sämtliche Tafeln in Transskription und Übersetzung in dem fünften Bande der Keilinschriftlichen Bibliothek: Die Thontafeln von Tell-el-Amarna, von Hugo Winckler (= Winckler), vor.

Auf das Bündnis des Karaindas, welches als Beginn freundschaftlicher Beziehungen zwischen Agypten und Babylonien bezeichnet zu sein scheint, bezieht sich der unter Nr. 7 erwähnte Brief.

Seit dem Ausgange Tethmösis' III tritt uns in Vorderasien neben Agypten und Babylonien eine Reihe von Staaten, vor allem Mitani (= Naharin), Alašia, Chati, Aššur, entgegen, deren Fürsten als gleichberechtigt mit einander verkehren.

2.

Um 1450. Vertrag zwischen dem kassitischen König Karaindaš von Babylon und dem König von Assyrien, Ašurbilnišišu.

Thontafel, am oberen Rande abgebrochen (sogen. synchronistische Geschichte, enthält die Beziehungen zwischen Assyrien und Babylonien von der Mitte des 15. Jahrh. bis auf Ramman-nirari III, 812—783, unter dessen Regierung diese aus Archiven geschöpfte Zusammenstellung verfast ist).

Keilinschr. Bibl. I 195: Karaindaš, König von Karduniaš, ² und Ašurbilnišišu, König von Aššur, schlossen Verträge ³ unter einander ⁴ und legten einen Eid über dieses Gebiet mit einander ab. •

Rawlinson, The cuneiform inscr. of the Western Asia II 65, 1; III 4, 3. Peiser und Winckler, Keilinschriftl. Bibl. I 194 (nach der Kopie Wincklers). — Übersetzt von Sayce, Rec. of the Past III 29—36. Transactions of the Society of Bibl. Arch. (Lond.) II 120 ff. Smith, Assyrian Discoveries 250 ff. Delitzsch bei Mürdter, Kurzgef. Gesch. Assyr. (Stuttgart 1882) 142 ff. und Keilinschr. Bibl. I 195 ff.

3.

Um 1450. Bündnis des Fürsten von Mitani, Artatama, mit dem König von Ägypten, Tethmôsis IV.

Tethmôsis IV vermählt sich mit der Tochter des Artatama; es ist die Königin Ägyptens Mutmwa, die Mutter Amenôthes' III.

Vgl. den unter Nr. 9 erwähnten Brief Dušrata's, des Enkels Artatama's, an Amenôthes IV.

4.

Um 1430. Vertrag zwischen dem kassitischen König Burnaburias I von Babylon und dem König von Assyrien, Busurasur.

Synchr. Gesch.

KB I 195: ⁶ Buşurašur, König yon Aššur, und Burnaburiaš, ⁶ König von Karduniaš, verhandelten über das Gebiet, ⁷ bestimmten die Grenze auf beiden Seiten.

6 beschworen die Grenzen und schlossen aus freien Stücken ein Bündnis ab] Hommel. 7 Grenze (tahumu)] Abmachung Peiser.

Vgl. Nr. 2. Winckler, Altorient. Forsch. (Leipzig 1894) 2, 120 ff. Hommel, Gesch. Bab.-Ass. 484.

5.

Um 1420. Bündnis des Königs von Ägypten, Amenôthes' III, mit dem König von Karduniaš, Kallima-Sin.

Erwähnt in dem Briese Amenôthes' III an Kallima-Sin, British Museum 1 (Winckler 1). Schon Kallima-Sin(?)'s Vater stand in Besiehungen zu Amenôthes, er hatte ihm seine Tochter gesendet.

Hommel, Geschichte des alten Morgenlandes S. 78, liest den Namen Kallima-Inzu. Winckler, Altorient. Forsch. 2, 120.

6.

Bündnis des Königs von Ägypten, Amenôthes III, mit dem Fürsten von Mitani, Šutarna, und dessen Sohn Dušrata.

Amenôthes III vermählt sich in seinem 10. Jahre mit Giluḥipa, Šutarna's Tochter (vgl. den seit längerer Zeit bekannten Scarabāus von Amenôthes III, welcher Šutarna und Kilugipa erwähnt, Ägypt. Zeitschr. XVIII 81; XXVIII 112 f. Recueil de travaux XV 200) und gegen Ende seiner Regierung mit Taduḥipa, der Tochter Dušrata's.

London 8 (Winckler 17). An Nimmuria schreibt Dušrata: "Zur Zeit Deiner Väter haben diese mit meinen Vätern sehr Freundschaft gehalten; Du hast (sie) noch obendrein vermehrt und mit meinem Vater gar sehr Freundschaft gehalten. Jetzt nun, da Du und ich mit einander Freundschaft halten, hast Du sie noch zehnmal enger als mit meinem Vater gestaltet. Die Götter mögen (sie) gedeihen lassen diese unsere Freundschaft. Tišub der Herr (der Gott des Landes Mitani) und Ammon mögen für ewig so wie jetzt anordnen."

Näheres über die Ehebündnisse in dem Briefe Dušrata's an Amenôthes IV Berlin 24 (Winckler 21). Auf der Tafel Berlin 26 (Winckler 296) sind "die Geschenke der Mitgift" verzeichnet, "welche Dušrata, König von Mitani, Nimmuria, seinem Bruder, seinem Schwiegersohne, schenkte, als er Taduhipa, seine Tochter, nach Agypten an Nimmuria zur Frau gab".

7.

Um 1400. Bündnis des Königs von Ägypten, Naphuria (Amenôthes IV), mit den Königen von Karduniaš, Kurigalzu I und dessen Sohne Burnaburiaš II.

Erwähnt in Briefen des Burnaburias an Amenôthes IV (Berlin 4, Winckler 6): "Sowie früher Du und mein Vater mit einander Freundschaft übten, so soll jetzt mit mir und Dir beiderseitig zwischen uns etwas Unfreundschaftliches oder Entfremdendes nicht eintreten." Näheres giebt die nachfolgende Stelle desselben Briefes: "Zur Zeit Kurigalzu's, meines Vaters, haben die Kanaanäer allesamt an ihn geschrieben: ""Gegen die Grenze des Landes wollen wir ziehen und einen Einfall machen. Mit Dir wollen wir uns vereinigen."" Mein Vater hat ihnen Folgendes geschrieben: ""Gieb es auf, mit mir Dich ins Einvernehmen zu setzen.

Wenn Du gegen den König von Ägypten, meinen Bruder, Feindschaft hegst, es mit einem andern hältst, daß ich dann nicht komme und Euch plündere, denn er ist mit mir verbunden."" Mein Vater erhörte sie nicht wegen Deines Vaters." London 3 (Winckler 8): "Seit der Zeit von Karaindaš, seit Boten Deiner Väter zu meinen Vätern kamen, bis jetzt lebten sie in gutem Einvernehmen. Jetzt leben Du und ich, wir (beide) in gutem Einvernehmen." Berlin 8 (Winckler 11): "Ich und mein Bruder haben mit einander Freundschaft abgemacht und Folgendes gesprochen: Wie unsere Väter mit einander, so wollen wir Freunde sein."

8.

Bündnisse syrischer Fürsten.

In den Tafeln von Tell el Amarna werden gelegentlich Bündnisse syrischer Fürsten unter einander erwähnt.

Berlin 92 (Winckler 50). Der König Agyptens schreibt an (Aziru) den Fürsten von Amurra: "Und siehe ein Fürst hat gehört, daß Du verbündet bist mit dem Fürsten von Kadeš, Speise und Trank mit einander zu liefern, und es ist wahr. Warum handelst Du so, warum gehst Du ein Bündnis ein mit einem Fürsten, mit dem ein anderer in Feindschaft lebt?"

London 28 (Winckler 150). Abimilki von Tyros schreibt dem König: "Zimrida von Sidon und Aziru, der Rebell gegen den König, und die Leute von Arvad haben sich besprochen und einen Bund geschlossen mit einander und haben zusammengebracht ihre Schiffe, ihre Streitwagen , um wegzunehmen Tyros, die Magd des Königs."

9

Bündnis des Fürsten von Mitani, Dušrata, mit dem König von Ägypten, Amenôthes IV.

Auf die Erneuerung des unter Artatama und Sutarna bestehenden Bündnisses zwischen Mitani und Ägypten wird im Briefe Dušrata's an Amenôthes IV, Berlin 24 (Winckler 21) und Berlin 23 (Winckler 23), Bezug genommen.

10.

Um 1380. Vertrag des Königs [Karaḥardas] von Kardunias mit dem König von Assyrien [Assur-uballit].

Erwähnt in der babylon. Chronik (Pinches, Records of the Past V 106 ff. Journal of the R. Asiatic Society 1894, 807 ff. Winckler, Altorient. Forsch. 3, 298 ff.) I 2, mit den Ergänzungen von Winckler (Altorient. Forsch. 2, 116): "König [Karahardaš] von Karduniaš und König [Assuruballit] von Assyrien [. . . . Gebiet] teilten sie, gegenseitige Grenze bestimmten sie."

11.

Um 1360. Vertrag zwischen dem König von Karduniaš, Kurigalzu II, und dem König von Assyrien, Bel-nirari. Zu dem Bruchstück Nr. 2 gehörig.

KB I 197: ¹⁸ Zur Zeit des Bel-nirâri, Königs von Aššur, war Kurigalzu, der Junge, [König von Karduniaš]. ¹⁹ Bel-nirâri, König von Aššur, kämpfte bei Sugaga am [Flusse Ṣalṣalat] ²⁰ mit ihm, brachte ihm eine Niederlage bei; seine Leute...... ²¹ sein Lager führte er fort. Von...... des Landes Subari bis Karduniaš halbierten sie die Äcker, teilten das Gebiet, setzten die Grenze fest.

20 [Flusse Ṣalṣalat] zu erg. nach der babyl. Chronik (Winckler, Altorient. Forsch. 8, 301) col. III 21. Vgl. Winckler, Altorient. Forsch. 2, 122. 21 Von [der Strasse] des Landes Šubari (Syrien) Hommel 463. 500. Šubari, das von den Aramäern bewohnte Kulturland, Meyer. Die Šubari sassen am linken Euphratuser, an der Grenze Mesopotamiens. Vgl. Winckler, Altorient. Forsch. 2, 154; 8, 229.

Tiele, Bab.-ass. Gesch. I 140. 146. Winckler, Gesch. Bab. u. Ass. 91. Hommel, Gesch. Bab.-Ass. 435. Vgl. Delitzsch, Wo lag das Paradies? (Leipz. 1881) 284.

12.

Um 1320. Vertrag zwischen dem König von Karduniaš, Nasimaraddaš, und dem König von Assyrien, Ramman-nirari I.

Zu dem Bruchstück Nr. 2 gehörig.

KB I 197: ²⁴ Ramman-nirâri, König von Aššur, (und) Nasimaraddaš, König von Karduniaš, ²⁵ kämpften mit einander

Nasimaraddaš, König von Karduniaš, 25 kämpsten mit einande in Kâr-Istâr und Akarsallu.

²⁸ Für das Gebiet bestimmten sie folgende Grenze: ²⁹ ihre Gebiete von Pilasķi ⁸⁰ am jenseitigen Ufer des Tigris, von Armanakarsalu ⁸¹ bis Lulumi und teilten (es).

Tiele, Bab.-ass. Gesch. I 141. 146. Hommel, Gesch. Bab.-Ass. 486. Winckler, Gesch. Bab. u. Ass. 91; Altorient. Forsch 155.

Dass hier Worte des Vertrages selbst vorliegen, ist klar. Pilaski (am rechten User) bei Hatra oder am Sindjar. Die Lage von Lulumi (beziehungsweise Lulubi) ist durch die Inschrift des Königs Anubanini von Lulubi (Recueil de travaux XIV S. 100 f.) in Ser-i-Pul (auf der Strasse von Bagdad nach Kirmanschahan) fixiert. Die im Vertrage bestimmte

Grenzlinie zieht sich wohl von der Einmündung des unteren Zab bis zu dem südöstlichen Teile des Lulumi-Gebietes.

13 (I).

Um 1300. Vertrag des großen Fürsten von Chati, Chatisir, mit dem großen Fürsten von Ägypten, Ramses Miamu,

vom 21. Tybi des 21. Jahres Ramses' II.

Die hieroglyphische Übersetzung dieses Vertrages ist uns in swei Kopien erhalten. Die eine derselben, die fast vollständig ist (nur einzelne Zeilen der Mitte und des Schlusses sind verstümmelt), findet sich an der äußeren Südwand des großen Hypostyls in Karnak. Sie ist publiziert bei Champollion, Notices II 195 f.; Rosellini, Monumenti Storici T. 116; Lepsius, Denkmäler III 146; Brugsch, Recueil I T. 28, und neuerdings viel vollständiger von Bouriant im Recueil de travaux relatifs à la philologie et à l'archéologie égyptiennes et assyriennes XIII 153 f. Von der anderen, wenig beachteten Kopie, die im Ramesseum stand, sind jetzt nur die neun Schlusszeilen zum Teil erhalten. Da die letzten Zeilen der Kopie in Karnak arg beschädigt sind, so leistet das Duplikat vom Ramesseum zur Rekonstruktion des Schlusses des Textes vorzügliche Dienste. Herausgegeben ist die Inschrift des Ramesseums von Champollion, Notices II 585-6, und Bouriant im eben genannten Recueil XIV 67 f. Übersetzungen des Textes (fast durchgehends nach dem Exemplar von Karnak) gaben neben Champollion vor allem Brugsch, Recueil I 43. 49, Reiseberichte 117-121, Geographische Inschriften II 26 f., Histoire de l'Égypte I 146 f., Geschichte Ägyptens 518 f., Agyptologie 500 f.; Chabas, Voyage d'un Égyptien p. 831 f.; Goodwin, Records of the Past IV 25 f.; E. de Rougé, Revue Archéol. XIII 268 (vgl. auch Egger, Études hist. sur les traités publiques 248 f.); Wiedemann, Geschichte Agyptens II 438 f.; Erman, Agypten II 704 f.; Bouriant im Recueil XIV 69 f.

In der vorliegenden möglichst wortgetreuen Übersetzung, die durchaus dem von Bouriant gegebenen Texte folgt, sind Ergänzungen des Textes durch eckige Klammern, Wörter, die zum leichteren Verständnis eingefügt wurden, durch runde Klammern eingefaßt. Von dem beiden Namensringen Ramses' II ist der erste (es ist der vierte Name) durch Osymandyas (Diodor I 47), der zweite (es ist der fünfte Name) durch Ramses Miamu wiedergegeben. Die Umschriften der Fremdnamen sind in Bezug auf die Vokale nur annähernd. Vgl. für diese chetitischen Orts- und Personennamen Max Müller, Asien und Europa S. 830 f.; Sachau, Bemerkungen zu kilikischen Eigennamen in der Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete VII S. 85 f., und Krall, Anzeige von Wincklers Geschichte Babyloniens und Assyriens in der Zeitschrift für österr. Gymnasien 1893 S. 341.

Im Jahre 21, am 21. des (Monats) Tybi unter der Regierung des Königs von Ober- und Unterägypten Osymandyas, des Sohnes der Sonne Ramses Miamu, der Leben spendet ewiglich und immerdar, geliebt von Amon-Ra, Harmachis, Ptah von Memphis, Mut, der Herrin vom Aschur(see), Chonsu Ne- 5 ferhotpe. Sitzung auf dem "Throne des Horos der Lebenden" nach Art des Vaters Harmachis ewiglich, ewiglich, immerdar.

Siehe an diesem Tage (zog) seine Majestät nach der Stadt Pi-Ramses, um seinen Vater Amon-Ra, Harmachis, Tum, den Herrn von Heliopolis, Amon des Ramses Miamu, Ptah des 10 Ramses Miamu, [Sutech des Ramses Miamu,] den Starken, den Sohn der Nut zu feiern, auf dass sie ihm unendlich viele Triakontaëteriden und glückliche Jahre gewähren und alle Länder unter seine Füse geben.

Abschrift der Tafel aus Silber, welche der große Fürst von Chati, Chatisir, zu Pharao L. H. G. durch seinen Boten Tartisub¹), seinen Boten Râmes bringen ließ, um Frieden von der Majestät Osymandyas, dem Sohne der Sonne Ramses Miamu, 25 dem Stiere der Fürsten, welcher seine Grenzen auf der ganzen Erde nach Belieben errichtet, zu erbitten.

(Das ist) der Vertrag, welchen der große Fürst von Chati, Chatisir, der Mächtige, der Sohn des Maurosir, des großen Fürsten von Chati, des Mächtigen, der Enkel des 30 Sapalul, des großen Fürsten von Chati, des Mächtigen, auf der Tafel aus Silber mit Osymandyas, dem großen Fürsten von Ägypten, dem Mächtigen, dem Sohne des Men-mô-rê (Seti I), des Fürsten von Ägypten, des Mächtigen, dem Enkel des Men-pehte-rê (Ramses I), des Fürsten von Ägypten, ge-35 schlossen hat. Es ist ein guter Vertrag für Frieden und Bündnis, welcher Frieden [und Bündnis] für ewig gewähren soll.

¹⁾ Vgl. den Namen des Gottes des Mitanilandes, Tišub.

Es stand vorher so, seit jeher, zwischen dem großen Fürsten von Ägypten und dem großen Fürsten von Chati, daß die Gottheit zwischen ihnen keine Feindschaft wegen der Verträge aufkommen ließ. In der Zeit des Mutalu, des großen Fürsten von Chati, meines Bruders, da führte er (jedoch) Krieg mit [Osymandyas], dem großen Fürsten von Ägypten. Aber danach, von heute an, siehe es steht Chatisir, der große Fürst von Chati, im Vertrag, auf daß bestehen bleibe die Einrichtung, welche Rê und Sutech dem Lande Ägypten und dem Lande Chati gegeben haben, und kein Streit zwischen ihnen jemals entstehe.

Siehe es ist Chatisir, der große Fürst von Chati, im 50 Vertrag mit Osymandyas, dem großen Fürsten von Ägypten, von heute an, auf daß guter Friede und gutes Bündnis zwischen uns für ewig sei. Er ist mit mir verbündet und hält Frieden mit mir, (und) ich bin mit ihm verbündet und halte Frieden mit ihm ewiglich.

Nachdem das Verhängnis Mutalu, den großen Fürsten von Chati, meinen Bruder, ereilt hatte, da setzte sich Chatisir als großer Fürst von Chati auf den Thron seines Vaters; da sah ich darauf, mit Ramses Miamu, dem großen Fürsten von Ägypten, unseren Frieden und unser Bündnis zu schließen.

Diese seien besser als der Friede, als das Bündnis, welche früher im Lande bestanden. Siehe ich, der große Fürst von Chati, und Ramses Miamu, der große Fürst von Ägypten, sind im guten Frieden, im guten Bündnis, die Kinder der Kinder des großen Fürsten von Chati sind im Bündnis und Frieden mit den Kindern der Kinder Ramses' Miamu, des großen Fürsten Ägyptens. Unsere Bundesverhältnisse, unsere Friedensverhältnisse, (nämlich) zwischen Ägypten und dem Lande Chati, seien friedliche und bundesgenossenschaftliche insgesamt, ewiglich.

Kein Streit entstehe zwischen ihnen. Niemals dringe der 70 große Fürst von Chati in Ägypten ein, um Sachen von dort wegzunehmen; niemals dringe Ramses, der große Fürst von Ägypten, in das Land Chati ein, um Sachen von dort wegzunehmen.

Den gerechten(?) Vertrag, welcher zur Zeit Sapalul's, des 75 großen Fürsten von Chati, desgleichen den gerechten(?) Vertrag, welcher zur Zeit Mutalu's, des großen Fürsten von Chati, meines Vaters (sic!), bestand, werde ich erfüllen, und siehe es wird ihn (auch) erfüllen Ramses Miamu, der große Fürst von Ägypten. Wir sind zugleich [übereingekommen] von heute an, und wir werden ihn erfüllen und gerecht vorschen (?).

Wenn aber ein anderer (als) Feind des großen Fürsten von Chati kommt [und dieser dem Ramses Miamu, dem großen Fürsten von Ägypten, sagen läßt], zu ihm mit Macht zu kommen, um seinen Feind zu töten, und es nach dem Sinn des Ramses Miamu, des großen Fürsten von Ägypten, 100 ist auszuziehen, so möge er [ihm Hilfe bringen; wenn es aber nicht nach dem Sinn des Ramses Miamu, des großen Fürsten von Ägypten, ist auszuziehen, so möge er seine Fußtruppen und seine] Reiterei [ziehen lassen] in Erwiderung der Anfrage des Landes Chati.

. Osymandyas, der große Fürst von Ägypten, 115 ewiglich lebend.

[Wenn] das Land Chati, und er zurückkehrt und verweilt (?) bei (?) dem großen Fürsten von Chati

Oder wenn ein angesehener Mann des Landes Chati flieht und er zu Ramses Miamu, dem großen Fürsten von 185 Ägypten, kommt, sei es von(?) einer Stadt, sei es von(?) einem Landgebiet(?), oder von einem von denen des Landes Chati, und er zu Ramses Miamu, dem großen Fürsten von Ägypten, kommt, so möge Osymandyas, der große Fürst von Ägypten, sie nicht aufnehmen, und es möge Ramses von Ägypten, sie nicht aufnehmen, und es möge Ramses zu dem großen Fürsten von Chati, und sie werden (in Ägypten) nicht verbleiben. Desgleichen wenn ein Mann oder zwei oder drei unbekannt in das Land Ägypten kommen, um Knechte von andern zu werden, so lasse Osyman145 dyas, der große Fürst von Ägypten, sie nicht verbleiben, sondern zu dem großen Fürsten von Chati zurückführen.

Es sind die Worte des [Vertrages, welchen] der große Fürst von Chati [mit Ramses Miamu], dem großen Fürsten [von Ägypten, geschlossen hat und der] auf der Tafel aus 150 Silber [verzeichnet ist] entsprechend den Worten der Tausend-Götter, von männlichen und weiblichen Gottheiten von denen des Landes Chati, und von seiten der Tausend-Götter, von männlichen und weiblichen Gottheiten von denen des Landes Ägypten. Sie sind mir Zeugen [der Wahrheit?] der Worte.

Rê, der Herr des Himmels - Rê von der Stadt Erenna 155 — Sutech, der Herr des Himmels — Sutech von Chati — Sutech von der Stadt Erenna — Sutech von der Stadt Tapuer(o)nta — Sutech von der Stadt Pairka — Sutech von der Stadt Chisasapa — Sutech von der Stadt Sarisu — Sutech von der Stadt Chiropa — Sutech von der Stadt Rochasna — 160 Sutech [von der Stadt] — [Sutech von der Stadt] — Sutech von der Stadt to — Sutech von der Stadt Mochipaina - Ant(a)rot von Chati der Gott von Zaitatcherre — der Gott von Karzaia (?) der Gott von Terpantaris — die Göttin der Stadt Ka//chen/// 165 — die Göttin von ///wanu — die Göttin von Zain///// — der Gott von Zain/ute — der Gott von //ropa — der Gott von Ch//ba/// — die Königin des Himmels (und) aller Götter — die Göttin Herrin des Erdbodens — die Herrin des Eidschwurs (?) - Schesachiro, die Herrin der Berge (und) der Gewässer des 170 Landes Chati — die Götter des Landes Kizawadana.

Amon — Rê — Sutech — die männlichen (und) weiblichen Gottheiten der Berge (und) der Gewässer des Landes Ägyptens, des Himmels, des Erdbodens, des Meers, der Winde, der Stürme.

In Bezug auf die Worte, welche auf der Tafel aus Silber für das Land Chati und das Land Ägypten (stehen), so werden demjenigen, der sie nicht beachtet, die Tausend-Götter des Landes Chati und die Tausend-Götter des Landes Ägypten sein Haus, sein Land, seine Knechte vernichten.

Wer aber diese Worte, welche auf der Tafel aus Silber stehen, beobachtet, sowohl (von Bewohnern) des Landes Chati als auch von Bewohnern Ägyptens, dem gewähren dafür, daß er sich folgsam gegen dieselben erwiesen hat, die Tausend-Götter von Chati und die Tausend-Götter von Ägypten 185 Gesundheit (und) Leben mit seinem Hause, seinem Lande, seinen Knechten.

Wenn ein Mann des Landes Ägypten oder zwei oder drei zu dem großen Fürsten von Chati als Flüchtlinge kommen, 190 so wird sich der große Fürst von Chati ihrer bemächtigen und sie zurückführen lassen zu Osymandyas, dem großen Fürsten von Ägypten. Die Leute, welche er dem Ramses Miamu, dem großen Fürsten von Ägypten, zurückführen ließ, verfolge man nicht wegen ihres Verbrechens, man vernichte nicht ihr Haus, ihre Frauen, ihre Kinder, man töte sie nicht, man verletze sie nicht an den Augen, an den Ohren, am Munde, an den Füßen, man verfolge sie wegen keinerlei Verbrechens.

Desgleichen wenn Leute aus dem Lande Chati flüchten, sei es einer, seien es zwei, seien es drei, und sie kommen zu Osymandyas, dem großen Fürsten Ägyptens, so möge sich Ramses Miamu, der große Fürst Ägyptens, ihrer bemächtigen und sie zurückführen lassen zu dem Fürsten von Chati, und der große Fürst von Chati möge sie nicht wegen ihres Verbrechens verfolgen, man vernichte nicht ihr Haus, ihre Frauen, ihre Kinder, man töte sie nicht, man verletze sie nicht an den Ohren, an den Augen, am Munde, an den Füßen, man verfolge sie wegen keinerlei Verbrechens.

In der Mitte der Tafel aus Silber, auf ihrer Hauptseite, ist das Bild des Sutech, der den Arm schlingt um den 210 großen Fürsten von Chati¹), dargestellt, umschlossen von der Legende: "Siegel des Sutech, des Fürsten des Himmels. Siegel des Vertrages, welchen geschlossen hat Chatisir, der große Fürst von Chati, der Mächtige, der Sohn Maurosir's, des großen Fürsten von Chati, des Mächtigen." Inner-215 halb der Legende der Darstellung (steht) das Siegel des Sutech, des Fürsten des Himmels. In der Mitte (der Tafel), auf ihrer Seite (Vorderseite? Rückseite?), ist das Bild des Gottes von Chati, der den Arm schlingt um die große Prinzessin von Chati, dargestellt, umschlossen von der Legende: "Siegel 220 des Rê der Stadt Eranna, des Herrn der Erde. Siegel der Puu-chipa, der großen (Gemahlin) des Fürsten des Landes Chati, der Tochter des Landes Kizawadana /////// Eranna, (die? der?) Herrscherin des Landes, der Dienerin der Göttin." Innerhalb der Legende (steht) das Siegel des Rê von Eranna, 225 des Herrn des ganzen Landes.

1) Unter den Skulpturen bei Boghazköi, einem Centrum syrischkappadokischer Kultur, findet sich die Darstellung eines Gottes, der seinen linken Arm um den König legt; Jensen, Grundlage für eine Entzifferung der hatischen oder cilicischen(?) Inschriften, Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft Bd. XLVIII S. 235 f.

14.

Um 1100. Vertrag zwischen dem König von Kardunias, Marduksapikziri, und dem König von Assyrien, Asurbilkala.

Bruchstück des Britischen Museums 217, zur Tafel mit der synchronistischen Geschichte gehörend.

KB I 199: Zur Zeit Ašurbilkala's, Königs von Aššur, ²⁶ (war) Mardukšapikziri König von Karduniaš. ²⁷ Freundschaft. Eintracht und Frieden ²⁸ machten sie mit einander.

Ašurbilkala ist der Sohn des großen Tiglat-Pilesar I, der um 1120 zur Regierung gelangte; dessen Herrschaft wird über das bezeugte 10. Jahr hinaus gereicht haben. Die Lesung Mardukšapikziri (statt Mardukšapikkullat) nach Hilprecht, Old Babylonian Inscriptions I 44, N. 4, und Hommel.

Tiele, Bab.-assyr. Gesch. I 156. Hommel, Gesch. Bab.-Assyr. 469. 535. Winckler, Gesch. Bab. u. Assyr. 97. 98.

15.

Um 900. Vertrag zwischen dem König von Kardunias, Nabusumiskun, und dem König von Assyrien, Ramman-nirari II.

Synchronist. Gesch. u. Brit. Mus. Rm 854 Col. I.

KB I 201: ¹⁰ Rammân-nirâri, König von Aššur, kämpfte mit Nabušumiškun, ¹¹ König von Karduniaš, und brachte ihm Niederlage bei.

17...... tiber ihre Tochter mit einander sprachen sie.
18.... [Freundschaft,] Eintracht und Friede machten sie mit einander. 19 Die Leute von Aššur und Akkad..... mit einander. 20 Von Tilbäri, das oberhalb von Zaban, 21 bis Tilšab(a)täni und Tilšazabdäni setzten sie die Grenze fest.

17 ihre Töchter gegenseitig (gaben sie einander zur Ehe?) Hommel, Gesch. Bab.-Assyr. 544.

Delitzsch, Wo lag das Paradies? (Leipz. 1881) 203. Tiele, Bab.assyr. Gesch. I 167 ff. 178. Hommel, Gesch. Bab.-Assyr. 543. Winckler, Gesch. Bab. u. Assyr. 115.

Die Grenze zwischen Assyrien und Babylon wird also so bestimmt, daß sie vielleicht parallel mit dem unteren Zab vom Hügel E-bari oberhalb der Stadt Zaban (südlich des Zâb: Hommel 462, 1) bis zum Hügel von Batâni bei der Stadt Zabdan läuft. Die hier festgesetzte Grenze galt noch für die Zeiten Ašurnazirhabal's (885—860), Annalen II 130; III 123, vgl. Hommel 544, 1.

· 16.

Zwischen 860 und 853. Vertrag zwischen dem König von Assyrien, Salmanassar II, und dem König von Babylon, Nabû-aplu-iddina (Nabûpalidin).

Vgl. Nr. 2.

KB I 201: ²² Zur Zeit Salmanassars, Königs von Aššur, ²⁸ (war) Nabū-aplu-iddinna König von Karduniaš. ²⁴ Freundschaft, Eintracht und Friede ²⁵ machten sie mit einander.

Tiele, Bab.-assyr. Gesch. I 192. Hommel, Gesch. Bab.-Assyr. 570. 596. Winckler, Gesch. Bab. u. Assyr. 116.

Die Zeitbestimmung ergiebt sich aus den gemeinsamen Jahren der beiden Könige. Im 8. Regierungsjahre Salmanassars (852) finden wir bereits Nabüpalidin's Sohn Marduknadinsum als König von Kardunias.

17.

854. Bündnis der Könige von Damaskos, Hamat und des Chatilandes.

KB I 135, 59: Damals vertrauten Ramman-idri, König von Damaskos, Irchulina von Hamat, sowie die Könige des Chatilandes und der Meeresküste zur Hilfeleistung gegenseitig auf einander. Vgl. KB I 173.

Rammanidri] Daddaidri, Benhadad, Adadidri. (Vgl. KB I 139, 88: Daddu-idri von Damaskos und zwölf Könige vom Chatiland setzten sich zur Hilfeleistung beisammen fest.)

Diesem Bunde gegen Salmanassar II gehören auch phönikische Staaten, darunter Arvad, dann Israel, die Ammoniter an; auch Ägypten und ein arabischer Stamm waren beteiligt.

Über die 'Bündnisse' zwischen Damaskos und Israel (sowohl bez. dieser Zeit als auch bez. des 'Bündnisses' zwischen König Pekach von

Israel und Reçin von Damaskos nach 738), die nur ein Lehensverhältnis Israels zu Damaskos bedeuten, vgl. Winckler, Geschichte Israels (Leipz. 1895) 90. 145 ff. Tiele, Bab.-ass. Gesch. I 190.

18.

Um 650. Vertrag zwischen Athen und Eleusis.

Pausanias I 38, 3: γενομένης δὲ Ἐλευςινίοις μάχης πρός ᾿Αθηναίους ἀπέθανε μὲν Ἐρεχθεὺς ᾿Αθηναίων βαςιλεύς, ἀπέθανε δὲ Ἰμμάραδος Εὐμόλπου καταλύονται δὲ ἐπὶ τοῖςδε τὸν πόλεμον, ὡς Ἐλευςινίους ἐς τὰ ἄλλα ᾿Αθηναίων κατηκόους ὄντας ἰδία τελεῖν τὴν τελετήν.

Pausan. II 14,2: Δυςαύλην δέ φαςιν ἀδελφὸν Κελεοῦ παραγενόμενόν εφιειν ἐς τὴν χώραν καταςτήςαςθαι τὴν τελετήν, ἐκβληθῆναι δὲ αὐτὸν ἐξ Ἐλευςῖνος ὑπὸ Ἰωνος, ὅτε Ἰων Ἀθηναίοις ὁ Ξούθου πολέμαρχος τοῦ πρὸς Ἐλευςινίους ἡρέθη πολέμου. τοῦτο μὲν δὴ Φλιαςίοις οὐκ ἔςτιν ὅπως ὁμολογήςω, κρατηθέντα μάχη τινὰ Ἐλευςινίων φυγάδα ἀπελαθέντα οἴχεςθαι, τοῦ πολέμου τε ἐπὶ ευνθήκαις καταλυθέντος πρὶν ἢ διαπολεμηθῆναι, καὶ ἐν Ἐλευςῖνι αὐτοῦ καταμείναντος Εὐμόλπου.

Grote, Gr. Myth. I 185. A. Mommsen, Heortologie 63. 76. U. Köhler, MDAI 4, 258. v. Wilamowitz, Philol. Unters. I 126. Foucart, BCH 4, 233. Robert, Hermes 20, 376 ff. Toepffer, Att. Geneal. 48 ff. Rohde, Psyche 259. Beloch, Griech. Gesch. I 274. v. Wilamowitz, Aristoteles und Athen II 38 ff. E. Meyer, Gesch. des Alt. II § 228. Busolt, Griech. Gesch. II² 77, 1. 354 ff.

Der Hymnus auf Demeter (gedichtet um 700) kennt Eleusis noch selbständig (v. 96 Κελεοίο, δι τότ' 'Ελευτίνοι θυοέττης κοίρανοι ήεν), der Schiffskatalog in seiner athenischen Überarbeitung die geeinigte Landschaft Attika. Eleusis verlor seine Selbständigkeit, "als schon die Geschlechterherrschaft bestand, nicht mehr das Königtum, als man noch in Naturalien, nicht in Geld zahlte, aber schon so complicierte Verträge schloß, daß die Schrift nicht wohl entbehrt werden konnte" (v. Wilamowitz): dies geht hervor aus der Wahlordnung für die ἐπιμεληταί, von denen zwei aus den alten eleusinischen Geschlechtern gewählt werden, sowie aus den noch um 440 (Dittenberger, Syll. 13) in Geltung stehenden Erstlingsgaben, die Attika zehntet. So hängt die Datierung des Vertrages mit der Geschichte des griechischen Alphabetes auf das innigste zusammen. Die Erwägung, dass der Gang stets von offiziellen amtlichen Urkunden zu privatem Schriftgebrauch führt, nicht umgekehrt, lässt mit Rücksicht auf die Inschrift der Dipylonvase (MDAI 6, 107. CIA IV 492a. MDAI 18, 225) den obigen Vertrag mit einiger

Wahrscheinlichkeit in die Mitte des 7. Jahrhunderts setzen. Die Grenzbefestigungen zwischen Athen und Eleusis im Aigaleosthale und an der Nordseite des Aigaleos können vielleicht diesen Ansatz bestätigen. Eine Herabrückung des Zusammenschlusses von Eleusis und Athen bis unter Solon ist abzuweisen, da auch nicht eine Nachricht davon spricht, Solon selbst ohne weiteres 'Aθηναΐος und 'Αττικός als Synonyma gebraucht (Beloch, Gr. Gesch. I 275 A. n) und das Proërosienfest weder gleich bei seiner Einführung mit der eleusinischen Demeter in Zusammenhang stand, noch auch mit einiger Sicherheit als in den Solonischen Zeiten entstanden betrachtet werden darf: die Nachricht bei Suidas II 2 p. 438 B.: ἐγένετο δὲ (τὰ προηρόςια) ὑπὸ ᾿Αθηναίων ὑπὲρ πάντων Ἑλλήνων ε' [andere Handschriften ες'] 'Ολυμπιάδι hat Sauppe mit νζ' verbessert, aber dadurch doch nicht die Möglichkeit geschaffen, die Nachricht als Grundlage einer Datierung zu verwerten. Dagegen knüpfen die Skirophorien an den eleusinischen Seher Skiros an und stammen aus der Zeit der Versöhnung von Athen und Eleusis (Robert a. a. O. 376 ff.). Seit der Vereinigung mit Eleusis ist zu den bisherigen Schwurgöttern Zeus έρκειος und Apollon πατριφος (seit dem Könige Medon oder Akastos: Aristot. 'Αθην. πολ. 3, 3) die eleusinische Demeter getreten (v. Wilamowitz, Philol. Unters. I 95. Toepffer, Attische Genealogie 45, 2). Eigene Münzprägung von Eleusis: MDAI 4, 250.

19.

Um 648. Frieden zwischen Chalkis und Eretria.

Friedensurkunde im Heiligtum der amarynthischen Artemis in Eretria.

Strabo X 1, 12 (p. 448): (sc. Χαλκὶς καὶ Ἐρετρία). . ςυνέθεντο έφ' οῖς ςυςτήςονται τὸν ἀγῶνα. δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο ἐν τῷ Ἐλμαρυνθίῳ ςτήλη τις φράζουςα μὴ χρηςθαι τηλεβόλοις.

Polyb. XIII 3, 2: (sc. οί άρχαῖοι) τυνετίθεντο δὲ καὶ τοῦτο πρότ τφάτ μήτε ἀδήλοις βέλετι μηθ' ἐκηβόλοις χρήτατθαι μετ' ἀλλήλων.

Die Inschrift hat zweifelsohne Ephoros gelesen, der über die Seemacht Eretrias berichtet hatte und Bezug nahm auf die μονομαχίαι, die er (fg. 15) als έθος τι παλαιόν τῶν Ἑλλήνων bezeichnete, wesentlich in Erinnerung an König Amphidamas von Chalkis: τὸν μὲν οῦν ᾿Αμφιδάμαντα μονομαχοῦντα (ναυμαχοῦντα ist handschriftlich überliefert, aber schon von K. Fr. Hermann verbessert) πρὸς Ἐρετριέας ὑπὲρ τοῦ Ληλάντου ἀποθανεῖν (Plut. bei Prokl. zu Hesiod. Ἔργα κ. ἡμ. 650). Aus Ephoros ging die Inschrift einerseits in Apollodor-Strabon, andrerseits ohne Namen in Polybios über (vgl. v. Scala, D. Studien des Polybios I 808, 1). Der Friedensschlus beendete den lelantischen Krieg (Thukydides I 15: μά-

λιστα δὲ ἐς τὸν πάλαι ποτὲ γενόμενον πόλεμον Χαλκιδέων καὶ Ἐρετριέων, καί τὸ ἄλλο Έλληνικὸν ἐς ξυμμαχίαν έκατέρων διέςτη. Herodot V 99: οί γάρ Μιλήτιοι πρότερον τοιτι Ερετριεύτι τον πρός Χαλκιδέας πόλεμον **cuνδιήνεικαν, ότε περ και Χαλκιδεύ** ει άντία 'Ερετριέων και Μιληείων Cáμὶοι ἐβοήθεον), der schwerlich durch die Zerstörung von Kerinthos (Theogn. 891-894; Beloch, Gr. G. I 289, 1; vgl. aber Busolt I 457, 4), wohl aber durch die sicher echten Verse bei Archilochos (Plut. Thes. 5; fg. 3; Bergk, PLG II4 883) bestimmt wird, da diese mit Rücksicht auf den Euboier Archemachos (bei Strabon X 3, 6 p. 465) auf den vorliegenden Krieg bezogen werden müssen. Für Archilochos aber giebt die Sonnenfinsternis vom 6. April 648 (Beloch, Gr. G. I 256, 1) ein festes Datum, das sich nicht mehr durch die Erwähnung des Königs Gyges (fg. 25; vgl. Schubert, Könige von Lydien S. 22) in die erste Hälfte des 7. Jahrhunderts verschieben lässt. Über den lelantischen Krieg vgl. noch Holm, Lange Fehde (Hist. u. phil. Aufs. für E. Curtius 1884); E. Meyer, Gesch. d. Alt. II § 842.

20.

625. Bündnis der Messenier, Argeier, Arkader und Pisaten gegen Sparta und Elis.

Strabon VIII 3, 31 p. 355: cυνέπραξαν δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι μετὰ τὴν ἐςχάτην κατάλυςιν τῶν Μεςςηνίων (erg. τοῖς Ἡλείοις) cuμμαχήςαςιν αὐτοῖς τἀναντία τῶν Νέςτορος ἀπογόνων καὶ τῶν ᾿Αρκάδων cuμπολεμηςάντων τοῖς Μεςςηνίοις.

Strabon VIII 4, 10 p. 362: τὴν δὲ δευτέραν (erg. κατάκτηciν), καθ' ἢν ἑλόμενοι τομμάχους ᾿Αργείους τε καὶ † Ἡλείους ⟨καὶ ᾿Αρκάδας⟩ καὶ Πιτάτας ἀπέςτηταν, ᾿Αρκάδων μὲν ᾿Αριττοκράτην τὸν ᾿Ορχομενοῦ βατιλέα παρεχομένων τρατηγόν, Πιτατῶν δὲ Πανταλέοντα τὸν ᾿Ομφαλίωνος ἡνίκα φητὶν αὐτὸς τρατηγῆςαι τὸν πόλεμον τοῖς Λακεδαιμονίοις.

'Hλείουc] im Cod. Paris. 1397 von zweiter Hand in eine Lücke eingesetzt; mit Rücksicht auf Strabo p. 355 ist zweifelsohne Πυλίους einzusetzen. — (και 'Αρκάδας) ergänzt schon Coraes. — Vgl. Otfr. Müller, Dorier I 149. Busolt, Gr. Gesch. I* 606.

Pausanias IV 15, 7 (Μεταγνίοια μέν οὖν Ἡλεῖοι καί ᾿Αρκάδες, ἔτι δὲ ἔξ ϶Αργους ἀφίκετο καὶ Cικυῶνος βοἡθεια) ist nur nach den Verhältnissen von 418 erfunden, also wertlos (vgl. Busolt, Jahrb. f. cl. Philol. 1883 p. 814 ff.).

21.

Zwischen 610 und 595. Frieden zwischen Mytilene und Athen (gemäß dem Schiedsspruche des Periandros).

Herodot V 95: Μυτιληναίους δὲ καὶ ᾿Αθηναίους κατήλλαξε Περίανδρος ὁ Κυψέλου τούτψ γὰρ διαιτητῆ ἐπετράποντο κατήλλαξε δὲ ὧδε, νέμεςθαι ἐκατέρους τὴν ἔχουςι.

Aristot. Rhet. I 15, 14: λέγω δὲ παλαιοὺς μὲν (μάρτυρας) τούς τε ποιητὰς καὶ ὅςων ἄλλων γνωρίμων εἰςὶ κρίςεις φανεροί, οἷον ᾿Αθηναῖοι ὑθήρψ μάρτυρι ἐχρήςαντο περὶ Καλαμῖνος καὶ Τενέδιοι ἔναγχος Περιάνδρψ τῷ Κορινθίψ πρὸς Κιγειεῖς. καὶ Κλεοφῶν κατὰ Κριτίου τοῖς Κόλωνος ἐλεγείοις ἐχρήςατο.

Apollodoros bei Laert. Diog. Ι 74: ὕττερον μέντοι φηςὶν 'Απολλόδωρος ἐν τοῖς χρονικοῖς διαδικαςθῆναι τοὺς 'Αθηναίους περὶ τοῦ χωρίου πρὸς τοὺς Μυτιληναίους, ἀκούοντος τῆς δίκης Περιάνδρου, δν καὶ τοῖς 'Αθηναίοις προκκρῖναι.

Vgl. Demetrios von Skepsis bei Strabon XIII 600. Litteratur: Busolt, Gr. G. 11² 249, 1. Toepffer, Rh. Mus. 49, 230 ff. Beloch, Rh. Mus. 50, 259 ff.

22.

Um 608. Bündnis des Königs Nabopolassar von Babylon mit König Kyaxares von Medien.

Berossos bei Alexander Polyhistor (Euseb. I 30, 16—19): Hic (Nabopolassar) exercitum ad Ashdahak Medorum principem ac satrapam auxilio misit, ut Amuhean Ashdahaki filiam unam Nabukodrossoro filio suo uxorem desponderet.

Synkellos p. 210 Β: τοῦτον (Ναβοπολάςαρον τὸν πατέρα τοῦ Ναβουχοδονόςωρ) ὁ Πολυῖςτωρ ᾿Αλέξανδρος Σαρδανάπαλλον καλεῖ πέμψαντα πρὸς ᾿Αςτυάτην ςατράπην Μηδίας καὶ τὴν θυτατέρα αὐτοῦ ᾿Αμυῖτην λαβόντα νύμφην εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ναβουχοδονόςωρ.

Abydenos fg. 7 (FHG IV 282. Euseb. I 38, 1): Saracus imperitabat Assyriis: qui quidem certior factus turmarum vulgi collectitiarum, quae a mari adversus se adventarent, continuo

Busalussorum militiae ducem Babylonem mittebat. Sed enim hic capto rebellandi consilio, Amuhiam Asdahagis Medorum principis filiam nato suo Nabucodrossoro despondebat.

Herodot berichtet über das Bündnis nichts, da er persischen Quellen gefolgt ist. (Vgl. Herod. I 106. 185.) Wird auch mit Recht die Zerstörung Ninives durch die Babylonier geleugnet, so ist doch ein Einverständnis zwischen Medern und Nabopolassar schon aus der Teilung des assyrischen Reiches (wahrscheinlich mit dem Tigris als Grenze) zu erschließen.

E. Meyer, Gesch. d. A. I § 481. Tiele, Babyl.-Ass. Gesch. II 410. Winckler, Unters. 63. Tiele, Zeitschr. für Assyr. 4, 422. 7, 75. Winckler, Altorient. Forsch. 2, 170 ff.

23.

Um 600. Vertrag zwischen König Alyattes von Lydien und Milet.

Herodot I 22: μετὰ δὲ ἥ τε διαλλαγή cφι ἐγένετο ἐπ' ῷ τε ξείνους ἀλλήλοιςι είναι καὶ ςυμμάχους.

Vermittelt hat den Frieden Periandros im Interesse des korinthischen Handels.

Schubert, Geschichte der Könige von Lydien (Breslau 1884) 45 ff. E. Meyer, Gesch. d. A. II § 391. Busolt, Gr. Gesch. II² 466, 1.

24.

Um 600. Vertrag zwischen König Alyattes von Lydien und Kolophon.

Polyainos VII 2, 2: 'Αλυάττης, Κολοφωνίους πολλὴν δύναμιν ἱππικὴν ἔχοντας ἀφελέςθαι βουλόμενος τοὺς ἵππους, ςυμμαχίαν πρὸς αὐτοὺς ἐποιήςατο, καὶ τὰς ἐκ τῶν ςτρατειῶν ἀφελείας ἀεὶ μείζονας ἔνεμε τοῖς ἱππεῦςι.

Phylarchos bei Athen. XII 31 p.526a (FHG I 353): Κολοφώνιοι δ', ὥς φηςι Φύλαρχος, τὴν ἀρχὴν ὄντες εκληροὶ ἐν ταῖς ἀγωγαῖς, ἐπεὶ εἰς τρυφὴν ἐξώκειλαν πρὸς Λυδοὺς φιλίαν καὶ ευμμαχίαν ποιηςάμενοι, προήεςαν διηςκημένοι τὰς κόμας χρυςῷ κόςμῳ, ὡς καὶ Ξενοφάνης φηςίν (fg. 3 B.4).

άβροςύνας δὲ μαθόντες ἀνωφελέας παρὰ Λυδῶν, ὄφρα τυραννίης ἦςαν ἄνευ ςτυγερῆς,

ἤεταν εἰς ἀγορὴν παναλουργέα φάρε' ἔχοντες οὐ μείους ὥςπερ χίλιοι, εἰς ἐπίπαν αὐχαλέοι, χαίτηςιν ἀγάλλομεν εὐπρεπεέςςιν ἀςκητοῖς ὀδμὴν χρίμαςι δευόμενοι.

Die seinerzeitige Eroberung der Stadt durch Gyges schliest den erneuerten Kampf nicht aus (wie auch E. Meyer, G. d. A. II § 391 A. zugiebt, nur dass er den Vertrag zu bezweiseln scheint); auch Priene ist schon von Ardys erobert worden (Herod. I 15) und ward neuerlich durch Alyattes zu einem Friedensschlus gebracht (vgl. Nr. 25). Vgl. Schubert, Gesch. d. Könige von Lydien 49 ff.

25.

Um 600. Frieden zwischen König Alyattes von Lydien und Priene.

Laert. Diog. I 83: Βίας δὲ εωροὺς ψάμμου χέας καὶ ἄνωθεν εῖτον περιχέας ἔδειξε τῷ ἀνθρώπψ (i. e. τῷ τοῦ ᾿Αλυάττου ἀγγέλψ)· καὶ τέλος μαθών ὁ ᾿Αλυάττης εἰρήνην ἐςπείςατο πρὸς τοὺς Πριηνέας.

Schubert, Gesch. d. Könige von Lydien 50.

26.

585. Frieden zwischen König Alyattes von Lydien und König Kyaxares von Medien.

Herodot I 74: οἱ δὲ Λυδοί τε καὶ οἱ Μῆδοι, ἐπεί τε εἶδον νύκτα ἀντὶ ἡμέρης γενομένην, τῆς μάχης τε ἐπαύςαντο καὶ μᾶλλόν τι ἔςπευςαν καὶ ἀμφότεροι εἰρήνην ἐωυτοῖςι γενέςθαι. οἱ δὲ ςυμβιβάςαντες αὐτοὺς ἦςαν οἵδε, Ευέννεςίς τε ὁ Κίλιξ καὶ Λαβύνητος ὁ Βαβυλώνιος. οὖτοί cφι καὶ τὸ ὅρκιον οἱ ςπεύςαντες γενέςθαι ῆςαν καὶ γάμων ἐπαλλαγὴν ἐποίηςαν. ᾿Αλυάττεα γὰρ ἔγνωςαν δοῦναι τὴν θυγατέρα ᾿Αρύηνιν ᾿Αςτυάγεϊ τῷ Κυαξάρεω παιδί ἄνευ γὰρ ἀναγκαίης ἰςχυρῆς ςυμβάςιες ἰςχυραὶ οὐκ ἐθέλουςι ςυμμένειν. ὅρκια δὲ ποιέεται ταῦτα τὰ ἔθνεα τά πέρ τε ελληνες, καὶ πρὸς τούτοιςι, ἐπεὰν τοὺς βραχίονας ἐπιτάμωνται ἐς τὴν ὁμοχροίην, τὸ αἷμα ἀναλείχουςι ἀλλήλων.

Herodot I 108 heißt Kyaxares ὁ τὴν "Αλυος ποταμοῦ ἄνω 'Αςίην πᾶςαν ευετήτας έωυτψ. Vgl. Eusebius II 95. Vers. Armen. 1438. Cic. de div. I 112.

E. Meyer, G. d. A. I § 486. Schubert, Gesch. d. Könige v. Lyd. 52 ff. Busolt, Gr. Gesch. II² 469.

27 (II).

Zwischen 588 und 572 Bündnis zwischen Elis und Heraia.

Erztafel im Britischen Museum. (Am Beginne des Jahrhunderts ausgegraben und 1813 von Sir W. Gell nach England gebracht.)

'Α Γράτρα τοῖρ Γαλείοις καὶ τοῖς 'ΗρΓαψοις. Cυνμαχία κ' ἔα ἐκατὸν Γέτεα.
ἄρχοι δέ κα τοῖ. αἰ δέ τι δέοι, αἴτε Γέπος αἴτε Γάργον, ςυνέαν κ' ἀλάλοις τὰ τ' ἄλ καὶ πὰ5 ρ πολέμω. αἰ δὲ μὰ ςυνέαν, τάλαντόν κ'
ἀργύρω ἀποτίνοιαν τῷ Δὶ 'Ολυνπίψ τοὶ κα(δ)δαλημένοι λατρειόμενον. αἰ δέ τιρ τὰ γράφεα ταῖ κα(δ)δαλέοιτο, αἴτε Γέτας αἴτε τελεςτὰ αἴτε δᾶμος, ἔν τ' ἐπιάρψ κ' ἐνέχ10 οιτο τῷ 'νταῦτ' ἐγραμένψ.

Boeckh, CIG 11. Franz, El. Ep. Gr. p. 64. Ahrens, Dial. 1 p. 225. 280. 548. *Roehl, IGA 110 (Add. p. 176). Hicks, GHI 8. Cauer² Nr. 258. Reinach p. 15. Roberts Nr. 291. Collitz, Dialekt-Inschr. 1149. Vgl. Kirchhoff, Studien z. G. d. gr. Alphab.⁴ 162. Arch. Ztg. 1880, 68. Greek Inscript. in Brit. Mus. II 157. Ahrens, Rh. Mus. 35, 585, 2. R. Weil, Zeitschr. f. Num. 7, 371. Imhoof-Blumer, Monn. grecques 189. Köhler, MDAI 7, 377. E. Meyer, G. d. A. II § 214. Busolt I² 706.

Z. 2-3 'ΗρΓαψοις] Ahrens. ΕὐΓαοίοις mit Rücksicht auf Εὔα πόλις 'Αρκαδίας Steph. Byz. Die Münzlegenden entscheiden für 'ΗρΓαψοις. 3 τοῖ = τόδε. 6 τοὶ καδδαλήμενοι diejenigen, welche (das Bündnis) verletzen. Vgl. Daniel, De dial. Eliaca (Halle 1880) 17. 10 τῷ ταὐτη (τε) γραμ(μ)ένψ] Blaß bei Collitz, τῷ 'νταῦτ' ἐ(γε)γραμ(μ)ένψ Roehl.

Pausan. VI 22, 4: Πύρρου δὲ τοῦ Πανταλέοντος μετὰ Δαμοφῶντα τὸν ἀδελφὸν βαςιλεύςαντος Πιςαῖοι πόλεμον ἐκούςιον (also eleiische Überlieferung) ἐπανείλοντο Ἡλείοις. ςυναπέςτηςαν δέ cφιςιν ἀπὸ Ἡλείων Μακίςτιοι (doch wohl nach dem Jahre 399 zurecht gelegt: Xenoph. Hell. III 2, 25) καὶ ζκιλλούντιοι (gleichfalls aus den Verhältnissen des 4. Jahrhunderts übertragen: Xenoph. Hell. VI 5, 2). Damophon regiert um die 48. Olympiade (Paus. VI 22, 3) — 588; der endgültige eleiische Besitz von Olympia datiert aus der 52. Olympiade — 572 (Iul. Africanus z.

Ol. 30: Πιcαῖοι Ἡλείων ἀποστάντες ταύτην τε ἢξαν καὶ τὰς κβ΄. Eusebius ed. Schöne I. 198). Damit rechtfertigt sich die Einreihung des Vertrages in die Jahre 588—572. In den großen Kämpfen zwischen Elis und Pisa muß die Hilfe der Heraier für die Eleier sehr wertvoll gewesen sein: jene konnten die Pisaten von der entgegengesetzten (östlichen) Seite angreifen. (Vgl. Ephoros fg. 15 Müller. Strabon VIII 355 ff.)

Sachlich zeigt der Vertrag die Selbständigkeit der einzelnen Gemeinden oder Gaue (δάμος Z. 9).

28.

Um 569. Bündnis zwischen König Amasis von Ägypten und Kyrene.

Herodot II 181: Κυρηναίοιτι δὲ "Αματιτ φιλότητά τε καὶ τυμμαχίην τυνεθήκατο.

Wiedemann, Agypt. Gesch. 652. Herodots zweites Buch (Leipzig 1890) 612. E. Meyer, Gesch. d. Alt. I § 500. E. Meyer, Gesch. Agypt. 386. Busolt, Griech. Gesch. I² 488.

29.

Zwischen 561/0 und 556/5. Bündnis zwischen Peisistratos und den Thessalern.

Herodot V 63 (zum Jahre 511/0): οἱ δὲ Πειςιστρατίδαι προπυνθανόμενοι ταῦτα (den Zug der Lakedaimonier unter Anchimolos) ἐπεκαλέοντο ἐκ Θεςςαλίης ἐπικουρίην· ἐπεποίητο τάρ cφι συμμαχίη πρὸς αὐτούς. Θεςςαλοὶ δέ cφι δεομένοιςι ἀπέπεμψαν κοινή γνώμη χρεόμενοι χιλίην τε ἵππον καὶ τὸν βαςιλέα τὸν σφέτερον Κινέην ἄνδρα Γονναῖον.

Das Bündnis ist abgeschlossen vor der Geburt des zu Ehren dieses Bundes Thessalos benannten dritten Sohnes des Peisistratos, der als legitimer Sohn (Thuk. VI 55. Plut. Cato 24) verschieden ist von Hegesistratos, dem nachmaligen Tyrannen von Sigeion und Bastardsohne (trotz Aristoteles 'Αθην. πολ. 17, 3 und v. Wilamowitz, Aristot. u. Athen. I 112, wo zur Rechtfertigung der Arist. Angabe, Thessalos sei nur ein Beiname des Hegesistratos gewesen, ein Namenswechsel des vierten Sohnes Iophon angenommen werden muß. Ahnlich Töpffer, Hermes 29, 465 ff. Vgl. Ruehl, Rh. M. 46, 436. Niese, Hist. Zeitschr. 69, 45). Selbst wenn ein großer Altersunterschied zwischen dem 555 schon erwachsenen Hipparchos und diesem Thessalos vorhanden gewesen wäre (wozu aber bei Verwerfung der übrigen diesbezüglichen Nachrichten des Aristoteles selbst-

Vertr. zw. Kroisos u. Ephes. Bündn. zw. Kroisos, Nabuna'id, Amasis. 23

verständlich nicht eklektisch das νεώτερος πολὺ Arist. 'Aθ. π. 18 verwendet werden darf), so kommt für die Geburt des Thessalos die zweite Herrschaftsperiode des Peisistratos 550/49, die einen Altersunterschied von etwa 25 Jahren begründen würde, nicht mehr in Frage. Da für den Abschluß des Bündnisses die Zeit der Verbannung wegfällt, so ist Bündnis und Geburt des Thessalos in die erste Herrschaftsperiode zu setzen und auch hier aller Wahrscheinlichkeit nach das Bündnis in die ersten Jahre (vgl. Busolt, Gr. G. II² 321, 3). —

Ein förmliches Bündnis zwischen Peisistratos und Argos, wie es v. Wilamowitz (Ar. u. A. II 70; vgl. I 118) wegen Arist. 'Aθ. π. 17, 4 annimmt, ist weder überliefert, noch entspricht es dem Freundschaftsverhältnis des Peisistratos zu Lakedaimon (vgl. Busolt II 49, 6): ein Bündnis hätte zudem doch nicht bloß argeiische Söldner (Herod. I 61) nach Athen gebracht.

30.

Zwischen 555 und 550. Vertrag des Königs Kroisos von Lydien mit Ephesos.

Polyain VI 50: Κροῖτος πρὸς τοὺς Ἐφετίους ἐπὶ ἐλευθερία τουθήκας ἐποιήτατο.

Ailian. Ποικ. ίττ. III 26: προβαλλομένων δὲ τὴν ἱκετηρίαν τῶν Ἐφεςίων γελάςαντά φαςι τὸν Κροῖςον καὶ δεξάμενον πράως τὸ στρατηγηθὲν τοῖς μὲν Ἐφεςίοις συγχωρῆςαι τὴν μετ' ἐλευθερίας ἀςφάλειαν, τῷ δὲ Πινδάρψ προστάξαι τῆς πόλεως ἀπαλλάττεςθαι.

Vgl. IGA 493. Hicks, GHI p. 5 (Reste der Weihinschrift des Kr. zu Ephesos).

31.

Zwischen 550 und 541. Bündnis zwischen König Kroisos von Lydien, Nabuna id von Babel und Amasis von Ägypten.

Herodot I 77: Κροῖτος παρακαλέτας μὲν Αἰγυπτίους κατὰ τὸ ὅρκιον (ἐποιήτατο γὰρ καὶ πρὸς Ἄματιν βατιλεύοντα Αἰγύπτου τυμμαχίην πρότερον ἤ περ πρὸς Λακεδαιμονίους) μεταπεμψάμενος δὲ καὶ Βαβυλωνίους (καὶ γὰρ πρὸς τούτους αὐτῷ ἐπεποίητο τυμμαχίη, ἐτύραννευε δὲ τὸν χρόνον τοῦτον τῶν Βαβυλωνίων Λαβύνητος)

Χοπορhon. Kyrupaid. I 5, 3 erzählt vom König der Assyrer: οὔτω δὴ διαπέμπει πρός τε τοὺς ὑπ' αὐτὸν πάντας καὶ πρὸς Κροῖςον τὸν Λυδῶν βαςιλέα καὶ πρὸς τὸν Καππαδακῶν καὶ πρὸς Φρύγας ἀμφοτέρους καὶ πρὸς Παφλαγόνας καὶ Ἰνδοὺς καὶ πρὸς Κᾶρας καὶ Κίλικας, τὰ μὲν καὶ διαβάλλων τοὺς Μήδους καὶ Πέρςας, λέγων ὡς μεγάλα τ' εἴη ταῦτα ἔθνη καὶ ἰςχυρὰ καὶ συνεςτηκότα εἰς ταὐτό, καὶ ἐπιγαμίας ἀλλήλοις πεποιημένοι εῖεν, καὶ κινδυνεύςοιεν, εἰ μή τις αὐτοὺς φθάςας ἀςθενώςοι, ἐπὶ ἔν ἔκαςτον τῶν ἐθνῶν ἰόντες καταςτρέψαςθαι. οἱ μὲν δὴ καὶ τοῖς λόγοις τούτοις πειθόμενοι συμμαχίαν αὐτῷ ἐποιοῦντο, οἱ δὲ καὶ δώροις καὶ χρήμαςιν ἀναπειθόμενοι.

E. Meyer, Gesch. d. Altertums I § 502. R. Schubert, Gesch. d. Könige v. Lydien 96. Busolt, Gr. Gesch. II² 501.

32.

Zwischen 550 und 541. Bündnis zwischen König Kroisos von Lydien und Sparta.

Η erod. Ι 69: ὁ Κροῖςος ἔπεμπε ἐς ζπάρτην ἀγγέλους δῶρά τε φέροντας καὶ δεηςομένους τυμμαχίης, ἐντειλάμενός τε τὰ λέγειν χρῆν. οἱ δὲ ἐλθόντες ἔλεγον ἔπεμψε ἡμέας Κροῖςος ὁ Λυδῶν τε καὶ ἄλλων ἐθνέων βαςιλεὺς λέγων τάδε ³Ω Λακεδαιμόνιοι, χρήςαντος τοῦ θεοῦ τὸν "Ελληνα φίλον προςθέςθαι, ὑμέας γὰρ πυνθάνομαι προεςτάναι τῆς 'Ελλάδος, ὑμέας ὧν κατὰ τὸ χρηςτήριον προςκαλέομαι φίλος τε θέλων γενέςθαι καὶ ςύμμαχος ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης. Λακεδαιμόνιοι ... ἐποιήςαντο ὅρκια ξεινίης πέρι καὶ ςυμμαχίης.

Niese, Hist. Zeitschr. 43, 406. E. Meyer, Gesch. d. Altert. I § 502. Busolt, Gr. Gesch. II² 391. 501. R. Schubert, Gesch. der Könige von Lydien 95.

33 (III).

Um 550. Vertrag zwischen Anaitern und Metapiern. Erztafel zu Olympia.

'A Γράτρα το(ι)c 'Αναίτο[ιc] καὶ το[ιc] Μεταπίο(ι)c' φιλίαν πεντάκον- τα Γέτεα. κὢπόταροι μἠνπεδέοιαν ἀπὸ τῶ βωμῶ ἀποΓηλέοιάν κα τοὶ πρό- ξενοι καὶ τοὶ μάντιερ. αὶ τὸ[ν] ὄ[ρ]κον πα[ρ]βαίνοιαν, γνόμαν τὼρ ἰ[αρ]ομάος τὢλυνπίαι.

*Kirchhoff (nach Purgold), Archäol. Zeitg. 38, 117 ff. (IGA 118). Daniel, Inschr. d. elisch. Dial. (Bezz. Beitr. VI 241) Nr. 9. Comparetti, Atti dell' Accad. dei Linc. Mem. II 81 ff. Cauer² 260. Collitz, DI 1150. Vgl. E. Meyer, Forschungen zur alten Geschichte (Halle 1892) 295.

1 nach Kirchhoff. Roehl: Γράτρα· τως 'Αναίτως και Μεταπίως φιλίαν (έχην). 3 sc. ημέν. — ένπεδέω — έμπεδόω. 4 αποΓηλέω — απειλέω. 6 γνόμαν — γνώναι. — ἰαρομάος — ἱερομάους.

34.

Um 550. Vertrag zwischen Sparta und Tegea.

Säule mit dem Vertrag am Alpheios, wohl noch zur Zeit des Aristoteles erhalten.

Aristoteles bei Plutarch Quaest. Graec. 5 p. 292 B (Ar. fg. 90. Müller FHG II p. 134): Τίνες οἱ παρὰ ᾿Αρκάςι καὶ Λακεδαιμονίοις χρηςτοί; Λακεδαιμόνιοι Τεγεάταις διαλλαγέντες ἐποιήςαντο ςυνθήκας, καὶ ςτήλην ἐπ' ᾿Αλφειῷ κοινὴν ἀνέςτηςαν, ἐν ἡ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται Μεςςηνίους ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς χώρας καὶ μὴ ἐξεῖναι χρηςτοὺς ποιεῖν. ἐξηγούμενος οὖν ὁ ᾿Αριςτοτέλης τοῦτό φηςι δύναςθαι τὸ μὴ ἀποκτιννύναι βοηθείας χάριν τοῖς λακωνίζουςι τῶν Τεγεατῶν.

Plut. Qu. Rom. 56 p. 277 C: 'Αριστοτέλης ἐν ταῖς 'Αρκάδων πρὸς Λακεδαιμονίους συνθήκαις γεγράφθαι φηςί, μηδένα χρηστὸν ποιεῖν βοηθείας χάριν τοῖς λακωνίζουςι τῶν Τεγεατῶν' ὅπερ εἶναι μηδένα ἀποκτιννύναι.

Herodot I 67: κατὰ δὲ τὸν κατὰ Κροῖςον χρόνον καὶ τὴν ἀναξανδρίδεω τε καὶ ἀρίςτωνος βαςιληίην ἐν Λακεδαίμονι ἤδη οἱ Cπαρτιῆται κατυπέρτεροι τῷ πολέμψ ἐγεγόνεςαν.

Vgl. Rose, Aristot. pseudep. S. 530. Busolt, Die Lakedäm. u. ihre Bundesgen. (Leipz. 1878) 262. Schwedler, Leipz. Stud. 9, 324. E. Meyer, G. d. A. II § 469 A. Busolt, Gr. G. II ³ 710.

Der Ansatz dieses Vertrages könnte sich verschieben, wenn man annimmt, daß nach dem großen Arkaderkrieg und dem 3. messenischen Kriege eine Situation geschaffen war, die einen solchen oder ähnlichen Vertrag erforderte; die altertümliche Ausdrucksweise χρηστὸν ποιεῖν spricht aber entschieden für das 6. Jahrhundert.

35.

Zwischen 545 und 540. Vertrag zwischen König Kyros von Persien und Milet.

Herod. Ι 141: πρὸς μούνους γὰρ τούτους (erg. Μιληςίους) ὅρκιον Κῦρος ἐποιής ατο ἐπ' οἷςί περ ὁ Λυδός.

Vgl. Nr. 23. Herod. I 142. 169. Xenoph. Kyrup. VII 4, 4 giebt den Wortlaut eines Vertrages zwischen Kyros und allen kleinasiatischen Städten (ώστε εἰς μὲν τὰ τείχη βαρβάρους μὴ δέχεςθαι, δαςμὸν δὲ ἀποφέρειν καὶ στρατεύειν ὅπη Κθρος ἐπαγγέλλοι), natürlich erfunden.

Nöldeke, Aufs. z. pers. Gesch. (Leipz. 1887) 20. E. Meyer, Gesch. d. Alt. II § 472. Busolt, Gr. Gesch. II² 504.

36.

Um 540. Vertrag zwischen Karthago und Etrurien.

Aristotel. Politik 3,9 p.1280a: εἰ δὲ μήτε τοῦ ζῆν ἔνεκεν μόνον ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ εὖ ζῆν... μήτε τυμμαχίας ἔνεκεν, ὅπως ὑπὸ μηδενὸς ἀδικῶνται, μήτε διὰ τὰς ἀλλαγὰς καὶ τὴν χρῆςιν τὴν πρὸς ἀλλήλους — καὶ γὰρ ἄν Τυρρηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι, καὶ πάντες οἷς ἔςτι ςύμβολα πρὸς ἀλλήλους, ὡς μιᾶς ἄν πολῖται πόλεως ἦςαν. εἰςὶ γοῦν αὐτοῖς ςυνθῆκαι περὶ τῶν εἰςαγωγίμων καὶ ςύμβολα περὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν καὶ γραφαὶ περὶ τυμμαχίας.

Meltzer, Gesch. Karth. I 71. 152. 180. 487. E. Meyer, Gesch. d. Alt. II § 437. Busolt, Gr. Gesch. II² 754.

37.

Um 540. Vertrag zwischen Karthago und Massilia.

Iustin. XLIII 5, 2: (Massilienses) Karthaginiensium quoque exercitus, cum bellum captis piscatorum navibus ortum esset, saepe fuderunt pacemque victis dederunt.

(exercitus wohl aus einem Übersetzungsfehler, der τοὺς τῶν Καρχηδονίων cτόλους so verdreht hat.) Thukyd. I 13: Φωκαῆς τε Μαςςαλίαν οἰκίζοντες Καρχηδονίους ἐνίκων ναυμαχοῦντες.

Maccaλίαν οἰκίζοντες] eingeschoben nach Röse, Jahrb. f. cl. Philol. 115,257; nach Sonny die ganze Stelle eingeschoben. οἰκίcαντες Bauer, Themistokles (Merseb. 1881) 32. οἰκίζοντες 'bei der allmählichen Besiedlung des Landes' Dederich, Jahrb. f. cl. Philol. 117, 589.

Pausan. X 8, 6: οἱ δὲ Μαςςαλιῶται Φωκαέων εἰςὶν ἄποικοι τῶν ἐν Ἰωνία, μοῖρα καὶ αὕτη τῶν ποτὲ "Αρπαγον τὸν Μῆδον φυγόντων ἐκ Φωκαίας" γενόμενοι δὲ ναυςὶν ἐπικρατέςτεροι Καρχηδονίων, τήν τε γῆν ῆν ἔχουςιν ἐκτήςαντο καὶ ἐπὶ μέγα ἀφίκοντο εὐδαιμονίας. τῶν μὲν δὴ Μαςςαλιατῶν χαλκοῦν τὸ ἀνάθημά ἐςτι.

Pausan. Χ 18, 7: ὁ δὲ ἀπόλλων ὁ ἐγγυτάτω τοῦ λέοντος (sc. τῶν Φωκέων) Μαςςαλιωτῶν ἐςτιν ἀπὸ τῆς πρὸς Καρχηδονίους ἀπαρχὴ ναυμαχίας.

Movers, Phönik. Texte II 27 ff. Grote, Gr. Gesch. II 273. E. Müller, Verh. d. 20. Philol.-Vers. zu Frankfurt 1861, 89. Völkerling, De rebus Siculis (Berl. 1868) 39 ff. Müllenhoff, Deutsche Altertumskunde I 179 ff. Meltzer, Gesch. der Karthager I 164—168. 486. II 499 ff. Unger, Philol. Suppl.-B. 4, 197 ff. Hirschfeld, Gall. Stud. SBWA 108 (1883), 271 ff. Sonny, De Massiliensium rebus (Dorp. 1887) 12 ff. Atenstaedt, De Hecataei Milesii fragm. (Leipz. 1892) 56 ff. E. Meyer, G. d. Altert. II § 438. Niese, Gesch. d. griech. u. maked. Staaten seit d. Schlacht v. Chäronea (Gotha 1893) 492 ff. Busolt, Gr. Gesch. I² 486. II² 750.

Die Phokaier, die aus ihrer Vaterstadt ausgewandert waren, als diese den Persern zufiel, hatten sich nach der alten Pflanzstadt Massilia geflüchtet, zum Teil in Alalia auf Corsica eine neue Heimat gegründet. Die verbündeten Karthager und Etrusker, in deren Machtbereich Corsica lag, griffen die Phokaier an und besiegten sie vollständig, so daß sie Alalia aufgaben und Elea gründeten. Massilia beteiligte sich dann an diesem Kampfe des Hellenentums gegen Semiten und Etrusker und besiegte in einem glücklichen Seekriege die Karthager. Dass nach demselben ein formeller Frieden zustande gekommen sein muß, lehrt das Bedürfnis von seefahrenden und Handel treibenden Völkern: erst feste Abmachungen beschirmen den beiderseitigen Handel, nicht unsichere Versprechungen (man vgl. den Vertrag vom 7. Juni 1494 zwischen Spaniern und Portugiesen). Dass nördlich des Cap de la Nao (Herna und terminus Tartessiorum) das griechische Gebiet mit Hemeroskopeion, der weithin sichtbaren massaliotischen Ansiedelung, begann, südlich davon die karthagische Machtsphäre anerkannt worden war, wie die Zerstörung von Mainake (Strabon III 4 p. 156) erweist, lässt mit aller Wahrscheinlichkeit annehmen, dass diese Grenze zwischen Massalia und Karthago festgesetzt wurde, während Sardinien sicherlich, Corsica wahrscheinlich karthagisch blieb. Ein Zweifel kann sich nur erheben bezüglich der Zeit, ob die Erfolge der Massalioten gegen Karthago erst nach der Schlacht bei Himera, nach der großen Erschütterung semitischer Macht im Westen, also im 5. Jahrhundert errungen worden sind, oder sich an die Besiegung der Phokaier bei Alalia anschließen, gleichsam als gelungene Verteidigung des nördlichen Teiles des Westbeckens im 6. Jahrhundert aufzufassen sind.

38.

Um 533/2. Bündnis zwischen König Amasis von Ägypten und Polykrates von Samos.

Herodot III 39: (Πολυκράτης) ἴςχων δὲ ξεινίην ᾿Αμάςι τῷ Αἰγύπτου βαςιλέϊ ςυνεθήκατο, πέμπων δὲ δῶρα καὶ δεκόμενος ἄλλα παρ᾽ ἐκείνου.

Herodot II 182: 'Ανέθηκε δὲ καὶ ἀναθήματα ὁ "Αμαςις ἐς τὴν 'Ελλάδα τοῦτο δ' ἐς Σάμον τἢ "Ηρη εἰκόνας ἑωυτοῦ διφαςίας ξυλίνας, αὶ ἐν τῷ νηῷ τῷ μεγάλῳ ἱδρύατο ἔτι καὶ τὸ μέχρι ἐμεῦ, ὅπιςθε τῶν θυρέων. ἐς μέν νυν Σάμον ἀνέθηκε κατὰ ξεινίην τὴν ἑωυτοῦ τε καὶ Πολυκράτεος τοῦ Αἰ-άκεος.

Wiedemann, Agypt. Gesch. 652. E. Meyer, Gesch. d. Alt. II § 477. Busolt, Griech. Gesch. II² 509.

39.

526. Bündnis zwischen König Kambyses von Persien und den Arabern der Sinaihalbinsel.

Herod. III 7: Καμβύτης... πέμψας παρὰ τὸν ᾿Αράβιον ἀγγέλους καὶ δεηθεὶς τῆς ἀςφαλείης ἔτυχε πίςτις δούς τε καὶ δεξάμενος παρ᾽ αὐτοῦ.

Wiedemann, Agypt. Gesch. 663. E. Meyer, Gesch. d. Alt. I § 507.

40.

519. Bündnis zwischen Athen und Plataiai.

Herodot VI 108. Die Plataier wenden sich auf den Rat der Lakedaimonier an Athen: .. 'Αθηναίων ίρὰ ποιεύντων τοῖcι δυώδεκα θεοῖcι ἱκέται ἱζόμενοι ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐδίδοςαν cφέας αὐτούς.

Thukyd. III 55: καὶ τὰ μὲν παλαιὰ καὶ μέγιστα τοιοῦτοι ἠξιώσαμεν εἶναι, πολέμιοι δὲ ἐγενόμεθα ὕστερον. ὑμεῖς δὲ αἴτιοι δεομένων γὰρ ξυμμαχίας ὅτε Θηβαῖοι ἡμᾶς ἐβιάσαντο, ὑμεῖς ἀπεώσασθε καὶ πρὸς ᾿Αθηναίους ἐκελεύετε τραπέσθαι ὡς ἐγγὺς ὄντας, ὑμῶν δὲ μακρὰν ἀποικούντων.

Vgl. Grote, Gesch. Gr. II 456. Busolt, Die Laked. u. ihre Bundesgen. 307, 49. E. Meyer, Gesch. d. Alt. II § 478. Busolt, Gr. Gesch. II² 399.

Die Ansetzung des Jahres ergiebt sich daraus, das Thukydides (III 68,4) zum Jahre 427 bemerkt: καὶ τὰ μὲν κατὰ Πλάταιαν ἔτει τρίτψ καὶ ἐγενηκοστῷ ἐπειδὴ ᾿Αθηναίων ξύμμαχοι ἐγένοντο οὔτως ἐτελεύτηςς».

Grote verwirft den Ansatz; Busolt stimmt ihm bei, erklärt aber nur die Stelle für verderbt und möchte mit Gutschmid statt ΡΔΔΔΙΙΙ lesen: ΡΔΔΔΙΙΙ.

41 (IV).

508/7. I. Vertrag zwischen Rom und Karthago.

Vertragsurkunde (Erztafel) im Schatzhause der Ädilen neben dem capitolinischen Jupitertempel, noch zwischen 141 und 130 v. Chr., als Polybios sein Geschichtswerk überarbeitete, erhalten.

Polyb. III 22, 4:

"ἐπὶ τοῖcδε φιλίαν εἶναι Ῥωμαίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίων cuμμάχοις καὶ Καρχηδονίοις καὶ τοῖς Καρχηδονίων συμμάχοις. - 5 μη πλείν 'Ρωμαίους μηδέ τούς 'Ρωμαίων ςυμμάχους ἐπέκεινα τοῦ Καλοῦ ἀκρωτηρίου, ἐὰν μὴ ὑπὸ χειμῶνος ἢ πολεμίων 6 άναγκαςθώςιν : ἐὰν δέ τις βία κατενεχθή, μὴ ἐξέςτω αὐτῷ μηδέν άγοράζειν μηδέ λαμβάνειν, πλήν ὅςα πρὸς πλοίου 7 ἐπιςκευὴν ἢ πρότ ἱερά. ⟨ἐν πέντε δ' ἡμέραις ἀποτρεχέτω.⟩ 8 τοῖς δὲ κατ' ἐμπορίαν παραγινομένοις μηδὲν ἔςτω τέλος 9 πλὴν ἐπὶ κήρυκι ἢ γραμματεῖ ὅca δ' ἂν τούτων παρόντων πραθή, δημοςία πίςτει όφειλέςθω τῷ ἀποδομένῳ, 10 δςα αν η έν Λιβύη η έν Καρδόνι πραθή. έαν 'Ρωμαίων τις είς ζικελίαν παραγίνηται ής Καρχηδόνιοι ἐπάρχουςιν, 11 ίζα έςτω τὰ 'Ρωμαίων πάντα, Καρχηδόνιοι δὲ μὴ ἀδικείτως δήμον 'Αρδεατών 'Αντιατών Λαρεντίνων Κιρκαιιτῶν Ταρρακινιτῶν, μηδ' ἄλλον μηδένα Λατίνων, ὅςοι ἂν έὰν δέ τινες μὴ ὧςιν ὑπήκοοι, τῶν πόλεων 12 ὑπήκοοι. αν δε λάβωςι, 'Ρωμαίοις αποδιδότωςαν ἀπεχέςθωςαν • φρούριον μὴ ἐνοικοδομείτως αν ἐν τῆ Λατίνη. 13 ἀκέραιον.

έὰν ὡς πολέμιοι εἰς τὴν χώραν εἰςέλθωςιν, ἐν τῆ χώρα μὴ ἐννυκτερευέτωςαν."

7 (ἐν πέντε...ἀποτρεχέτω) erg. Dindorf; schon Perotto: intra diem quintum inde abito.

11 ἀδικείτωταν] Casaub. ἀδικήτωταν ARN.
Λαρεντίνων] Hultsch. ἀρεντινων A. ἀρεντίνων BCN. Λαυρεντίνων Urs.
'Αρικίνων Dind. 'Αρικινῶν Gronov. Aricenis. Perott. 'Αρικηνῶν Niebuhr.
Livius IX 43, 26: cum Carthaginiensibus foedus tertium renovatum

(im J. 306). Liv. nennt somit hier den Vertrag von 306 den dritten, während er sonst den von 348/7 als ersten zu betrachten scheint. Heyne, Opuscula acad. III 39-78. Kobbe, Röm, Gesch. (Leipz. 1841) I 125 (rückt zuerst den Vertrag ins Jahr 348). Wolff, De primo inter Romanos et Carth. foedere (Neubrandenb. 1843). Mommsen, Röm. Gesch. I (Leipz. 1854) 97 u. 9072. Schwegler, Röm. Gesch. (Tüb. 1856) II 95. 97 ff. Mommsen, Röm. Chronolog. (Berl. 1858) 272, 277. 2 (1859) 300-325 (hält nun gleichfalls die Polybianische Datierung für unrichtig; ebenso R. G. I8 414). Aschbach, Über die Zeit des Abschlusses der zw. Rom u. Karthago errichteten Freundschaftsbündnisse, SWBA 1859, 422-448. Röckerath, Foedera Rom. et Carth. controversia critica ill. R. (Münst. 1860) 43 ff. A. Schaefer, Rh. M. f. Phil. 15, 396. 488; 16, 288. Em. Müller, Über das älteste röm.-karth, Bündn., Verh. d. Frankf. Philol.-Vers. 1861, 79-92, Nissen, Die röm.-karth. Bündn., Jahrb. f. cl. Phil. u. P. 95, 321-332 (erweist die Richtigkeit der Polyb. Datierung). Egger, Études hist. sur les traités publ. (Paris 1866) 31 ff. Clason, Röm. Gesch. I (Schwegler-Clason IV) 96-114. II (Schwegler-Cl. V) 154-160. Wende, Üb. d. zw. Rom u. Karthago vor Ausbruch des I. punischen Krieges abgeschl. Handelsvertr. Progr. Kortegarnsche Realschule, Bonn 1876 (beste Zusammenstellung). Vollmer, Rh. Mus. 32,614-626. Meltzer, Gesch. der Karth. I 174. 467 ff. Unger, Röm.-pun. Vertr., Rh. Mus. 37, 153-205. Meltzer, Matzat, Röm. Chronol. 282. Jahrb. f. cl. Phil. 127, 53 ff. Holzapfel, Röm. Chron. 345. Soltau, Wschr. f. cl. Phil. 1888, 379. 131, 276. Röm. Chronol. 474, 3. Cuno, Vorgeschichte Roms II (1888) 86, 1. 643. Goldschmidt, Handb. d. Handelsrechtes (Stuttgart 1891) Is 28, 18; 52, 13; 63. A. Pirro, Il primo trattato fra Romae Cartagine, Pisa 1892. E. Meyer, Gesch. d. Altert. II § 500. Freeman, Gesch. Siciliens (deutsch von B. Lupus, Leipz. 1895) I 256, 1. Burger, Neue Forsch. z. ält. Gesch. Roms (Amsterd. 1894) 36.

Die Zeitbestimmung — das erste Jahr der Republik — ist vielfach angefochten worden; so wie sie Polybios nach Konsulnamen giebt (III 22 γίνονται τοιγαρούν ευνθήκαι Ύθωμαίοιε καὶ Καρχηδονίοιε πρώται κατὰ Λεύκιον Ἰούνιον Βρούτον καὶ Μάρκον Ὠράτιον τοὺε πρώτουε καταεταθένταε ὑπάτουε μετὰ τὴν τῶν βαειλέων κατάλυειν, ὑφ' ὧν ευνέβη καθιερωθήναι καὶ τὸ τοῦ Διὸε ἱερὸν τοῦ Καπετωλίου· ταῦτα δ' ἐετὶ πρότερα τῆς Ξέρξου διαβάσεωε εἰε τὴν 'Ελλάδα τριάκοντ' ἔτεει λείπουει δυοῖν), kann sie wegen des Cognomens Brutus (Mommsen, Röm. Forsch. I 47) nicht in der Urkunde gestanden haben: diese Ergänzung stammt aus der

Pontifikaltafel, giebt aber keine Veranlassung, zu beweifeln, dass die Urkunde nach Konsuln datiert war - eine Bestimmung, die Polybios sonst nirgends anwendet. - Polybios hat diese Urkunde wie die beiden späteren Verträge zwischen Rom und Karthago selbst noch gesehen: (ΙΙΙ 26, 1) τούτων δή τοιούτων ύπαρχόντων και τηρουμένων τῶν ςυνθηκών έτι γθν εν χαλκώμαςι παρά τον Δία τον Καπετώλιον εν τώ των άγο-Gegen die Annahme einer litterarischen Quelle ρανόμων ταμιείψ. (Mommsen und Soltan meinen Cato) spricht zudem III 22, 3: άς καθ' δοον ήν δυνατόν ακριβέςτατα διερμηνεύς αντές ήμεις ύπογεγράφαμεν τηλικαύτη γάρ ή διαφορά γέγονε της διαλέκτου και παρά 'Ρωμαίοις της νθν πρός την άρχαίαν ώςτε τούς ςυνετωτάτους ένια μόλις έξ έπιςτάςεως διευκρινείν - Cato wird schwerlich für die Leser Unverständliches in sein Werk aufgenommen haben. (Vgl. Nissen 329.) — Die Datierung vor dem Übergang des Xerxes (Ol. 75, 1) lässt uns dies erste Jahr der Republik in Olymp. 68, 2 setzen, da τριάκοντ' έτεςι λείπουςι δυοίν wegen Polyb. I 6 als 28. Jahr aufgefalst werden muss (Mommsen, Röm, Gesch, I 97, 907. Niese, Philol. Anz. 14, 562. Seeck, Die Kalendertafel der Pontif. 108 ff.).

Der Kreditkauf findet unter staatlicher Gewährleistung statt; der Kaufvermittler entspricht dem turcimanus (dragomanus) des Mittelalters und der Neuzeit. Den für solche notarielle Geschäfte den fremden Kaufleuten geöffneten karthagischen Besitzungen östlich vom Schönen Vorgebirge (Cap Farina oder Ras Sidi Ali el Mekki; Meltzer, Comment. Fleckeisenianae [Leipz. 1890] 259 ff.) und der Insel Sardinien wird gegenübergestellt die Küste westlich vom Schönen Vorgebirge, die vollkommen verschlossen bleiben soll, bei Sturm oder feindlicher Verfolgung angelaufen werden darf, dann aber nach fünf Tagen verlassen werden muß. Die Freigabe Siciliens war wohl gegen die griechischen Städte der Insel gerichtet und beweist natürlich, daß Karthago noch sehr wenig von Sicilien besessen hat (nicht aber, wie Aschbach a. a. O. 441 und Unger, Rh. M. 37, 172 ff. folgern, daß der Vertrag in eine spätere Zeit gehört, weil sie bereits im Besitze eines Teiles der Insel waren).

42 (V).

493. Bündnis zwischen Rom und den Latinern (Erneuerung des alten Bündnisses durch Sp. Cassius).

Vertrag auf eherner Säule auf dem Markte von Rom, hinter der Rednerbühne, noch im 1. Jahrh. v. Chr. erhalten, 56 zur Zeit, da Cicero seine Rede pro Balbo hielt, nicht mehr vorhanden, aber noch zur Zeit des Festus abschriftlich benutzbar.

Cicero pro Balbo 23, 53: cum Latinis omnibus foedus esse ictum Sp. Cassio Postumio Cominio consulibus quis ignorat? quod quidem nuper in columna ahenea meminimus post rostra incisum et perscriptum fuisse.

Liv. II 33, 4: per secessionem plebis Sp. Cassius et Postumius Cominius consulatum inierant; his consulibus cum Latinis populis ictum foedus. ad id feriendum consul alter Romae mansit; alter ad Volscum bellum missus. 9: tantumque sua laude obstitit famae consulibus Marcius, ut, nisi foedus cum Latinis in columna aenea insculptum monumento esset, ab Sp. Cassio uno, quia conlega afuerat, ictum, Postumum Cominium bellum gessisse cum Volscis memoria cessisset.

Dionys. Halikarn. VI 95: " 'Ρωμαίοις καὶ ταῖς Λατίνων πόλεςιν ἀπάςαις εἰρήνη πρὸς ἀλλήλους ἔςτω, μέχρις ἄν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν ςτάςιν ἔχωςι καὶ μήτε αὐτοὶ πολεμείτως πρὸς ἀλλήλους, μήτε ἄλλοθεν πολεμίους ἐπαγέτως μήτε τοῖς ἐπιφέρουςι πόλεμον ὁδοὺς παρεχέτως αν ἀςφαλεῖς · βοηθείτως τε τοῖς πολεμουμένοις ἀπάς η δυνάμει, λαφύρων τε καὶ λείας τῆς ἐκ πολέμων κοινῶν τὸ ἔςον λαγχανέτως μέρος ἐκάτεροι τῶν τε ἰδιωτικῶν συμβολαίων αἱ κρίςεις ἐν ἡμέραις γιγνέςθως αν δέκα, παρ' οἱς ἄν γένηται τὸ συμβόλαιον. ταῖς δὲ συνθήκαις ταύταις μηδὲν ἐξέςτω προςθεῖναι μηδὲ ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅ τι ἄν μὴ 'Ρωμαίοις τε καὶ Λατίνοις ἄπαςι δοκῆ."

Festus p. 166, 24: item in foedere Latino: 'pecuniam quis nancitor, habeto' et 'si quid pignoris nanciscitur, sibi habeto' (das bare Geld, das einer im Kriege erbeutet, darf er behalten).

nancitor] = nanciscitur; vgl. Prisc. Instit. X 4,21 p. 888: nanciscor a nancio est, quod in usu fuit vetustissimis. Göttling, Gesch. der röm. Verf. (Halle 1840) 805.

Wechsel des Oberbefehls bezeugt Cincius bei Festus p. 241: praetor ad portam nunc salutatur is, qui in provinciam pro praetore aut pro consule exit: cuius rei morem ait fuisse Cincius in libro de consulum potestate talem: Albanos rerum potitos usque ad Tullum regem; Alba deinde diruta usque ad P. Decium Murem cos. populos Latinos ad caput Ferentinae, quod est sub monte Albano, consulere solitos et imperium communi consilio administrare. itaque quo anno Romanos imperatores ad exercitum mittere oporteret iussu nominis Latini, complures nostros in Capitolio a sole oriente auspiciis operam dare solitos ubi aves addixissent, militem illum, qui a communi Latio missus esset, illum quem aves addixerant, praetorem salutare solitum, qui eam provinciam optineret praetoris nomine.

imperatores] Müller, imprs die Handschr. militem, qui...missus] collectiv.

Vertr. zw. Hippokr. v. Gela u. d. Samiern. Verträge der ion. Städte. 33

Das Städteverzeichnis bei Dionys. V 61 steht mit der Urkunde des foedus Cassianum in keinerlei Zusammenhang.

Rubino, Unters. über röm. Verf. u. Gesch. (Cassel 1839) 266. 283 A. Niebuhr, Röm. Gesch. II 45. Schwegler, Röm. Gesch. I 19, 5. II 307—330. Mommsen, Röm. Forsch. II 159. Beloch, Ital. Bund 169 ff. Marquardt-Mommsen, Handb. d. röm. Altert. IV² 23. Seeck, Rh. M. 37, 25. Beloch, Jahrb. f. cl. Phil. 127, 171 ff. Handb. d. röm. Altert. III 1 (Mommsen, Staatsrecht) 611 ff. 618, 2. Cuno, Vorgesch. Roms II 562.

43.

493. Vertrag zwischen Hippokrates von Gela und den Samiern.

Η erodot VI 23: ἐπείτε δὲ αὐτοῖcι (εσ. Cαμίοιcι) καὶ δ Ἱπποκράτης ςὺν τῆ ςτρατιῆ ἡκε βοηθέων, Cκύθην μὲν τὸν μούναρχον τῶν Ζαγκλαίων ὡς ἀποβαλόντα τὴν πόλιν ὁ Ἱπποκράτης πεδήςας καὶ τὸν ἀδελφεὸν αὐτοῦ Πυθογένεα ἐς Ἰνυκον πόλιν ἀπέπεμψε, τοὺς δὲ λοιποὺς Ζαγκλαίους κοινολογηςάμενος τοῖcι Cαμίοιςι καὶ ὅρκους δοὺς καὶ δεξάμενος προέδωκε. μιςθὸς δέ οἱ ἦν εἰρημένος ὅδε ὑπὸ τῶν Cαμίων, πάντων τῶν ἐπίπλων καὶ ἀνδραπόδων τὰ ἡμίςεα μεταλαβεῖν τῶν ἐν τῆ πόλι, τὰ δ᾽ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν πάντα Ἱπποκράτεα λαγχάνειν.

Holm, Geschichte Siciliens I 199. 411. Busolt, Griech. G. II² 782. Freeman, History of Sicily II 113.

44.

Sommer 493. Verträge der ionischen Städte (durch Artaphrenes veranlasst).

Herodot VI 42: 'Αρταφρένης ὁ Cαρδίων ὕπαρχος μεταπεμψάμενος ἀγγέλους ἐκ τῶν πολίων ςυνθήκας εφίςι αὐτοῖςι τοὺς Ἰωνας ἠνάγκαςε ποιέεςθαι, ἵνα δωςίδικοι εἶεν καὶ μἡ ἀλλήλους φέροιέν τε καὶ ἄγοιεν.

'Αρταφρένης] Boeckh, CIG II 117. Stein, Vind. Herod. (Danzig 1858) 8; dem persischen Ausgange (vgl. V'iñdafrana Spiegel, Altpers. Keilschr. S. 38, 83) allein entsprechend. — δωκίδικοι] Cobet nach Handschrift s. Vgl. Diod. X 25, 4.

Nöldeke, Aufs. z. pers. Gesch. 40. Busolt, Gr. G. II² 556. von Scala, Staatsverträge.

45.

492. Frieden zwischen Hippokrates von Gela und Syrakus

(vermittelt durch Korinther und Korkyraier).

Herodot VII 154: Cυρηκοςίους δὲ Κορίνθιοί τε καὶ Κερκυραΐοι ἐρρύς αντο μάχη ἐςς ωθέντας ἐπὶ ποταμῷ Ἐλώρῳ. ἐρρύς αντο δὲ οὖτοι ἐπὶ τοῖς δε καταλλάξαντες, ἐπ' ὧ τε Ἱπποκράτει Καμάριναν Cυρηκοςίους παραδοῦναι.

Thukyd. VI 5, 3: ἀναςτάτων δὲ Καμαριναίων τενομένων πολέμω ὑπὸ Cυρακοςίων δι' ἀπόςταςιν, χρόνω 'Ιπποκράτης ὕςτερον Γέλας τύραννος, λύτρα ἀνδρῶν Cυρακοςίων αἰχμαλώτων λαβὼν τὴν τὴν Καμαριναίων.

Philistos in den Schol. Pind. Ol. V 17 (frg. 17. FHG I 187): Φιλίςτος δὲ ἐν τῆ τρίτη φηςίν, ὅτι Γέλων Καμαρίναν κατέςτρεψεν Ἱπποκράτης δέ, πολεμῶν δὲ Cυρακοςίοις καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους λαβὼν ὑπὲρ τοῦ ἀποδοῦναι τούτους ἔλαβε τὴν Καμαρίναν καὶ ςυνψκιςεν αὐτήν.

Schubring, Philol. 32, 497. Holm, Gesch. Sic. I 202. Beloch, Gr. G. I 387. Busolt, Gr. G. II² 784. Freeman, Hist. of Sic. II 119.

46.

481 (Herbst). Eidgenossenschaft der Hellenen.

Herodot VII 145: τυλλεγομένων δὲ ἐς τψυτὸ τῶν περὶ τὴν 'Ελλάδα τὰ ἀμείνω φρονεόντων καὶ διδόντων τφίςι λόγον καὶ πίστιν, ἐνθαῦτα ἐδόκεε βουλευομένοιςι αὐτοῖςι πρῶτον μὲν χρημάτων πάντων καταλλάςς εθαι τάς τε ἔχθρας καὶ τοὺς κατ' ἀλλήλους ἐόντας πολέμους. ἦς αν δὲ πρός τινας καὶ ἄλλους ἐγκεκρημένοι, ὁ δὲ ὧν μέγις τος 'Αθηναίοις ἱ τε καὶ Αἰγινήτης.

Herodot VII 132: ἐπὶ τούτοιςι οἱ ελληνες ἔταμον ὅρκιον οἱ τῷ βαρβάρψ πόλεμον ἀειράμενοι. τὸ δὲ ὅρκιον ὧδε εἶχε ὅςοι τῷ Πέρςη ἔδοςαν ςφέας αὐτοὺς ελληνες ἐόντες μὴ ἀναγκαςθέντες καταςτάντων ςφι εὖ τῶν πρηγμάτων, τούτους δεκατεῦςαι τῷ ἐν Δελφοῖςι θεῷ.

Zu δεκατεθεαι vgl. Dittenberger, Observ. de Herod. loco ad antiq sacras spectante, Ind. lect. Halle 1891.

Vgl. Herodot VII 148: οἱ δὲ cuνωμόται Ἑλλήνων ἐπὶ τῷ Πέρcη. Eid bei Lykurg κατὰ Λεωκρ. 81 und Diod. XI 29, 3 erfunden (Theop. fragm. 167).

Die Mitglieder der Eidgenossenschaft im Jahre 479 enthält die Schlangensäule im Atmeidan zu Konstantinopel, die zum delphischen Weihgeschenk der Eidgenossen gehörte. Die Inschrift auf ihrem Gewinde lautet nach Fabricius, Jahrb. des k. deutschen arch. Inst. I (1886) S. 177 ff.:

[τ]ο[ίδε τόν] πόλεμον [ἐ-] πολέμεον	'Ερχομένιοι	Έρετριής
	Φλειάςιοι	Χαλκιδής
	Τροζάνιοι	C τυρης
	'Ερμιονής	Fαλε ῖοι
[Λ]ακ[εδ]αιμόνιοι	Τιρύνθιοι	Γοτειδαιᾶται
'Αθ[α]ν[α]ῖ[ο]ι	Γλαταιής	Λευκάδιοι
Κορίνθιοι	Θεςπιής	Γανακτοριής
Τεγεατ[αι]	Μυκανής	Κύθνιοι
C ικυψνιοι	Κεῖοι	Cίφνιοι
Αἰγινᾶται	Μάλιοι	'Αμπρακιῶται
Μεγαρής	Τήνιοι	Λεπρεᾶται.
'Επιδαύριοι	Νάξιοι	

Davon haben die Tenier den Eid von 481 sicher nicht geschworen, da sie erst bei Salamis ihre bundesfreundliche Gesinnung bethätigen (Herodot VIII 82), ebenso die Naxier, deren Schiffe zur persischen Flotte stoßen sollen, aber zu den Eidgenossen übergehen (Bergk, PLG III⁴ 481, 136), und die Poteidaiaten, die sich nach Salamis anschließen (Her. VII 123. IX 28). Dagegen könnten die Seriphier, die bei Salamis beteiligt waren (Herod. VIII 46. 48), 481 den Eid mitgeschworen haben, ferner die Mantineier (Herod. VII 202).

. Vgl. Busolt, Gr. G. II² 655 und die daselbst angeführte Litteratur.

47.

Ende 480. Frieden zwischen Gelon von Syrakus und Karthago.

Diodor (auf Timaios beruhend) XI 26, 2: παραγενομένων πρὸς αὐτὸν (erg. Γέλωνα) ἐκ τῆς Καρχηδόνος τῶν ἀπεςταλμένων τῶν πρέςβεων καὶ μετὰ δακρύων δεομένων ἀνθρωπίνως αὐτοῖς χρήςαςθαι, ςυνεχώρηςε τὴν εἰρήνην, ἐπράξατο δὲ παρ' αὐτῶν τὰς εἰς τὸν πόλεμον γεγενημένας δαπάνας, ἀργυρίου διςχίλια τάλαντα, καὶ δύο ναοὺς προςέταξεν οἰκοδομῆςαι, καθ' οῦς ἔδει τὰς ςυνθήκας ἀνατεθῆναι.

Theophrast. bei Schol. Pind. Pyth. II 3: τὸ γοῦν ἀνθρωποθυτεῖν φητιν ὁ Θεόφραττος ἐν τῷ περὶ Τυρτηνῶν παύτασθαι

αὐτοὺς (erg. τοὺς Καρχηδονίους), Γέλωνος προςτάξαντος. ὅτι δὲ καὶ ἐκέλευςεν αὐτοὺς χρήματα εἰςφέρειν, Τίμαιος διὰ τῆς τεςςαρεςκαιδεκάτης ἀναγέγραφε (frg. 89 M.). Vgl. Plut. π. τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρ. 6, 552 a. Ps.-Plut. Apophth. r. Gelon. p. 175 a.

Iustin. XIX 1, 10 schreibt diese Aufforderung dem Dareios zu.
Plass, Tyrann. I 294. Holm, Gesch. Sic. I 208. Meltzer, Gesch.
d. Karth. I 221. Beloch, Gr. G. I 390. Busolt, Gr. G. II 795 T. u. A. 4.
Freeman, Hist. of Sic. II 207. Pöhlmann, Grundrifs d. gr. G. 298.

Die erste Bedingung ist unbezweifelt; bei der zweiten wäre eine spätere Ableitung aus der Thatsache des Baues des Demeter- und des Koretempels durch Gelon denkbar (Meltzer), aber nicht notwendig; die dritte, die Theophrast bringt, ist keineswegs unwahrscheinlich: die schon vom König Dareios an die Karthager gerichtete Forderung kann hier neuerlich vom Vertreter einer Kulturnation erhoben worden sein.

48.

476. Frieden zwischen Hieron von Syrakus und Theron von Akragas.

Timaios frg. 90 (Schol. Pind. Ol. II 29): ... τὸν Θήρωνα, ὑπεραγανακτήςαντα θυγατρὸς ἄμα καὶ γαμβροῦ (des Polyzelos, des jüngeren Bruders des Hieron, der sich zu seinem Schwiegervater geflüchtet hatte), cυβρήξαι πρὸς Ἱέρωνα πόλεμον παρὰ Γέλλα τῷ Cικελικῷ ποταμῷ μή γε μὴν εἰς βλάβην, μηδὲ εἰς τέλος προχωρῆςαι τὸν πόλεμον. φαςὶ γὰρ τότε Cιμωνίδην τὸν λυρικὸν περιτυχόντα διαλῦςαι τοῖς βαςιλεῦςι τὴν ἔχθραν.

Diod. XI 48, 8: ὁ δ'ι 'Ιέρων κρίνας εἰρηνικῶς διαλύςαςθαι πρὸς τὸν Θήρωνα προύδωκε τοὺς 'Ιμεραίους καὶ τὰ βεβουλευμένα λαθραίως ἐμήνυςεν.

Holm, Gesch. Sic. I 214. Busolt, Gr. Gesch. II² 799. Freeman, Hist. of Sic. II 239.

49.

473. Frieden zwischen Hieron von Syrakus und den Akragantinern.

Diod. XI 53, 4: 'Ιέρων ὁ βατιλεὺτ παρατκευατάμενος δύναμιν ἀξιόλογον ἐττράτευτεν ἐπὶ τὸν 'Ακράγαντα . . . 5: οἱ δ' 'Ακρα-

γαντίνοι κομιτάμενοι τὴν δημοκρατίαν, διαπρετβευτάμενοι πρότ Γερωνα τῆτ εἰρήνητ ἔτυχον.

Auf das gleichzeitig befreite Himera bezieht sich vermutlich Pindar Ol. XII 1, worin der Sieg von Ol. 77 — 472 gefeiert wird; die von Diod. zu 472/1 erzählten Ereignisse werden daher um beiläufig ein Jahr hinaufzurücken sein.

Holm, Gesch. Sic. I 242. Busolt, Gr. Gesch. II¹ 289. Beloch, Gr. Gesch. I 445. Freeman, Hist. of Sic. II 298.

50.

462/1. Vertrag der sicilischen Städte.

Diodor XI 76, 5: αί δὲ πόλεις εχεδὸν ἄπαςαι πρὸς τὴν κατάλυςιν τῶν πολέμων ὁρμήςαςαι, καὶ κοινὸν δόγμα ποιηςάμεναι, πρὸς τοὺς κατοικοῦντας ξένους διελύθηςαν, καὶ τοὺς φυγάδας καταδεξάμεναι τοῖς ἀρχαίοις πολίταις τὰς πόλεις ἀπέδοςαν, τοῖς δὲ ξένοις τοῖς διὰ τὰς δυναςτείας ἀλλοτρίας τὰς πόλεις ἔχουςι ςυνεχώρηςαν τὰ ἑαυτῶν ἀποκομίζειν καὶ κατοικεῖν ἄπαντας ἐν τἢ Μεςςηνία.

Holm, Gesch. Sic. I 252. Busolt, Gr. Gesch. II¹ 294. Beloch, Gr. Gesch. I 446. Freeman, Hist. of Sic. II 316.

51.

460. Bündnis Athens mit Argos.

Thukyd. I 102, 4: (erg. 'Αθηναῖοι) ἀφέντες τὴν γενομένην ἐπὶ τῷ Μήδῳ ξυμμαχίαν πρὸς αὐτοὺς (d. i. Λακεδαιμονίους) 'Αργείοις τοῖς ἐκείνων πολεμίοις ξύμμαχοι ἐγένοντο.

Busolt, Gr. Gesch. II¹ 474. Beloch, Gr. Gesch. I 478. v. Wilamowitz-Moellendorff, Aristot. u. Athen II 97. Pöhlmann, Gr.³ 109.

Dieses Bündnis ist wie das folgende mit Thessalien das Werk der attischen Reformpartei unter Ephialtes, 'der Jungen', die im Gegensatz zu den Kimonischen Überlieferungen die attische Herrschaft in Hellas anstreben.

52.

460. Bündnis von Athen und Argos mit Thessalien.

Thukyd. I 102 (Fortsetzung der oben angef. Stelle): καὶ πρὸς Θεςςαλοὺς ἄμα ἀμφοτέροις οἱ αὐτοὶ ὅρκοι καὶ ξυμμαχία κατέςτη.

Das Bündnis ward offenbar geschlossen mit beiden Zweigen des thessalischen Königshauses, mit den Aleuaden, die seit dem Feldzug des Leotychidas (476/5) den Lakedaimoniern feindselig gesinnt waren, und mit den Skopaden, da die Athener den Skopaden (Busolt II¹ 474, 1) Orestes nach Pharsalos zurückzuführen versuchen (Thuk. I 111). Daß die Ritterschaft lakedaimonisch gesinnt war, verschlug nichts: noch 431 ist das Bündnis mit Athen in Rechtskraft; κατὰ τὸ παλαιὸν Ευμμαχικὸν leisten die Thessalier Hilfe, und zwar Larisaier, Pharsalier, Kranonier, Pyrasier, Gyrtonier, Pheraier. Vgl. Thukyd. I 107.

53 (VI).

459. Vertrag Athens mit den Messeniern von Naupaktos.

Bruchstück von pentelischem Marmor, nur am oberen Rande vollständig; 0,17 m hoch, 0,10 m breit, im Museum zu Leyden. Die Buchstaben a) stehen oberhalb eines Reliefs (weibliche Figur, wohl Messene, die Tochter des Triopas und Gemahlin Polykaons); b) steht neben dem Kopfschmuck der Frau, c) unter ihrer rechten Hand.

a) — — — —] onlyd
$$s \cdot \Phi \iota \dots$$

CIG 873 (nach Gell). Janssen, Grieksche en romeinsche Grafreliefs uit het Museum van Oudheden te Leyden Taf. VII 18. A. Michaelis, Arch. Ztg. 33, 104 (nach einem Gipsabgus von Pleite und einer Photographie). Nach Michaelis CIA IV 22 g p. 9. Vgl. v. Wilamowitz-M., Aristot. u. Athen II 296. — Die ältere Form des sund die jüngere des Φ weist auf die 'Zeit schwankender Paläographie', also auf die Mitte des 5. Jahrh. Ganz überzeugend ist die Einreihung der Inschrift in das Archontat des Philokles nicht: wir müssen ein ἢρχεν Φιλ]οκλῆς, wie es sich sonst nicht nachweisen läst, oder ein einfaches Φιλ]οκλῆς ohne Amtstitel annehmen, da Φιλ]οκλῆς Φι... für den Archonten in dieser Zeit unmöglich ist.

Zur Sache Thuk. I 108: οἱ δ' ἐν Ἰθώμη δεκάτψ ἔτει, ὡς οὐκέτι ἐδύναντο ἀντέχειν, ξυνέβηταν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐφ' ῷ τε ἐξίαςιν ἐκ Πελοποννήτου ὑπόςπονδοι καὶ μηδέποτε ἐπιβήςονται αὐτής ἢν δέ τις άλίςκηται, τοῦ λαβόντος εἶναι δοῦλον. ἢν δέ τι καὶ χρηςτήριον τοῖς Λακεδαιμονίοις Πυθικόν πρὸ τοῦ τὸν ἱκέτην τοῦ Διὸς τοῦ Ἰθωμήτα ἀφιέναι. ἐξηλθον δὲ αὐτοὶ καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες, καὶ αὐτοὺς ᾿Αθηναῖοι δεξάμενοι κατ' ἔχθος ἤδη τὸ Λακεδαιμονίων ἐς Ναὑπακτον κατψκιςαν, ἢν ἔτυχον ἡρηκότες νεωςτὶ Λοκρῶν τῶν ᾽Οζολῶν ἐχόντων.

Busolt, Gr. Gesch. II¹ 476. Bauer, Litt. u. hist. Forsch. zu Arist. 'Αθην. II 125. Beloch, Gr. Gesch. I 478.

54.

459. Bündnis zwischen Athen und Megara.

Thukyd. I 103, 4: προς εχώρης αν δε και Μεγαρής 'Αθηναίοις ες ξυμμαχίαν Λακεδαιμονίων ἀπος τάντες, ὅτι αὐτοὺς Κορίνθιοι περὶ γής ὅρων πολέμψ κατεῖχον.

Busolt, Gr. Gesch. II¹ 477. Pöhlmann, Gr. ² 109.

55.

458. Vertrag zwischen Sparta und Theben.

Iustin. III 6, 10: inde revocati Lacedaemonii ad Messeniorum bellum, ne medium tempus otiosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, ut Boeotiorum imperium his restituerent, quod tempore Persici belli amiserant, illi Atheniensium bella susciperent.

Diodor. XI 81, 2: (Θηβαῖοι) ἠξίουν τοὺς Λακεδαιμονίους τῆ πόλει ςυμπεριποιῆςαι τὴν ὅλην ἡγεμονίαν τῆς Βοιωτίας ἐπηγ-γέλλοντο δ' αὐτοῖς ἀντὶ ταύτης τῆς χάριτος ἰδία πολεμήςειν τοῖς ᾿Αθηναίοις, ὥςτε μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι τοῖς Cπαρτιάταις ἐκτὸς τῆς Πελοποννήςου δύναμιν ἐξαγαγεῖν πεζήν.

Boeckh, Explicat. ad Pindari Isthm. VI p. 533. Müller, Geschichte Thebens (Leipz. 1879) p. 61 ff. Busolt, Gr. Gesch. II¹ 488. E. Curtius, Gr. Gesch. II⁶ 169.

Der Abschluß eines förmlichen Vertrages vor der Schlacht bei Tanagra ist nicht zu bezweifeln; der Bericht des Ephoros, der hier bei Iustin und Diodor vorliegt (vgl. Cauer, Quaest. de font. ad Agesilai hist. pert. pars prior [Bresl. 1847] p. 34ff. Volquardsen, Unters. üb. d. Quell. d. griech. u. sicil. Gesch. bei Diod. 11—16 [Kiel 1868] 42ff. Holzapfel, Unters. über d. Darst. d. gr. Gesch. von 489—413 [Leipz. 1879] 18—33, bes. 27. Enmann, Unters. üb. d. Quell. d. Pomp. Trogus [Dorp. 1880] 33), führt auf eine Atthis zurück (vgl. Nr. 61).

56 (VII).

454/3. Bündnis Athens mit den Phokern.

Marmorbruchstück, am nördlichen Burgfuß ausgegraben. Der obere und rechte Rand teilweise erhalten.

[*Εδοξεν τῆ βου]λ[ῆ]ι καὶ τῶ[ι δήμ-<math>ψ...ντιc ἐπρ]υτάνευε· Αἰ[...

.... ἐγραμμάτ]ευε, Μένυλλ[ος ἐπεςτάτε(ι).....]ης εἶπε· ἔ[υνθδ έςθαι μὲν τὴν χ]ςυνμαχίαν [πρὸς Φωκέας· τῆς δὲ] πυλαίας ἀπα[γγε(ῖ)λαι αὐτοῖς κα]ὶ τοῖς ᾿Αμφι[κτίοςι οἷςπερ μέ]τεςςτιν το(ῦ) Ἑ[ιερο(ῦ) — ὀ]μόςαντας ἐν..

10 — — νὴ τ]ὸν ᾿Απόλλω [καὶ τὴν Λητὼ καὶ τὴν] ϶Αρτεμιν ἐ[..
— — —] τοῖς ἐπαρ[..
— — —] ιομεν ψη[φιςμα — — — τριον...

15 — — — τρίος πυλ[αίας — — — ψη]φις[μα-

Kumanudis, 'Αθήναιον VI 128. Nach Köhler CIA IV 22b p. 8. Hier nach Abklatsch und Abschrift Wilhelms. Vgl. Busolt, Gr. Gesch. II¹ 503, 1. Bauer, Lit. u. hist. Forsch. zu Arist. 'Αθ. π. 125. v. Wilamowitz, Aristoteles und Athen (Berlin 1893) II 297.

2 Λεωντίς oder Αἰαντίς. 4 ff. erg. Ki. 6 ἀπαγγείλαι ff. Wil. 8 μέτεςςτιν το(0) auch S. 11 ff. ἐ[μμενεῖν τοῖς ὅρκοις] τοῖς ἐπ' ᾿Αρ[⟨ετωνος ἄρχοντος] γενομένοις erg. Ki. Vor τοῖς ist aber ein Rest erhalten, dessen Richtung kaum auf ≤, sondern auf N oder ∨ deutet, also vielleicht ἐαυ]τοῖς ἐπαρ[.. mit ἐπάραςθαι zusammenzubringen; das ganz deutlich zu lesende I™ENΦ≤Γ will Kirchhoff als γε]νομένοις lesen, wonach Φ als Beispiel einer Ligatur (οι) in die Handbücher übergegangen ist; nach meiner Lesung zerflieſst diese unmögliche Ligatur. 14 εριον] Köhler. τριον |.. Kuman. u. Abklatsch.

Thukyd. I 111: 'Εκ δὲ Θεςςαλίας 'Ορέςτης δ 'Εχεκρατίδου υίὸς τοῦ Θεςςαλῶν βαςιλέως φεύγων ἔπειςεν 'Αθηναίους έαυτὸν κατάγειν' καὶ παραλαβόντες Βοιωτοὺς καὶ Φωκέας ὄντας ξυμμάχους 'Αθηναῖοι ἐςτράτευςαν τῆς Θεςςαλίας ἐπὶ Φάρςαλον.

Das Z. 12/3 der Inschrift erwähnte Bündnis ist zweiselsohne dasjenige, auf Grund dessen der athenische Feldherr Myronides die bei Thukydides erwähnte Hilfsabteilung der Phoker erhielt. Der Sieg von Oinophyta hat offenbar zu thatkrästiger Zusammenschließsung der beiden Sparta seindlichen Mächte Veranlassung gegeben. Wann die Erneuerung dieses Bündnisses, die uns in der ganzen Inschrift vorliegt, stattsand, läst sich nicht genauer bestimmen als vor 444/3.

57 (VIII).

453. Vertrag Athens mit Egesta und Halikyai.

a) Block von pentelischem Marmor auf der Akropolis, 0,36 m hoch, 0,46 m breit, 0,19 m dick, links und unten abgebrochen, der obere und rechte Rand erhalten, aber beschädigt. Die Buchstaben genau und sorgfältig eingehauen, aber größtenteils erloschen. Zeilenlänge vermutlich 48 Buchstaben.

	[Ξυμμαχία 'Α]θ[ηναίων κα]ὶ 'Εγεςταίων.
	[*Edocen th bo(u)lh kal t] $\hat{w}[\iota \ dhm \ \dots \ ic \ e[\pi] \rho[\upsilon] t d - veue \dots$
	[
	[μος εἶπε — — — — — —] (τ)αὐτὸ —
5	a? [οἵτινες
	[έξορκόςωςι ἀφικόμενοι ἐς εγεςταν έλέςθα]ι τὸ[ν] δ[ῆμον δέ-
	κα ἄνδρας αὐτίκα μάλα. π] ϵ ρ[ὶ δὲ τ] o ($\hat{\upsilon}$) π (ι ε)ρὰ
	ὅϲομ[περ
	— — κατὰ τ]ὸν ὄ[ρκ]ο[ν] ι [ὅπ]ωc δ' ἂν ὀμό[cωc-
	ιν αὶ ἀρχαὶ καὶ οἰ στρατ]ηγοὶ, ἐπι(μ)εληθῆ[ναι] ἀλλ
10	[μετὰ τ]ῶν δ[ρ]κωτῶ(ν). ὅπ[ως] ε
	— — [καὶ τὸ ψή]φιςμα τόδε καὶ τὸν [ὅρκ]ο[ν] ἀνα- [γράψα-
	ι ἐ cτήλη λιθίνη ἐμ π]όλει τὸν γραμματέα τῆς βο(υ)λῆ[ς οἱ δὲ π-
	ωληταὶ ἀπομιςθώςἀντ]ων ο[ί] δὲ κωλακρέται δό[ν]τω[ν τὸ
	ἀργύρ-
	ιον καλέςαι δὲ καὶ ἐπ]ὶ ξένια τὴν πρεςβείαν τῶν Ἐ[γεςταίων
15	ές πρυτανείον ές τὸν] νομιζόμενον χρόνον. Εὔφη[μος εἶπε τὰ
	μὲν ἄλλα καθάπερ τῆ β] $o(\upsilon)$ λῆ, τὸ δὲ λοιπὸν ἐπειδὰν π — —
	δ κ]ῆρυξ προςαγ[έτω
	τού]c π[ρέcβεις?
	Köhler, Hermes 2, 16; danach ClA I 20. *Lolling, Δελτίον 1891,
Tai	cel A 9 (vgl. S. 105); danach CIA IV 139. Abklatsch Wilhelms.
	Z. 1 nach Lolling. Kirchhoff: θεοί. πρέςβεις τῶν Ἐγεςταίων.
	lc] 'Erecutic oder Kekropic oder 'Antioxic. 3 'Ar[xé]d[nmoc Lol-
	g (sehr unsicher). 4 ταυτό] παυτοί Lolling. 5 ffλ
	ling. οι τινες κτλ. unsichere Ergänzung S. 7 ίερὰ unsicher: Γ
	ersten Buchstaben; ὄτομ[περ S.; ὅτα Lolling. 8 ὅπως δ' ἀν ὀμό[τω- αί ἀργαι και οί στοστίπκοι S. 9 ἀλλ] ΑΛΑ. 10 ff Fra — Lolling.

doch z. T. unabhängig von ihm gefunden. 15 ἐς τὸν νομιζόμενον χρόνον — εἰς αὄριον. 18 Spuren eines c und π sind deutlich vorhanden.

b) Rest einer Tafel aus pentelischem Marmor; überall gebrochen, doch oben und wahrscheinlich auch unten freier Raum.

'Εγεςταί[ων

M]ικίνο(υ), Aπ[- - -

ατέα της β]ο(υ)λης άναγ[ράψαι ἐςτήλη λιθίνη καὶ καταθεῖναι ἐμ πό-

 λ ει — — — περὶ ('Ε)[γεςταίων.

Köhler, MDAI 4, 30. CIA IV 22 k. p. 58. *Lolling, Δελτίον 1891, Tafel A n. 10; vgl. S. 106. — Holm, Gesch. Sic. I 257. 431. Benndorf, Die Metopen von Selinunt (Berl. 1873) 8. 28 ff. Burs. Jahresb. f. Fortschr. d. kl. Altert. 1879 III 341. Droysen, Athen u. der Westen 57 ff. Freeman, Hist. of Sicily II 338. 549.

Z. 1 'Εγεςτα[ίων. Ich vermute den einfachen Genetiv als Titel (vgl. Hartel, SBWA 91, 131) statt τοῖς παρ'] 'Εγεςτα[ίων πρέςβεςι (Koehler). 4 'Αρ[ίστων ῆρχε verm. Köhler. 7—8 'Ε[γεςταίων. Lolling liest F, so daß 'Αλικυαίων (Köhler) unmöglich wird.

Diodor. XI 56 (454/3): κατὰ δὲ τὴν Cικελίαν Ἐγετταίοις καὶ Ἑλικυαίοις ⟨πρὸς Cελινουντίους⟩ ἐνέςτη πόλεμος περὶ χώρας τῆς πρὸς τῷ Μαζάρψ ποταμῷ.

1 'Αλικυαίοιc] Koehler, MDAI 4, 30. Λιλυβαίταις Patmius. Λιλυβαίοις die übr. Handschr. (πρός Cελινουντίους) erg. Beloch, Hermes 28, 631. Vgl. Schubring, Selinus 24. Holm, Gesch. Sic. I 257. Lolling, Δελτίον 1891, 108. Freeman, Hist. of Sic. II 551 ff.

Auf diese Verbindung mit Sicilien bezieht sich auch Plut. Perikl. 20 (πολλούς δὲ καὶ Cικελίας ὁ δυςέρως ἐκεῖνος ἤδη καὶ δύςποτμος ἔρως εῖχεν, δν ὕςτερον ἐξέκαυςαν οἱ περὶ τὸν ᾿Αλκιβιάδην ῥήτορες) und Plut. Alk. 17 (Cικελίας δὲ καὶ Περικλέους ἔτι ζῶντος ἐπεθύμουν ᾿Αθηναῖοι καὶ τελευτήςαντος ἤπτοντο καὶ τὰς λεγομένας βοηθείας καὶ τυμμαχίας ἔπεμπον ἐκάςτοτε τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ Cυρακουςίων ἐπιβάθρας τῆς μείζονος στρατείας τιθέντες. ὁ δὲ παντάπαςι τὸν ἔρωτα τοῦτον ἀναφλέξας αὐτῶν..... Ἦκιβιάδης ἦν), welche Nachrichten wohl auf einen Westgriechen hindeuten, d. i. Timaios (vgl. Fricke, Unters. üb. d. Qu. des Plut. im Nik u. Alk. [Leipz. 1869] 56).

Um 400. Estimated to some the control of the contro

Bronnethiel bennerment mentioners only on a contract thick width, ment in her Worldneine Samm und ment un benner de benner des engl. Konsuls von Karra

Τόν Ξέντε ωτ στες ε τὰ λαιείλο και ελαιείλα, μη ηδέ τόν Χαλεκε ε τὰ Γαναίλο ωπό χονοιαι αί της) ευ λῷ, τὸν δὲ τολῶντα σιστα το το το τὰ είναι και εκτικαι αγεν ἄτυλον, πλὰν ἐ λικενος τῶ κατὰ το ε το κό κόλοιος ε ευλμες τε τορες δραχμαί αὶ δὲ τλευν δα ἀπαιού έχου το ευλμες ἡ μιόλιον ὀφλέτω Fότι τυλος αι Αὶ μετικοικεοι πλευν μηγοι ἡ ὁ Χαλειεύς ἐν Οἰαναία ῆ ζὸ Οῖαναλείς ἐν λαλειφ, τη επιδιομικ ρήττω.

*Oikonomides, Λοκρικής ανεκδότου επιγραφής διαφασίου, ε. κ. κ. κύρα 1850; danach Ross, Alte lokr. Inschr. von Chalsion under thantless, Leipz. 1854. *Rangabé, Ant. Hell. 356b. Kirchhaff, Philal 15, 18 *Roehl, IGA 322. Hicks, GHI 31. Cauer, Dal. 480. Fink, 11 11 11/17 *Roberts, Intr. 238. Dareste, Revue des études gracques 1228, 4128 Vgl. Kirchhoff, Stud. z. G. d. gr. Alph. 186. E. Mayer, kursh, 1 21/18

Z. 1 è = èx. 3 dvdtw(c) colops thought at the liter of the liter of the liter schools of the mit dem Optativ schreibt Kirchhoff micht der liter Mendeug vonlicht dem Schreiber zu. 8 Die weitern Bestimmung, die eine de Mickeelte von underen Nobel plant der folgt in anschließt, ist wie die Rickeelte von underen Nobel plant des statt ist wie die Rickeelte von underen Nobel plant des statt ist wie de Rickeelte von underen Wellen von School der plant des genomen Nobel plant des statt mit diese intervenigeren. E. Wayer aus eine san demonstration eine schiedenen Beitreiber und son toen kind aus dem schiedenen Beitreiber und son toen kan kind dem demonstration der schiedenen demonstration dem Lennen werden des schiedenen demonstration dem Lennen werden dem schieden demonstration demon

The sentent immension whiteen took there there is a consideration in the sentence where the sentence is a consideration to the sentence is a sentence in the sentence in the sentence in the sentence is a sentence in the sentence in the sentence in the sentence is a sentence in the sentence in the sentence in the sentence is a sentence in the sentence in the sentence in the sentence is a sentence in the sentence in the sentence in the sentence is a sentence in the sentence in the sentence in the sentence is a sentence in the sentence in the sentence in the sentence is a sentence in the sentenc

ABILITY OF THE TOTAL THE STATE OF THE STATE

doch z. T. unabhängig von ihm gefunden. 15 èc τὸν νομιζόμενον χρόνον — εἰς αὔριον. 18 Spuren eines c und π sind deutlich vorhanden.

b) Rest einer Tafel aus pentelischem Marmor; überall gebrochen, doch oben und wahrscheinlich auch unten freier Raum.

'Εγεςταί [ων

M]ικίνο(υ), Aπ[- - -

"Έδοξε]ν τῆ βο(υ)λῆ [καὶ τῷ δήμῳ — ὶς ἐπρυτάνευε — — ..ἐγραμ]μάτευε, 'Αρ[ίςτων ἢρχε....ἐπεςτάτε(ι) — — <math>εἶπε ... 'Αλι]κυαίοις ἐ[πι — — — — — — — — — — — — — — — — — — Τὰ πρὸς 'Αθ[ηναίο(υ)ς ξυγκείμενα καὶ το(ὑ)ς ὅρκο(υ)ς τὸν γραμμ-

ατέα τῆς β]ο(υ)λῆς ἀναγ[ράψαι ἐςτήλη λιθίνη καὶ καταθεῖναι ἐμ πό-

 $\lambda \epsilon \iota - - - - \pi \epsilon \rho \iota$ ('Ε)[γεςταίων.

Köhler, MDAI 4, 30. CIA IV 22 k. p. 58. *Lolling, Δελτίον 1891, Tafel A n. 10; vgl. S. 106. — Holm, Gesch. Sic. I 257. 431. Benndorf, Die Metopen von Selinunt (Berl. 1873) 8. 28 ff. Burs. Jahresb. f. Fortschr. d. kl. Altert. 1879 III 341. Droysen, Athen u. der Westen 57 ff. Freeman, Hist. of Sicily II 338. 549.

Z. 1 'Εγεςτα[ίων. Ich vermute den einfachen Genetiv als Titel (vgl. Hartel, SBWA 91, 131) statt τοῖς παρ'] 'Εγεςτα[ίων πρέςβεςι (Koehler). 4 'Αρ[ίστων ῆρχε verm. Köhler. 7—8 'Ε[γεςταίων. Lolling liest F, so daß 'Αλικυαίων (Köhler) unmöglich wird.

Diodor. XI 56 (454/3): κατὰ δὲ τὴν Cικελίαν Ἐγεςταίοις καὶ 'Αλικυαίοις ⟨πρὸς Cελινουντίους⟩ ἐνέςτη πόλεμος περὶ χώρας τῆς πρὸς τῷ Μαζάρψ ποταμῷ.

1 'Αλικυαίοιc] Koehler, MDAI 4, 30. Λιλυβαίται Patmius. Λιλυβαίοι die übr. Handschr. (πρὸς Cελινουντίους) erg. Beloch, Hermes 28, 631. Vgl. Schubring, Selinus 24. Holm, Gesch. Sic. I 257. Lolling, Δελτίον 1891, 108. Freeman, Hist. of Sic. II 551 ff.

Auf diese Verbindung mit Sicilien bezieht sich auch Plut. Perikl. 20 (πολλούς δὲ καὶ Cικελίας ὁ δυςέρως ἐκεῖνος ἤδη καὶ δύςποτμος ἔρως εἶχεν, δν ὕςτερον ἐξέκαυςαν οἱ περὶ τὸν ᾿Αλκιβιάδην ῥήτορες) und Plut. Alk. 17 (Cικελίας δὲ καὶ Περικλέους ἔτι Ζῶντος ἐπεθύμουν ᾿Αθηναῖοι καὶ τελευτήςαντος ἤπτοντο καὶ τὰς λεγομένας βοηθείας καὶ συμμαχίας ἔπεμπον ἐκάςτοτε τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ Cυρακουςίων ἐπιβάθρας τῆς μείζονος στρατείας τιθέντες. ὁ δὲ παντάπαςι τὸν ἔρωτα τοῦτον ἀναφλέξας αὐτῶν..... ᾿Αλκιβιάδης ἦν), welche Nachrichten wohl auf einen Westgriechen hindeuten, d. i. Timaios (vgl. Fricke, Unters. üb. d. Qu. des Plut. im Nik u. Alk. [Leipz. 1869] 56).

58 (IX).

Um 450. Rechtsvertrag zwischen Oianthea und Chaleion.

Bronzetafel, beiderseits beschrieben, gefunden zu Oianthea (Galaxidi), zuerst in der Woodhouse-Sammlung, dann im Besitze Taylors, des engl. Konsuls von Korfu.

Τὸν ξένον μὴ ἄγεν ἐ τᾶς Χαλεΐδος τὸν Οἰανθέα, μηδὲ τὸν Χαλειέα ἐ τᾶς Οἰανθίδος, μηδὲ χρήματα αἴ τι(ς) ςυλῷ. τὸν δὲ ςυλῶντα, ἀνάτω(ς) ςυλῆν. τὰ ξενικὰ ἐ θαλάςας ἄγεν ἄςυλον, πλὰν ἐ λιμένος τῶ κατὰ πόλιν αἴ κ' ἀδίκω(ς) ςυλῷ, τέσορες δραχμαί αἰ δὲ πλέον δέκ' ἀμαρᾶν ἔχοι τὸ ςῦλον, ἡμιόλιον ὀφλέτω Γότι ςυλάςαι. Αἰ μεταΓοικέοι πλέον μηνὸς ἢ ὁ Χαλειεὺς ἐν Οἰανθέα ἢ (δ) Οἰανθεὺς ἐν Χαλείψ, τᾳ ἐπιδαμία ρήςτω.

*Oikonomides, Λοκρικής ἀνεκδότου ἐπιγραφής διαφώτιεις, ἐν Κερκύρα 1850; danach Ross, Alte lokr. Inschr. von Chaleion oder Oianthea, Leipz. 1854. *Rangabé, Ant. Hell. 356 b. — Kirchhoff, Philol. 13, 1 ff. *Roehl, IGA 322. Hicks, GHI 31. Cauer, Del. 230. Fick, DI II 1479. *Roberts, Intr. 238. Dareste, Revue des études grecques 1889, 318 ff. Vgl. Kirchhoff, Stud. z. G. d. gr. Alph. 136. E. Meyer, Forsch. I 307 ff.

Z. 1 è = èκ. 3 ἀνάτω(c) cuλῆν Roehl st. ἀνὰ τὸ cuλῆν. 4 αἴ κα mit dem Optativ schreibt Kirchhoff nicht der lokr. Mundart, sondern dem Schreiber zu. 8 Die weitere Bestimmung, die sich an χρήςτω anschlieſst, ist wie die Rückseite von anderer Hand geschrieben, die statt Γ Ν Ν anwendet: < ΛΝ Ν, niemals & schreibt, den o und θ mit den übrigen Buchstaben die gleiche Höhe giebt und mit zwei Punkten statt mit drei interpungiert. E. Meyer hat aus der Thatsache der verschiedenen Schreiber und aus dem gänzlichen Mangel an Zusammenhang zwischen dem Rechtsvertrag und den folgenden Sätzen die zwingende Schluſsſolgerung gezogen, daſs das Folgende nicht mehr dem übrigens vollständig vorliegenden Rechtsvertrag, sondern den Satzungen des Fremdenrechtes einer Stadt angehört.

Die beiden Gemeinden schützen durch diesen Vertrag die Fremden, die in ihrem Gebiete weilen, wobei aber noch alter Piratenbrauch beibehalten wird: auf dem Meere können fremde Waren ungestraft weggenommen werden. Der Vertrag lautet also (die Übersetzung von E. Meyer ist fast durchwegs beibehalten):

"Den Fremden soll der Oiantheer nicht aus dem Gebiete von Chaleion und der Chaleier nicht aus dem Gebiete von Oianthea wegführen, noch seine Habe, wenn er auf Pfänden auszieht; den Pfändenden aber darf er ohne Verschuldung pfänden. Aus dem Meere darf man fremde Waren wegführen, ohne der Pfändung zu verfallen, außer aus dem Stadthafen. Wer widerrechtlich pfändet, vier Drachmen; behält er aber das Pfand länger als zehn Tage, soll er anderthalb den Betrag dessen schulden, was er in Pfandbesitz genommen hat. Wenn der Chaleier sich länger als einen Monat in Oianthea oder der Oiantheer in Chaleion niederläßt, soll er dem einheimischen Rechte unterstehen."

59.

Winter 450/449. Dreißigjähriger Frieden zwischen Argeiern und Lakedaimoniern.

Τhuk. V 14, 4 (zum Jahre 422/1): ξυνέβαινε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ᾿Αργείους αὐτοῖς (sc. Λακεδαιμονίοις) τὰς τριακοντούτεις απονδὰς ἐπ΄ ἐξόδψ εἶναι. 22, 2: τούς τε ᾿Αργείους, ἐπειδὴ οὐκ ἤθελον ᾿Αμπελίδου καὶ Λίχου ἐλθόντων ἐπιςπένδεςθαι. 28, 2 (zum Jahre 421): οἱ ᾿Αργεῖοι . . . ὁρῶντες τόν τε τῶν Λακεδαιμονίων cφίςι πόλεμον ἐςόμενον (ἐπ᾽ ἐξόδψ γὰρ πρὸς αὐτοὺς αἱ απονδαὶ ἢςαν). 44, 1 (zum Sommer 420): οἱ δὲ ᾿Αργεῖοι τῶν μὲν ἐν Λακεδαίμονι πρέςβεων, οἱ cφίςι περὶ τῶν ςπονδῶν ἔτυχον ἀπόντες, ἢμέλουν.

τριακοντούτειc] Stahl, Quaest. gramm. nach Parisinus E wie I 13, 4. 87, 6. 115, 1. II 2 st. τριακονταέτεις Clarend. Vat.

Kaegi, Jahrb. f. cl. Philol. 6. SB 498. Busolt, Gr. G. II1 506, 5.

60.

Winter (Februar?) 450/49. Fünfjähriger Waffenstillstand zwischen Athen und den Peloponnesiern.

Thuk. I 112, 1: ὕττερον δὲ διαλιπόντων ἐτῶν τριῶν (nach der Belagerung von Oiniadai) cπονδαὶ γίγνονται Πελοποννηcίοις καὶ ᾿Αθηναίοις πενταέτεις.

Frühzeitig hat sich das Andenken an Kimon mit diesem Frieden verknüpft; in verkehrter Weise hat schon Andokides und nach ihm Aischines eine Verbindung mit einem 50jährigen Frieden hergestellt und dann noch den Sohn mit dem Vater verwechselt:

Andok: περί τής πρὸς Λακ. εἰρήνης 8: ήνίκα ἢν μὲν ὁ πόλεμος ἡμῖν ἐν Εὐβοία, Μέγαρα δὲ εἴχομεν καὶ Πηγάς καὶ Τροιζήνα, εἰρήνης ἐπεθυμήςαμεν καὶ Μιλτιάδην τὸν Κίμωνος ὼςτρακιςμένον καὶ ὄντα ἐν Χερρονήςψ κατεδεξάμεθα δι' αὐτὸ τοῦτο, πρόξενον ὄντα Λακεδαιμονίων, ὅπως πέμψαιμεν ἐς

Λακεδαίμονα προκηρυκευτόμενον περί τπονδών. και τότε ήμιν εἰρήνη ἐγένετο πρὸς Λακεδαιμονίους ἔτη ν΄, και ἐνεμείναμεν ἀμφότεροι ταὐταις ταῖς απονδαῖς ἔτη ιγ΄. — Aischin. π. παραπρεςβ. 172: τουταραχθέντες ὑπό τινων και καταστάντες πρὸς Λακεδαιμονίους εἰς πόλεμον, πολλὰ καὶ παθόντες κακὰ καὶ ποιήςαντες, Μιλτιάδου τοῦ Κίμωνος προκηρυκευταμένου πρὸς Λακεδαιμονίους, ὄντος προξένου, επονδὰς τοῦ πολέμου πεντηκονταετεῖς ἐποιηςάμεθα, ἐχρηςάμεθα δὲ αὐταῖς ἔτη τριακαίδεκα. (Unger, Philol. 41, 127 schreibt πέντε und τρία καὶ ήμιςύ).

Eine chronologische Zusammenschiebung nimmt Theopomp im Anschluß an Andokides vor, indem er die Rückberufung Kimons (457/6) mit dem 5jährigen Frieden (450) unmittelbar zusammenstellt, um Kimons Bedeutung zu heben, oder den viermonatlichen Waffenstillstand von 457 nach der Schlacht bei Tanagra (Diod. XI 80, 6) mit dem Frieden von 450 verwechselt.

Theopomp bei Schol. Aristid. p. 254 (frg. 92. Müller I 293): οὐδέπω δὲ πέντε ἐτῶν παρεληλυθότων, πολέμου cuμβάντος πρὸς Λακεδαιμονίους, ὁ δῆμος μετεπέμψατο τὸν Κίμωνα, νομίζων διὰ τὴν προξενίαν ταχίςτην ἄν αὐτὸν εἰρήνην ποιήςαςθαι. ὁ δὲ παραγενόμενος τῆ πόλει τὸν πόλεμον κατέλυςεν.

Die Theopomp folgenden Schriftsteller behalten diese Zusammenschiebung bei, so Corn. Nepos (vgl. Nipperdey in seiner Ed. maior p. XXXI) und Plutarch (vgl. Lukas, Versuch einer Charakteristik Kimons 10. Ruehl, Die Quellen Plut. im Leben Kimons 11).

Nepos Cimon 3: (Cimon) sua sponte est probatus pacemque inter duas potentissimas civitates conciliavit.

Plut. Kimon 18: Εὐθὺς μὲν οὖν ὁ Κίμων κατελθὼν ἔλυςε τὸν πόλεμον καὶ διήλλαξε τὰς πόλεις. γενομένης δ' εἰρήνης.....

Plut. Perikl. 10: Αἰςθόμενος οὖν ὁ Περικλῆς οὐκ ὤκνηςε χαρίςαςθαι τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ τὸ ψήφιςμα γράψας αὐτὸς ἐκάλει τὸν ἄνδρα (d. i. Κίμωνα), κἀκεῖνος κατελθών εἰρήνην ἐποίηςε ταῖς πόλεςιν.

Dagegen hat Ephoros, der bei Diodor zu Grunde liegt (Volquardsen, Über die Quellen der griech. und sicil. Gesch. Diodors B. XI—XVI. Unger, Philol. 41, 112 ff.), die aus der Atthis geschöpfte, annalistisch gehaltene (vgl. Busolt, Griech. Gesch. II² 7, 2), richtige Verbindung:

Diod. XI 86, 1: ἐπὶ δὲ τούτων ᾿Αθηναίοις καὶ Πελοποννηςίοις πενταετεῖς ἐγένοντο ςπονδαὶ Κίμωνος ᾿Αθηναίου ςυνθεμένου ταύτας.

Sauppe, Abh. der Gött. Ges. d. Wiss. 1867 XIII 19. W. Vischer, Kl. Schr. (Leipzig 1877) I 43. A. Schmidt, Perikl. Zeitalter (Jena 1879) I 191. Müller-Strübing, Thuk. Forsch. (1881) 245. Unger, Philol. 41, 129. Beloch, Rivista di filol. V 453. Busolt, Griech. Gesch. II 492, 1. 506, 4. Bauer, Litt. u. hist. Forsch. zu Aristot. 'A6. II 122 ff. v. Wilamowitz, Aristot. u. Athen II 293, 7. 294, 9. Pöhlmann, Gr. 110.

61.

446. Frieden zwischen Athen und Boiotien.

Diodor (nach Ephoros) XII 6: ('Αθηναῖοι) ἠναγκάςθηςαν ἀφεῖναι τὰς πόλεις ἁπάςας τὰς κατὰ τὴν Βοιωτίαν αὐτονόμους, ἵνα τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολάβωςιν.

ἴνα] Cobet; εἶναι, ἐἀν die Handschriften.

Viel weniger als Ephoros, der für diese Zeit eine wertvolle Quelle, wohl eine Atthis neben Thukydides benützte (vgl. auch Nr. 55 und Busolt, Griech. Gesch. II¹ 548, 6), hat die hier nur zur Begründung des demütigenden Friedens etwas veränderte urkundliche Fassung (vgl. Thukyd. V 18, 2. 7 = Nr. 77) Thukydides bewahrt.

Thuk. Ι 113: τὴν Βοιωτίαν ἐξέλιπον ᾿Αθηναῖοι πᾶςαν, ςπονδὰς ποιηςάμενοι ἐφ᾽ ῷ τοὺς ἄνδρας κομιοῦνται.

Die Thebaner sagen 427 ... μαχόμενοι èν Κορωνεία και νικήταντες αὐτοὺς ἡλευθερώταμεν τὴν Βοιωτίαν (Thuk. III 62). Die Vernichtung des athenischen Heeres unter Tolmides bei Koroneia und die Gefangennahme so vieler vornehmer Athener (Tolmides hatte τοὺς ἀρίστους καὶ φιλοτιμοτάτους χιλίους γενομένους überredet, mit ihm zu ziehen: Plut. Perikl. 18) führt diesen Frieden herbei.

Busolt, Griech. Gesch. II¹ 548. Beloch, Griech. Gesch. I 496.

62.

446. Frieden zwischen Syrakus und Akragas.

Diod. XII 8,4: μετὰ δὲ τὴν μάχην διαπρεςβευςαμένων περὶ τυνθέςεως τῶν ἀκραγαντίνων, οἱ Cυρακόςιοι ςυνέθεντο τὴν εἰρήνην.

26, 4: τῶν ἀκραγαντίνων μετὰ τὴν ἡτταν τὴν γενομένην περὶ τὸν Ἱμέραν ποταμὸν ςυλλελυμένων πρὸς τοὺς ζυρακοςίους.

Holm, Gesch. Sicil. I 161. Beloch, Gr. Gesch. I 539. Freeman, Hist. of Sic. II 384.

63.

Winter 446/5. Dreißigjähriger Frieden zwischen Athen und Sparta.

Erztafel zu Olympia, vielleicht von Pausanias (173 n. Chr.), wahrscheinlicher vom Periegeten Polemon (um 177 v. Chr.) abgeschrieben.

I. Thuk. I 115: Cπονδάς ἐποιής αντο (sc. ᾿Αθηναῖοι) πρὸςΛακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους τριακοντούτεις.

Pausan. V 23, 3: "Εςτι (in der Nähe des βουλευτήριον zu Olympia) δὲ πρὸ τοῦ Διὸς τούτου ςτήλη χαλκή, Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων ουνθήκας ἔχουςα ἐς τριάκοντα ἐτῶν άριθμόν.

> Thuk. Ι 140, 2: εἰρημένον γὰρ δίκας μὲν τῶν διαφόρων ἀλλήλοις διδόναι καὶ δέχεςθαι.¹)

(= 144, 2 δίκας δὲ ὅτι ἐθέλομεν δοῦναι.)

Thuk. I 78,4: cπονδάς μη λύειν, μη παραβαίνειν τοὺς ὄρκους, τὰ δὲ διάφορα δίκη λύεςθαι κατὰ II. ${τὴν}$ ξυνθήκην.

Thuk. VII 18,2: ὅπλα μὴ ἐπιφέρειν, ἢν δίκας θέλωςι διδόναι.

Thuk. Ι 145: δίκη έτοιμοι είναι διαλύεςθαι **(περὶ τῶν ἐγκλημάτων ἐπ' ἴcŋ καὶ ὁμοί**φ.

- 1) Das folgende ἔχειν δ' ἐκατέρους ἃ ἔχομεν ist ein Zusatz, der der nächsten Friedensbedingung gerade widerspricht.
- III. Thuk. I 115: ἀποδόντες (also ἀποδόντων 'Αθηναῖοι) Νίςαιαν καὶ Πηγάς καὶ Τροιζήνα καὶ 'Αχαΐαν.
- IV. Thuk. I 67, 2: Αίγινηται... λέγοντες ούκ είναι αὐτόνομοι κατὰ τὰς ςπονδάς.

(Vermutlich wie im Nikiasfrieden: τὰς δὲ πόλεις φερούςας τὸν ἐπ' 'Αριττείδου φόρον αὐτονόμους εἶναι.)

V. Thuk. I 40, 2: ἐξεῖναι έλθεῖν.

Thuk. I.35, 2: τῶν Ἑλληνίπαρ' δποτέρους τις τῶν Εδων πόλεων ήτις μηδαμοῦ ἀγράφων πόλεων βούλεται Ευμμαχεῖ ἐξεῖναι παρ' ὁποτέρους ἂν ἀρέςκηται ἐλθεῖν.

> (Deshalb ist Vertragsbruch, daß die Peloponnesier [Thuk. I 66] Potidaia πόλιν ξυμμαχίδα καὶ φόρου ύποτελή ἀπέςτηςαν.)

VI. Pausanias V 23, 3: ἔςτι δὲ ἐν ταῖς ςυνθήκαις καὶ τόδε είρημένον είρήνης μέν της Άθηναίων και Λακεδαιμονίων τη Άργείων μη μετείναι πόλει, ίδία δε Άθηναίους καὶ Άργείους, ἢν ἐθέλωςιν, ἐπιτηδείως ἔχειν πρὸς άλλήλους.

48

VII. Die Fassung über freien Handelsverkehr zwischen den beiderseitigen Bundesgebieten ist nicht wieder herzustellen. 432 beklagen sich die Megarenser: λιμένων τε εἴργεσθαι τῶν ἐν τἢ ᾿Αθηναίων ἀρχῆ καὶ τῆς ᾿Αττικῆς ἀγορᾶς παρὰ τὰς ςπονδάς (Thuk. I 67, 4). Die Vertragswidrigkeit leugnet Perikles: Μεγαρέας μὲν ὅτι ἐάςομεν ἀγορᾶ καὶ λιμέςι χρῆςθαι, ἢν καὶ Λακεδαιμόνιοι ξενηλαςίας μὴ ποιῶςι μήτε ἡμῶν μήτε τῶν ἡμετέρων ξυμμάχων — οὕτε γὰρ ἐκεῖνο κωλύει ἐν ταῖς ςπονδαῖς οὕτε τόδε (Thuk. I 144, 2).

VIII. Die Aufstellung einer Erztafel in Olympia (vgl. I) ist in der Urkunde enthalten gewesen, wohl auch die Aufstellung in Athen und Amyklai.

IX. Diod. XII 7: cπονδάς ἐποίηςαν τριακονταετεῖς, Καλλίου καὶ Χάρητος cuvθεμένων καὶ τὴν εἰρήνην βεβαιωcάντων.

Andok. περὶ τῆς πρ. Λακ. εἰρ. 6: ἡρέθηςαν δέκα ἄνδρες ἐξ ᾿Αθηναίων ἁπάντων πρέςβεις εἰς Λακεδαίμονα περὶ εἰρήνης αὐτοκράτορες, ὧν ἦν καὶ ᾿Ανδοκίδης ὁ πάππος ὁ ἡμέτερος. οὕτοι ὑμῖν εἰρήνην ἐποίηςαν πρὸς Λακεδαιμονίους ἔτη τριάκοντα . . . αὕτη γὰρ ἡ εἰρήνη τὸν δῆμον τῶν ᾿Αθηναίων ὑψηλὸν ἦρε καὶ κατέςτηςεν ἰςχυρὸν οὕτως, ὥςτε πρῶτον μὲν ἐν τούτοις τοῖς ἔτεςιν εἰρήνην λαβόντες ἀνηνέγκαμεν χίλια τάλαντα εἰς τὴν ἀκρόπολιν

Plut. Per. 24: γενομένων απονδών 'Αθηναίοια καὶ Λακεδαιμονίοια εἰα ἔτη τριάκοντα.

K. W. Krüger, Hist.-phil. Stud. I 193. Kaegi, Jahrb. f. cl. Ph. 6. SB 501. Wilamowitz, Phil. Unters. I 5, 5 und Hermes 20, 481, 1. Kirchhoff SBBA 1884, 415 ff. — Thukyd. und sein Urkundenmaterial (Berlin 1895) 150 ff. Busolt, Gr. Gesch. II¹ 555 ff. Büdinger, Poesie u. Urkunde bei Thukyd.: Denkschr. d. Wiener Akad. 1891, 22, 2. Pöhlmann, Gr. 110.

64.

443. Vertrag zwischen Thurioi und Kroton.

Diod. XII 11, 3 οἱ δὲ (d. i. die Pflanzer von Thurioi nach der Beseitigung der Sybariten) διαμένοντες ταχὺ πλούτους μεγάλους ἐκτήςαντο, καὶ πρὸς τοὺς Κροτωνιάτας φιλίαν ςυνθέμενοι καλῶς ἐπολιτεύοντο.

Die Chronologie ist von Pappritz (Thurii, Berl. 1891, 15) festgestellt worden. Daß der von dem Spartaner Kleandridas geführte Zug der Thurier gegen Terina (eine Pflanzstadt Krotons) (Polyain II 10; von Schiller de rebus Thuriorum [Gött. 1838] 23 ist auch Iambl. v. Pythag. 35, 264 auf diesen Zug bezogen worden, schwerlich mit Recht) vor dem Vertrage zwischen Thurioi und Kroton stattgefunden hat (Busolt, Gr. G. II 592), würde sich nur bei enger Verbindung zwischen Kroton und Terina erschließen lassen, die aber nach den Münzen fehlt (Pappritz 15. 61, 1). Der Vertrag mit Kroton muß vielmehr eines des ersten Ereignisse im Leben Thuriois gewesen sein.

65.

443. Vertrag zwischen Thurioi und Taras.

Antiochos von Syrakus (frg. 12 FHG I 183) bei Strabon VI 264: φηςὶ δ' ἀντίοχος τοὺς Ταραντίνους Θουρίοις καὶ Κλεανδρίζδζα τῷ στρατηγῷ φυγάδι ἐκ Λακεδαίμονος πολεμοῦντας περὶ τῆς ζειρίτιδος ςυμβῆναι καὶ ςυνοικῆςαι μὲν κοινῆ, τὴν δ' ἀποικίαν κριθῆναι Ταραντίνων.

Über den Krieg vgl. Diodor XII 23, 2. — Döhle, Gesch. Tarents, Progr. Strafsb. i. E. 1877, 27. Busolt, Griech. Gesch. II 592. Pappritz, Thurii 18. 58.

66.

433 (Sommer). Schutzbündnis zwischen Athen und Kerkyra.

Τημκ. Ι 44: 'Αθηναῖοι δὲ ἀκούσαντες ἀμφοτέρων, τενομένης καὶ δὶς ἐκκληςίας, τἢ μὲν προτέρα οὐχ ἣςςον τῶν Κορινθίων ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους, ἐν δὲ τἢ ὑςτεραία μετέγνωςαν Κερκυραίοις ξυμμαχίαν μὲν μὴ ποιήςαςθαι, ὥςτε τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομίζειν, εἰ τὰρ ἐπὶ Κόρινθον ἐκέλευον cφίςιν οἱ Κερκυραῖοι ξυμπλεῖν, ἐλύοντ' ἄν αὐτοῖς αἱ πρὸς Πελοποννηςίους απονδαί, ἐπιμαχίαν δὲ ἐποιήςαντο τἢ ἀλλήλων βοηθεῖν, ἐάν τις ἐπὶ Κέρκυραν ἔη ἢ ᾿Αθήνας ἢ τοὺς τούτων ξυμμάχους. ἐδόκει τὰρ ὁ πρὸς Πελοποννηςίους πόλεμος καὶ ὡς ἔςεςθαι αὐτοῖς, καὶ τὴν Κέρκυραν ἐβούλοντο μὴ προέςθαι Κορινθίοις ναυτικὸν ἔχουςαν τοςοῦτον, ξυγκρούειν δὲ ὅτι μάλιςτα αὐτοὺς ἀλλήλοις, ἵνα ἀςθενεςτέροις οὖςιν, ἤν τι δέῃ, Κορινθίοις τε καὶ τοῖς ἄλλοις ναυτικὸν ἔχουςιν ἐς πόλεμον καθιςτῶνται.

50 Nr. 67. 68 (X. XI). 433 v. Chr. Bündn. zw. Athen u. Rhegion.

άμα δὲ τῆς τε Ἰταλίας καὶ Cικελίας καλῶς ἐφαίνετο αὐτοῖς ἡ νῆςος ἐν παράπλψ κεῖςθαι. (Vgl. Plut. Perikl. 29.)

H. Droysen, Athen u. d. Westen (Berl. 1882) 12. 14. Nissen, Hist. Zeitschr. N. F. 27, 396 ff. Beloch, Griech. Gesch. I 506 ff. Pöhlmann, Gr. 118.

67 (X).

433. Bündnis zwischen Athen und Rhegion.

Marmortafel im Britischen Museum, oben und rechts unversehrt.

[Θεοί. Πρέςβε(ι)ς ἐκ 'Ρηγίο(υ), ']οὶ τὴν ξυμμαχίαν [ἐποήςαντο καὶ τὸν ὅρκ]ον 'Κλέανδρος Ξεν[.., ὁ δεῖνα ..]τίνο(υ), Cιληνὸς Φώκο(υ),
[ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος. 'Επὶ 'Αφ]ςεύδο(υ)ς ἄρχοντος κ5 [αὶ τῆς βουλῆς, ἡ Κριτιά]δης πρῶτος ἐγραμμ[άτευε, ἔδοξεν τῆ βο(υ)]λῆ καὶ τῷ δήμῳ. 'Α-

[καμαντίς ἐπρυτάνευε, Χ]αρίας ἐγραμμάτευ-[ε, Τιμόξενος ἐπεςτάτ]ε(ι). Καλλί- frei [ας εἶπε: ἔμμμανίαν εἶν]αι ᾿Αθηναίοις καὶ

[ας εἶπε· ξυμμαχίαν εἶν]αι 'Αθηναίοις καὶ

10 ['Ρηγίνοις. τὸν δὲ ὅρκο](ν) ὀμοςάντων 'Αθηνα-[ῖοι κατὰ τάδε· ἔςται πι]ςτὰ καὶ ἄδολα καὶ ' [απλᾶ ἄπαντα τὰ ἀπ' 'Αθην](α)ίων 'Ρηγίνοις κα-[ὶ καὶ ἔύμ]μαχοι ἐςόμεθα πις-

[τοὶ καὶ δίκαιοι καὶ ἰc]χυροὶ καὶ ἀβλαβεῖc 15 [ἐc τὸν ἄπαντα χρόνον καὶ] ὀφελήcομεν [το(ὑ)-

δ [ἐc τὸν ἄπαντα χρόνον καὶ] ὀφελήcομεν [το(ὺ)c 'Ρηγίνο(υ)c] . . .

Boeckh CIG 33. Kirchhoff CIA (I 33) IV p. 13. Hicks, Greek Inscr. in the Br. Museum I 5. Hicks GHI 39. (Dittenberger, Syll. 24.) Foucart, Rev. arch. 38 (1878) 384. Grätzel, De pactionum inter graecas civitates factarum ad bellum pacemque pertinentium appell. form. rat., Halle 1885. Freeman, Hist. of Sicily III 21 ff. 616 ff.

13 vermutete mein Schüler Tengl ξυμμάχοις. 15 ἐς τὸν ἄπαντα χρόνον] Grätzel 62, 2.

68 (XI).

433. Bündnis zwischen Athen und Leontinoi.

Tafel von pentelischem Marmor, zwischen dem Dionysostheater und dem Theater des Herodes zu Athen gefunden.

[Θε]οί. Πρέςβε(ι)c ἐγ Λεον[τ]- ίνων, οὶ τὴς ξυμμαχί-

αν ἐποήςαντο καὶ τὸν ' όρκον Τιμήνωρ Άγαθοκδ λέο(υ)c, Cŵcιc Γλαυκίο(υ), Γέλων 'Εξηκέςτο(υ), γραμματεύς Θεότιμος Ταυρίςκο(υ). επ' Αψεύδο(υ)ς ἄρχοντος καὶ τῆς βο(υ)λῆς, ἢ Κρ-10 ιτιάδης (πρώτος) έγραμμάτευε, ἔδοξεν τῆ βο(υ)λῆ καὶ τῷ δήμψ. 'Ακαμαντίς έπρυτάνευε. Χαρίας έγραμμάτευε, Τιμόξενος 15 ἐπεςτάτε(ι). Καλλίας ε**ἶπε· τὴμ μὲν ξυμμαχία**ν είναι 'Αθηναίοις καὶ Λεοντίνοις καὶ τὸν ὄ[ρ]κον δο(ῦ)ναι καὶ δέξα[ς-20 θαι. ὀμός αι δὲ ᾿Αθηνα [ίους τάδε. ξύμμαχ]οι ές[όμεθα πιςτοί και δίκαιοι καὶ ἰςχυροὶ καὶ ἀβλαβεῖς κτα.]

Kumanudis, 'Αθήναιον V p. 442 ff. Foucart, Rev. arch. 38 (1877), 384. CIA IV 33a. Danach Hicks, GHI 50 und Dittenberger, Syll. 33. Vgl. H. Droysen, Athen und der Westen (Berl. 1882) 18 ff. Beloch, Gr. Gesch. I 505. Freeman, History of Sicily III 7. 19. 616 ff.

Thuk. III 86, 3 (427): ἐς οὖν τὰς ᾿Αθήνας πέμψαντες οἱ τῶν Λεοντίνων ξύμμαχοι κατά τε παλαιὰν ξυμμαχίαν..... πείθουςι τοὺς ᾿Αθηναίους πέμψαι cφίςι ναῦς (doch wohl das obige Bündnis, in das also die Bundesgenossen der Leontiner eingeschlossen waren, wenn nicht eigene Verträge mit Katane und Naxos geschlossen worden waren).

Da Thukyd. VI 6,2 Λεοντίνων mit Classen gestrichen werden muß, kann diese Stelle nicht hieher gezogen werden. Vgl. Freeman III 641 ff.

432. Bündnis zwischen Athen, dem Fürsten von Elimia, Derdas I, und dem makedonischen Prinzen Philippos, Fürsten von Amphaxitis.

Τhukyd. Ι 57: Περδίκκας τε ὁ ᾿Αλεξάνδρου Μακεδόνων βαςιλεὺς ἐπεπολέμωτο ξύμμαχος πρότερον καὶ φίλος ὧν. ἐπολεμώθη δὲ ὅτι Φιλίππψ τῷ ἑαυτοῦ ἀδελφῷ καὶ Δέρδα κοινῆ πρὸς αὐτὸν ἐναντιουμένοις οἱ ᾿Αθηναῖοι ξυμμαχίαν ἐποιήςαντο.

Thukyd. I 59: ('Αθηναῖοι) καταςτάντες ἐπολέμουν μετὰ Φιλίππου καὶ τῶν Δέρδου ἀδελφῶν ἄνωθεν ςτρατιᾳ ἐςβεβληκότων.

Athen schließt das Bündnis mit Derdas, dem Sohne des Arrhidaios (v. Gutschmid, Kl. Schr. IV 46) und Enkel Amyntas' I (Schol. Thukyd. I 57: Δέρδας 'Αριδαίου παῖς, ἀνεψιὸς Περδίκκα και Φιλίππου), der Fürst (βαςιλ[εύς] Nr. 81 c. 10) von Elimia sein muß, da um 432 Antiochos in Orestis (Thuk. II 80), Arrhabaios in Lynkestis (Thuk. IV 83) König war. Philippos, der ältere Bruder des Perdikkas, hatte bis 436 die Landschaften östlich vom Axios beherrscht (Thuk. II 100).

Abel, Maked. vor König Philipp (Leipzig 1847) 155. 173. W. Vischer, Kl. Schriften (Leipz. 1877) I 247. 249. Holm, Gesch. Gr. II 355. Niese, Gesch. der gr. u. mak. Staaten seit d. Schl. v. Chäronea 25.

70.

432. Eidgenossenschaft der Potidaiaten, Chalkidier und Bottiaier.

Thukyd. I 58, 1: (Ποτιδαιᾶται) τότε δὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀφίττανται μετὰ Χαλκιδέων καὶ Βοττιαίων κοινῆ ξυνομός αντες.

Diese Eidgenossenschaft haben wohl auch die Korinther und Lakedaimonier mit beschworen; vgl. Thukyd. V 30 u. 80. Böhnecke, Forsch. auf d. Gebiete der attischen Redner I 1. 123.

71.

Sept. 432. Vertrag und II. Bündnis Athens mit König Perdikkas II von Makedonien.

Thukyd. Ι 61, 3: προςκαθεζόμενοι δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν Πύδναν ἐπολιόρκηςαν μέν, ἔπειτα δὲ ξύμβαςιν ποιηςάμενοι καὶ ξυμμαχίαν ἀναγκαίαν πρός τὸν Περδίκκαν, ὡς αὐτοὺς κατήπειγεν ἡ Ποτίδαια καὶ ὁ ᾿Αριςτεὺς παρεληλυθώς.

Wann das I. Bündnis geschlossen wurde, auf das sich Thuk. I 57 (unter Nr. 69 angeführt) bezieht, ist unbekannt.

Abel, Maked. vor König Philipp 175. W. Vischer, Kl. Schr. I 256. Holm, Gesch. Gr. II 355.

72.

431. Bündnis Athens mit dem Odrysenkönig Sitalkes.

Τhukyd. II 29, 4: οδ δὴ ὄντα τὸν Cιτάλκην οἱ ᾿Αθηναῖοι ξύμμαχον ἐποιήςαντο, βουλόμενοι cφίςι τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία καὶ Περδίκκαν ξυνεξελεῖν αὐτόν. ἐλθών τε ἐς τὰς ᾿Αθήνας ὁ Νυμφό-δωρος τήν τε τοῦ Cιτάλκου ξυμμαχίαν ἐποίηςε καὶ Cά-δοκον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ᾿Αθηναῖον, τόν τε ἐπὶ Θράκης πόλεμον ὑπεδέχετο καταλύςειν πείςειν γὰρ Cιτάλκην πέμψειν ςτρατιὰν Θρακίαν ᾿Αθηναίοις ἱππέων τε καὶ πελταςτῶν. ξυνεβίβαςε ὸ ἐκαὶ τὸν Περδίκκαν τοῖς ᾿Αθηναίοις καὶ Θέρμην αὐτῷ ἔπειςεν ἀποδοῦναι ξυνεςτράτευς τ΄ εὐθὺς Περδίκκας ἐπὶ Χαλκιδέας μετ ᾿Αθηναίων καὶ Φορμίωνος. οὕτω μὲν Cιτάλκης τε ὁ Τήρεω Θρακῶν βαςιλεὺς ξύμμαχος ἐγένετο ᾿Αθηναίοις καὶ Περδίκκας ὁ ᾿Αλεξάνδρου Μακεδόνων βαςιλεύς.

Aristoph. Acharn. 141 ff.:

τοῦτον μετὰ Cιτάλκους ἔπινον τὸν χρόνον. καὶ δῆτα φιλαθήναιος ἢν ὑπερφυῶς, ὑμῶν τ' ἐραςτὴς ἦν ἀληθής, ὥςτε καὶ ἐν τοῖςι τοίχοις ἔγραφ', 'Αθηναῖοι καλοί.

145 ὁ δ' υἱός, ὃν 'Αθηναῖον ἐπεποιήμεθα, ἤρα φαγεῖν ἀλλᾶντας ἐξ 'Απατουρίων, καὶ τὸν πατέρ' ἠντιβόλει βοηθεῖν τῆ πάτρα. ὁ δ' ὤμοςε ςπένδων βοηθήςειν, ἔχων ςτρατιὰν τοςαύτην ὥςτ' 'Αθηναίους ἐρεῖν,

150 ὅςον τὸ ςχῆμα παρνόπων προςέρχεται.

Thukyd. II 95, 2 (Sitalkes): τοῖς τε 'Αθηναίοις αὐτὸς ὑμολογήκει, ὅτε τὴν ξυμμαχίαν ἐποιεῖτο, τὸν ἐπὶ Θράκης Χαλκιδικὸν πόλεμον καταλύςειν.

Thukyd. II 101, 3: παρέςχε δὲ λόγον καὶ ἐπὶ τοὺς τῶν ᾿Αθη-

54 Nr. 73-75, 431-427, III. B. zw. Athen u. Perdikkas. Spartas

ναίων πολεμίους "Ελληνας, μὴ ὑπ' αὐτῶν ἀγόμενοι κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν καὶ ἐπὶ cφᾶς χωρήςωςιν.

Um das Bündnis volkstümlich zu machen, wird Teres, der Vater des Sitalkes, in Verbindung gesetzt mit Tereus, dem Gemahl der Prokne, was Thukyd. (II 29, wohl zunächst gegen Sophokles' Tereus gerichtet: M. Mayer, Hermes 27, 491) als unrichtig bekämpft. Vgl. Böhnecke, Forsch. auf dem Gebiete der attischen Redner (Berl. 1843) 126. Müller-Strübing, Aristoph. u. d. hist. Kritik (Leipz. 1873) 721 ff. 731 ff. Höck, Hermes 26, 78.

73.

431. III. Bündnis Athens mit König Perdikkas II von Makedonien.

Vgl. die zu Nr. 72 angeführte Thukydides-Stelle II 29.

Abel, Makedonien vor König Philipp (Leipz. 1847) 177 ff. W. Vischer, Kl. Schr. I 258.

74.

431. Bündnis Spartas mit Korinth, Megara, Sikyon, Pellene, Elis, Amprakia, Boiotien, Leukas, Anaktorion, Phokis, Lokris, Kamarina, Syrakus.

Thukyd. Η 7: παρεςκευάζοντο δὲ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν, πρεςβείας τε μέλλοντες πέμπειν παρὰ βακιλέα καὶ ἄλλοςε ἐς τοὺς βαρβάρους, εἴ ποθέν τινα ἀφελίαν ἤλπιζον ἐκάτεροι προςλήψεςθαι, πόλεις τε ξυμμαχίδας ποιούμενοι, ὅςαι ἦςαν ἐκτὸς τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως.

Τhukyd. V 30: παραβήςεςθαί τε ἔφαςαν (Λακεδαιμόνιοι) αὐτοὺς (d. i. Κορινθίους) τοὺς ὅρκους, καὶ ἤδη ἀδικεῖν, ὅτι οὐ δέχονται τὰς ᾿Αθηναίων ςπονδάς, εἰρημένον κύριον εἰναι ὅ τι ἄν τὸ πλῆθος τῶν ἔυμμάχων ψηφίςηται, ἢν μή τι θεῶν ἢ ἡρώων κώλυμα ἢ. (Vgl. V 30, 5.)

Thukyd. V 31, 5: οἱ δὲ Ἡλεῖοι νομίζοντες πόλιν cφῶν ἀφεςτηκυῖαν δέξαςθαι τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τὴν ξυνθήκην προφέροντες ἐν ἡ εἴρητο, ἃ ἔχοντες ἐς τὸν Ὑπτικὸν πόλεμον καθίςταντό τινες, ταῦτα ἔχοντας καὶ ἐξελθεῖν.

Τhukyd. II 9: Λακεδαιμονίων μὲν οἴδε ξύμμαχοι. Πελοποννήτιοι μὲν οἱ ἐντὸς Ἰτθμοῦ πάντες πλὴν ᾿Αργείων καὶ Ἦχαιῶν (τούτοις δ᾽ ἐς ἀμφοτέρους φιλία ἢν Πελληνῆς δὲ Ἦχαιῶν μόνοι ξυνεπολέμουν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ὕττερον καὶ ἄπαντες). ἔξω δὲ Πελοποννήτου Μεγαρῆς, Φωκῆς, Λοκροί, Βοιωτοί, Ἦμπρακιῶται, Λευκάδιοι, Ἦνακτόριοι. τούτων ναυτικὸν παρείχοντο Κορίνθιοι, Μεγαρῆς, Τικυώνιω, Πελληνῆς, Ἡλεῖοι, Ἦμπρακιῶται, Λευκάδιοι, ἱππέας δὲ Βοιωτοί, Φωκῆς, Λοκροί αἱ δ᾽ ἄλλαι πόλεις πεζὸν παρεῖχον.

Dazu kommen wohl noch Troizene, Epidauros, Hermione (vgl. Thukyd. I 27, 2. VIII 3, 2).

Diodor. XII 42, 4 (nach Ephoros): cυνεμάχουν δὲ τότε Λακεδαιμονίοις Πελοποννήςιοι μὲν πάντες πλὴν ᾿Αργείων οῦτοι δ᾽ ἡςυχίαν εἶχον τῶν δ᾽ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήςου Μεγαρεῖς, ᾿Αμβρακιῶται, Λευκάδιοι, Φωκεῖς, Βοιωτοί, Λοκροὶ τῶν μὲν πρὸς Εὔβοιαν ἐςτραμμένων οἱ πλείους, τῶν δ᾽ ἄλλων ᾿Αμφιςςεῖς.

Thukyd. III 86, 2: ξύμμαχοι δὲ τοῖς μὲν Cυρακοςίοις ἦςαν πλὴν Καμαριναίων αἱ ἄλλαι Δωρίδες πόλεις, αἴπερ καὶ πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων τὸ πρῶτον ἀρχομένου τοῦ πολέμου ξυμμαχίαν ἐτάχθηςαν, οὐ μέντοι ξυνεπολέμηςάν γε.

Darunter können Akrai, Henna, Kasmenai, Kamarina, Gela, Akragas einbegriffen sein.

Hermann-Thumser, Gr. Staatsaltert. I 1. 226, 1.

75.

427. Erneuerung des Bündnisses zwischen Athen und Kerkyra.

Τhukyd. ΗΗ 75: τῆ δ' ἐπιτιτνομένη ἡμέρα Νικόστρατος δ Διειτρέφους 'Αθηναίων στρατητός παραγίτνεται βοηθῶν ἐκ Ναυπάκτου δώδεκα ναυςὶ καὶ Μεςςηνίων πεντακοςίοις ὁπλίταις ἔψμβαςίν τε ἔπραςςε καὶ πείθει ὥστε ἔυγχωρῆςαι ἀλλήλοις δέκα μὲν ἄνδρας τοὺς αἰτιωτάτους κρῖναι, οὶ οὐκέτι ἔμειναν, τοὺς δ' ἄλλους οἰκεῖν σπονδὰς πρὸς ἀλλήλους ποιηςαμένους καὶ πρὸς 'Αθηναίους ὥστε τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομίζειν.

Διειτρέφους] wegen CIA I 402. 447 st. des handschr. Διιτρέφους und Διοτρέφους.

76.

427. Vertrag zwischen Athen und Kamarina.

Τhukyd. III 86 (427): τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους τελευτῶντος 'Αθηναῖοι εἴκοςι ναῦς ἔςτειλαν ἐς ζικελίαν καὶ Λάχητα τὸν Μελανώπου στρατηγὸν αὐτῶν καὶ Χαροιάδην τὸν Εὐφιλήτου. οἱ γὰρ ζυρακόςιοι καὶ Λερντῖνοι ἐς πόλεμον ἀλλήλοις καθέςταςαν...... (ξύμμαχοι) τοῖς δὲ Λεοντίνοις αἱ Χαλκιδικαὶ πόλεις καὶ Καμάρινα τῆς δὲ 'Ιταλίας Λοκροὶ μὲν ζυρακοςίων ἦςαν, 'Ρηγῖνοι δὲ κατὰ τὸ ξυγγενὲς Λεοντίνων. ἐς οὖν τὰς 'Αθήνας πέμψαντες οἱ τῶν Λεοντίνων ξύμμαχοι κατά τε παλαιὰν ξυμμαχίαν καὶ ὅτι ˇΙωνες ἦςαν, πείθουςι τοὺς 'Αθηναίους πέμψαι ςφίςι ναῦς.

Dass ein Bündnis unter Laches abgeschlossen wurde, sagt Thukydides ausdrücklich; 414 wollen die Athener dasselbe erneuern:

Τhukyd. VI 75, 3: (Cυρακόςιοι) καὶ πυνθανόμενοι τοὺς ᾿Αθηναίους ἐς τὴν Καμάριναν κατὰ τὴν ἐπὶ Λάχητος γενομένην ξυμμαχίαν πρεςβεύεςθαι, εἴ πως προςαγάγοιντο αὐτούς, ἀντεπρεςβεύοντο καὶ αὐτοί. ἦςαν γὰρ ὕποπτοι αὐτοῖς οἱ Καμαριναῖοι...., ὁρῶντες τοὺς ᾿Αθηναίους ἐν τἢ μάχη εὖ πράξαντας, προςχωρῶςι δ᾽ αὐτοῖς κατὰ τὴν προτέραν φιλίαν πειςθέντες.

Thukyd. VI 81: δ δ' Εὔφημος δ τῶν ᾿Αθηναίων πρεςβευτὴς μετ' αὐτὸν τοιάδε (82) ᾿Αφικόμεθα μὲν ἐπὶ τῆς πρότερον οὔςης ςυμμαχίας ἀνανεώςει.

Der Inhalt des Vertrags wird berührt, da die Kamarinaier sich weigern, die Athener aufzunehmen:

Thukyd. VI 52: παρεκομίζοντο αὖθις ἐπὶ Καμαρίνης, καὶ ςχόντες ἐς τὸν αἰγιαλὸν ἐπεκηρυκεύοντο. οἱ δ' οὐκ ἐδέχοντο, λέγοντες cφίςι τὰ ὅρκια εἶναι μιὰ νηὶ καταπλεόντων ᾿Αθηναίων δέχεςθαι, ἢν μὴ αὐτοὶ πλείους μεταπέμπωςιν.

Diese Bedingung bezieht sich also nicht auf die Weisungen der Spartaner 482/1 (Holm), sondern auf den vorliegenden Vertrag zwischen Athen und Kamarina: wir ersehen aber daraus, daß Kamarina allerdings außerordentlich klug diese alten Wünsche Spartas für die dorischen Staaten des Westens (Thukyd. II 7, 2 τά τ' ἄλλα ἡινχάζονται καὶ ᾿Αθηναίουι δεχομένουι μιὰ νηὶ ἔωι ἀν ταῦτα παραικευαιθή) mit seinem eigenen Unabhängigkeitsstreben zu verbinden wußte.

Schubring, Philol. 32, 499. Holm, Gesch. Sic. II 23. 409. Freeman, Hist. of Sic. III 629 ff.

77 (XII).

425. Hundertjähriger Bund der Akarnanier, Amphilochier und Amprakioten.

Τhukyd. III 114, 3: ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον ςπονδὰς καὶ ἔυμμαχίαν ἐποιήςαντο ἐκατὸν ἔτη ᾿Ακαρνᾶνες καὶ ᾿Αμφίλοχοι πρὸς ᾿Αμπρακιώτας ἐπὶ τοῖςδε, ὥςτε μήτε ᾿Αμπρακιώτας μετὰ ᾿Ακαρνάνων ςτρατεύειν ἐπὶ Πελοποννηςίους μήτε ᾿Ακαρνάνας μετὰ ᾿Αμπρακιωτῶν ἐπ᾽ ᾿Αθηναίους, βοηθεῖν δὲ τἢ ἀλλήλων καὶ ἀποδοῦναι ᾿Αμπρακιώτας ὅποςα ἢ χωρία ἢ ὁμήρους Ἦμολόχων ἔχουςι, καὶ ἐπὶ ᾿Ανακτόριον μὴ βοηθεῖν πολέμιον ὂν ᾿Ακαρνᾶςι.

Diodor XII 60, 6: οι μεν 'Ακαρνάνες διαλυςάμενοι τοις 'Αμπρακιώταις συνέθεντο την ειρήνην εις έτη έκατόν.

Frieden und Bündnis kam zustande nach den athenischen Siegen über Amprakia, die Demosthenes 426 erfochten hatte (Thukyd. III 105—114, vgl. Brandstäter, Die Gesch. des ätol. Landes, Volkes u. Bundes [Berlin 1844] 155—159. Ullrich, Der Kampf um Amphilochien [Hamb. 1863]. Oberhummer, Akarnanien [Münch. 1887] 104—112 und die hier 104, 1 angeführte Litteratur).

78.

424. Sicilischer Friedenskongress zu Gela.

Thukyd. IV 58, 1: τοῦ δ' αὐτοῦ θέρους ἐν Cικελία Καμαριναίοις καὶ Γελψοις ἐκεχειρία γίγνεται πρῶτον πρὸς ἀλλήλους εἶτα καὶ οἱ ἄλλοι Cικελιῶται ξυνελθόντες ἐς Γέλαν ἀπὸ παςῶν τῶν πόλεων πρέςβεις ἐς λόγους κατέςτηςαν ἀλλήλοις, εἴ πως ξυναλλαγεῖεν.

Τhukyd. IV 65, 1: τοιαῦτα τοῦ 'Ερμοκράτους εἰπόντος πειθόμενοι οἱ Cικελιῶται αὐτοὶ μὲν κατὰ cφᾶς αὐτοὺς ἔυνηνέχθηςαν Υνώμη ὥςτε ἀπαλλάςςεςθαι τοῦ πολέμου ἔχοντες ὰ ἔκαςτοι ἔχουςι, τοῖς δὲ Καμαριναίοις Μοργαντίνην εἶναι ἀργύριον τακτὸν τοῖς Cupakocioic ἀποδοῦςιν οἱ δὲ τῶν 'Αθηναίων ἔύμμαχοι παρακαλέςαντες αὐτῶν τοὺς ἐν τέλει ὄντας εἶπον ὅτι ξυμβήςονται καὶ αἱ ςπονδαὶ ἔςονται κἀκείνοις κοιναί.

έπαινες άντων δὲ αὐτῶν ἐποιοῦντο τὴν δμολογίαν, καὶ αἱ νῆες τῶν ᾿Αθηναίων ἀπέπλευς αν μετὰ ταῦτα ἐκ Ϲικελίας.

Kαμαριναίοιc] Siefert, Messana (Altona 1854) 27 und Schubring, Philol. 32, 499 schreiben Καταναίοις, wegen der weiten Entfernung von Kamarina und Morgantion (Monte Iudica); allein die Münzen (Pallaskopf) machen eine Beziehung zwischen beiden Städten wahrscheinlich, die Parteinahme von Kamarina als der einzigen dorischen Stadt für Leontinoi gegen Syrakus (Thukyd. III 86) erweist die Feindseligkeit zwischen Kamarina und Syrakus. — Lokroi hat sich ausgeschlossen: V 5, 3.

Holm, Gesch. Sic. II 7 ff. 403. Meltzer, Gesch. Karth. I 253. 508. H. Droysen, Athen u. der Westen 8 vgl. 50 ff. Columba, La prima spedizione Ateniese in Sicilia, Arch. stor. sic. XI (1887) S.-A. Holm, Gesch. Griech. II 534. Beloch, Gr. Gesch. I 553. Freeman, Hist. of Sic. III 64. Vgl. auch v. Osenbruggen, De Hermocrate, Kopenhagen 1852. Steins, De Hermocrate, Münster 1868.

79 (XIII).

Frühjahr 423. Waffenstillstand zwischen Athen und Sparta.

Thukyd. IV 117:

Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ ᾿Αθηναῖοι ἄμα ῆρι τοῦ ἐπιτιτνομένου θέρους εὐθὺς ἐκεχειρίαν ἐποιήςαντο ἐνιαύςιον, νομίςαντες ᾿Αθηναῖοι μὲν οὐκ ἄν ἔτι τὸν Βραςίδαν ςφῶν προςαποςτῆςαι οὐδὲν πρὶν παραςκευάςαιντο καθ᾽ ήςυχίαν, καὶ ἄμα εἰ καλῶς σφίςιν ἔχοι, κὰν ξυμβῆναι τὰ πλείω, Λακεδαιμόνιοι δὲ ταῦτα τοὺς ᾿Αθηναίους ἡτούμενοι ἄπερ ἔδειςαν φοβεῖςθαι, καὶ τενομένης ἀνοκωχῆς κακῶν καὶ ταλαιπωρίας μᾶλλον ἐπιθυμήςειν αὐτοὺς πειρασμένους ξυναλλαγῆναί τε καὶ τοὺς ἄνδρας σφίςιν ἀποδόντας απογόὰς ποιήςαςθαι καὶ ἐς τὸν πλείω χρόνον. τοὺς τὰρ δὴ ἄνδρας περὶ πλείονος ἐποιοῦντο κομίςαςθαι, ὡς ἔτι Βραςίδας ηὐτύχει καὶ ἔμελλον ἐπὶ μεῖζον χωρήςαντος αὐτοῦ καὶ ἀντίπαλα καταςτήςαντος τῶν μὲν ςτέρεςθαι, τοῖς δὶ ἐκ τοῦ ἴςου ἀμυνόμενοι κινδυνεύειν εἰ καὶ κρατήςειαν. γίγνεται οῦν ἐκεχειρία αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ξυμμάχοις ήδε.

118 (a. Protokoll. A. Amphiktionische Angelegenheiten:)
Περὶ μὲν τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ μαντείου τοῦ ᾿Απόλλωνος τοῦ Πυθίου δοκεῖ ἡμῖν χρῆςθαι τὸν βουλόμενον ἀδόλως καὶ ἀδεῶς κατὰ τοῦς πατρίους νόμους. τοῖς μὲν Λακεδαιμονίοις ταὐτὰ δοκεῖ καὶ τοῖς ξυμμάχοις τοῖς παροῦςι Βοιωτοὺς δὲ καὶ Φωκέας πείςειν δ φαςὶν ἐς δύναμιν προςκηρυκευόμενοι. περὶ δὲ τῶν χρημάτων τῶν τοῦ θεοῦ ἐπιμελεῖςθαι ὅπως τοὺς ἀδικοῦντας ἐξευρήςομεν, ὀρθῶς καὶ δικαίως τοῖς πατρίοις νόμοις χρώμενοι καὶ ἡμεῖς καὶ

ύμεῖς καὶ τῶν ἄλλων οἱ βουλόμενοι, τοῖς πατρίοις νόμοις χρώμενοι πάντες. (B. Waffenruhe auf Grund des status quo. De- 10 4 markationslinie:) περί μέν οὖν τούτων ἔδοξε Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις, ἐὰν ςπονδὰς ποιῶνται οἱ ᾿Αθηναῖοι, ἐπὶ τῆς αύτῶν μένειν έκατέρους ἔχοντας ἄπερ νῦν ἔχομεν, τοὺς μὲν ἐν τῷ Κορυφαςίω ἐντὸς τῆς Βουφράδος καὶ τοῦ Τομέως μένοντας, τούς δὲ ἐν Κυθήροις μὴ ἐπιμιςγομένους ἐς τὴν ξυμμαχίαν, μήτε 15 ήμας πρός αὐτοὺς μήτε αὐτοὺς πρός ἡμας, τοὺς δὲ ἐν Νιςαία καὶ Μινώα μὴ ὑπερβαίνοντας τὴν όδὸν τὴν ἀπὸ τῶν Πυλῶν τῶν παρὰ τοῦ Νίςου ἐπὶ τὸ Ποςειδώνιον, ἀπὸ δὲ τοῦ Ποςειδωνίου εὐθὺς ἐπὶ τὴν γέφυραν τὴν ἐς Μινώαν. μηδὲ Μεγαρέας καὶ τοὺς ξυμμάχους ὑπερβαίνειν τὴν ὁδὸν ταύτην, καὶ τὴν νῆςον, 20 ήνπερ έλαβον οι 'Αθηναίοι (έπι Λοκροίς, τους 'Αθηναίους), έχοντας μήτι ἐπιμιςγομένους μηδετέρους μηδετέρωςε καὶ τὰ ἐν Τροιζήνι, ὅςαπερ νῦν ἔχουςι καθ' ἃ ξυνέθεντο πρὸς ᾿Αθηναίους・ 5 καὶ τἢ θαλάττη χρωμένους, ὅςα ἂν κατὰ τὴν έαυτῶν καὶ κατὰ τὴν ξυμμαχίαν. Λακεδαιμονίους καὶ τούς ξυμμάχους πλεῖν μὴ 25 μακρά νηί, ἄλλψ δὲ κωπήρει πλοίψ, ἐς πεντακόςια τάλαντα 6 ἄγοντι μέτρα. (C. Erleichterung des Verkehrs:) κήρυκι δὲ καὶ πρεςβεία καὶ ἀκολούθοις ὁπόςοις ἂν δοκή περὶ καταλύςεως τοῦ πολέμου καὶ δικών ἐς Πελοπόννηςον καὶ ᾿Αθήναζε ςπονδάς εἶναι ίους και άπιους, και κατά γην και κατά θάλατταν. (D. Über- 30 7 läufer:) τοὺς δὲ αὐτομόλους μὴ δέχεςθαι ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, μήτε έλεύθερον μήτε δούλον, μήτε ήμας μήτε ύμας. (E. Schieds-8 gericht:) δίκας τε διδόναι ύμας τε ήμιν και ήμας ύμιν κατά τὰ πάτρια, τὰ ἀμφίλογα δίκη διαλύοντας ἄνευ πολέμου. (F, Ab-9 änderung:) τοῖς μὲν Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις ταῦτα 85 δοκεί εἰ δέ τι ὑμίν εἴτε κάλλιον εἴτε δικαιότερον τούτων δοκεί είναι, ίόντες èς Λακεδαίμονα διδάςκετε οὐδενὸς τὰρ ἀπο**ετή τονται ότα ἂν δίκαια λέγητε, οὔτε οἱ Λακεδαιμόνιοι οὔτε οἱ** 10 ξύμμαχοι. οί δὲ ἰόντες τέλος ἔχοντες ἰόντων, ἡπερ καὶ ὑμεῖς 11 ήμας (ε)κελεύετε. αί δε ςπονδαί ενιαυτόν εςονται. (b. Psephi-40 sma:) ἔδοξε τῷ δήμψ. ᾿Ακαμαντὶς ἐπρυτάνευε, Φαίνιππος ἐγραμμάτευε, Νικιάδης ἐπεςτάτει. Λάχης εἶπε, τύχη ἀγαθή τὴ 'Αθηναίων, ποιεῖςθαι τὴν ἐκεχειρίαν καθ' ἃ ξυγχωροῦςι Λακεδαιμόνιοι 12 καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν καὶ ὑμολόγηςαν ἐν τῷ δήμψ τὴν 〈δὲ〉 έκεχειρίαν είναι ένιαυτόν, ἄρχειν δὲ τήνδε τὴν ἡμέραν, τετράδα 45 ἐπὶ δέκα τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος μηνός. ἐν τούτψ τῷ χρόνψ ἰόν-

- 13 τας ώς ἀλλήλους πρέςβεις καὶ κήρυκας ποιεῖςθαι τοὺς λόγους, καθ' ὅ τι ἔςται ἡ κατάλυςις τοῦ πολέμου. ἐκκληςίαν δὲ ποιήςαν-
- 14 τας τούς ετρατηγούς καὶ τούς πρυτάνεις πρώτον περὶ τῆς εἰρήνης βουλεύςαςθαι ᾿Αθηναίους, καθ᾽ ὅ τι εἶσιν ἡ πρεςβεία περὶ τῆς το καταλύςεως τοῦ πολέμου. επείςαςθαι δὲ αὐτίκα μάλα τὰς πρεςβείας ἐν τῷ δήμψ τὰς παρούςας ἢ μὴν ἐμμενεῖν ἐν ταῖς επονδαῖς τὸν ἐνιαυτόν.
- 119 (c. **Zusatzprotokoll:**) Ταῦτα ξυνέθεντο Λακεδαιμόνιοι (καὶ ὑμολόγηςαν) καὶ οἱ ξύμμαχοι ᾿Αθηναίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις μη- 55 2 νὸς ἐν Λακεδαίμονι Γεραςτίου δωδεκάτη. ξυνετίθεντο δὲ καὶ ἐςπένδοντο Λακεδαιμονίων μὲν οἵδε, Ταῦρος Ἐχετιμίδα, ᾿Αθήναιος Περικλείδα, Φιλοχαρίδας Ἐρυξιδαΐδα, Κορινθίων δὲ Αἰνέας Ὠκύτου, Εὐφαμίδας ᾿Αριςτωνύμου, Cικυωνίων δὲ Δαμότιμος Ναυκράτους, ᾿Ονάςιμος Μεγακλέους, Μεγαρέων δὲ Νίκαςος Κεκάλου, 60 Μενεκράτης ᾿Αμφιδώρου, Ὑεπιδαυρίων δὲ ᾿Αμφίας Εὐπαιίδα, ᾿Αθηναίων δὲ οἱ στρατηγοὶ Νικόςτρατος Διειτρέφους, Νικίας Νικηράτου, Αὐτοκλῆς Τολμαίου.
 - β ή μὲν δὴ ἐκεχειρία αὔτη ἐγένετο, καὶ Ἐυνήεταν ἐν αὐτῆ περὶ τῶν μειζόνων cπονδῶν διὰ παντὸς ἐς λόγους.

Kirchhoff, MBB 1880, 834—854 — Kirchhoff, Thukydides und sein Urkundenmaterial (Berlin 1895) 4—27 (bei den von Thukyd. benutzten Urkunden als Ki. angeführt). Kiel, Jahrb. f. kl. Philol. 123, 311—320. Steup, Thukydideische Studien I. II (Freiburg 1881. 1886) 1—28.

118, 2 ταὐτὰ] Steup st. ταῦτα. 3 ἀδικοῦντας Perfektbedeut. nach Manso, Sparta II 134, gebilligt von Krüger u. St. 4 καὶ τοῖς ξυμμάχοις] Kiel hält an dem vollständigen Text von T, F und Aug. fest, die nach τοῖς [ἄλλοις] Ε. folgen lassen: κατὰ ταθτα· τάδε δὲ ἔδοξε Λακ. καὶ τοῖς ἄλλοις μήτε ύμας πρός αὐτοὺς (erg. τοὺς ήμετέρους ξυμμάχους) μήτε αύτοὺς πρὸς ὑμᾶς St. 10. (ἐπὶ Λοκροῖς, τοὺς ᾿Αθηναίους) Steup 11, der mit Recht die Insel Atalante darunter versteht. μήτι] St. μηδέ Poppo. μήτε Bekker. καθ' &] Ki. και ofa die Hss. καθ' ofa St. erg. οἱ Τροιζήνιοι. πρὸς 'Αθηναίους] danach erg. St.: ζτοὺς 'Αθηναίους 5 θαλάττη] Ki. mit Rücksicht auf den amtl. Urkundengebrauch st. des hsl. θαλάςςη. Ebenso 6 θάλατταν] st. θάλαςςαν. 10 (ἐ)κελεύετε] Κί. κελεύετε die Hss. 12 (bè) erg. Ki. 14 nach βουλεύς αςθαι erg. St. 20 ('Αθηναίοις προθείναι περί τής καταλύςεως του πολέμου έλκαθ' ὅ τι εῖcιν] Ki. αν ἐcίη die Hss., wozu Stahl ἐc θούτης πρός). την πόλιν ergänzt. 'Wie immer die wegen der Beendigung des Krieges kommende Gesandtschaft erscheinen mag' übers. St. ή μέν — ένιαυτὸν 119, 1 (καὶ ψμολόγηςαν) der Hss. A und E zieht St. zum Folgenden. (και Φμοςαν BC) streicht Ki. Ευνέθεντο και Φμοςαν GM.

τοῖς ξυμμάχοις erg. St. 24: <καὶ 'Αθηναῖοι Λακεδαιμονίοις' und zieht zu ϋμοςαν das ἢ μὲν ἐμμενεῖν — ἐνιαυτὸν aus dem Schluß des Kap. 118. 2 'Ερυξιδαΐδα] Hss. 'Ερυξιλαΐδα Valckenaer, gebilligt von Cobet, Novae lect. 34. Εὐπαιίδα] Εὐπαΐδα Bekker. Διειτρέφους] vgl. Nr. 75.

Diod. XII 72, 5: 'Αθηναῖοι δὲ πρὸς Λακεδαιμονίους ςπονδὰς ἐνιαυςίους ἐποιήςαντο κατὰ ταύτας τὰς δμολογίας, ὥςτ' ἔχειν έκατέρους ὧν τότε κύριοι καθειςτήκεςαν.

Vgl. Grote, Gr. Gesch. III 648 ff. Holm, Gesch. Gr. II 484.

80.

Zwischen 423 und 421. Vertrag zwischen Athen und dem Perserkönig Dareios II (sog. Epilykosvertrag).

Andokides περὶ εἰρήνης 29: πρῶτον μὲν βαςιλεῖ τῷ μεγάλψ..... ςπονδὰς ποιης άμενοι καὶ ςυνθέμενοι φιλίαν
εἰς τὸν ἄπαντα χρόνον, ἃ ἡμῖν ἐπρέςβευςεν Ἐπίλυκος Τεικάνδρου, τῆς μητρὸς τῆς ἡμετέρας ἀδελφός.

Nach dem Zusammenhang bei Andokides ist der Vertrag in die erste Hälfte des peloponnesischen Krieges zu setzen, und zwar nach der Thronbesteigung des Königs Dareios II, Ende 424 oder Anfang 423 (E. Müller, Über den Cimonischen Frieden II [Freiberg 1869] 29 ff. Köhler, Hermes 27, 75). Mitgewirkt hat bei dem Zustandekommen des Vertrages Herakleides der Klazomenier, der hierfür zum Scherz βαcιλεύς genannt wurde (Aristot. 'Αθην. πολ. 41) und zum Danke Proxenos wurde (Proxeniedekret SBBA 1887, 1060. Foucart, BCH 1888, 163 ff.; von Köhler, Hermes 27, 68—78 zuerst auf den Klazomenier bezogen), später, nach 391, nach seiner Unterstützung der Führer im Peiraieus das Bürgerrecht erhielt (Reste des Politiedekretes noch oberhalb des Proxeniedekretes erhalten), die Erhöhung der Diäten der Volksversammlung auf zwei Obolen veranlaßte (Aristot. 'Αθην. πολ. 41) und endlich sogar irgend ein Finanzamt und die Strategie bekleidete (Ps.-Platon Ion 541 D).

Im Proxeniedekret wird die Gesandtschaft des Epilykos und der abgeschlossene Vertrag erwähnt (Z. 13 ff.): ἐ[πειδὴ δὲ οἱ πρέςβεις οἱ πα]ρὰ βακιλέως ἡκ[οντες ἀγγέλλουςι Ἡρακλ]είδην κυμπράτ[τειν ἐαυτοῖς προθύμως ἔ]ς τε τὰς απονδὰς [τὰς γενομένας καὶ εἰς ἄ- mit v. Wilamowitz, Aristoteles und Athen I 188; Köhler ergänzt: τὰς πρὸς βακιλέα ἔς τε ἄ]λλο ὅ τι ἐπαγγέ[λοιεν, εἶναι Ἡρακλείδη] γῆς ἔγκτηςιν.

Vgl. noch Krüger, Dion. Hal. historiogr. 351 f. Holzapfel, Beitr. z. griech. Gesch. (Berl. 1888) 41 ff.

5

81 (XIV).

422. IV. Bündnis zwischen Athen und König Perdikkas von Makedonien.

Thuk. IV 128, 5: ἀπὸ τούτου τε (seit dem Feldzug gegen Arrhabaios) πρῶτον Περδίκκας Βραςίδαν τε πολέμιον ἐνόμιςε καὶ ἐς τὸ λοιπὸν Πελοποννηςίων τῆ μὲν γνώμη δι' ᾿Αθηναίους οὐ ξύνηθες μῖςος εἶχε, τῶν δὲ ἀναγκαίων ξυμφόρων διαναςτὰς ἔπραςςεν ὅτψ τρόπψ τάχιςτα τοῖς μὲν ξυμβήςεται, τῶν δὲ ἀπαλλάξεται.

4 τῷ δὲ ἀναγκαίψ ξυμφόρψ διαςτάς] Poppo.

Τhukyd. IV 132: Περιτειχιζομένης δὲ τῆς Κκιώνης Περδίκκας τοῖς τῶν ᾿Αθηναίων στρατηγοῖς ἐπικηρυκευσάμενος ὁμολογίαν ποιεῖται πρὸς τοὺς ᾿Αθηναίους διὰ τὴν τοῦ Βραςίδου ἔχθραν περὶ τῆς ἐκ τῆς Λύγκου ἀναχωρήςεως, εὐθὺς τότε
ἀρξάμενος πράςςειν. καὶ ἐτύγχανε γὰρ τότε Ἰςχαγόρας ὁ Λακεδαιμόνιος στρατιὰν μέλλων πεζῆ πορεύςειν ὡς Βραςίδαν ὁ δὲ
Περδίκκας, ἄμα μὲν κελεύοντος τοῦ Νικίου, ἐπειδὴ ξυνεβεβήκει,
ἔνδηλόν τι ποιεῖν τοῖς ᾿Αθηναίοις βεβαιότητος πέρι, ἄμα δ᾽ αὐτὸς
οὐκέτι βουλόμενος Πελοποννηςίους ἐς τὴν αὐτοῦ ἀφικνεῖςθαι,
παραςκευάςας τοὺς ἐν Θεςςαλίᾳ ξένους, χρώμενος ἀεὶ τοῖς πρώτοις, διεκώλυςε τὸ στράτευμα καὶ τὴν παραςκευήν, ὥςτε μηδὲ
πειρᾶςθαι Θεςςαλῶν.

Der Vertrag ist in Bruchstücken (abb₂cd) und einer Abschrift eines Bruchstückes (b₁) erhalten. abc sind Stücke pentelischen Marmors, auf der Burg ausgegraben. a, b und c an allen Seiten gebrochen, a 0,14 m hoch, 0,11 m breit. b₂ überall gebrochen, im Südturm am Beuléschen Thor eingemauert. d rechts unversehrt, sonst gebrochen. b₁ heute verloren, einst in der Nähe der Apostelkirche.

a.

λες ἀφι[κ
κα]ὶ ἔυμμαχία[ν
ὀμ]ο(ῦ)νται ἀμφό[τεροι
ας ςφῶν αὐτῶ[ν
]ηρίων ἕνεκα

5

10

10

δ]ταν φίλος γίγ[νηται (θ?)ος γρά[ψαι? ι Περ[δικκ

b,.

ες πέντε

κες παυέςθω εἰ[.... εἶπεν·
τὰ μὲν ἄ]λλα καθάπερ τῆ βο[(υ)λῆ
δὲ ἐκ τῶν ἄλλων ξυμμ[άχων
ἀναν]εοῦςθαι ὅταν βο(ύ)λων[ται
εται πέμπων ᾿Αθήνα(ζ)ε ἀ
οι. ἐὰν δὲ μὴ ποιῶςι ταῦ[τα
κ]αὶ οἱ ἱππῆς καὶ οἱ ἐ[πιβάται?
Π]ερδίκκα καὶ τοῦς χ[ςυμμάχοις

'Αρραβα?]ίψ καὶ τοῖς ξυμ[μάχοις πρ]εςβεία ἐλθ[ο](ῦ)ςα ἀ

τονα

b₂. — — καὶ αἰ — - — πέντ]ε ἄνδρας Γοίτινες ἀπολήψονται τὸν ὅρκον? — — ἀπ]οςτε(ι)λάντων [δὲ — — — - - - ϵ ϵ (1)ναι περὶ αὐ[τ- - -— ἐνεχ?] έσθω τῷ ψηφίσ[ματι — — — — δὲ δοκή Περδίκ[κα — — άποςτ]ε(î)λαι μέν Περδίκ[καν — — - - '] $o(\dot{\upsilon})$ cτινας αν $βo(\dot{\upsilon})λη[ται -$ — κ]αὶ τὰς ξυνθήκα[ς 10 ο πρόσοδον δὲ ε(ἶ)να[ι πρὸς τὴν βο(υ)λὴν καὶ τὸν δήμον δέ]κα ήμερων ἐπάναγκε[c — **στρα]τηγο(ύ)ς χρηματίσαντα[c— — —** — (c)τως. εἰ δέ τις 'Αθηναίων — — δ]ιπλαςίο(υ). είναι δὲ περὶ τῶν [ώμολογημένων προςθε(î)ναι] καὶ ἀφελε(î)ν ὅ τι ἂν ἀμφοτ[έροις δοκή ἄμεινον. ὀμνύε(ι)]ν δὲ τὸν ὅρκον Περδίκκαν [καὶ το(ὑ)ς παῖδας το(ὑ)ς Περδίκ κο(υ) καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων [οι ἂν ἐπιτήδειο-

ι ὦςιν] αὐτῷ· ὀμνύντων δέ· δράςω κα[τὰ τὰς ξυνθήκας κ20 αὶ το(ὑ)]ς αὐτο(ὑ)ς φίλο(υ)ς νομιῶ καὶ ἐχθρ[ο(ὑ)ς, καὶ διάξω πρὸς

```
'Αθη]ναίο(υ)ς δικαίως καὶ ἀδόλως κα[ι ἀβλαβῶς, καὶ βοηθή-
    cw κ]ατά τὸ δυνατὸν τῷ δήμψ τῷ [ʾΑθηναίων καὶ οὐδέν-
     α κω]πέας έξάτε(ι)ν έάςω έὰμ μὴ 'Αθη]ναίοις ο(ὐ)δὲ ξυμμά-
    χο(υ)ς το(ὑ)ς] 'Αθηναίων ἐὰμ μὴ 'Αθηναίοις [ — — κα-
    τὰ τὸ δυ]νατόν, ὅςοις — — — — —
  25 — — ιας π — —
                             b.
                              τŋ̂
  μηδέ — - ύποδέξομαι φρουράν?] ές βλ[άβην τὴν ᾿Αθηναίων?
            καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτελ]ῶ κατὰ τὰ [ώμολογημένα
                  — — ἐ]ναντίον τούτ[ων
                  --- -- τὸν ἐπιψηφί[ζοντα παρὰ τόδε τὸ ψή- 5
  φιςμα, ἄτιμον αὐτὸν εἶναι καὶ τ]ὰ χρήματα αὐτο(ῦ) δη[μόςια καὶ τῆς
  \theta \in O(\hat{v}) \dot{\epsilon}πιδέκατον? — — ] (cτ)ρατηγών άρχην την
                -- Ευμ](μ)άχοις ήπερ αν καὶ Περ[δικκ
                — — ]οις ποιε(ί)τω δὲ καὶ ᾿Αρραβ[αι
              -- -- - ]c ποιε(î)ν καὶ ᾿Αῥῥαβαίψ φιλ[ίαν]
            ές Μα[κ]ε[δονίαν κατά τὸ πρότερ]ον ψήφιςμα [δ -
c.
  χέλας Π[ερδίκκ-]
  o(v). 'A[γ]έρ[ρ]ος Φιλίππο(v). — ρος 'Αλκέτο(v). Βυργίνος
                                               Κράςτωνο[ς].
  .... ιλος Εὐλανδ — ['Αλέ]ξανδρος Πανταπόνο(υ). Νεοπτό-
                                                    λε[μος]
5 .... ρο(υ). Λυκαΐος Νο — — υκλής. "Αδιμος. Κλέανδρος. Π 15
  \dots (μ)αχος· Γαιτέα[ς]· — — Cταδμέας· Νίκανδρος· Φ.... d.
                                             ...ος Βοραιο-
  .... (Κ)ορράβων Δάδ — - ικος Κορράτας 'Ανδρ[έας?] 'Αττα-
                                              κίνος 'Ανδρο-
  ... Λέαγρος: Διρβη — — ιτας: Κορράτας .... εθυνος: "Εθα-
  ... ιμναῖος Βουκ - - (C)υττέας Κατ ..... ας Κρατέννας
                                                     θρες-
10 ... [Δέ]ρδας βαςιλ[εύς] - Καλλίμ[αχος: Παυς]ανίας Μαχήτου: 20
  ... ος "Ερ -- -- [βας]ιλεύ[ς . . . . 'Αγ]έρρος Βότρης Λυκέ-
  ... c -- -- - - - - - - - - - ος. 'Αγάθων' Μίςγων.
```

a b c d = CIA I 42. — a Pittakis, L'anc. Athènes p. 317 (Rangabé, Ant. Hell. 252), Ephem. 2021. — b Pittakis, Ephem. 159. Rangabé 251. Beide CIA nach V(elsen) und K(öhler). — c Abschr. Köhlers. — d (Pittakis, Ephem. 1359. Rangabé 2274) Abschr. Köhlers. — b, = CIA IV 1, 141 (nach Lollings Abschr.; auch $\Delta \epsilon \lambda \tau$ (ov 1888, 110. 111 nr. 1). — b₁ = CIA I 43 (Pittakis, L'anc. Ath. 48. 49. Rangabé 293. Jahrb. f. klass. Phil. u. Päd. 2. Suppl. 1833, 437).

- b₂. Annahme einer Zeilenlänge von 47 Buchstaben nach Ki., Zeilenteilung 16 ff. kann sich höchstens um 2 Buchstaben verschieben.

 1 kein Buchstabe erkennbar.
- b. 1 πε] V. 11 κατὰ τὸ πρότερ]ον ψήφιςμα: S. mit Rücksicht auf CIA I 51 (IV 1 p. 17). II 331. IV 1 nr. 116, 7. v. Hartel, SBWA 92, 126. ρ vor ον erkennt V. 13 ..υρος also vielleicht Cάτυρος; Κ. Άλέξανδ]ρος. 16 ..δρος Οὐ.. V. 18 οίτας V. 20 Καλλίμαο][χος V.
- c. 3 'A[τ]έρ[ρ]oc S.: vgl. Arrian, Anab. III 23, 9, sodaſs wir neben dem Prätendenten Amyntas (Thukyd. II 95) einen zweiten, königstreuen Sohn des Philippos kennen lernen. 10 Δέρδας βαςιλ[εύς] Köhler. Δέρδας Βαςιλ[είδης] Kirchhoff.
- d. Die bezweifelte Zugehörigkeit steht fest (CIA IV 1 p. 14). Unsichere Vermutungen für die Namen: 17 'Ανδρ[έαc], 'Ανδρο[κλῆc], 19 θρήc[ω]. 20 [Παυc]άνιας Μ. erg. Droysen, Gesch. Alex. I² 87, 1, und hält ihn für den Π. bei Thuk. I 61, der wohl richtiger von Abel, Mak. vor K. Philipp 175, als Derdas' Bruder angesehen wird.

Kirchhoff, ABA 1861, 595 ff. Abel, Maked. vor K. Philipp (Leipz. 1847) 187. E. Curtius, Gr. Gesch. II^s 515. 860. Holm, Gesch. Gr. II 435. Köhler, SBBA 1893, 489 ff., bes. 502, 1.

Athen schließt also mit P. ein Bündnis, tritt aber auch, wie es scheint, als Schiedsrichter zwischen ihm und dem Lynkestenfürsten Arrhabaios, dem Sohne des Bromeros, auf, eine Rolle, die Perdikkas dem Brasidas durchaus nicht hatte zugestehen wollen.

82 (XV).

Um 422. Bündnis zwischen Athen und den Bottiaiern.

Fünf Bruchstücke von pentelischem Marmor. abcde auf der Burg ausgegraben: a links unversehrt, 0,21 m hoch, 0,16 m breit; b links unversehrt, 0,42 m hoch, 0,15 m breit; c überall zerbrochen, 0,33 m hoch, 0,12 m breit; e rechter Rand erhalten; f im Parthenon gefunden, linker Rand erhalten. Zeilenlänge wahrscheinlich 42 Buchstaben.

66

b. $1-6 \tau \alpha = (1)c \epsilon \alpha = -1$ viec $\delta \cdot \epsilon = -1$ [didovi] $\omega = 0$ de τὰς δί[κας] — — [... ἐπειδὰν — [... ετεραιπα — [...

- \parallel ἐκατερων ε - - \parallel

ος τὸν δὲ ὄ[ρκον ὀμόςαι ἑκατέρο(υ)ς, ᾿Αθηναίων μὲν τὴν] βο(υ)λην καὶ τ[ο(ὑ)ς στρατηγο(ὑ)ς καὶ τὰς ἄλλας ἀρχάς, Βοττια-]

d. $(\omega v) \delta \dot{\epsilon} + \dot{\epsilon} \dot{\nu} v \beta o(v) [\lambda \dot{\gamma} v \kappa \alpha \dot{\epsilon} + \dots] \kappa \alpha [\dot{\epsilon} + \dot{\epsilon} \dot{\nu}] c \lambda o(\dot{\nu}) c \dot{\alpha} \rho$ 10 χοντας το(ύ)ς έ[ν ταῖς πόλεςι ταῖς Βοτ]τια[ίων. ὁ δὲ ὄρκ-] ος έςτω 'Αθην[αίοις όδε' άμυνῶ τοῖς] Βοττι[αίοις τοῖς]

ξυντιθεμέ [νοις τὰς ὁμολογίας κ]αὶ τὴν ξ[υμμαχία-] ν πιςτώς καὶ [άδόλως φυλάξω Βοττι]αίοις προ[θυμο(ύ)με-]

[ν]ος κατά τὰ χ[ςυγκείμενα καὶ οὐ μνη]ςικακήςω τῶ[ν παρ-] 15 οιχομένων ἔ[νεκα. Βοττιαῖοι δὲ όμν]υόντων κατὰ [τάδε:] e. φίλοι ἐcόμε[θα 'Αθηναίοις καὶ ξύμ]μαχοι πιςτῶ[c] κα[ì]

άδόλως καὶ τ[ο(ὑ)ς αὐτο(ὑ)ς φίλο(υ)ς καὶ ἐχθ]ρο(ὑ)ς νομιο(ῦ)με[ν] o(ΰ)cπερ αν Αθηνα [ιοι και ούκ ώφελής ω το (υ)] ς έχθρο (υ)ς το (υ)ς Αθηναίων οὖτε χρ[ήματα παρέχων οὖτε δυ]νάμει οὐδεμιὰ ο-

20 ὐδὲ μνηςικ[ακήςω τῶν παροιχομέν]ων ἔνεκα. τὰς δὲ ξυνθήκας τὰ[ς περὶ τῶν ςπονδῶν κατα]θε(ῖ)ναι ᾿Αθηναίο(υ)ς μὲν ἐμπόλε[ι ἀναγράψαντας ἐςτήλη] λιθίνη καὶ τὰ ὀν-

[ό]ματα τῶν [πόλεων ἐγγράψαντας τ]ῶν ξυντιθεμένων α. τὴν φιλία[ν καὶ τὴν ξυμμαχίαν κα]ὶ ἐπιγράψαι ἐν τ[ῆ] 25 ι ττήλη το (\hat{v}) ἄ[ρχοντος τὸ ὄνομα ἐφ'ο \hat{v}] ἐγένοντο αἱ ξ[v]ν[θ]-

ηκαι Βοττια ίοι δ' έν στήλαις λιθί ναις άναγράφ (σαντ-] ες καταθέντ[ων διαπέμψαντες κ]ατά πόλε(ι)ς ἐπι[γράψ-]

αντες έν ταῖ[ς ςτήλαις τῶν ἀρχόν]των τὰ ὀνόμα[τα τῶν Β-] οττιαίων, ἐφ' [ὧν ἐγένοντο αἱ ξυνθη]κ[α]ι. το(ὑ)c δὲ [ὄρκο(υ)c] 30 οἵτινες λή[ψονται παρά Βοττιαίων ἐλέςθαι τὸν δῆ-]

μον πέντε ἄν[δρας αὐτίκα μάλα το(ù)-] c δὲ ὀμήρο(υ)c, '[o(ὑ)c ἔχο(υ)cιν 'Αθηναῖοι ἀποδο(ῦ)ναι 34 . . . υκράτης [εἶπε' τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ τῆ βο(υ)λῆ τὰ δ-]

f. è δν[όματα] κ? — — \parallel ἀποδ — — [èπιμελόςθω] \parallel ν οί $c[\tau \rho \alpha \tau] \eta[\gamma o i] - - \parallel \dot{\epsilon} \pi \epsilon i \delta \dot{\alpha} [\nu \tau o(\dot{\nu})] c \delta \rho[\kappa o(\upsilon) c - - -] \parallel$

c. (rechts) — — ον ἀποδῶ[cι] Βοττια[îοι] — — — || μή δό-41 ξη[ι] ἀποδο($\hat{\mathbf{u}}$)να[ι] — — \parallel ὅτι ἀποκρίνονται ᾿Α[θηναῖοι — [o] ὐδὲ γνώμας χωρὶς κα — ∥ ον καθὰ παραινοῦςι

45 B[οττιαῖοι] - - || αἱ δὲ πόλε(ι)[c] ε(ἰ)cίν- - - || Καλίνδοι[α] - - - || Τριποι[αί] - - - || [K]εμακαί - - .

abc CIA I 52 (a Rangabé 254. b Rangabé, Eph. 5. Ant. 253. Pittakis, Ephem. 2262. c Rangabé 255). ab nach Velsen und Köhler. c nach Köhler. de Lolling, Δελτίον 1890, 38. f CIA I 53 nach C. Curtius und Köhler. abcdef Lolling und CIA IV 1 p. 142 ff.

Z. 31 stand wohl der Name des Landes, doch kann derselbe Βοττία (Thuk. II 99, 3; Polyb. V 97, 4), Βοττιαία (Thuk. II 100, 4, hier oder 99, 3 falsch; Strabon VII 23; Liv. XXVI 25, 4), Βοττιαία (Herod. VII 123), Βόττεια (Etymol. Magn. s. v. B. p. 206), schwerlich Βοττηία (Diod. VII 16) gelautet haben.

Die Bottiaier sind Griechen, angeblich Kreter, die zuerst im iapygischen Messapien gewohnt, dann sich in Thrakien zwischen Ludias und Axios niedergelassen hatten, endlich vom makedonischen Herrschergeschlecht vertrieben worden und in die Gegend östlich von der Landschaft Krusis ausgewandert waren. Olynthos, das sie bis 479 (Herod. VIII 126) besessen, und Spartolos (ή Βοττική Thuk. II 79. V 18) sind ihre Hauptpunkte. Ihre Wanderungssage bringen Herod. VII 170 (danach Paus. VII 4. 5, Diodor. IV 79), Strabon VI 279 (Etym. magn. s. v. Βόττεια), Konon Narrat. 25 (Ephoros, vgl. Hoefer, Konon [Greifswald 1890] 75 ff.) gleich, abweichend Aristoteles bei Plut. Thes. 16 und Quaest. graec. 25 p. 298 F (fr. 157, FHG II 158). Vgl. Herod. VIII 123. 127. Delacoulonche, Rev. d. sociétés sav. V 725. Bompois, Num. Chron. 1874, 215 ff. Böhnecke, Forsch. auf d. Geb. der attischen Redner (Berlin 1848) I 1, 108 ff. Abel, Maked. vor König Philipp 26 ff. 158 ff. E. Curtius, Gr. G. II° 520.

83 (XVI).

12. April 421. Fünfzigjähriger Frieden zwischen Athen und Sparta.

Abschrift der Friedensurkunde (auf der Akropolis von Athen), von Thukydides nach 404 v. Chr. genommen und in sein Werk eingefügt.

Thukydides V 18:

Cπονδάς ἐποιήςαντο 'Αθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ἔύμμαχοι κατὰ τάδε, καὶ ἄμοςαν κατὰ πόλεις.

2 (I. Sakrale Bestimmungen:) περὶ μὲν τῶν ἱερῶν τῶν κοινῶν, θύειν ἐξεῖναι καὶ μαντεύεςθαι καὶ θεωρεῖν κατὰ τὰ πάτρια
τὸν βουλόμενον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἀδεῶς. τὸ
δ' ἱερὸν καὶ τὸν νεὼν τὸν ἐν Δελφοῖς τοῦ 'Απόλλωνος καὶ Δελφοὺς αὐτονόμους εἶναι καὶ αὐτοτελεῖς καὶ αὐτοδίκους καὶ αὐτῶν δ
καὶ τῆς γῆς τῆς ἑαυτῶν κατὰ τὰ πάτρια. (II. Allgem. Teil:)
3 ἔτη δὲ εἶναι τὰς ςπονδὰς πεντήκοντα 'Αθηναίοις καὶ τοῖς ἔυμμάχοις τοῖς 'Αθηναίων καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ἔυμμάχοις

τοῖς Λακεδαιμονίων ἀδόλους καὶ ἀβλαβεῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ 4 θάλατταν. ὅπλα δὲ μὴ ἐξέςτω ἐπιφέρειν ἐπὶ πημονή μήτε Λα- 10 κεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους ἐπ' ᾿Αθηναίους καὶ τοὺς ξυμμάχους μήτε 'Αθηναίους καὶ τοὺς ξυμμάχους ἐπὶ Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους, μήτε τέχνη μήτε μηχανή μηδεμιά. ἐὰν δέ τι διάφορον ή πρὸς ἀλλήλους, δικαίψ χρήςθων καὶ ὅρκοις, καθ' ὅ τι ἂν Συνθώνται. (III. Besonderer Teil. A. Regelung der athenischen 15 5 Ansprüche, a. in Thrakien. α. Übergabe von Amphipolis:) ἀποδόντων δὲ ᾿Αθηναίοις Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι ᾿Αμφίπολιν. (B. Freigebung attischer Bürger in den abgefallenen Bundesstädten:) ὄςας δὲ πόλεις παρέλαβον Λακεδαιμόνιοι, 'Αθηναίους ἐξέςτω ἀπιέναι ὅποι ἂν βούλωνται, αὐτοὺς καὶ τὰ ἑαυτῶν ἔχοντας 20 (γ. Autonomie der abgefallenen Städte:) τὰς δὲ πόλεις φερού**cac τὸν φόρον τὸν ἐπ' ᾿Αρι**ςτείδου αὐτονόμους εἶναι. ὅπλα δὲ μή έξέςτω ἐπιφέρειν Αθηναίους μηδὲ τοὺς ξυμμάχους ἐπὶ κακῶ, άποδιδόντων τὸν φόρον, ἐπειδὴ αί cπονδαὶ ἐγένοντο. *Αργιλος, Cτάγιρος, "Ακανθος, Cτώλος, "Ολυνθος, Cπάρτωλος. 25 (d. Anerkennung etwaiger künftiger Symmachie dieser Städte mit Athen:) ξυμμάχους δ' είναι μηδετέρων, μήτε Λακεδαιμονίων μήτε 'Αθηναίων' έὰν δὲ 'Αθηναῖοι πείθωςι τὰς πόλεις βουλομένας ταύτας, ἐξέςτω ξυμμάχους ποιεῖςθαι αὐτοὺς ᾿Αθηναίοις. (ε. Autonomie der athenisch gesinnten thrakischen Städte 30 gegenüber ihren früheren Oberherren Olyuthos und Akanthos:) 6 Μηκυβερναίους δὲ καὶ Cαναίους καὶ Cιγγίους οἰκεῖν τὰς πόλεις τὰς έαυτῶν, καθάπερ 'Ολύνθιοι καὶ 'Ακάνθιοι. (b. In Boiotien:) ἀποδόντων δὲ ᾿Αθηναίοις Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι Πάνακτον. 7 (B. Regelung der spartanischen Ansprüche:) ἀποδόντων δὲ καὶ 35 'Αθηναῖοι Λακεδαιμονίοις (καὶ τοῖς ξυμμάχοις) Κορυφάςιον καὶ Κύθηρα καὶ Μέθανα καὶ Πτελεὸν καὶ ᾿Αταλάντην. (C. Auslieferung der Kriegsgefangenen:) καὶ τοὺς ἄνδρας ὅςοι εἰςὶ Λακεδαιμονίων έν τῷ δημοςίῳ τῷ ᾿Αθηναίων, ἢ ἄλλοθί που ὅςης ᾿Αθηναῖοι ἄρχου**ειν ἐν δημοείψ, καὶ τοὺε ἐν Cκιώνη πολιορκουμένους Πελοπον- 40** νηςίων (Αθηναίους) ἀφείναι, καὶ τοὺς ἄλλους ὅςοι Λακεδαιμονίων ξύμμαχοι ἐν Κκιώνη εἰςὶ καὶ ὅςους Βραςίδας ἐςέπεμψεν, καὶ εἴ τις τῶν ξυμμάχων τῶν Λακεδαιμονίων ἐν ᾿Αθήναις ἐςτὶν ἐν τῷ δημοςίω, ἢ ἄλλοθί που ὅσης ᾿Αθηναῖοι ἄρχουςιν ἐν δημοςίω. άποδόντων δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι οὕςτινας ἔχου- 45

cιν 'Αθηναίων και των ξυμμάγων κατά ταὐτά. (D. Anerken-

uung des athenischen Verfügungsrechtes über die Kriegsge-8 fangenen aus den abgefallenen Bundesstädten:) Cκιωναίων δὲ καὶ Τορωναίων καὶ Cερμυλιῶν καὶ εἴ τινα ἄλλην πόλιν ἔχουςιν Άθηναῖοι, 'Αθηναίους βουλεύεςθαι πέρι Γαὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων δο πόλεων] ὅ τι αν δοκή αὐτοῖς. (Ε. Schlufsformeln. a. Be-9 schwörung des Vertrages:) ὅρκους δὲ ποιήςαςθαι ᾿Αθηναίους πρὸς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους κατὰ πόλεις. ὀμνύντων δὲ τὸν ἐπιχώριον ὅρκον [ἐκάτεροι] τὸν μέγιστον [ἐξ ἐκάστης πόλεως]. δ δ' δρκος έςτω δδε 'Εμμενώ ταις ξυνθήκαις και ταις δδ **επονδαῖε ταῖεδε δικαίως καὶ ἀδόλως. ἔετω δὲ Λακεδαιμογίοις** καὶ τοῖς ξυμμάχοις κατὰ ταὐτὰ ὅρκος πρὸς ᾿Αθηναίους, τὸν δὲ δρκον άνανεοῦςθαι κατ' ἐνιαυτὸν ἀμφοτέρους. (b. Veröffent-10 lichung des Vertrages:) cτήλας δε ςτήςαι 'Ολυμπίαςι καὶ Πυθοί καὶ Ἰςθμοζ καὶ ᾿Αθήνησι ἐν πόλει καὶ ἐν Λακεδαίμονι ἐν ᾿Αμυ- 60 11 κλαίω. (c. Möglichkeit der Abänderung des Vertrages:) εὶ δέ τι άμεινον νοοθειν όποτεροιοθν καὶ ότουοθν πέρι, λόγοις δικαίοις γρωμένοις εὔορκον εἶναι ἀμφοτέροις. Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαι μονίοις.

19 (IV. Zusatzprotokoll. α. Datum des Friedensbeginnes:) Αρ- 65 χει δὲ τῶν cπονδῶν ⟨ἐν μὲν Λακεδαίμονι⟩ ἔφορος Πλειστόλας, Αρτεμισίου μηνὸς τετάρτη φθίνοντος, ἐν δὲ ᾿Αθήναις ἄρχων ᾿Αλκαῖος, Ἐλαφηβολιῶνος μηνὸς ἕκτη φθίνοντος. (β. Vollzogene ² Beschwörung durch 17 Eidschwörer:) ὤμνυον δὲ οἴδε καὶ ἐσπένδοντο, Λακεδαιμονίων μὲν Πλειστο⟨άναξ, Ἦνις, Πλειστό⟩- 70 λας, Δαμάγητος, Χίονις, Μεταγένης, Ἦκανθος, Δάϊθος, Ἰςχαγόρας, Φιλοχαρίδας, Ζευξίδας, Ἦντιππος, Τέλλις, ᾿Αλκινάδας, ὑξηπεδίας, Μηνᾶς, Λάφιλος, ᾿Αθηναίων δὲ οἴδε, Λάμπων, Ἰςθμιόνικος, Νικίας, Λάχης, Εὐθύδημος, Προκλῆς, Πυθόδωρος, ဪκράτης, Θρασυκλῆς, Θεαγένης, ᾿Αριστοκράτης, Ἰώλκιος, Τιμο- 75 κράτης, Λέων, Λάμαχος, Δημοσθένης.

20 Αῦται αἱ cπονδαὶ ἐγένοντο τελευτῶντος τοῦ χειμῶνος ἄμα ἦρι, ἐκ Διονυςίων εὐθὺς τῶν ἀςτικῶν, αὐτόδεκα ἐτῶν διελθόντων καὶ ἡμερῶν ὀλίτων παρενεγκουςῶν ἢ ὡς τὸ πρῶτον [ἡ ἐςβολὴ ἡ ἐς τὴν ᾿Αττικὴν καὶ] ἡ
ἀρχὴ τοῦ πολέμου τοῦδε ἐγένετο.

Die athenische Stele (in Athen Λακωνική ττήλη genannt, Thukyd. V 56) erhielt 419 auf den Rat des Alkibiades den Zusatz (Thukyd. V 56): οὐκ ἐνέμειναν οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς ὄρκοις.

Kirchhoff, Über die von Thukydides benutzten Urkunden (SBBA

1882, 909—940 = Thuk. u. s. Urkundenmaterial 28—72). Steup, Thuk. Stud. I 29—71.

Über die Abschrift, die Thukydides vom athenischen Exemplar nahm (Olympia, Isthmos erhielten nie Stelen, Delphoi und Amyklai solche in dorischer Mundart), und zwar nach dem Kriege, vgl. Ki. 65.

18, 2 ἐξεῖναι] Κi. καὶ ἰέναι hdschr., als Glossem gestr. von den Herausgebern.
3. 4 θάλατταν] Κi. θάλας Τhuk., vgl. Nr. 79.
4 ἐαν] Κi. ἢν Thuk. 5 παρέλαβον] Κi. παρέδος Thuk. Die Heilung der Stelle versucht St. durch Annahme des Ausfalls von (καὶ Οἰςύμην καὶ Θυςςὸν καὶ εἴ τινα ἄλλην ἔχουςι ἐν τῆ ᾿Αθωίδι ᾿Ακτῆ πόλιν) nach ᾿Αμφίπολιν. Durch V 35, 2 ᾿Αμφίπολιν καὶ τᾶλλα wird ein Ausfall sehr wahrscheinlich; Panakton allein kann wohl nicht τᾶλλα genannt werden.

Λακεδαιμόνιοι, 'Αθηναίους ἐξέςτω] Κί. Λακεδαιμόνιοι 'Αθηναίοις, ἐξέςτω die Thukyd.-Hss. bezw.-Herausgeber. Cτάγιρος] Κί. und die Herausg. Cτάγειρος die Hss. Cτωλος] Κί. Cκωλος Thuk. ἢν] Κί. ἐἀν Thuk.

τάς πόλεις βουλομένας ταύτας,] Κί. τάς πόλεις, [βουλομένας ταύτας] die 6 Ciffiouc] Ki. Ciffaiouc hdschr. Herausgeber. (καὶ τοῖς ξυμμά-7 Μέθανα] Ki. und die Herausgeber. Μεθώνην hdschr. χοις erg. Ki. Πτελεόν] vielleicht der von Strabon VIII 349 vgl. Strabon VIII 374. erwähnte triphylische Küstenort: Müller-Strübing, Jahrb. für klassische Philol. 127, 679, 24. ('Aθηναίους) Steup. ocnc] St. Ki. Ac Thuk. **C**ερμυλιῶν] Κi. **C**ερμυλίων Hss. 8 πέρι] περί αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων πόλεων Hss., als Glossem gestrichen von St. und Ki. 9 [έκάτεροι] und [έξ έκάςτης πόλεως] als Glosseme gestrichen von Ki. Ullrich, Beitr. zur Erkl. u. Krit. des Thuk. (Hamb. 1862) 10 ff. möchte ιζ' έκ. πόλ. 10 'lcθμοῖ] Portus. 'lcθμῷ Hss. 'Aθήνηςι] Herwerden, 'Αθήναις Hss. 11 ἄμεινον νοοθείν] Grätzel 58, 1. ἀμνημονοθείν Hss. ότουοῦν] Κί. ότου Τ. Mosq., die tibr. Hss. οί του und εί του 19, 1 (ἐν μέν Λακεδαίμονι erg. Ki. 2 (άναξ, 'Αγις, Πλειςτό) erg. Arnold aus Thukyd. 'Αλκινάδας] Ki. 'Αλκινίδας und 'Αλκινίδης die Hss. V 34. Λάσιλος] Ki. Λάμφιλος die Hss. 'Αριστοκράτης] Ki. 'Αριστοκίτης und 'Αριστοκοίτης die Hss.

Diodor. XII 74, 5: μετὰ δὲ τὴν εἰρημένην μάχην ἔδοξαν οἱ ᾿Αθηναῖοι τοῖς Λακεδαιμονίοις ςυνθέςθαι ςπονδὰς πεντεκονταετεῖς ἐπὶ τοῖςδε τοὺς μὲν αἰχμαλώτους παρ᾽ ἀμφοτέροις ἀπολυθῆναι, τὰς δὲ πόλεις ἀποδοῦναι τὰς κατὰ πόλεμον ληφθείςας.

Thukyd. V 17: ἐκ τῶν cυνόδων ἄμα πολλὰς δικαιώςεις προενεγκόντων ἀλλήλοις ἔυνεχωρεῖτο ὥςτε ἃ ἐκάτεροι πολέμψ ἔςχον ἀποδόντας τὴν εἰρήνην ποιεῖςθαι.

Plut. Nik. 9: ... ἐποιήςαντο τὴν εἰρήνην, δόξα τε παρέςτη τοῖς πλείςτοις ἀπαλλαγὴν κακῶν ςαφῆ γεγονέναι, καὶ τὸν Νικίαν

διὰ ττόματος εἶχον, ὡς ἀνὴρ εἴη θεοφιλὴς καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτῷ δι' εὐςέβειαν ἐπωνύμῳ γενέςθαι τοῦ μεγίςτου καὶ καλλίςτου τῶν ἀγαθῶν δέδωκε. τῷ γὰρ ὄντι Νικίου τὴν εἰρήνην ἐνόμιζον ἔργον, ὡς Περικλέους τὸν πόλεμον. ὁ μὲν γὰρ ἐπ' αἰτίαις μικραῖς εἰς τομφορὰς μεγάλας ἐμβαλεῖν ἐδόκει τοὺς "Ελληνας, ὁ δὲ τῶν μεγίςτων κακῶν ἔπειςεν ἐκλαθέςθαι φίλους γενομένους. διὸ καὶ τὴν εἰρήνην ἐκείνην ἄχρι νῦν Νικίειον καλοῦςι. — Plut. Alk. 14: ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοί τε διὰ Νικίου μάλιςτα τῆς εἰρήνης τυχόντες καὶ τοὺς ἄνδρας ἀπολαβόντες ὑπερηγάπων αὐτόν, ἔν τε τοῖς "Ελληςι λόγος ἦν, ὡς Περικλέους μὲν ςυνάψαντος αὐτοῖς, Νικίου δὲ λύςαντος τὸν πόλεμον, οἵ τε πλεῖςτοι τὴν εἰρήνην Νικίειον ὑνόμαζον.

10: γενομένων δὲ cυνθηκῶν, ὅπως τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις, ας εἰχον ἀλλήλων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδιδῶςι, πρότερον ἀποδιδόντων τῶν κλήρω λαχόντων, ἀνήςατο τὸν κλήρον ὁ Νικίας κρύφα χρήμαςιν, ὥςτε προτέρους ἀποδιδόναι τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τοῦτο μὲν ἱςτορεῖ Θεόφραςτος (fg. 138 Wimmer).

Plut. hebt blofs III BC aus dem ganzen Vertrage hervor, wie Diodor: eine derartige Kürzung hat also schon Ephoros vorgenommen (vgl. Fricke, Unters. üb. d. Quell. d. Plut. im Nik. u. Alk. [Leipz. 1869] 29; von Siemon, Quomodo Plut. Thucydidem legerit [Diss. Berl. 1881] 38 und Heidingsfeld, Quom. Pl. Thuc. usus sit [Pr. Lieguitz 1890] 7 nicht beachtet).

Die Εἰρήνη des Aristophanes (aufgeführt zu den Dionysien 421) ist die Vorfeier des bald zustande kommenden Friedens.

E. Müller, De tempore, quo bellum Pelop. initium ceperit (Marb. 1852) 22. Grote, G. Griech. III 693 ff. Müller-Strübing, Aristoph. u. d. hist. Kritik (Leipz. 1873) 396 ff. Droysen, Hermes 9, 14. Koehler MDAI I 171. Busolt, Forschungen (Breslau 1880) I 94. Beloch, Die att. Politik seit Perikl. (Leipz. 1884) 46. Böckh, Staatehaushaltung der Athener Is 483. 700. II³ 409. 414. Holm, G. Gr. II 438 ff. 452. E. Curtius, Gr. G. II⁶ 520 ff. 860. 868. Pöhlmann, Gr. ⁹ 132.

84 (XVII).

Frühling 421. Bündnis zwischen Athen und Sparta. Friedensurkunde einst zu Athen auf der Akropolis und in Amyklai; die Thukyd. Abschrift stammt vom attischen Exemplar.

Zeitbestimmung des Bündnisses Thukyd. V 25: Μετὰ δὲ τὰς ςπονδὰς καὶ τὴν ξυμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν

'Αθηναίων, αὶ ἐγένοντο μετὰ τὸν δεκαετῆ πόλεμον ἐπὶ Πλειστόλα μὲν ἐν Λακεδαίμονι ἐφόρου, 'Αλκαίου δ' ἄρχοντος 'Αθήνηςι.

Thuk. V 23: (I. Allgemeiner Teil:) Ξύμμαχοι ἔςονται (Αθηναίοι καί) Λακεδαιμόνιοι πεντήκοντα έτη. (II. Besonderer Teil. A. Kennzeichnung des Bündnisses als Schutzbündnis:) 2 έὰν δέ τινες ἴωςιν έπλ τὴν τῆν πολέμιοι τὴν Λακεδαιμονίων καὶ κακῶς ποιῶςι Λακεδαιμονίους, ἐφελεῖν ᾿Αθηγαίους Λακεδαι- 5 μονίους τρόπψ όποίψ ἂν δύνωνται ἰςχυροτάτψ κατὰ τὸ δυνατόν: • ἐὰν δὲ δηώς αντες οἴχωνται, πολεμίαν εἶναι ταύτην τὴν πόλιν Λακεδαιμονίοις καὶ 'Αθηναίοις καὶ κακῶς πάςχειν ὑπὸ ἀμφοτέρων, καταλύειν δὲ ἄμα ἄμφω τὼ πόλεε. ταῦτα δ' εἶναι δικαίως καὶ προθύμως καὶ ἀδόλως, καὶ ἐάν τινες ἐπὶ τὴν ᾿Αθη- 10 ναίων την ἴωςι πολέμιοι καὶ κακῶς ποιῶςιν ᾿Αθηναίους, ἀφελεῖν Λακεδαιμονίους ('Αθηναίους) τρόπψ ότψ αν δύνωνται ίςχυροτάτψ κατά τὸ δυνατόν έὰν δὲ δηώς αντες οἶχωνται, πολεμίαν είναι ταύτην τὴν πόλιν Λακεδαιμονίοις καὶ 'Αθηναίοις καὶ κακῶς πάςχειν ύπ' άμφοτέρων, καταλύειν δὲ ἄμα ἄμφω τὼ πόλεε. ταῦτα 15 δ' είναι δικαίως καὶ προθύμως καὶ ἀδόλως. (B. Sonderbestimmung 3 für den Fall eines Sklavenaufstandes in Sparta:) έὰν δὲ ἡ δουλεία ἐπανιστῆται, ἐπικουρεῖν ᾿Αθηναίους Λακεδαιμονίοις παντὶ εθένει κατά τὸ δυνατόν. (C. Schlussformeln: a. Beschwörung des 4 Vertr.:) όμοῦνται δὲ ταῦτα οἵπερ καὶ τὰς ἄλλας ςπονδὰς ὤμγυον 20 έκατέρων. ἀνανεοῦςθαι δὲ ⟨τὸν ἄρχον⟩ κατ' ἐνιαυτὸν Λακεδαιμονίους μὲν ἰόντας ἐς ᾿Αθήνας πρὸς τὰ Διονύςια, ᾿Αθηναίους δὲ ιόντας ες Λακεδαίμονα πρός τὰ Υακίνθια. (b. Veröffentlichung des Vertr.:) cτήλην δὲ έκατέρους cτῆςαι, τὴν μὲν ἐν Λακεδαίμονι παρ' 'Απόλλωνι ἐν 'Αμυκλαίψ, τὴν δὲ ἐν 'Αθήναις ἐν πόλει 25 παρ' 'Αθηνά. (c. Abänderung des Vertr.:) έὰν δέ τι δοκή Λακεδαιμονίοις καὶ ᾿Αθηναίοις προςθεῖναι καὶ ἀφελεῖν περὶ τῆς ξυμμαχίας, ὅ τι ἂν δοκῆ, εὔορκον ἀμφοτέροις εἶναι.

(III. Zusatzprotokoll:) Τὸν δὲ ὅρκον ὤμνυον Λακεδαιμονίων μὲν οἵδε, Πλειστοάναξ, Ἄγις, Πλειστόλας, Δαμάγητος, Χίονις, 30 Μεταγένης, Ἄκανθος, Δάϊθος, Ἰςχαγόρας, Φιλοχαρίδας, Ζευξίδας, Ἄντιππος, ᾿Αλκινάδας, Τέλλις, Ἐμπεδίας, Μηνᾶς, Λάφιλος, ᾿Αθηναίων δὲ Λάμπων, Ἰςθμιόνικος, Λάχης, Νικίας, Εὐθύδημος, Προκλῆς, Πυθόδωρος, Ἅγνων, Μυρτίλος, Θρασυκλῆς, Θεαγένης, ᾿Αριστοκράτης, Ἰώλκιος, Τιμοκράτης, Λέων, Λάμαχος, Δημοσθένης.

Αὕτη ἡ ξυμμαχία ἐγένετο μετὰ τὰς ςπονδὰς οὐ πολλῷ ὕςτερον, καὶ τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐκ τῆς νήςου ἀπέδοςαν οἱ ᾿Αθηναῖοι τοῖς Λακεδαιμονίοις, καὶ τὸ θέρος ἤρχε τοῦ ἐνδεκάτου ἔτους. ταῦτα δὲ τὰ δέκα ἔτι ὁ πρῶτος πόλεμος ξυνεχῶς γενόμενος γέγραπται.

Kirchhoff (SBBA 1888, 830 ff.) 72-86. Steup 72-89.

Z. 2 ['Αθηναΐοι καί] erg. Kirchhoff SBBA 1888, 830. Λακ. (καὶ 'Αθηναΐοι..... ἄνευ ἀλλήλων μήτε επένδεςθαί τψ μήτε πολεμεῖν είναι δὲ τὴν ξυμμαχίαν) πεντήκοντα ἔτη erg. Stahl u. Herwerden mit Rücksicht auf die Thukyd. V 29 (εἰρημένον ἄνευ ἀλλήλων μήτε επένδεςθαί τψ μήτε πολεμεῖν) und 46 (καθάπερ εἴρητο ἄνευ ἀλλήλων μηδενὶ ξυμβαίνειν) aufgeführte Bestimmung.

Kirchhoff a. a. O. (73—81) und Steup (72—83) weisen mit Recht nach, daß eine solche Bestimmung in einem bloßen Schutzbündnis nicht gestanden haben kann. Die Stellen V 39 u. 46 erklärt Steup ganz für eingeschoben, Kirchhoff nur für erweitert und so verderbt: er streicht V 39 τψ μήτε πολεμεῖν, ändert V 46 μηδενὶ in μὴ und bezieht beides auf einen etwaigen Vertrag mit den Boiotern.

Z. 4, 7, 10, 13, 17, 26 èàv] Ki. st. ἡν. Z. 4 u. 10 èπί] Thuk. èc. Z. 12 (᾿Αθηναίους) erg. Herwerden. Z. 17 èàv δè ἡ δουλεία κτέ]. Mit Rücksicht auf die Absonderlichkeit, die hier in dem einseitigen Zugeständnis eines kranken Gesellschaftskörpers von seiten der Lakedaimonier vorläge, und mit Rücksicht auf die Lesart der sehr alten Thuk. Handschr. des Brit. Mus. Addition. Msc. 11727 ᾿Αθηναίοις Λακεδαιμονίοις vermutet Müller-Strübing, Aristophanes u. d. histor. Kritik (Leipz. 1873) 280 A., daß im Urtypus schon so gestanden hat und schon hier zwischen diesen Dativen ausgelassen war: Λακεδαιμονίους καὶ ᾿Αθηναίους. — Vielleicht lag aber ganz bewußte Anknüpfung an den Kimonischen Hilfszug und den 8. messenischen Krieg vor.

Z. 21 <τὸν ὅρκον> erg. Ki. 24, 1 gehört noch zur Urkunde: Ki. 88; vgl. Nr. 80.

Die Abänderungsformel des Friedens hat bereits die Peloponnesier erbittert (Thuk. V 29, 2):

καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἄμα δι' ὀργῆς ἔχοντες, ἐν ἄλλοις τε καὶ ὅτι ἐν ταῖς ςπονδαῖς ταῖς ᾿Αττικαῖς ἐγέγραπτο εὔορκον εἶναι προςθεῖναι καὶ ἀφελεῖν ὅ τι ἀμφοῖν τοῖν πολέοιν δοκἢ, Λακεδαιμονίοις καὶ ᾿Αθηναίοις. τοῦτο γὰρ τὸ γράμμα μάλιςτα τὴν Πελοπόννηςον διεθορύβει καὶ ἐς ὑποψίαν καθίςτη μὴ μετὰ ᾿Αθηναίων ςφᾶς βούλωνται Λακεδαιμόνιοι δουλώςαςθαι δίκαιον γὰρ εἶναι πᾶςι τοῖς ξυμμάχοις γεγράφθαι τὴν μετάθεςιν.

L

40

Die spätere Geschichtschreibung hat dann Frieden und Bündnis nicht mehr auseinandergehalten und Thukydides in der Weise ausgezogen:

(Ephoros-) Diodor XII 75, 2 'Αθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι κοινῆ μετὰ τῶν συμμάχων πεποιημένοι σπονδὰς καὶ διαλύσεις, χώρὶς τῶν συμμαχίδων πόλεων συνέθεντο συμμαχίαν. τοῦτο δὲ πράξαντες εἰς ὑπόνοιαν ἢλθον ὡς ἐπὶ καταδουλώσει (aus Thuk. V 27) τῶν ἄλλων 'Ελλήνων ἰδία πεποιημένοι συμμαχίαν..... εὐλόγως δ' ὑπωπτεύθησαν αἱ πόλεις συμφρονεῖν κατὰ τῆς 'Ελλάδος διὰ τὸ προσγεγράφθαι ταῖς κοιναῖς συνθήκαις 'ἐξεῖναι 'Αθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις, ὅπερ ἄν δοκῆ ταύταις ταῖς πόλεςι, προσγράφειν ταῖς συνθήκαις καὶ ἀφαιρεῖν ἀπὸ τῶν συνθηκῶν. — Seltsam ist, daſs die Herausgabe der Gefangenen von Sphakteria, die dann sofort (Thuk. V 24) erfolgt, nicht im Bündnis enthalten ist. — Eine späte und rasch verschwindende Fortsetzung der Kimonischen Politik haben Nikias und Laches durch dieses Bündnis geliefert.

Grote, G. Gr. IV 6. Busolt, Forschungen I 105. E. Curtius, Gr. G. II 521. Vgl. Dieckmann, Vom Frieden des Nikias b. z. Abschl. des Bündn. zw. A. u. Sp., Progr. 1870. Beloch, Att. Pol. 48.

85.

421. Bund zwischen Mantineia, Elis, Korinth, dem thrakischen Chalkis und Argos.

Τhuk. V 28,3 (a. Bündnis zwischen Mantineia und Argos): οἱ μὲν οὖν ᾿Αργεῖοι οὕτως ἐς τὴν ξυμμαχίαν προςεδέχοντο τοὺς ἐθέλοντας τῶν Ἑλλήνων. (29) Μαντινῆς δ᾽ αὐτοῖς καὶ οἱ ξύμμαχοι αὐτῶν πρῶτοι προςεχώρηςαν, δεδιότες τοὺς Λακεδαιμονίους. Thuk. V 31,1: ἦλθε δὲ καὶ Ἡλείων πρεςβεία εὐθύς, (b. Bündnis zwischen Elis und Korinth) καὶ ἐποιήςαντο πρὸς Κορινθίους ξυμμαχίαν πρῶτον, (c. Bündnis zwischen Elis und Argos) ἔπειτα ἐκεῖθεν ἐς Ἦργος ἐλθόντες, καθάπερ προείρητο, ᾿Αργείων ξύμμαχοι ἐγένοντο. 31, 5: τὴν ξυμμαχίαν, ὥςπερ προείρητο, καὶ οὖτοι (d. s. Ἡλεῖοι) ἐποιήςαντο. (d. Bündnis zwischen Korinth und Argos) ἐγένοντο δὲ καὶ οἱ Κορίνθιοι εὐθὺς μετ᾽ ἐκείνους, (e. Bündnis zwischen Chalkis und Argos) καὶ οἱ ἐπὶ Θράκης Χαλκιδῆς, ᾿Αργείων ξύμμαχοι.

Grote, G. Gr. IV 16. Böhnecke, Forsch. auf dem Geb. d. att. Redner I 123 ff. Busolt, Forschungen z. griech. Gesch. I: Der argeiische Sonderbund 421—418 v. Chr. (Berlin 1880) 79. 109. 113. Beloch, Gr. G. I 561. Pöhlmann, Gr. 3 182.

86.

Frühjahr 420. Bündnis zwischen Sparta und Boiotien.

Τημκγά. V 39, 2: Μετὰ δὲ ταῦτα ἐγίγνοντο γὰρ ἀεὶ λόγοι τοῖς τε ᾿Αθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις περὶ ὧν εἶχον ἀλλήλων, ἐλπίζοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι, εἰ Πάνακτον ᾿Αθηναῖοι παρὰ Βοιωτῶν ἀπολάβοιεν, κομίςαςθαι ἄν αὐτοὶ Πύλον, ἢλθον ἐς τοὺς Βοιωτοὺς πρεςβευόμενοι, καὶ ἐδέοντο cφίςι Πάνακτόν τε καὶ τοὺς ᾿Αθηναίων δεςμώτας παραδοῦναι, ἵνα ἀντ᾽ αὐτῶν Πύλον κομίςωνται. (3) οἱ δὲ Βοιωτοὶ οὐκ ἔφαςαν ἀποδώςειν, ἢν μὴ cφίςι ξυμμαχίαν ἰδίαν ποιήςωνται ὥςπερ ᾿Αθηναίοις. Λακεδαιμόνιοι δὲ εἰδότες μὲν ὅτι ἀδικήςουςιν ᾿Αθηναίους, [εἰρημένον ἄνευ ἀλλήλων μήτε ςπένδεςθαί τψ μήτε πολεμεῖν,] βουλόμενοι δὲ τὸ Πάνακτον παραλαβεῖν ὡς τὴν Πύλον ἀντ᾽ αὐτοῦ κομιούμενοι, καὶ ἄμα τῶν ξυγχέαι ςπευδόντων τὰς ςπονδὰς προθυμουμένων τὰς ἐς Βοιωτούς, ἐποιήςαντο τὴν ξυμμαχίαν, τοῦ χειμῶνος τελευτῶντος ἤδη καὶ πρὸς ἔαρ.

3. [εἰρημένον....πολεμεῖν] späterer Zusatz nach Steup. Kirchhoff streicht bloß τψ μήτε πολ. und erklärt: mit den Boiotern.

Thuk. V 40, 1: ... ξυμμαχίαν [ἰδίαν] γεγενημένην τοῖς Βοιωτοῖς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους...

Thuk. V 42, 2: καὶ (erg. ᾿Αθηναῖοι) πυνθανόμενοι ὅτι καὶ Βοιωτοῖς ἰδίᾳ ξυμμαχίαν πεποίηνται, φάςκοντες πρότερον κοινῆ τοὺς μὴ δεχομένους τὰς ςπονδὰς προςαναγκάςειν.

420 wird Sparta von der athenischen Gesandtschaft aufgefordert: τὴν Βοιωτῶν ξυμμαχίαν ἀνεῖναι (Thuk. V 46, 2). Das Būndnis wird ξυμμ. ἰδία genannt, 'weil es ohne Hinzuziehung der Bundesgenossen Spartas, inbes. ohne Rücksicht auf die Athener eingegangen werden sollte'.

Plut. Nik. 10: ('Αλκιβιάδης) όρων οὐκ ἔτι τοῖς 'Αθηναίοις όμοίως ἀρέςκοντας τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀλλ' ἀδικεῖν δοκοῦντας, ὅτι Βοιωτοῖς ἔθεντο ςυμμαχίαν.....

Plut. Alk. 14, 4: ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι πρός τε τοὺς Βοιωτοὺς ἐποιής αντο ςυμμαχίαν....

Grote, G. Gr. IV 22. Steup, Rh. M. 33, 268. Thukyd. Stud. I 73 ff. Busolt, Forsch. I 131 ff. Holm, Gesch. Gr. II 456. Curtius, Gr. G. II 6584.

87 (XVIII).

420. Bündnis zwischen Athen, Argos, Mantineia und Elis.

Bruchstück der Bundesurkunde (aus pentelischem Marmor) zwischen dem Dionysostheater und dem Theater des Herodes ausgegraben, auf der rechten Seite unversehrt. Danach läßt sich die von Thukydides genommene Abschrift (V 47) richtig stellen. Die Zeilenlänge wird (mit Ausnahme der letzten, 41. Zeile) 77 Buchstaben betragen haben.

['APLEION WANTINEON HVJE[1]ON

[Cπονδάς ἐποιήςαντο έκατὸν ᾿Αθηναῖοι ἔτη καὶ ᾿Αργεῖοι καὶ Μαντινῆς καὶ Ἡλεῖο]ι $\langle \pi \rho \rangle_S$ ἀλλήλο $\langle v \rangle_S \rangle$ ΄

[υπέρ ⟨τε⟩ cφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ξυνμάχων ὧν ἄρχο(υ)cιν ἔκαστοι ἀδόλο(υ)c καὶ ἀβλαβεῖς,] καὶ κατὰ τῆν καὶ κα-

[τὰ θάλατταν. ὅπλα δὲ μὴ ἐξε*ῖναι* ἐπιφέρε(ι)ν ἐπὶ πημονή μήτε ᾿Αργείο(υ)ς καὶ Ἡλείο(υ)]ς καὶ Μαντινέας

5 [καὶ το(ὑ)ς ξυνμάχο(υ)ς ἐπὶ ᾿Αθηναίο(υ)ς καὶ το(ὑ)ς ξυνμάχο(υ)ς ὧν ἄρχο(υ)ςιν ᾿Αθηναῖοι μήτε ᾿Αθη]ναίο(υ)ς καὶ το(ὑ)ς χ-

[μηδὲ μηχανή μηδεμιφ. κατὰ τάδε ξυνμάχο(υ)c εἶναι ᾿Αθηναίο(υ)c καὶ ᾿Αργείο(υ)c καὶ Μα]ντινέαc καὶ Ἦλ-

[είο(υ)c έκατὸν ἔτη· ἐὰν πολέμιοι ἴωcιν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ᾿Αθηναίων, βοηθε(ῖ)ν ᾿Αργείο(υ)c καὶ] Μαντινέαc καὶ

['Ηλείο(υ)c 'Αθήναζε, καθ' ὅ τι αν ἐπαγγέλλωςιν 'Αθηναῖοι, τρόπψ ὁποίψ αν δύνωνται ἰςχυρ]οτάτψ κατὰ τὸ

10 [δυνατόν: ἐὰν δὲ δηώςαντες οἴχωνται, πολεμίαν εἶναι ταύτην τὴν πόλιν ᾿Αργείοις] καὶ Μαντινεῦς-

[ι καὶ Ἡλείοις καὶ ᾿Αθηναίοις καὶ κακῶς πάςχε(ι)ν ὑπὸ ⟨ά⟩παςῶν τούτων τῶν πόλεων κ]αταλύε(ι)ν δὲ μὴ ἐ-

[ξε(î)ναι τὸν πόλεμον πρὸς ταύτην τὴν πόλιν μηδεμιῷ τῶν πόλεων, ἐὰν μὴ $\langle \hat{a} \rangle$ πάςαις] δοκ[ŷ]. βοηθε(î)ν δὲ

[καὶ ᾿Αθηναίο(υ)c ἐc ϶Αρτος καὶ ⟨ές⟩ Μαντίνειαν καὶ ⟨ές⟩ Ἦλιν, έὰν πολέμιοι ἴωςιν ἐπὶ τὴν γῆν] τὴν ϶Αργείων ἢ

[τὴν Μαντινέων ἢ τὴν Ἡλείων, καθ' ὅ τι ἄν ἐπαγγέλλωςιν αἱ πόλεις αὖται, τρόπψ ὁποίω](ι) ἄν δύνωντα-

15 [ι ἰτχυροτάτψ κατὰ τὸ δυνατόν· ἐὰν δὲ δηώταντες οἴχωνται, πολεμίαν εἶναι ταύτην] τὴν πόλιν ᾿Αθ-

[ηναίοις καὶ ᾿Αργείοις καὶ Μαντινεῦςιν καὶ Ἡλείοις καὶ κακῶς πάςχε(ι)ν ὑπὸ ⟨ά⟩παςῶν το]ύτων τῶν π-

[όλεων· καταλύε(ι)ν δὲ μὴ ἐξε(î)ναι τὸν πόλεμον πρὸς ταύτην τὴν πόλιν $\langle \mu \eta \delta \epsilon \mu \iota \tilde{\alpha} \tau \delta \nu \tau \delta \lambda \epsilon \omega \nu \rangle$] ἐὰν μὴ ἁπ-

[άταις δοκή. ὅπλα δὲ μὴ ἐᾶν ἔχοντας διιέναι ἐπὶ πολέμψ διὰ τῆς γῆς τε σφετέρας α]ὐτῶν καὶ τ-

[ŵν ξυνμάχων ὧν ἄρχο(υ)cιν ἔκαcτοι, μηδὲ κατὰ θάλατταν, ἐὰν μὴ ψηφιcαμένων τῶν πόλεων] ἁπαcῶν τ-

 20 [ἡν δίοδον εἶναι, 'Αθηναίων καὶ 'Αργείων καὶ Μαντινέων καὶ 'Ηλείων. τοῖς δὲ βοηθο (\hat{v}) ςιν ἡ] πόλ[ις] ἡ π-

[έμπο(υ)cα παρεχέτω μέχρι μὲν τριάκοντα ἡμερῶν cîτον, ἐπειδὰν ἔλθωσιν ἐς τὴν πόλιν τὴν ἐπαγ]γε(ί)λας-

[αν βοηθε(î)ν, καὶ ἀπιο(û)ςι κατὰ ταὐτά. ἐὰν δὲ πλείονα βο(ύ)- ληται χρόνον τῆ ςτρατιῷ χρῆςθαι] ἡ πόλις

[ἡ μεταπεμψαμένη, διδότω cîτον, τῷ μὲν ὁπλίτη καὶ ψιλῷ καὶ τοξότη τρεῖς ὀβολ]ο(ὑ)ς Αἰγιν-

[αίο(υ)ς της ημέρας έκάςτης, τῷ δὲ ἱππεῖ δραχμην Αἰγιναίαν· ἡ δὲ πόλις μεταπεμψαμέν]η (τῆ σ-

25 [τρατιῶ] τὴν ἡγεμονίαν ἐχέτω, ὅταν ἐν τῆ αὐτῆς ὁ πόλεμος ἢ· ἐὰν δέ ποι δόξη ⟨ἀπάσα]ις⟩ ταῖς

[πόλεςι κοινή ετρατεύεςθαι, τὸ ἴςον τῆς ἡγεμονίας μετεῖναι ἀπάςαις ταῖς πόλεςιν. ὀμ]όςαι δ-

[ἐ τὰς επονδὰς ᾿Αθηναίο(υ)ς μὲν ὑπέρ τε εφῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἔυνμάχων, ᾿Αργεῖοι δὲ καὶ Μαντινῆς καὶ Ἡλεῖοι καὶ ΄]

(οι ξύνμαχοι τούτων κατὰ πόλεις ὀμνύντων. ὀμνύντων δὲ τὸν ἐπιχώριον ὅρκον ἔκαςτοι τὸν μέγις-]

[τον κατὰ ἱερῶν τελείων· ὁ δὲ ὅρκος ἔςτω ὅδε· ἐμμενῶ <math><ταῖς

30 [ἔυγκείμενα δικαίως καὶ ἀβλαβῶς καὶ ἀδόλως, καὶ οὐ παραβήςομαι τέχνη οὐδὲ μηχανή οὐδεμιᾳ. όμν-]

[ύντων δὲ ᾿Αθήνητι μὲν ἡ βο(υ)λὴ καὶ αἱ ἔνδημοι ἀρχαί, ἐξορκο(ύ)ντων δὲ οἱ πρυτάνειτ ἐν Ἦργει δὲ ἡ β-]

[ο(υ)λή και οι όγδοήκοντα και αι άρτῦναι, ἐξορκο(ύ)ντων δὲ οι όγδοήκοντα ἐν δὲ Μαντινεία οι δη-]

[μιο(υ)ργοὶ καὶ ἡ βο(υ)λὴ καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχαί, ἐξορκο(ύ)ντων δὲ οἱ θεωροὶ καὶ πολέμαρχοι· ἐν δὲ Ἦλι-]

[δι οἱ δημιο(υ)ργοὶ καὶ οἱ ἐξακόςιοι, ἐξορκο(ύ)ντων δὲ οἱ δημιο(υ)ργοὶ καὶ οἱ θεςμοφύλακες. ἀνα-]

35 [νεο(û) εθαι δὲ το(ù) ε ὅρκο(υ) ε ᾿Αθηναίο(υ) ε μὲν ἰόντας ἐς Ἦλιν καὶ ἐς Μαντίνειαν καὶ ἐς ϶Αργος τριάκοντα ἡ-]

[μέραις πρὸ 'Ολυμπίων, 'Αργείο(υ)ς δὲ καὶ 'Ηλείο(υ)ς καὶ Μαντινέας ἰόντας 'Αθήναζε, δέκα ἡμέραις πρὸ Πα-]

[ναθηναίων τῶν μεγάλων, τὰς δὲ ξυνθήκας τὰς περὶ τῶν ςπονδῶν καὶ τῆς ξυμμαχίας ἀναγράψαι ἐ-]

[ν cτήλη λιθίνη 'Αθηναίο(υ)c μὲν ἐν πόλει, 'Αργείο(υ)c δὲ ἐν ἀγορὰ ἐν το(ῦ) 'Απόλλωνοc τῷ ἱερῷ, Μαντιν-]

[έας δὲ ἐν το(ῦ) Διὸς τῷ ἱερῷ ἐν τἢ ἀγορῷ καταθέντων δὲ καὶ 'Ολυμπίαςι ςτήλην χαλκῆν κοινῆ 'Ολ-]

40 [υμπίοις τοῖς νυνί. ἐὰν δέ τι δοκῆ ἄμεινον εἶναι ταῖς πόλεςι ταύταις προςθεῖναι πρὸς τοῖς ἔυγκ-]

[ειμένοις, ὅ τι ἄν δόξη ταῖς πόλεςιν ἀπάςαις κοινῆ βουλευομέναις, τοῦτο κύριον εἶναι.]

Das Bruchstück der Inschrift veröff. von Kumanudis 'Αθην. V 333. Nach Abschr. Koehlers CIA IV 46 b, p. 14. 15 und Hicks GHI Nr. 52. Abklatsch Wilhelms. — Das Verhältnis der Inschrift zum Text des Thukydides behandeln: Kirchhoff, Hermes 12, 368 ff. Schöne, Hermes 12, 472 ff. Niese, Hermes 14, 429. Classen, Vorbemerk. zu Thuk. p. XXV. Kirchhoff SBBA 1883, 829 ff. — Thuk. u. s. Urkundenmaterial 86—102. Herbst, Hermes 25, 374 ff. Hude, Hermes 27, 152 ff.

Eine grundsätzliche Verschiedenheit in der Textgestaltung der Urkunde selbst besteht nicht, wohl aber bezüglich der Forderungen, die sich für den Thukydidestext ergeben. Die naheliegende Erklärung, daß Urkunde und Thukydidestext ursprünglich ganz übereingestimmt haben, die Verschlechterung des Textes aber allmählich Abweichungen hervorgebracht hat, ist von Kirchhoff gegeben worden; ihm folgen Schöne, Hude u. a. Die andere Erklärung, daß nicht die Abschreiber, sondern schon Thukydides selbst aus stilistischen und verstandesmäßigen Gründen Vereinfachungen und Kürzungen vorgenommen hat, ist von Herbst gegeben worden, entspricht aber keineswegs den Anschauungen, die wir uns von Thukydides gebildet haben.

1 (πρὸς ἀλλήλους)] fehlt in den Thukydides-Hss., nach Herbst bei Th. selbst, der es wegen des in seinem Texte vorhergehenden πρὸς αὐτοὺc gestrichen habe. Aber VIII 57, 2 fehlen dieselben Worte im Laurentianus ohne Grund. 2 ὑπέρ τε cφῶν ἔκαςτοι] Κi. ὑπὲρ cφῶνέκάτεροι Hss. und nach Herbst Thuk. selbst. 4 ἐξεῖναι] Κί. ἐξέςτω δ (ῶν ἄρχουςιν 'A.) erg. Ki. Hss. und Herbst. 8 èàv] Ki. ħv Hss. 11 άπαςῶν] παςῶν Ηss. èπì] Ki. èc Hss. 12 άπάςαις] πάςαις Hss. 13 (ές) fehlt beide Male bei Thuk. 13/14 'Αργ. ἢ τὴν Μαντ. ἢ τὴν 'Ηλ.] 'Ηλ. ἢ τὴν Μαντ. ἢ τ. 'Αργ. Hss. mit vertauschter Ordnung. 16 ἀπαςῶν] 17 (μηδεμιὰ τῶν πόλεων) erg. Ki. παςŵν Hss. 17/18 απάςαις δοκή]

Argos, Mantineia und Elis.

danach ταῖς πόλες Hss. 19 θάλατταν] θάλας αν Hss. 21 ἐπειδὰν ἔλθυ Ki. ἐπὴν ἔλθη Hss. 24/25 (τῆ ςτρατιῷ) fehlt bei Thuk. Weitere Ph unsicher (χρήςθω ἡγεμονεύουςα möglich). τὴν ἡγεμονίαν ἐχέτω die Th Hss. 25 (ἀπάςαις)] πάςαις It. Vat. Aug. Cass. Ven. M. C. 29 ἐμμι Portus. ἐμμένω Hss. (ταῖς ςπονδαῖς καί) Ki. 32 αἰ ἀρτῦναι] οἱ ἀρτ Duker. 34 Nach δημιουργοὶ steht das durch καὶ verb. Schol. οἱ τὰ ΄ἔχοντες, von Krüger getilgt. 40 ἐἀν] ἢν Hss. 41 ὅ τι ἀν] Bek ὅ τι δ' ἄν Hss.

Die Gliederung des Vertrages stellt sich folgene maßen dar:

- A. Friedensvertrag 1-7.
- B. Bündnisvertrag 7-26.
 - a. I. Verpflichtung für Argeier, Mantineier, Eleier 7— II. Verpflichtung für Athen 12—18.
 - b. Bestimmung über den Durchweg 18-20.
 - c. Rechte und Pflichten in Bezug auf Soldverhältnund Oberbefehl 20-26.
- C. Schlussformeln: 26-41.
 - I. a. Beschwörung des Eides 26-28.
 - b. Eidesformel 28-30.
 - c. Eidschwörer und Eideshelfer 30-34.
 - II. a. Erneuerung des Vertrages 34-37.
 - b. Veröffentlichung des Vertrages 37-40.
 - c. Abanderung des Vertrages 40-41.

Plat. Πολ. παραγγέλμ. 10. 804 F: 'Αλκιβιάδης τὰ Μαντι' (υζτήτας ἐπὶ Λακεδαιμονίους.

Plut. Alk. 15: ... στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὁ ᾿Αλκιβιάδης εἰ ᾿Αργείους καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους (hier die Reihenfolge Urkunde!) συμμάχους ἐποίηςε τοῖς ᾿Αθηναίοις. Nik. 10: ᾿Αλκιβιάδην στρατηγὸν εἴλοντο καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους Λ δαιμονίων ἀποστάντας ἐποιήςαντο συμμάχους μετ' ᾿Αργείων. Ι ΧΙΙ 77: ... ὁ δῆμος τῶν ᾿Αργείων ἔπειςε τοὺς ᾿Αθηναίους φι συνθέςθαι πρὸς ᾿Αργείους. Vgl. 79, 1.

Hertzberg, Alk. als Staatsmann usw. (Halle 1853) 95 ff. (G. Gr. IV 40. Houssaye, Hist. d'Alcib. (Paris 1874) I 302 ff. B Forsch. I 136 ff., bes. 142. Beloch, Die att. Politik 52. E. Curtiu G. II. 595. Pöhlmann, Gr. 2 132.

88 (XIX).

Oktober 418. Bündnis zwischen Sparta, Argos, Perdikkas und den Chalkidiern.

Abschrift der wohl in lakonischer Mundart abgefasten Friedensvorschläge und des in lakonischer und argeiischer Mundart abgefasten Bündnisvertrages zwischen Sparta und Argos ist Thukydides wahrscheinlich noch während des Krieges durch Alkibiades zugegangen, der damals in Argos weilte (Thuk. V 76).

Thukydides V 77. a. Friedensvorschläge:

Καττάδε δοκεί τὰ ἐκκληςία τῶν Λακεδαιμονίων ξυμβαλέςθαι ποττώς Αργείως, αποδιδόντας τως παίδας τοις Έρχομενίοις και τως ανδρας τοις Μαιναλίοις, και τως ἄνδρας τως έν Μαντινεία τοις Λακεδαιμονίοις ἀποδιδόντας, και ἐξ Ἐπιδαύρω ἐκβῶντας, και τὸ τείχος ἀναιρίοντας. αι δέ κα μή εἴκωντι τοὶ ᾿Αθαναῖοι ἐξ Ἐπιδαύρω, πολεμίως ήμεν τοῖς ᾿Αργείοις καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις και τοις των Λακεδαιμονίων ξυμμάχοις και τοις των 'Αργείων ξυμμάχοις, και αί τινα τοι Λακεδαιμόνιοι παιδα έχοντι, ἀποδόμεν ταῖς πολίεςςι πάςαις. περὶ δὲ τῶ ςιῶ (τῶ) ςύματος, αὶ μὲν λῆν, τοῖς Ἐπι-2 δαυρίοις δρκον δόμεν, $\langle \alpha l \rangle$ δὲ αὐτὼς δμόςαι, τὰς δὲ πόλιας τὰς ἐν Πελοποννάςψ, και μικράς και μεγάλας, αὐτονόμως ἦμεν πάςας καττά πάτρια. αὶ δέ κα τῶν ἐκτὸς Πελοποννάςω τις ἐπὶ τὰν Πελοπόνναςον γᾶν ἴη ἐπὶ κακώ, άλέξεσθαι άμόθι βωλευςαμένως, δπα κα δικαιότατα δοκή τοῖς Πελοπονναςίοις. ὅςςοι δ' ἐκτὸς Πελοποννάςω τῶν Λακεδαιμονίων ξύμμαχοί ἐντι, έν τῷ αὐτῷ ἐccίονται ἐν τῷπερ καὶ τοὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ τοὶ τῶν ᾿Αργείων Εύμμαχοι εν τζφ αθτφ έσσίονται έν τφπερ, και τοι Άργειοι), ταν αθτων β ἔχοντες, ἐπιδείξαντας δὲ τοῖς ξυμμάχοις ξυμβαλέςθαι, αἴ κα αὐτοῖς δοκή. αί δέ τι δοκή τοις ξυμμάχοις, οίκαδ' ἀπιάλλην.

77, 1: 'Ερχομενίοιc] Κi. 'Ορχ. Hss. ἀναιρίοντας] Ahrens. ἀναιροῦντας Hss. 'Αθαναῖοι] Κi. 'Αθην. Hss. Vgl. Nr. 46. πολεμίως] Κi. u. d. Herausgeber. πολεμίους Hss. ἢμεν] Ahrens. εῖμ. d. best. Hss. ἔχοντι] alle Hss. bis auf ἔχωντι des Vat. πολίεςςι] Monac. b. ςιῶ ⟨τῷ⟩ c.] τῷ erg. Herwerden. αἰ μἐν λῆν] Ahrens, nach Lugd. αἰ μὲν λῆν. ⟨αἰ⟩ Ahrens. 2: αὐτονόμως ῆμεν] Ahrens. αὐτονόμους εἰ μὲν und εῖμεν Hss. ἀλέξεςθαι] Herwerden. ἀλεξέμεναι Hss. άμόθι] Herwerden. ἀμόθι Pal. Aug. ἐμοθει die meisten Hss. βωλ.] Ahrens. βουλευςαμένους Hss. ἐςςίονται] Ahrens. ἐςςοῦνται Hss. τοὶ Λακ.] Κi. τοὶ τῶν Λακεδαιμονίων Hss. ἐν τ⟨ῷ αὐτῷ κτέ.)] Κi. ἐντι Hss. ἀπιάλλην] Vat. ἐπιάλλην Stahl.

78: Τοῦτον μὲν τὸν λόγον προσεδέξαντο πρῶτον οἱ ᾿Αργεῖοι, καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τὸ στράτευμα ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Τεγέας ἐπ᾽ οἴκου · μετὰ δὲ τοῦτο ἐπιμιξίας οὔςης ἤδη παρ᾽ ἀλλήλους, οὐ πολλῷ ΰστερον ἔπραξαν αῦθις οἱ αὐτοὶ ἄνδρες ὥστε τὴν Μαντινέων καὶ Ἡλείων καὶ τὴν ᾿Αθηναίων Ευμμαχίαν ἀφέντας ᾿Αργείους σπονδὰς καὶ Ευμμαχίαν ποιήςαςθαι πρὸς Λακεδαιμονίους, καὶ ἐγένοντο αἴδε.

79, 1: (β. Friedensvertrag. I. Allgemeiner Teil:) Καττάδε **ἔδοξε τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ᾿Αργείοις ςπονδὰς καὶ ξυμμαχίαν** είμεν πεντήκοντα έτεα, έπὶ τοῖς ἴςοις καὶ ὁμοίοις δίκας διδύντας καττά πάτρια: (II. Besonderer Teil. A. Möglichkeit des Beitrittes für sämtliche pelop. Staaten und Gewährleistung der 3 Autonomie:) ται δὲ ἄλλαι πόλιες ται ἐν Πελοποννάςψ κωινανεόντω τῶν cπονδῶν καὶ τῶc ξυμμαχίας αὐτόνομοι καὶ αὐτοπώλιες, τὰν αὐτῶν ἔχοντες, καττὰ πάτρια δίκας διδόντες τὰς ἴςιις καὶ όμοίας. (B. Stellung der außerpelop. Bundesgenassen:) 2 δεςοι δὲ έπτὸς Πελοποννάςω Λακεδαιμονίοις ξύμμαχοί έντι, έν ιδ τῷ αὐτῷ ἐςςοῦνται τῷπερ καὶ τοὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ τοὶ τιίν Αργείων ξύμμαχοι έν τῷ αὐτῷ ἐςςοῦνται τῷπερ καὶ τοὶ Αργείοι, τάν αὐτῶν ἔχοντες. (C. Zweck des Vertrages:) al δέ πιι 3 στρατείας δέοι κοινάς, βουλεύεςθαι Λακεδαιμονίως και 'Αμγείως όπα κα δικαιότατα + κρίναντας τοῖς ξυμμάχοις. (D. Friedliche 13 4 Austragung von Streitigkeiten:) αὶ δέ τινι τῶν πολίων είλ: άμφίλογα, ἢ τῶν ἐντὸς ἢ τῶν ἐκτὸς Πελοποννάςω, αἴτε περί δρων αΐτε περί ἄλλου τινός, διακριθήμεν, αὶ δέ τις τῶν ξυμμάχων πόλις πόλι ἐρίζοι, ἐς πόλιν ἐλθῆν, ἄν τινα ἴςαν ἀμφοίν ταὶς πο λίεςςι δοκίοι. τὸς δὲ ἔτας καττὰ πάτρια δικάζεςθαι.

Ki(rchhoff) SBBA 1883, 851 ff. — Thuk. u. s. Urkundenmaterial 103-127. Vgl. Ahrens, De dialecto Dorica (Göttingen 1848) 20, 480 ff.

79, 1 ἔτεα] Κί. ἔτη Hss. διδόντας] διδόντεςςι Κί. κοινανεόντω] Valckenaer und Ahrens. κοινάν ἐόντων die besten Hss. τᾶς ξυμμαχίας] Βεκκει τᾶν ξ. It. und Vat. 2 ὅςςοι] It. Aug. Cass. Gr. ἐκτὸς] Κί. ἔξω Hss. τῷ αὐτῷ] Κί. τοῖς αὐτοῖς Hss. ἐςςοῦνται] die besten Hss. beidemal. τῷπερ] Κί. τοῖςπερ Hss. 3 στρατείας] Portus. στρατιὰς Pal. Aug. Μ. στρατιὰς die übrigen. δέοι] Κί. nach Lugd. und Parisinus C und S. δέη die übrigen Hss. 4 εἴη] Κί. ἢ Hss. † κρίναντας] κρίνωντι Badham. Πελοποννάςω] Laur. sonst Πελοποννάςου. πόλι] Ahrens Κί. πόλει Hss. ἐλθῆν] die Herausg. ἐλθεῖν Hss. πολίεςτι] Vat. Pal. Aug. Μ. Cass. Ven. b. πόλεςτ Laur. πολίεςτι die übrigen. δοκίοι] Κί. δοκοίη Ahrens. δοκείοι die besten Hss. τως δὲ ἔτας] Poppo nach Schol. τοῖς δὲ ἔταις Hss.

Τhukyd. V 80, 2: καὶ ἐς τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία καὶ ὡς Περδίκκαν ἔπεμψαν ἀμφότεροι (d. s. Λακεδαιμόνιοι καὶ ᾿Αργεῖοι) πρέςβεις, καὶ ἀνέπειςαν Περδίκκαν ἔυνομόςαι ςφίςιν. οὐ μέντοι εὐθύς γε ἀπέςτη τῷν ᾿Αθηναίων, ἀλλὰ διενοεῖτο, ὅτι καὶ τοὺς ᾿Αργείους ἑώρα · ἦν δὲ καὶ αὐτὸς τὸ ἀρχαῖον ἐξ ϶Αργους. καὶ τοῖς Χαλκιδεῦςι τούς τε παλαιοὺς ὅρκους ἀνενεώςαντο καὶ ἄλλους ὤμοςαν. 83, 4: κατέκληςαν δὲ τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος (417/6) καὶ Μακεδόνας ᾿Αθηναῖοι, Περδίκκα ἐπικαλοῦντες τήν τε πρὸς ᾿Αργείους καὶ Λακεδαιμονίους γενομένην ξυνωμοςίαν.

M. H. E. Meier, Die Privatschiedsrichter und die öffentl. Diaeteten Athens (Halle 1846) 41 ff. Grote, Gesch. Gr. IV 74. Houssaye, Hist. d'Alcibiade (Paris 1874) I 349. Busolt, Forschungen I 177. Beloch, Attische Politik seit Perikles (Leipz. 1884) 54. E. Curtius, Gr. G. II⁶ 601. Büdinger, Poesie und Urkunde bei Thuk. II (Denkschr. d. Wiener Akad. 1891. 39) 69.

89 (XX).

418/7. Bündnis zwischen Athen und Argos.

Zwei Bruchstücke von pentelischem Marmor, auf der Akropolis ausgegraben, das eine (0,24 m hoch, 0,20 m breit) an allen Seiten abgebrochen (a), das andere (0,14 m hoch, 0,11 m breit) vielleicht rechts unversehrt (b).

- b. . . . $\|$. . . έξε(î)ναι . $\|$ ν πρός Λακε $\|$ [δαιμονίους] ς. 'Αθηναίο(υ)ς κα $\|$ [ί] ς μηδὲ ἐκεχ $\|$ [ειρίαν] [τὸν ὅρκ]ον τὸν πάτρι $\|$ [ον] [μὲ]ν ε(ὶ)ς Παναθ[ή $\|$ ναια] . . . ηθεν α . . $\|$. . . ['Αθη]ναίων β[ουλ .] $\|$. . . ντας
- a Pittakis, Eph. 364. 1951. Rangabé 256. 270. b Rangabé 280. Pittakis, Eph. 2160. ab CIA I 50 (nach Velsen und Koehler). Abklatsch Wilhelms. Mit Velsen, der auf die ungleichen Zeilenabstände hinweist, hielt ich es aus Gründen des Sinnes nicht für erwiesen, daß a und b zusammen gehören; eine von Wilhelm gemachte, von Judeich gebilligte Zusammensetzung zeigt jedoch, daß die Bruchflächen vorzüglich passen und beide Bruchstücke ohne weiteres genau dieselbe Höhe aufweisen. Die Ergänzungen sind so unsicher, daß sie noch nicht in den Text aufgenommen werden dürfen, obwohl der Sinn klar ist. Der Anfang von a kann vielleicht lauten: [ξύμμαχοι ἔςονται ᾿Αργείοι καὶ ᾿Αθηναῖο]ι πε(ν)[τήκοντα ἔτη....ἐἀν δέ τις ἵη ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ᾿Αργείοι ἐπαγγέ]λλωςιν. Zeile 7 ff.

vielleicht: [ἐἀν δὲ δημισαντες σἴχωνται, πολεμίαν ε(ῖ)ναι ταύτην τὴν πόλιν] 'Αργείοις καὶ 'Αθη[ναίοις. ἐἀν δέ τις ἴῃ ἐπὶ τὴν 'Αττικὴν ἢ καταλύη]ι τὸν δῆμον τὸν ['Αθηναίων ἢ] $[\Lambda$ ακε]δαιμόνιοι ἢ ἄλλο[ι] [βοηθε(ῖ)ν 'Αργείο(υ)ς παντὶ ςθένει(?) καθότι ἄν 'Αθηναῖοι] ἐπαγγέλλωςιν.

b enthält dem Sinne nach: [καταλύςαςθαι δὲ μὴ ἐ]ξε(ῖ)ναι [μή||τε 'Αθηναίο(υ)ς ἄνευ 'Αργείων μήτε 'Αργείο(υ)ς ἄνευ 'Αθηναίων τὸ]ν πόλεμον τὸν πρὸς Λακε||[δαιμονίο(υ)ς καὶ το(ὑ)ς ξυμμάχο(υ)ς? το(ὑ)ς Λακεδαιμονίων]...ς. 'Αθηναίο(υ)ς κα||[ὶ 'Αργείο(υ)ς μήτε πέμψαι μήτε προςδέξαςθαι πρέςβε(ι)]ς. μηδὲ ἐκεχ||[ειρίαν ποιήςαςθαι ἄνευ κοινής γνώμης... ἀνανεο(ΰ)ςθαι τὸν ὅρκ]ον τὸν πάτρι||[ον κατ' ἐνιαυτὸν 'Αργείο(υ)ς μὲ]ν ε(ἱ)ς Παναθ[ή||ναια; ἰόντας].... ['Αθήν]ηθεν? ἀ...|| ... [ὀμόςαι δὲ τἢ τῶν 'Αθη]ναίων β[ο(υ)λἢ || ... το(ὑ)ς πρέςβε(ι)ς 'Αργείων το(ὑ)ς ἐπιδημο(ΰ)]ντας ['Αθήνηςιν].

Das Bündnis ist wesentlich durch Alkibiades zustande gebracht, vgl. Thuk. VI 29.

Thuk. V 82, 5: ὁ δὲ δῆμος τῶν ᾿Αργείων ἐν τούτψ, φοβούμενος τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τὴν τῶν ᾿Αθηναίων ἔυμμαχίαν πάλιν προςαγόμενος [τε καὶ νομίζων μέγιςτον ἄν cφᾶς ὡφελήςειν], τειχίζει μακρὰ τείχη ἐς θάλαςςαν, ὅπως, ἢν τῆς γῆς εἴργωνται, ἡ κατὰ θάλαςςαν cφᾶς μετὰ τῶν ᾿Αθηναίων ἐπαγωγὴ τῶν ἐπιτηδείων ὡφελῆ.

Vgl. Diod. XII 81, 2. Plut. Alk. 15. Paus. II 20, 2. Aristeid. II 388. Hilfstruppen von Argos beim athenischen Heere in Sicilien: Thuk. VI 29. 43. 67. 70. 100; VII 26. 44. 57.

Grote, G. Gr. IV 78. Hertzberg, Alkib. als Staatsmann und Feldherr (Halle 1853) 95 ff. Houssaye, Hist. d'Alcibiade I 350. Busolt, Forsch. z. gr. G. I 136 ff. E. Curtius II⁶ 607.

90.

414. Vertrag zwischen Athen und Kentoripa.

Thuk. VI 94, 3: ('Αθηναῖοι) ἐχώρουν ἐπὶ Κεντόριπα Cικελῶν πόλιτμα καὶ προταγαγόμενοι ὁμολογία ἀπήεταν.

Dass hier mehr als eine blosse όμολογία vorliegt, beweist Thuk. VII 32, 1: ὁ Νικίας.... πέμπει ὲς τῶν Cικελῶν τοὺς τὴν δίοδον ἔχοντας καὶ σρίςι ξυμμάχους, Κεντόριπάς τε καὶ 'Αλικυαίους καὶ ἄλλους, ὅπως μὴ διαφρήςουςι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ ξυςτραφέντες κωλύςουςι διελθεῖν. — Plut. Nik. 16 (wohl Philistos) hat nur kurz: (Νικίας) πράττων δὲ μικρὰ πρὸς Cικελούς τινας ἀφιςταμένους πρὸς αὐτόν.

Unger, Philol. 44, 630. Holzapfel, Beitr. z. gr. Gesch. 67. Freeman, Hist. of Sicily III 205. 291.

91.

413. Erneuerung des Vertrages Athens mit dem Messapierfürsten Artas.

Τhukyd. VII 33, 4: καὶ ὁρμηθέντες αὐτόθεν κατίςχουςιν ἐς τὰς Χοιράδας νήςους Ἰαπυγίας, καὶ ἀκοντιςτάς τέ τινας [τῶν Ἰαπύγων] πεντήκοντα καὶ ἐκατὸν τοῦ Μεςςαπίου ἔθνους ἀναβιβάζονται ἐπὶ τὰς ναῦς, καὶ τῷ Ἄρτα, ὅςπερ καὶ τοὺς ἀκοντιςτὰς δυνάςτης ὧν παρέςχεν αὐτοῖς, ἀνανεωςάμενοί τινα παλαιὰν φιλίαν, ἀφικνοῦνται ἐς Μεταπόντιον τῆς Ἰταλίας. καὶ τοὺς Μεταποντίους πείςαντες κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν ἀκοντιςτάς τε ξυμπέμπειν τριακοςίους καὶ τριήρεις δύο, καὶ ἀναλαβόντες ταῦτα, παρέπλευςαν ἐς Θουρίαν.

Der Perieget Polemon hatte über diesen Messapierfürsten geschrieben: Athen. III 108 f: ἄρτου δεῖ καὶ οὐ τοῦ Μεςςαπίων βαςιλέως λέγω τοῦ ἐν Ἰαπυγία, περὶ οῦ καὶ σύγγραμμά ἐςτι Πολέμωνι (fg. 89 FHG III 145). Suidas s. v. Ἄρτος ὁ ψωμός: ἔςτι δὲ καὶ δνομα τυράννου Μεςςαπίων, δν καὶ πρόξενον Ἀθηναίους ποιήςαςθαί φηςι Πολέμων. Vgl. Suidas s. v. Μεςςαπίων. Ebenso erwähnt ihn der Komödiendichter Demetrios (I 795 K.) bei Athen. III 108 f: Ἄρτος δ' ἀναλαβών ἐξένιςεν ἡμᾶς καλῶς: ‖ ξένος γὰρ χαρίεις ἢν ἐκεῖνος καὶ μέγας καὶ λαμπρός. Ob Polemon die alte Freundschaft wirklich auf die Sage von der kretisch-athenischen Auswanderung (Strab. VI 282. Plut. quaest. Graec. 35 p. 298 F) nach Iapygien zurückführte (Müller FHG III 145), ist fraglich. (Nicht zu Ehren eines Ἄρτος des Großen werden die Μεγαλάρτια gefeiert, sondern als Fest der Demeter Μεγάλαρτος.) Eustath. z. Il. 261, 31. Hesych. s. v. Ἄρτας und Ἄρτος. Lex. Seg. Bekker, Anekd. 448. Der Vertrag ist vielleicht 433 abgeschlossen: Nissen, Hist. Zeitschr. N. F. 27, 400.

Freeman, Hist. of Sicily III 683 ff.

92 (XXI).

Februar 411. Soldvertrag zwischen Sparta und Persien.

Die Urkunden der Soldverträge zwischen Sparta und Persien, von denen nur der letzte in Sparta ratifiziert wurde, somit allein als Staatsvertrag gelten kann, hat Thukydides, wie sich wohl mit ziemlicher Bestimmtheit sagen läfst, durch Alkibiades erhalten, der als Berater des Chalkideus auch den ersten Entwurf verfaste (Kirchhoff 142 ff.), als er sich in Milet aufhielt (Thuk. VIII 17. Plut. Alk. 24).

Sommer 412. α) Entwurf des Chalkideus (Thuk. VIII 36: αὶ πρῶται ξυνθῆκαι αἱ πρὸς Χαλκιδέα γενομέναι).

Thuk, VIII 18: καὶ ἡ πρὸς βαςιλέα ξυμμαχία Λακεδαιμμονίοις ἡ πρώτη Μιληςίων εὐθὺς ἀποςτάντων διὰ Τιςςαφέρνους καὶ Χαλκιδέως ἐγένετο ἥδε.

(I. Einleitungsformel:) 'Επὶ τοῖςδε ξυμμαχίαν ἐποιήςαντο πρὸς βαciλέα και Τιςςαφέρνην Λακεδαιμόνιοι και οι ξύμμαχοι. (II. a. Anerkennung 1 des persischen Besitzstandes:) όπός ην χώραν και πόλεις βαςιλεύς έχει και οι πατέρες βαςιλέως είχον, βαςιλέως έςτω· (b. Kriegszweck:) και έκ τούτων τῶν πόλεων ὁπόςα ᾿Αθηναίοις ἐφοίτα χρήματα ἢ ἄλλο τι, κωλυόν- 5 των κοινή βαςιλεύς και Λακεδαιμόνιοι και οί ξύμμαχοι δπως μήτε χρήματα λαμβάνωτιν 'Αθηναΐοι μήτ' ἄλλο μηδέν. (c. Gemeinsame Kriegführung 2 und Friedensschließung:) καὶ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς ᾿Αθηναίους κοινή πολεμούντων βατιλεύς και Λακεδαιμόνιοι και οι Εύμμαχοι και κατάλυτιν του πολέμου πρός 'Αθηναίους μη έξέςτω ποιειςθαι, ην μη άμφοτέροις δοκή, 10 βατιλέι και Λακεδαιμονίοις και τοις ξυμμάχοις. (d. Gewährleistung der 3 persischen Hoheitsrechte:) ην δέ τινες αφιςτώνται από βαςιλέως, πολέμιοι έςτω[ςα]ν και Λακεδαιμονίοις και τοις ξυμμάχοις και ήν τινες άφιςτῶνται ἀπὸ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ξυμμάχων, πολέμιοι ἔςτω[ςα]ν βαςιλεῖ κατά ταὐτά. 15

Die Kassierung dieses Vertragseutwurfes wird von Therimenes verlangt und von Tissaphernes zugestanden (Thuk. VIII 36).

Sept./Okt. 412. β) Entwurf des Therimenes (Thuk. VIII 43. 52, Umarbeitung des ersten Entwurfes).

Thuk. VIII 37: (I. Einleitungsformel:) Ξυνθήκαι Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ξυμμάχων πρὸς βαςιλέα Δαρεῖον καὶ τοὺς παΐδας τοὺς βαςιλέως καὶ Τιςcaφέρνην. Cπονδάς είναι καὶ φιλίαν κατά τάδε. (II. a. Anerkennung des 1 persischen Besitzstandes [schärfer gefaset als in α]:) όπότη χώρα καὶ πόλεις βαςιλέως είςὶ Δαρείου ἢ τοῦ πατρὸς ἢςαν ἢ τῶν πραγόνων, ἐπὶ 5 ταύτας μή ιέναι ἐπὶ πολέμψ μηδὲ κακψ μηδενὶ μήτε Λακεδαιμονίους μήτε τούς ξυμμάχους (τούς Λακεδαιμονίων), μήτε φόρους πράςςεςθαι έκ τῶν πόλεων τούτων μήτε Λακεδαιμονίους μήτε τούς ξυμμάχους (τῶν Λακεδαιμονίων)· μηδέ Δαρείον βατιλέα μηδέ ων βατιλεύτ άρχει έπι Λακεδαιμονίους μηδέ τοὺς ξυμμάχους ίέναι ἐπὶ πολέμψ μηδέ κακῷ μηδενί. ἢν δέ τι δέων- 10 ται Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ ξύμμαχοι βατιλέωτ, ἢ βατιλεὺτ Λακεδαιμονίων ἢ τῶν ξυμμάχων, ὅ τι ἄν πείθωςιν ἀλλήλους, τοῦτο ποιοῦςι καλῶς ἔχειν. 2 (b. Gemeinsame Kriegführung und Friedensschliefsung:) τὸν δὲ πόλεμον τὸν πρὸς ᾿Αθηναίους (βαςιλέα καὶ Λακεδαιμονίους) καὶ τοὺς ξυμμάχους κοινή άμφοτέρους πολεμείν ήν δέ κατάλυτιν ποιώνται, κοινή άμφο- 15 τέρους ποιείτθαι. (c. Tragung des Unterhalts:) όπόςη δ' αν ετρατιά èν τή χώρα τη βατιλέωτ ή μεταπεμψαμένου βατιλέωτ, την δαπάνην βατιλέα 3 παρέχειν. (d. Gewährleistung der Verpflichtungen:) ήν δέ τις των πόλεων όπόςαι Συνέθεντο βαςιλεί ἐπὶ τὴν βαςιλέως ἴη χώραν, τοὺς ἄλλους κωλύειν καὶ ἀμύνειν βαςιλεῖ κατά τὸ δυνατόν· καὶ ἤν τις τῶν ἐν τῇ βαςι- 20 λέως χώρα ἢ ὅςης βαςιλεὺς ἄρχει ἐπὶ τὴν Λακεδαιμονίων ἵŋ ἢ τῶν ξυμμάχων, βατιλεύς κωλυέτω καὶ ἀμυνέτω κατὰ τὸ δυνατόν.

Ξυνθῆκαι — Τιςςαφέρνην.] Überschrift: Steup, Thuk. Stud. I 38; danach gewöhnlich unrichtig Beistrich. Z. 7 τοὺς Λακ. u. Z. 8 τῶν Λακ. streicht Ki. Z. 14 (βαςιλέα και Λακ.) erg. Ki. 136, 1.

γ) Ratifizierter Staatsvertrag des Nauarchen Astyochos (Neubearbeitung des zweiten Entwurfes mit Berücksichtigung der Anschauungen des Lichas VIII 43) geschlossen zu Magnesia. Überschrift 'in einer mehr dem Kanzleistil sich nähernden Fassung', weil eben die vorhergehenden Entwürfe Entwürfe geblieben sind.

Beil. Febr. 411.

Thukyd. VIII 58: (I. Einleitungsformeln:) Τρίτψ καὶ δεκάτω έτει Δαρείου βαςιλεύοντος, έφορεύοντος δε 'Αλεξιππίδα έν Λακεδαίμονι, ξυνθήκαι ἐγένοντο ἐν Μαιάνδρου πεδίω Λακεδαιμονίων και των ξυμμάχων πρός Τιςςαφέρνην και 'Ιεραμένην καὶ τοὺς Φαρνάκου παΐδας περὶ τῶν βαςιλέως πραγμάτων καὶ 5 Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ξυμμάχων. (II. Allgemeiner Teil. a. An-1 erkennung des persischen Besitzstandes:) χώραν τὴν βαςιλέως, όςη της 'Αςίας ἐςτί, βαςιλέως εἶναι' καὶ περὶ της χώρας της έαυτοῦ βουλευέτω βαςιλεὺς ὅπως βούλεται. (b. Bundespflichten:) Λακεδαιμονίους δὲ καὶ τοὺς ξυμμάχους μὴ ἰέναι ἐπὶ χώραν τὴν 10 βατιλέωτ ἐπὶ κακῷ μηδενί, μηδὲ βατιλέα ἐπὶ τὴν Λακεδαιμονίων μηδὲ τῶν ξυμμάχων ἐπὶ κακῷ μηδενί. ἢν δέ τις Λακεδαιμονίων ἢ τῶν ξυμμάχων ἐπὶ κακῷ ἴῃ ἐπὶ τὴν βαςιλέως χώραν, [τοὺς] Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς ξυμμάχους κωλύειν καὶ ἤν τις ἐκ τῆς βαςιλέως τη ἐπὶ κακῷ ἐπὶ Λακεδαιμονίους ἢ τοὺς ξυμμάχους, 15 βαςιλεύς κωλυέτω. (III. Besonderer Teil. a. Unterhalt der 2 laked. Flotte:) τροφήν δὲ ταῖς ναυςὶ ταῖς νῦν παρούςαις Τις**caφέρνην παρέχειν κατά τὰ ξυγκείμενα μέχρι ἂν αἱ νῆες αἱ βαcιλέως ἔλθωςι. Λακεδαιμονίους δὲ καὶ τοὺς ξυμμάχους, ἐπὴν αἱ** βαςιλέως νήες ἀφίκωνται, τὰς ἐαυτῶν ναῦς ἢν βούλωνται τρέ- 20 φειν, έφ' έαυτοῖς εἶναι. ἢν δὲ παρὰ Τιςςαφέρνους λαμβάνειν ἐθέλωςι τὴν τροφήν, Τιςςαφέρνην παρέχειν, Λακεδαιμονίους δὲ καὶ τούς ξυμμάχους τελευτώντος τοῦ πολέμου τὰ χρήματα Τιςςαφέρνει ἀποδοῦναι, ὁπόσα ἂν λάβωσιν. (b. Gemeinsame Kriegführung und Friedensschliessung:) ἐπὴν δὲ αί βαςιλέως νῆες 25 άφίκωνται, αἴ τε Λακεδαιμονίων νῆες καὶ αἱ τῶν ξυμμάχων καὶ αί βατιλέωτ κοινή τὸν πόλεμον πολεμούντων, καθ' ὅ τι ἂν Τιςςαφέρνει δοκή καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς ξυμμάχοις. ἢν δὲ καταλύειν βούλωνται πρὸς ᾿Αθηναίους, ἐν δμοίψ καταλύεςθαι.

Kirchhoff, SBBA 1884, 399-415 und Beilage - Thuk. u. s. Urkundenmaterial 128-150. Vgl. Büdinger, Poesie und Urkunde bei Th. (Denkschr. der Wiener Akad. 1891) 67 ff.

Aristot. 'Αθην. πολ. 29: ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν ἐν Cικελία γενομένην διαφορὰν ἰςχυρότατα τὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἐγένετο διὰ τὴν πρὸς βαςιλέα' ςυμμαχίαν. (Ähnlich Diod. XIII 36, 5.)

Herbst, Rückkehr des Alk. (Hamburg 1843) 51. Krüger, Dionys. Hal. Hist. 350 ff. Grote, G. Gr. IV 291. 308. 328. Nicolai, Polit. d. Tissaph. (Bernb. 1863). Houssaye, Hist. d'Alcib. II 168. Holm, G. Gr. II 504. E.Curtius, Gr. G. II 697. 875. Pöhlmann, Gr. 2140 ff. Über den Sold Böckh, Staatshaush. d. Ath. I3 383. Athenisches Werben um einen Soldvertrag: Beloch, Att. Politik 70 ff.

93 (XXII).

408/7. Vertrag Athens mit Selymbria.

Drei Bruchstücke von pentelischem Marmor, 0,85 m hoch, 0,39 m lang, 0,19 m dick, am nördlichen Burgfus ausgegraben; die Zugehörigkeit eines vierten Bruchstückes (b) ist mit Rücksicht auf die größeren Buchstaben und andere Züge abzulehnen. Zeilenlänge 35 — 37 Buchstaben.

- α. — [ἄν ἐπαγγ]έλλ[ως]ι ᾿Αθην[αῖο-]
 [ι] — — [κ]ατάλογον κατ— — [όμ]ήρο(υ)ς δὲ (΄)ο(ὑ)ς ἔχ[ο(υ)ς-]
 [ιν ᾿Αθηναῖοι ἀποδο(ῦ)ναι, τὸ δὲ λ]οιπὸμ μὴ λαμβάν
 δ [ε(ι)ν ε(ἶ)ναι δὲ καταςτῆςαι Cηλυμβ]ριανο(ὑ)ς τὴμ πολι[τείαν αὐτονόμο(υ)ς τρόπψ ΄]ότψ ἄν ἐπίςτωντ[αι — ὅςα δὲ ὀφ]ε(ί)λε(ι) τὸ κοινὸν τὸ Cη[λυμβριανῶν ἢ ἰδιωτῶν τι]ς Cηλυνβ[ρι]ανῶν τῷ
 [κοινῷ ἀφε(ῖ)ςθαι. καὶ ε]ἴ του χρήματα ἐδεδήμε
 10 [υτο ἢ εἴ τις τῷ δημοςίψ] ὤφε(ι)λεν ἢ εἴ τις ἠτίμωτ[ο, ἔντιμον ε(ἴ)ναι. τοῖς δὲ] φεύγο(υ)ςι Cηλυμβριανῶν
 [κάθοδον εἶναι? -τ]ο(ὑ)ς πολεμίο(υ)ς δὲ καὶ φιλίο(υ)ς
 [το(ὑ)ς αὐτο(ὑ)ς ἔχειν? ὅς](α) δὲ ἀπώλετο ἐν τῷ πολέμψ]
 [χρήματα ᾿Αθηναί]ων ἢ τῶν ξυμμάχων ἢ εἴ τι ὀφε(ί)λ-
- 15 [οντος ἢ παρακ]αταθήκην ἔχοντός το(υ) ἔπραξα-[ν οἱ ἄρχοντες,] μὴ ε(ἴ)ναι πρᾶξιν πλὴγ γῆς καὶ οἰ-

[κίας. ὄςα δ' ἄ]λλα ξυμβόλαια προτο(û) ἐν τοῖς ἰ-[διώταις πρ]ὸς το(ὑ)ς ἰδιώτας ἢ ἰδιώτη πρὸς τὸ κ-[οινὸν ἢ κοι]νῷ πρὸς ἰδιώτη[ν] ἢ ἐάν τι ἄ[λ]λο γίγ-20 [νηται, διαλ]ύε(ι)μ πρὸς ἀλλήλο(υ)ς ὅτι δ' ἄν ἀμφιςβη-[τῶcι δίκαc] $\epsilon(\tilde{t})$ ναι ἀπὸ ξυμβόλων. τὰc δὲ ξυνθήκ-[ας ἀναγράφ]ςαντας ἐς ςτήλην θε(ῖ)ναι ἐς τὸ ἱερὸ-[ν τοῦ ᾿Απόλλωνο(?)]ς. ὤ[μο]ςαν ᾿Αθηναίων οὶ στρατηγοὶ [καὶ οἱ τριήραρχο]ι καὶ οἱ ὁπλῖται καὶ εἴ τι-25 [c ἄλλος 'Αθηναίων π]αρήν καὶ ζηλυμ[βρ]ιανοὶ π-[ανδημί. 'Αλ]κιβ[ιάδη]ς είπε' καθά ξυνέθεντο ζη-[λυμβριαν]οὶ πρ[ὸς ᾿Αθ]ηναίο(υ)ς, κατὰ ταῦτα ποιεῖν, [καὶ καταθ]ε(ῖ)ναι ἐ[μπόλ]ει ἀναγράψαντας το(ύ)ς τ-[ε δρκο(υ)ς καὶ τ]ὰς ξυνθή[κα]ς μετὰ το(ῦ) γραμματέως τ-30 [ῆc βο(υ)λῆc] — — ἐν cτήλη λιθί-[νη τέλες]ι τοῖς αὐτῶν καὶ τὸ ψήφιςμα τόδε. ['Απολλόδω]ρον δὲ τὸν 'Εμ[π]έδο(υ) ἐπαινέςαι καὶ ἀφε(ῖ)ν-[αι αὐτὸν τῆ]ς ὀμηρε(ί)ας [ἐ]ξαλεῖψαι τὰ ὀνόμα-[τα τῶν ὀμήρ]ων τῶν Ϲηλυμ[β]ριανῶν καὶ τῶν ἐγγυη-[coι εἰcὶ γεγ]ραμμένοι, ἐναντίον τῶμ πρυτάνε-[ων - - - μ]άχον δὲ τὸν ζηλυμβ[ρια](ν)ὸν ἀναγρ-[άψαι ἐν τῆ] αὐτῆ cτήλη πρόξε[νον 'Α]θηναίων. $[\epsilon(i)$ ναι δὲ κα]ὶ ᾿Απολλοδώρψ τὴν προ[ξε](νίαν), κα-40 [θάπερ τῷ π]ατρὶ αὐτο(ῦ). το(ὑ)ς δὲ πρέςβ[εις καὶ] 'Απολ-[λόδωρον κ]αλέςαι ές πρυτανείον έ[πὶ ξέν]ια έ-[ς αὔριον.]

10 — α]πο κ[οινοῦ? — — — 'Αθην[α]ιο — —

a Kumanudis, 'Αθήναιον V 513 ff. Nach Abschr. Köhlers CIA IV 1 p. 18. 61 a Hicks GHI 58. Dittenberger Syll. 46. b. Nach Abschr. Köhlers, der die Zusammengehörigkeit mutmaßt, CIA IV 1 p. 126. Abklatsch Wilhelms, der entschieden gegen die Zugehörigkeit spricht. — Erg. a nach Kirchhoff; Dittenbergers Erg.: 4 'Αθηναῖοι ἀποδο(θ)ναι. 6 αὐτονόμο(υ)c. 11 εἴ τις τῷ δημοςίψ. 17 (Hermes 16, 188) ὅςα δ' ἄ]λλα ξυμβόλαια κτέ. st. [τὰ δὲ ἄ]λλα ξύμβολα (τ)ὰ πρὸ τοῦ ἐν τοῖς ἰ[διώταις] bei Kum. und Ki. und st. [τὰ δὲ ἄ]λλα ξύμβολα ἃ πρὸ τοῦ ἦν κτέ. bei Sauppe de prox. Ath. (Gött. 1877) 11. Hicks erg. Z. 13: το(ὑ)ς αὐτο(ὑ)ς ἔχειν. Z. 30 ist eine Rasur. b 2 Wilhelm.

Xenoph. Hell. I 3, 10: 'Αλκιβιάδης δὲ τοῖς ὅρκοις οὐκ ἐτύγχανε παρών, ἀλλὰ περὶ ζηλυβρίαν ἢν ἐκείνην δ' έλων πρὸς τὸ Βυζάντιον ἦκεν.

Diod. XIII 66, 4: . . . μετά πάτης $\langle \tau \hat{\eta} c \rangle$ δυνάμεως ἀναζεύξας πρώτον μέν ζηλυβρίαν διά προδοςίας είλεν, έξ ης πολλά χρήματα πραξάμενος έν μέν ταύτη φρουράν κατέλιπεν

Plut. Alkib. 30 erzählt das Abenteuer, das Alkibiades in Selymbria zu bestehen hatte, ausführlich und fügt hinzu: τοὺς δὲ Cηλυβριανοὺς δεηθέντας οὐδὲν ἡδίκηςεν, ἀλλὰ χρήματα λαβών καὶ φρουρὰν ἐγκαταςτήςας ἀπήλθεν.

Zum Zusammenhang vgl. Herbst, D. Rückkehr d. Alk. (Hamb. 1843) 50 ff. Grote, G. Gr. IV 411. W. Vischer, Kl. Schr. I 120. E. Curtius, Gr. G. II⁶ 750. 877.

94 (XXIII).

405. Erster Friedensvertrag zwischen Dionysios I. von Syrakus und Karthago.

Friedensurkunde von Timaios, der bei Diodor zu Grunde liegt (XIII 108. 109 auch angeführt; vgl. Volquardsen, Unters. ü. d. Quellen d. gr. u. sicil. Geschichten bei Diodor 11—16, Kiel 1868, 94; Clasen Hist.-krit. Unters. ü. Tim. von Taur., Kiel 1883, 57 ff.) oder von Philistos, der Quelle des Timaios, benützt.

Diodor XIII 114: διόπερ ύπὲρ τῶν πραγμάτων ἀναγκαζόμενος Ἱμίλκας ἔπεμψεν εἰς Cυρακούςας κήρυκα, παρακαλῶν τοὺς ἡττημένους διαλύςαςθαι. ἀςμένως δ' ὑπακούςαντος τοῦ Διονυςίου τὴν εἰρήνην ἐπὶ τοῖςδε ἔθεντο. "Καρχηδονίων εἶναι πλὴν τῶν ἐξ ἀρχῆς ἀποίκων Ἐλύμους καὶ Cικανούς Cελινουντίους τε καὶ ᾿Ακραγαντίνους, ἔτι δ' Ἡμεραίους πρὸς δὲ τούτοις Γελώρους καὶ Καμαριναίους οἰκεῖν μὲν ἐν ἀτειχίςτοις ταῖς πόλεςι, φόρον δὲ τελεῖν τοῖς Καρχηδονίοις Λεοντίνους δὲ καὶ Μεςςηνίους καὶ Cικελοὺς ἄπαντας αὐτονόμους εἶναι καὶ Cυρακοςίους μὲν ὑπὸ Διονύςιον τετάχθαι. τὰ δὲ αἰχμάλωτα καὶ τὰς ναῦς ἀποδοῦναι ⟨τοὺς⟩ ἔχοντας τοῖς ἀποβαλοῦςι."

πλὴν] Unger. μετά Madvig. μέν Hss. 'Ελύμους] Madvig und Unger, Philol. 35, 210, ἄλλους Hss. <τούς Reiske.

Nach einer Auffassung sollen nebst den alten Phönikerstädten Selinunt, Akragas, Himera karthagisches Gebiet sein, Gela und Kamarina nur Abgaben zahlen (Bötticher, Brunet de Presle, Niebuhr); nach einer anderen Auffassung (Meltzer) erkennt Dionysios diese sämtlichen Orte als karthagisch an, jedoch so, daß ihre ehemaligen Bewohner sich daselbst gegen eine Abgabe an Karthago in unbefestigten Ansiedlungen niederlassen konnten. — Der Anerkennung der Herrschaft des Dionysios über Syrakus, die außer in einem Geheimvertrage natürlich nicht in dieser Form ausgesprochen worden sein kann (Freeman III 784), wird die Unabhängigkeitserklärung von Leontinoi, Messana und der Sikeler beigefügt.

Bötticher, Gesch. d. Karthager (Berlin 1827) 114. Brunet de Presle, Recherches sur les établissements des Grecs en Sicile (Paris 1845) 231. Wachsmuth, Hell. Altertumskunde I² 320. Niebuhr, Vortr. ü. alte Gesch. III 213. Grote, G. Gr. V 672. Völkerling, De rebus Siculis ab Athen. expeditione ad prioris belli punici finem gestis (Berlin 1868) 101 ff. Holm, Gesch. Sic. II 101. 430. Meltzer, Gesch. d. Karth. I 278. 511. Bas, Dionys von Syr. (Wien, Progr. 1881) 17 ff. Beloch, L'impero Siciliano di Dionisio (R. Acad. dei Lincei 1881) 4. Freeman, Hist. of Sicily III 579. 734.

95.

15./16. April (16. Munychion) 404. Frieden zwischen Athen und Sparta.

Grundlage des Friedens bildet ein Erlass der spartanischen Ephoren an Athen, der im Wortlaut erhalten ist.

Plutarch. Lysandros 14: "τάδε τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ἔγνω· καββαλόντες τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ μακρὰ ςκέλη καὶ ἐκβάντες ἐκ παςῶν τῶν πόλεων, τὰν αὐτῶν γᾶν ἔχοντες, ταῦτα καὶ δρῶντες, εἰράναν ἔχοιτε, ἃ χρὴ δόντες καὶ τοὺς φυγάδας ἀνέντες, περὶ τᾶν ναῶν τῶ πλήθεος, ὁκοῖόν τι κατῆνι δοκέοι, ταῦτα ποιέετε." ταύτην δὲ προςεδέξαντο τὴν ςκυτάλην οἱ ᾿Αθηναῖοι Θηραμένους τοῦ Ἅγνωνος ςυμβουλεύςαντος.

3 πόλεων] πολίων. ταθτα καί] ταθτά κα Coraes. 4 ἃ χρή δόντες] ὰ χρή δοῖτε Reiske. αὶ χρήδοιτε G. Hermann. ὅμηρα δόντες Stedefeldt. ἀνέντες] καθέντες G. Hermann. κατήνι] κα τηνεί, κα τήνοις δοκέοι] δοκέη Coraes. — Ob Plut. den Erlass aus Theopomp (Stedefeldt, De Lysandri Plut. font., Bonn 1867, 31; vgl. Buenger, Theopompea, Strassb. 1874, 52)

oder aus Ephoros (Fricke, Unters. ü. d. Q. d. Plutarchos im Leben des Nik. u. Alk., Leipzig 1869, 97) genommen hat, kann nicht entschieden werden: der Stil der Umgebung weist auf jenen, die Urkundenbenützung auf diesen.

Χεπορhon Hellenika II 2, 20: Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔφαςαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργαςμένην ἐν τοῖς μεγίςτοις κινδύνοις γενομένοις τἢ Ἑλλάδι, ἀλλ' ἐποιοῦντο εἰρήνην ἐφ' ῷ τά τε μακρὰ τείχη καὶ τὸν Πειραιᾶ καθελόντας καὶ τὰς ναῦς πλὴν δώδεκα παραδόντας καὶ τοὺς φυγάδας καθέντας τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν καὶ φίλον νομίζοντας Λακεδαιμονίοις ἔπεςθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ὅποι ἂν ἡγῶνται.

καθέντας ΒΜΟΥ] καταθέντας CF. δποι] όπη C.

Zur Darstellung Xenophons vergl. E. Schwartz, Rh. M. 44, 104 ff. 161 ff.

Απανακίας 3 (π. τής πρ. Λακ. εἰρ.), 11: εἰρήνην μὲν γὰρ ἐξ ἴςου ποιοῦνται πρὸς ἀλλήλους ὁμολογήςαντες περὶ ὧν ἄν διαφέρωνται κατονδὰς δέ, ὅταν κρατήςωςι κατὰ τὸν πόλεμον, οἱ κρείττους τοῖς ἥττοςιν ἐξ ἐπιταγμάτων ποιοῦνται, ὥςπερ ἡμῶν κρατήςαντες Λακεδαιμόνιοι τῷ πολέμψ ἐπέταξαν ἡμῖν καὶ τὰ τείχη καθαιρεῖν καὶ τὰς ναῦς παραδιδόναι καὶ τοὺς φεύγοντας καταδέχεςθαι. τότε μὲν οὖν ςπονδαὶ κατ' ἀνάγκην ἐξ ἐπιταγμάτων ἐγένοντο νῦν δὲ περὶ εἰρήνης βουλεύεςθε. κκέψαςθε δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν γραμμάτων, ἄ τε ἡμῖν ἐν τῆ ςτήλη γέγραπται, ἐφ' οἱς τε νῦν ἔξεςτι τὴν εἰρήνην ποιεῖςθαι. ἐκεῖ μὲν γέγραπται τὰ τείχη καθαιρεῖν, ἐν δὲ τοῖςδε ἔξεςτιν οἰκοδομεῖν ναῦς ἐκεῖ μὲν δώδεκα κεκτῆςθαι, νῦν δ' ὁπόςας ἄν βουλώμεθα Λῆμνον δὲ καὶ Ἦρρον καὶ Κκῦρον τότε μὲν ἔχειν τοὺς ἔχοντας, νῦν δὲ ἡμετέρας εἶναι καὶ φεύγοντας νῦν μὲν οὐκ ἐπάναγκες οὐδένα καταδέχεςθαι, τότε δ' ἐπάναγκες.....

Lysias 6, 37: πυνθάνομαι δ' αὐτὸν (d. i. 'Ανδοκίδην) μέλλειν ἀπολογήςεςθαι ὡς αἱ ςυνθῆκαι καὶ αὐτῷ εἰςι, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις 'Αθηναίοις. καὶ τοῦτο πρόςχημα ποιούμενος οἴεται πολλοὺς ὑμῶν, δεδιότας μὴ λύςητε τὰς ςυνθήκας, αὐτοῦ ἀποψηφιεῖςθαι. ὡς οὖν οὐδὲν προςήκει 'Ανδοκίδη τῶν ςυνθηκῶν, περὶ τούτου λέξω, οὔτε μὰ τὸν Δία τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους, ἃς ὑμεῖς ςυνέθεςθε, οὔτε ὧν πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἄςτει οἱ ἐκ Πειραιῶς.

Isokr. 18, 29: ὑπόγυιον γάρ ἐςτιν ἐξ οῦ καταπολεμηθέντες, ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς γενόμενοι, πολλῶν ἐπιθυμηςάντων διαφθεῖραι τὴν πόλιν, εἰς ὅρκους καὶ ςυνθήκας κατεφύγομεν, ἃς εἰ Λακεδαιμόνιοι τολμῷεν παραβαίνειν, ςφόδρ' ἄν ἕκαςτος ὑμῶν ἀγανακτήςειε.

Aristoteles 'Αθ. π. 34: τῆς εἰρήνης γενομένης αὐτοῖς ἐφ' ῷ τε πολιτεύςονται τὴν πάτριον πολιτείαν....

Diodor XIII 107, 4: cυνέθεντο τὴν εἰρήνην, ὥcτε τὰ μακρὰ cκέλη καὶ τὰ τείχη τοῦ Πειραιέως περιελεῖν, καὶ μακρὰς ναῦς μὴ πλεῖον ἔχειν δέκα, τῶν δὲ πόλεων παςῶν ἐκχωρῆςαι καὶ Λακεδαιμονίοις ἡγεμόςι χρῆςθαι.

δέκα] Wesseling wie immer harmonistisch (vgl. W. zu VII 12, 8 u. δ.) δώδεκα.

XIV 3, 2: 'Αθηναῖοι μὲν καταπεπονημένοι ἐποιήςαντο συνθήκας πρὸς Λακεδαιμονίους, καθ' ἃς ἔδει τὰ τείχη τῆς πόλεως καθελεῖν καὶ τῆ πατρίψ πολιτεία χρῆςθαι.

ΧΙΥ 3, 6: ἀντείποντος δὲ τοῦ Θηραμένους καὶ τὰς ςυνθήκας ἀναγινώςκοντος, ὅτι τῆ πατρίψ ςυνεφώνηςε χρής εςθαι πολιτεία, καὶ δεινὸν εἶναι λέγοντος, εἰ παρὰ τοὺς ὅρκους ἀφαιρεθής τοῦ τὴν ἐλευθερίαν, ὁ Λύς ανδρος ἔφη λελύς θαι τὰς ςυνθήκας ὑπὸ ᾿Αθηναίων ὕς τερον γὰρ τῶν ςυγκειμένων ἡμερῶν καθηρηκέναι τὰ τείχη.

Als Quelle von Aristoteles und Diodor betrachtet Bauer (Litt. u. hist. Forsch. z. Arist. 'A0. π . 153 ff.) Ephoros.

Justin V 8, 4 pacem polliciti, si demissa in Piraeum versus muri bracchia deicerent navesque, quae reliquae forent, traderent reique publicae ex semet ipsis XXX rectores acciperent. (Das letztere ein Irrtum Justins: Enmann, Die Quellen d. Trog. Pomp., Dorpat 1880, 84).

Sievers, Gesch. Gr. vom Ende des pelop. Kr. b. z. Schlacht von Mantinea (Kiel 1840) 5, 13. Grote, Gesch. Gr. IV 486. Beloch, Att. Polit. seit Per. 92. Curtius, Gr. G. II⁶ 794. Pöhlmann, Gr.² 145.

96.

400. Frieden und Bündnis zwischen Sparta und Elis.

Xenophon Hell. III 2, 30: τοῦ δ' ἐπιόντος θέρους πέμψας Θραςυδαῖος εἰς Λακεδαίμονα ςυνεχώρηςε Φέας τε τὸ τεῖχος περιελεῖν καὶ Κυλλήνης καὶ τὰς Τριφυλίδας πόλεις ἀφεῖναι (καὶ) Φρίξαν καὶ Ἐπιτάλιον καὶ Λετρίνους καὶ ᾿Αμφιδόλους καὶ Μαργανέας, πρὸς δὲ ταύταις καὶ ᾿Ακρω- δ ρείους καὶ Λαςιῶνα τὸν ὑπ' ᾿Αρκάδων ἀντιλεγόμενον. Ἦπειον μέντοι τὴν μεταξὺ πόλιν Ἡραίας καὶ Μακίςτου ἢξίουν οἱ Ἡλεῖοι ἔχειν πρίαςθαι γὰρ ἔφαςαν τὴν χώραν ἄπαςαν παρὰ τῶν τότε ἐχόντων τὴν πόλιν τριάκοντα ταλάντων, καὶ τὸ ἀργύριον δεδωκέναι.

31: οί δὲ Λακεδαιμόνιοι γνόντες μηδὲν δικαιότερον εἶναι βία πριαμένους ἢ βία ἀφελομένους παρὰ τῶν ἡττόνων λαμβάνειν, ἀφιέναι καὶ ταύτην ἠνάγκαςαν τοῦ μέντοι προεςτάναι τοῦ Διὸς τοῦ ᾿Ολυμπίου ἱεροῦ, καίπερ οὐκ ἀρχαίου Ἡλείοις ὄντος, οὐκ ἀπήλαςαν αὐτούς, νομίζοντες τοὺς ἀντιποιουμέ- 16 νους χωρίτας εἶναι καὶ οὐχ ἱκανοὺς προεςτάναι. τούτων δὲ ςυγχωρηθέντων εἰρήνη τε γίγνεται καὶ ςυμμαχία Ἡλείων πρὸς Λακεδαιμονίους.

3 (xai) Grote, da nur Phrixa und Epitalion zu Triphylien zählen, Letrinoi und Marganeis (nach Xen. Hell. VI 5, 2, wo Sievers zu viel ändert) in der Pisatis liegen und gerade die wichtigsten triphylischen Städte Lepreon und Makistos (das man wegen Epeion besonders erwarten würde) nicht genannt werden. Zu Triphylien würden noch gehören: 1. nach Herodot (IV 148) außer Lepreon, Makistos und Phrixa: Pyrgos, Epion, Nudion; 2. nach Polybios (IV 77, 9) außer Lepreon, Phrixa, Epitalion, Pyrgos, Aipion: Samikon, Hypana, Typanea, Bolax, Stylangion; 3. nach Strabon (VIII 3, 13, p. 343 ff.), der das vollständigste Verzeichnis giebt und nur Nudion nicht nennt, außer den von Herodot und Polybios genannten Städten: Chalkis, Skillus, Ktypensa, Annion, Arene (vgl. Il. II 591. XI 723), Chaa, Thryon, Pylos.

Zu den bei Xenoph. genannten triphyl. Städten vgl. Beutan, Archives des Missions scientifiques et littéraires J. 2. sér. (Paris 1864): Phrixa 234. Epitalion 227. Epeion 234. Makistos (— Samikon — Arene?) 220 ff.

Aus Xenoph. stammt Paus. III 8, 2: οἱ δὲ ἸΗλεῖοι καὶ Θρασυδαῖος, κεκακωμένοι γὰρ ἐς τὸ ἔςχατον ἦςαν, συγχωροῦςι μήτε τῶν περιοίκων ἔτι ἄρχειν καὶ τοῦ ἄστεως κατερεῖψαι τὸ τεῖχος, Λακεδαιμονίους τε ἐν Ὀλυμπία καὶ θύειν τῷ θεῷ καὶ τὸν ἀγῶνα ἐξεῖναί σρισιν ἀγωνίζεσθαι.

Diodor XIV 34: Ἡλεῖοι....κατέλυςαν τον πρός αὐτοὺς πόλεμον, ἐφ' ψ τὰς τριήρεις δοῦναι Λακεδαιμονίοις καὶ τὰς περιοικούςας πόλεις αὐτονόμους ἀφεῖναι.

Sievers, Gesch. Gr. 13 ff. Grote, G. Gr. V 182. van Ordt, Over de uitwendige Politik van Griechenland (Leiden 1852) 10 ff. Curtius, Gr. G. II⁶ 144. 744. Robert, Hermes 23, 425.

97.

398/7. Bund sicilischer Städte mit Dionysios I. von Syrakus.

Diod. XIV 47, 5: κατὰ δὲ τὴν ὁδοιπορίαν ἀεὶ (Διονύτιος) παρελάμβανε τοὺς ἐκ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, πανδημεὶ καθοπλίζων το βάρος τῆς τῶν Φοινίκων ἐπικρατείας, ἐπιθυμοῦντες δὲ τυχεῖν ποτε τῆς ἐλευθερίας. καὶ πρώτους μὲν Καμαριναίους παρέλαβεν, εἶτα Γελώους καὶ ᾿Ακραγαντίνους μεθ' οῦς Ἱμεραίους μετεπέμψατο, κατοικοῦντας ἐπὶ θάτερα μέρη τῆς Cικελίας. Cελινουντίους δ' ἐν παρόδω προςαγαγόμενος κτέ.

48: 'Ερυκίνοι μὲν καταπλαγέντες τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως καὶ μιςοῦντες Καρχηδονίους προςεχώρηςαν τῷ Διονυςίῳ.

Holm, Gesch. Sic. II 101 ff. Beloch, L'impero Sic. di Dionisio (R. Ac. dei Lincei 1881) 5. Freeman, Hist. of Sicily IV 65.

98.

396. Bündnis zwischen Halikyai und Karthago.

Diod. XIV 55, 7: ἀπέςτηςαν δὲ παραπληςίως καὶ 'Αλικυαῖοι, καὶ πέμψαντες πρέςβεις εἰς τὸ τῶν Καρχηδονίων στρατόπεδον συμμαχίαν ἐποιήςαντο.

Holm, Gesch. Sic. II 113. Meltzer, Gesch. d. Karthager I 290. Beloch, L'impero Sic. di Dionisio (Reale Acad. d. Lincei 1881) 5. Freeman, Hist. of Sicily IV 92.

99.

396. Erweiterung des sicilischen Bundes unter Dionysios I von Syrakus.

Diod. XIV 78, 7: (Διονύτιος) πρὸς Ἄγυριν δὲ τὸν Ἁγυριναίων τύραννον καὶ Δάμωνα τὸν δυναςτεύοντα Κεντοριπίνων, ἔτι δ᾽ Ἑρβιταίους τε καὶ ᾿Αςςωρίνους ςυνθήκας ἐποιήςατο....πρὸς δὲ τούτοις πρὸς Ἑρβηςςίνους εἰρήνην ἐποιήςατο.

Über Agyris vgl. Drod. XIV 95. Herbita: Diod. XIV 15. 16. Assoros: XIV 58.

Freeman, Hist. of Sic. IV 161-163.

100 (XXIV).

395. Bündnis zwischen Athen und Boiotien.

Bruchstück von pentelischem Marmor, auf der Akropolis ausgegraben. Zeilenlänge 80 Buchstaben.

[Θε]οί.

[Cυμ]μαχία Βοιω[τῶν καὶ ᾿Αθηναίων ἐς τό- ν ἀεὶ] χρόνον.

['Εάν τ]ις ἴη ἐπ[ὶ πολέμψ ἐπ' 'Αθηναίο(υ)ς ἢ 5 κατὰ] τῆν ἢ κατ[ὰ θάλατταν, βοηθε(ῖ)ν Βοιωτ]ο(ὑ)ς [π]αντὶ ςθ[ένει καθότι ἄν ἐπαγγέλλως ν τις ἴ]ὴ ἐπὶ [πολέμψ ἐπὶ Βοιωτο(ὑ)ς ἢ κατὰ τὰ τῆν ἢ] κ[α]τὰ [θάλατταν, βοηθε(ῖ)ν 'Αθηναίο(υ)ς παντὶ ςθένει καθότι ἄν ἐπαγγέλλως ι Βοιωτοὶ κατὰ τὸ δυνατόν].

Rangabé, Antiq. Hell. 623. Pittakis, Eph. 1972. Köhler, Hermes 5, 1. CIA II 6. Hicks, GHI 65. Dittenberger, Syll. 51.

Die Bündnis-Stele zu Theben wurde 386 zerstört: Aristeid. Παναθ. 173 (vgl. Nr. 123).

Xenoph. Hell. III 5, 16 (nach der Rede des thebanischen Gesandten): τῶν δ' ᾿Αθηναίων πάμπολλοι μὲν cυνηγόρευον, πάντες δ' ἐψηφίςαντο βοηθεῖν αὐτοῖς. Θραςύβουλος δὲ ἀποκρινάμενος τὸ ψήφιςμα καὶ τοῦτο ἐνεδείκνυτο, ὅτι ἀτειχίςτου τοῦ Πειραιῶς ὄντος ὅμως παρακινδυνεύςοιεν χάριτα αὐτοῖς ἀποδοῦναι μείζονα ἢ ἔλαβον.

Andok. π. εἰρ. 25: ἀναμνήςθητε γάρ, ὦ ᾿Αθηναῖοι, τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅτε Βοιωτοῖς τὴν ςυμμαχίαν ἐποιούμεθα, τίνα γνώμην ἔχοντες ταῦτα ἐπράττομεν; οὐχ ὡς ἱκανὴν οὖςαν τὴν Βοιωτῶν δύναμιν μεθ᾽ ἡμῶν γενομένην κοινῆ πάντας ἀνθρώπους ἀμύναςθαι;

Sievers, Gesch. Gr. 63. 104. Beloch, Att. Polit. seit Perikles 115 ff. Curtius, Gr. G. III⁶ 164. 746. Pöhlmann, Gr.² 150.

101 (XXV).

395. Bündnis zwischen Athen und den Lokrern.

Bruchstück von pentelischem Marmor, am nördlichen Burgfuß gefunden. Zeilenlänge 43 Buchstaben.

U < D

τοῖς

Cυμμαχία 'Αθην]αίων καὶ Λ[οκρῶν.

έάν τις ἵη ἐπ' ᾿Αθ]ηναίο(υ)ς ἐπὶ πολέμ[ψ ἢ κ
δ ατὰ τῆν ἢ κατὰ θάλατταν, βοηθ]ε(ῖ)ν Λοκρο(ὑ)ς παντὶ ςθέν[ει καθότι ἄν ἐπαγγέλλωςι ᾿Αθηνα]ῖοι κατὰ τὸ δυνατόν. [καὶ ἐάν τις ἵη ἐπὶ Λοκρο(ὑ)ς ἐπὶ πολέ]μψ ἢ κατὰ τῆν ἢ κατὰ [θάλατταν, βοηθε(ῖ)ν ᾿Αθηναίο(υ)ς παντὶ] ςθένει καθότι ἄν ἐ[παγγέλλωςι Λοκροὶ κατὰ τὸ δυνατόν]. ὅ τι δ᾽ ἄν ἄλλο δοκἢ ᾿Α[θη10 ναίοις καὶ Λοκροῖς ςυμβουλευομέ]νοις, τοῦτο κύριο[ν ε(ῖ)ναι.]

Pittakis, Eph. 3226. CIA II 7. (Ab. Köhler und Velsen.) Köhler, Hermes 5, 2 ff.

1 οςβ Pitt. οδο Vels. 2 ρ τοις κ V. u. P. ([καθάπε]ρ τοῖς Κ[ο-ρινθίοις]?). Vielleicht Schlußworte eines andern Bündnisses.

Xenoph. Hell. IV 3, 15 und 2, 17 werden die Lokrer unter den Verbündeten genannt.

E. Curtius, Gr. Gesch. III6 168. 747.

102.

395. Korinthischer Bund gegen Sparta.

(Ainianer, Akarnanien, Amprakia, Argos, Athamanien, Athen, Boiotien, die thrakischen Chalkidier, Euboia, Korinth, Fürst Medios von Larissa, Leukas, die opuntischen und ozolischen Lokrer und die Melier.)

 πόλεις ἀποστέλλοντες πολλούς συμμάχους ἀπό Λακεδαιμονίων ἀπέστησαν εὐθύ γὰρ αὐτοῖς ἥ τε Εὔβοια ἄπασα προσέθετο καὶ Λευκάδιοι, πρὸς δὲ τούτοις ᾿Ακαρνᾶνές τε καὶ ᾿Αμβρακιῶται καὶ Χαλκιδεῖς οἱ πρὸς τῷ Θράκη.....Μηδίου δὲ τοῦ τῆς Λαρίσσης τῆς ἐν Θετταλία δυναστεύοντος διαπολεμοῦντος πρὸς Λυκόφρονα τὸν Φερῶν τύραννον καὶ δεομένου πέμψαι βοήθειαν, ἀπέστειλεν αὐτῷ τὸ συνέδριον στρατιώτας δισχιλίους δ δὲ Μήδιος τῆς συμμαχίας αὐτῷ παραγενομένης........ Ἰσμνίας..... πείσας ἀποστῆναι ἀπὸ Λακεδαιμονίων Αἰνιᾶνας καὶ Ἦθροιςε παρά τε τούτων καὶ τῶν συμμάχων στρατιώτας.

Χεπορhon Hell. IV 2,17 zählt die Verbündeten von Korinth auf: ή γε μὴν τῶν πολεμίων ἡθροίςθη ᾿Αθηναίων μὲν εἰς ἐξακιςχιλίους ὁπλίτας, ᾿Αργείων ὁ' ἐλέγοντο περὶ ἐπτακιςχιλίους, Βοιωτῶν ὁ', ἐπεὶ ᾿Ορχομένιοι οὐ παρήςαν, περὶ πεντακιςχιλίους, Κορινθίων γε μὴν εἰς τριςχιλίους, καὶ μὴν ἐξ Εὐβοίας ἀπάςης οὐκ ἐλάττους τριςχιλίων. ὁπλιτικὸν μὲν δὴ τοςοῦτον ἱππεῖς δὲ Βοιωτῶν μὲν εἰς ὀκτακοςίους, ᾿Αθηναίων δ' εἰς ἐξακοςίους, καὶ Χαλκιδέων τῶν ἐξ Εὐβοίας εἰς ἐκατόν, Λοκρῶν δὲ τῶν ᾿Οπουντίων εἰς πεντήκοντα. καὶ ψιλῶν δὲ cùν τοῖς τῶν Κορινθίων πλέον ἢν...καὶ γὰρ Λοκροὶ οἱ ᾽Οζόλαι καὶ Μηλιεῖς καὶ ᾿Ακαρνᾶνες παρῆςαν αὐτοῖς.

Xenoph. IV 3, 15: ἦ caν δ' οἱ μὲν ἀντιτεταγμένοι τῷ ᾿Αγηcιλάψ Βοιωτοί, ᾿Αθηναῖοι, ᾿Αργεῖοι, Κορίνθιοι, Αἰνιᾶνες, Εὐβοεῖς, Λοκροὶ ἀμφότεροι.

Megara Plat. Theaitet 142 c.

Plut. Agesil. 15, 6: "Ω βάρβαρ' ἐξευρόντες "Ελληνες κακά (Eurip. Troad. v. 781) τί γὰρ ἄν τις ἄλλο τὸν φθόνον ἐκεῖνον προςείποι καὶ τὴν τότε ςύςταςιν καὶ ςύνταξιν ἐφ' ἐαυτοὺς τῶν Ἑλλήνων; Plut. Artox. 20: τῶν μεγίςτων πόλεων ςυνιςταμένων. Vgl. Plut. Lys. 27, 1. Polyain. I 48, 3. Pausan. IV 17, 3. Schol. Arist. Ekkl. 194.

Sonderbündnisse zwischen den einzelnen Mächten sind dem allgemeinen Bunde vorausgegangen (vgl. Nr. 99 und 100 und Xenoph. Hell. III 5, 4: εἰς τὴν ὁμολογουμένην φίλην τε καὶ cύμμαχον [den Thebanern] εἶναι Λοκρίδα, Pausan. III 9, 4: ἐπηγάγοντο οῦν οἱ Λοκροὶ cυμμάχους Θηβαίους), teils nachgefolgt (vgl. Nr. 105). Beziehungen zwischen Athen und thessalischen Städten CIA IV 2. 11 de.

Grote, Gesch. Gr. V 229 ff. Sievers, Gesch. Griechenlands v. Ende des pelop. Kr. bis zur Schl. v. Mantinea 65, 21. Weil, Hermes 7, 383. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 168. 747. Judeich, Kleinasiat. Studien (Marb. 1892) 69. Beloch, Gr. Gesch. II 195.

103.

395. Bündnis zwischen König Agesilaos von Sparta und König Otys von Paphlagonien.

Xenoph. IV 1, 3: ἐπεὶ δὲ (sc. ᾿Αγηςίλαος) ἀφίκετο εἰς τὴν Παφλαγονίαν, ἢλθεν Ἦτος καὶ ςυμμαχίαν ἐποιήςατο καὶ γὰρ καλούμενος ὑπὸ βαςιλέως οὐκ ἀνεβεβήκει.

Vgl. Plut. Ages. 11. Ps.-Xen. Ages. 3. 4. E. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 159. 746. Judeich, Kleinasiat. Stud. 70.

104.

394. Frieden zwischen Rom und den Faliskern.

Diod. XIV 98, 5: κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν Ῥωμαῖοι πρὸς Φαλίςκους εἰρήνην ποιηςάμενοι....

Die kurzen Nachrichten Diodors über römische Geschichte stammen nach der von Mommsen begründeten Ansicht (Röm. Forsch. II 221) aus Fabius Pictor, wahrscheinlich aber doch aus einer jüngeren Quelle (Thouret XI. SB. d. Jhrb. f. cl. Ph. bes. 164). Vgl. die Übersicht der Streitfrage Bader, De Diodori rerum Romanarum auctoribus (Diss. Leipz. 1890) 1 ff. und bes. 8 und 9 (gegen E. Meyer, Rh. Mus. 37, 611) bez. der Form Φαλίζκους.

Zur Sache vgl. Mommsen Is 330. Burger, Sechzig Jahre aus der älteren Gesch. Roms, 418—358 (Amsterd. 1891) 94 ff. 143. Ferrenbach, Die amici populi Romani (Strassb. 1895) 9 ff.

105.

394. Bund griechischer Städte gegen Sparta.

Ein Bund, von dem kein Stein und kein Schriftsteller berichtet, ist durch gemeinsamen Münztypus und die Aufschrift ΣΥΝ (= cυνμαχικόν) erwiesen: nach der Schlacht bei Knidos schlossen Rhodos, Knidos, Iasos, Samos, Ephesos eine Symmachie, die gegen Sparta gerichtet war.

Rhodos. Die Silbermünzen zeigen den jungen Herakles, zwei Schlangen erwürgend, mit ΣΥΝ, auf der andern Seite die Rose mit PO. Tridrachmen mit 175 g.

Rev. Num. 1863, Tafel X 3. Head, Hist. num. 540.

Knidos. Silbermünzen zeigen den jungen Herakles, zwei Schlangen erwürgend, mit ΣΥΝ, auf der andern Seite den Kopf der Aphrodite Euploia.

Rev. Num. 1863, Taf. X 4. Head, Hist. num. 524.

Iasos. Silbermünzen zeigen I — A mit dem Apollokopf, auf der andern Seite den jungen Herakles, zwei Schlangen erwürgend, mit ΣΥ[N]. 166 g.

Imhoof-Blumer, Monn. grecques Taf. 6. Head, Hist. num. 528.

Samos. Die Münzen zeigen den jungen Herakles, zwei Schlangen erwürgend, mit ΣΥΝ, auf der andern Seite die Kopfhaut des Löwen mit ΣΑ (Gewicht der rhod. Tridrachmen mit 178 g).

Head, Hist. num. 516.

Ephesos. Die Münzen zeigen den jungen Herakles, zwei Schlangen erwürgend, mit ΣΥΝ, auf der andern Seite eine Biene mit E—Φ. Das Gewicht ist das der rhodischen Tridrachmen, 177 g; zu gleicher Zeit beginnt die Prägung von Tetradrachmen mit rhodischem Fus (236 g).

Head, Ephesus Taf. II 1; Hist. num. 495.

Den gleichen Typus weisen auf: Theben (Head, Hist. num. 297), Kroton (Gardner, Types of Greek coins V 16, 10), Zakynthos (Head, H. n. 360), Kyzikos (Head, H. n. 452), Lampsakos (Sestini, Descrizione degli Stateri antichi [Florenz 1817] VI 10. Gardner, Types of Greek coins XVI 8. Head, H. n. 457). Da jedoch hier das eigentlich entscheidende Merkmal (ΣΥΝ) fehlt, so läßt sich nur sagen, daß Rhodos, der führende Staat, den Typus des Sieges des Lichtes über die Finsternis als Bundesund Freiheitssinnbild von Theben übernommen hat und von da ab der Typus sich weit verbreitete.

Die Unterscheidung der Münzen mit der Aufschrift ΣΥΝ von denen mit ΣΥ und Beziehung der ersteren auf einen Münzbund zwischen Rhodos, Ephesos, Samos, Knidos, der im Jahre 408 geschlossen sein soll (Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 452. 780), der letzteren auf den Bund von 394, läßt sich nicht halten. Beloch setzt den Bund nach dem Königsfrieden 386 an.

Waddington, Rev. num. 1863, 223—235 (Taf. X) und Mélanges de numismatique (Paris 1867) II 7 ff. Head, Hist. of the coinage of Eph., Num. Chron. 1881. Head, Hist. num. a. a. O. Imhoof-Blumer, Monn. grecqu. 1883, 311. Hicks, J. of Hell. St. VIII (1887) 83 ff. Holm, Gr. Gesch. 3, 54. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 748. Judeich, Kleinasiat. Stud. 80. 91, 1. Vgl. auch Leake, Numismata Hell. (Lond. 1854) 38. Brandis, Münz-, Maß-u. Gewichtswesen Vorderasiens (Berlin 1866) 262. 325. Beloch, Gr. Gesch. II 216, 2.

106 (XXVI).

394/3. Bündnis zwischen Athen und Eretria.

Zwei Bruchstücke von pentelischem Marmor. Zeilenlänge: 32 Buchstaben, mit Ausnahme von b 5, wo das ι in Έρετριέων ganz zwischen zwei sonstige Reihen fällt und δὲ τ an Stelle von zwei Buchstaben stehen, also 34 Buchstaben gezählt werden.

- 'Ερετριέω[ν ςυμμαχία] καὶ ᾿Αθηνα[ίων ἐς τὸν ἀεὶ χρόνον]. **ἔδοξεν τῆ βο(υ)λῆ: [..... ìc ἐπρυτάνευ**εν] · Χελωνίων Θεογν[...... έγραμμδ άτευ]εν Εὐβο(υ)λίδη[ς ἢρχεν επεςτάτ]ε(ι). Γνάθιο[ς ε(ι)πε ςυμμάχους ειναι ερετριάς καὶ ᾿Α]θην[αίους — — — — — [-- - καθότι αν ἐπαγγέλλωb. civ 'Ερετριής κατά] τὸ [δ]υνατό[ν· ὅ τι δ' ἂν δοκή ἄμεινον ε(ί)ναι τ]οίν πολέοιν κοινή[ι βο-(υ)λευομέναιν, τοῦτ]ο κύριον ε[ί]ναι. [ό]μόςα[ι δὲ ᾿Αθηναίων μὲν τ]ούς στρατηγο[ύς καὶ τὴ-5 ν βο(υ)λὴν καὶ τοὺς ί]ππέας, Ἐρετριέων δὲ τ[οὺς ας καὶ τὰς ἄλλας] ἀρχάς ὑπάρχειν (δ)[έ...]ς.ν όμνύναι δὲ τ[ό]ν [ν]όμιμ[ον δρκον έκατέρ]ους τὸν παρά ςφιςιν αὐτ[ο-10 ις έλέςθαι δὲ πρζέςβε(ι)ς αὐτίκα μάλα τὴ[ν βουλήν δέκα ἄνδρ]ας, πέντε μέν έκ της βου[λης, πέντε δὲ ἐξ ἰδι]ωτῶν, οἵτινες ἀπο[λήψονται τοὺς ὅρκους πα]ρὰ Ἐρετ[ρ]ιέ(ω)[ν· — — –
- a Foucart, BCH XI 144. Nach einer Abschrift Lollings Kirchhoff, SBBA 1887, 1186, 5. b Köhler, MDAI II 212 (Dittenberger, Syll. 52). ab von Wilhelm (AEMÖ XV 1 ff.) vereinigt, nun auch CIA IV 2. 7b.

In der Inschrift wird ε verwendet und nicht mehr χc, der Spiritus asper wird nicht mehr geschrieben; das ou der Accusative wird geschrieben, dagegen βολή neben βουλή. € für ει noch in den Infinitiven, dagegen είναι.

Zwischen a und b fehlen zum mindesten, wahrscheinlich aber auch nicht mehr als 7 Zeilen:

έάν τις ἵη ἐπ' ᾿Αθηναίους ἐπὶ πολέμψ ἢ κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλατταν, βοηθε(ἳ)ν Ἐρετριᾶς παντὶ εθένει καθότι ἀν ἐ-

Bundes- u. Handelsvertr. zw. Amyntas II v. Maked. u. dem chalkid. B. 101

παγγέλλωςιν 'Αθηναίοι κατά τὸ δυνατόν '

καὶ ἐάν τις ἵη ἐπ' 'Ερετριᾶς ἐπὶ πολέμψ
ἢ κατά γῆν ἢ κατὰ θάλατταν, βοηθε(ῖ)ν 'Αθηναίους παντὶ ςθένει καθότι ἀν ἐπαγγέλλω-

Die auszufüllende Lücke beträgt dann noch 25 Buchstaben (πιστώς καὶ ἀδόλως καὶ ἀβλαβώς?).

E. Curtius, Gr. Gesch. III6 747.

107 (XXVII).

394/3. Bundes- und Handelsvertrag zwischen König Amyntas II von Makedonien und dem chalkidischen Bunde (Olynth).

Marmorplatte, auf der Stätte des ehemaligen Olynth gefunden, jetzt im kunsthistorischen Museum zu Wien (Lapidarium. Pfeiler I 10), von ursprünglich weißer, jetzt etwas nachgedunkelter rötlicher Farbe; beiderseits beschrieben, an beiden Enden zu einem Aufsatz ausgebaucht; Höhe des Aufsatzes 0,04 m, Länge der Platte 0,21 m, Breite 0,212 m, Dicke 0,05 m oben, 0,035 m unten. Vorderseite (A): 8 Zeilen erhalten, von Z. 5 ab die Mitte abgescheuert, Rand rechts bis Z. 7, links bis Z. 6 erhalten. Rückseite (B): 18 Zeilen erhalten, Rand rechts bis Z. 9, links bis Z. 11 erhalten. Zeilenlänge 28-31 Buchstaben.

- Δ. Cυνθήκαι πρὸς 'Αμύνταν τὸν 'Єρριδαίο(υ).'
 Cυνθήκαι 'Αμύντα τῷ 'Єρριδαίο[υ]
 καὶ Χαλκιδεῦςι. ςυμμάχους εἶν'
 ἀλλήλοιςι κατὰ πάντας ἀνθρώπου[ς]
 - δ ἔτεα πεντή[κοντα ἐάν] τις ἐπ' ᾿Αμύνταν ἴŋ ἐς τ[ὴν χώρην ἐπὶ π]ολέμψ
 [ἢ] ἐπὶ Χ[αλκιδέας, βοηθέειν] Χαλκι(δέ)ας] ᾿Αμ[ύντα — — — —
- Β. 'Ε[ξ]αγωγὴ δ' ἔςτω καὶ πίςςης καὶ ξύλων [ο]ἰκοδομιςτηρίωμ πάντων, ναυπηγηςίμων δὲ πλὴν ἐλατίνων, ὅτ[ε] ἄμ μὴ τὸ κοινὸν δέηται, τῷ δὲ κοινῷ καὶ τούτων
 - 5 εἶν' ἐξαγωγήν, εἰπόντας ᾿Αμύντα πρὶν ἐξαγειν, τελέοντας τὰ τέλεα τὰ γεγραμμέν[α]. καὶ τῶν ἄλλων ἐξαγωγὴν δὲ εἶν' καὶ δια{αἰγωγὴν τελέουςιν τέλεα καὶ Χαλκιδε[ῦ]-

I. Allgemeiner Teil.

II.

- A. Kennzeichnung

 des Bündnisses
 als Schutzbündnisses.
- B.Sonderbestimmungen für d. Haudel.
- a. Freie Ausfuhr von Pech u. Schiffsbauholz von Maked, in das chalk. Bundesgeb, mit Ausnahme des nur für Bundeszwecke auszuführ. Weißahmenholzes
- b. Einfuhr u. Durchfuhr gegen Zoll.

10 Χαλκιδέων. πρὸς 'Αμφιπολίτας, Βοττ[ι-] αίους, 'Ακανθίους, Μενδαίους μὴ π[οιεῖcθ]αι φιλίην 'Αμύνταμ μηδὲ Χαλκιδ[έας χωρὶ]ς ἐκατέρους, ἀλλὰ μετὰ μιᾶ[ς γνώμης, ἐὰν ἀ]μφοτέροις δοκῆ κοιν[ῆ προ15 cδέξαςθαι ἐκεί]νους. ὅρκος ςυμμ[αχίης φυλάξω τὰ ςυντεθει]μένα Χαλκι[δεῦ-

cιν καὶ ἐάν τις ἔŋ ἐπ' ᾿Αμ]ύνταν — –

cι ἐκίγὶ Μακεδονίης καὶ Μακεδόςιν ἐ[κ]

C. Schlussformeln.

- a. Gemeinsame
 Bündnisschliessung.
- b. Beschwörung des Vertrages.

Arneth, Beschreibung der zum k. k. Münzkabinete gehör. Statuen (Wien 1845) p. 40 nr. 246. Wieseler, Ber. d. Gött. Ges. d. W. 1847, 22. Sa(uppe), Inscr. Mac. quatt. (Weimar 1847) p. 15, 2. Lebas, Voyage archéol. Inscriptions III nr. 1406. H(icks), GHI 74. Dittenberger, Syll. 60. Sw(oboda), AEMÖ VII, Taf. I und 1 ff.

'Αμ]υν[τ

Α. 8 είν' Sw. είναι Sa. 5 εἀν δέ τις H. 6 [ἐς τὴν χώρην ἐπὶ π]ολ. Sw. ἔςτ[ω ὁμοίως ἐμ π]ολέμψ [καὶ] Sa. 7 und 8 nach Sw. Sa.: ἐπὶ Χαλ[κιδέας, καὶ ἐἀν ἐπὶ] Χαλκιδέ[ας ἴῃ, καὶ ἐπ'] 'Αμ[ύνταν ὲμ πολέμψ ἔςτω]. H.: [ἐἀν δέ τις ἐπὶ] Χαλκιδέα[ς ἴῃ, ἔςτω καὶ ἐμ πολέμψ ἐπ'] 'Αμύνταν. B. 1 δ[ἐ] ἔςτω Sa. 14. 15 Sw. Sa.: κοι[νῶς ςπείςαςθαι πρὸς ἐκεί]νους. 16 Sw. Sa.: [ἐμμενῶ τῆ ςυμμαχία κατὰ τὰ ςυγκεί]μενα, sodaſs Z. 16 danach 40 Buchstaben hätte.

Diod. XIV 92, 3: κατὰ δὲ τὴν Μακεδονίαν ἀμύντας ὁ Φιλίππου πατὴρ Ἰλλυριῶν ἐμβαλόντων εἰς Μακεδονίαν ἐξέπιπτεν ἐκ τῆς χώρας ἀπογνοὺς δὲ τὴν ἀρχὴν Ὀλυνθίοις μὲν τὴν ςύνεγγυς χώραν ἐδωρήςατο, αὐτὸς δὲ τότε μὲν ἀπ- ἐβαλε τὴν βαςιλείαν....

Aus annalistischer Quelle: Volquardsen, Unters. zu den Quellen von Diodor 11-16. 21 ff. Swoboda 15.

Diod. XV 19, 2: κατὰ δὲ τὴν Μακεδονίαν ᾿Αμύντου τοῦ βαςιλέως ἡττηθέντος ὑπὸ Ἰλλυριῶν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀπογνόντος, πρὸς δὲ τούτοις τῷ δήμψ τῶν Ὁλυνθίων δωρηςαμένου πολλὴν τῆς ὁμόρου χώρας διὰ τὴν ἀπόγνωςιν τῆς ἑαυτοῦ δυναςτείας, τὸ μὲν πρῶτον ὁ δῆμος ὁ τῶν Ὁλυνθίων τὰς προςόδους ἐλάμβανε τὰς ἐκ τῆς δοθείςης χώρας, μετὰ δὲ ταῦτ᾽ ἀνελπίςτως τοῦ βαςιλέως ἀναλαβόντος ἑαυτὸν καὶ τὴν ὅλην ἀρχὴν ἀνακτηςαμένου οἱ μὲν Ὁλύνθιοι τὴν χώραν ἀπαιτηθέντες οὐχ οἷοι ῆςαν ἀποδιδόναι.

Aus der erzählenden Quelle Diodors. Vgl. die Rede des Kleigenes Xenoph. Hell. V 2, 12-20.

Diese Schenkung stand wohl im Vertrage (in A) oder folgte, um Olynth noch mehr zu binden, diesem Vertrag, den König Amyntas II (394/3-370/69), Sohn erster Ehe der Kleopatra mit Errhidaios (Arrhidaios), Stiefsohn des Königs Perdikkas II, mit dem κοινὸν der Χαλκιδεῖc (amtlicher Titel: v. Hartel, Demosth. Anträge, Comm. Momms. 532), der von Olynth geleiteten Eidgenossenschaft, doch wohl (trotz v. Sterns Zweifel) im ersten Jahre seiner Regierung geschlossen hat. Olynth hat sich als durchaus unzuverlässig erwiesen: Xenoph. Hell. V 2. 12. 13.

Abel, Makedon. vor König Philipp 209. Sauppe a. a. O. bes. 17. Grote, Gesch. Gr. V 350 ff. Schäfer, Demosth. u. s. Zeit II³ 7. v. Gutschmid, Kl. Schr. IV 32 ff. Swoboda a. a. O. bes. 44. v. Stern, Gesch. d. spartan. u. theban. Hegem. vom Königsfr. bis zur Schlacht von Mantinea (Dorpat 1884) 31 ff. Beloch, Gr. Gesch. II 223.

108.

392. II. Friedensvertrag zwischen Dionysios I von Syrakus und Karthago.

Diodor XIV 96, 3: (Διονύτιος) πρός δὲ τοὺς Καρχηδονίους εἰρήνην ἐποιήςατο. ἦςαν δ' αἱ τυνθῆκαι τὰ μὲν ἄλλα παραπλήται ταῖς πρότερον, Cικελοὺς δὲ δεῖν ὑπὸ Διονύτιον τετάχθαι καὶ παραλαβεῖν αὐτὸν τὸ Ταυρομένιον.

Dieselbe Formel ὑπὸ Διον. τετ. Nr. 94, S. 89. 90, ebenso Nr. 121, S. 111: ὑπὸ βαc. τετάχθαι (vgl. Nr. 182), also Diodor eigentümlich. Der Vertrag ist vielleicht schon von Timaios in gänzlich unzulänglicher Weise ausgezogen, dann zu dieser alle Veränderungen seit 396 (Leontinoi, Solus und Messana im Besitze des Dionysios) und die Abtretung griechischer Städte von seiten der Karthager (Selinus, Herakleia Minoa, Thermai [390 im Besitze des Dionysios, vgl. Aineias 10, 21]) vernachlässigenden Form von Diodor abgekürzt worden. Ganz Sicilien mit Ausnahme von Panormos, des Gebietes der Elymer und Sikaner, steht nun somit unter Dionysios.

Grote, Gesch. Gr. VI 8. Meltzer, Gesch. d. Karth. I 307. Holm, Gesch. Sic. II 128. Beloch, L'impero Sic. di Dion. 5. Bafs, Dionys. I (Progr. Wien II) 37, 1. Freeman, Hist. of Sic. IV 172. Vgl. Pöhlmann, Gr. 178.

109.

391. Bündnis zwischen Dionysios I von Syrakus und den Lukanern.

Diodor XIV 100, 5: οὖτος (Διονύςιος) μὲν πρὸς Λευκανοὺς συμμαχίαν ποιης άμενος ἀπήγαγε τὰς δυνάμετε εἰς Ουρακούςας.

104 Nr. 110-112. 390. Frieden zw. d. ital. Städtebund u. d. Lukanern.

Vgl. Diodor XIV 102: ἡν δὲ ὁ cτόλος ὁ προςπλέων Διονυςίου τοῦ τυράννου, καὶ ναύαρχος ὑπήρχεν αὐτῷ Λεπτίνης ὁ ἀδελφὸς ἀπεςταλμένος τοῖς Λευκανοῖς ἐπὶ βοήθειαν.

Grote, Gesch. Gr. VI 11. Holm, Gesch. Sic. II 127. Freeman, Hist. of Sic. IV 180. Beloch, Gr. Gesch. II 165.

110.

390. Frieden zwischen dem italischen Städtebund und den Lukanern.

Diodor XIV 102, 3: (Λεπτίνης) διαλλάξας τοὺς Ἰταλιώτας τοῖς Λευκανοῖς, ἔπειςεν εἰρήνην ποιής αςθαι... (2) ἔπειςεν τοὺς Λευκανοὺς ὑπὲρ ἐκάςτου τῶν αἰχμαλώτων λαβεῖν ἀργυρίου μνᾶν οὖτοι δ' ἤςαν τὸν ἀριθμὸν ὑπὲρ τοὺς χιλίους.

Grote, Gesch. Gr. VI 13. Holm, Gesch. Sic. II 129. Freeman, Hist. of Sic. IV 181. Beloch, Gr. Gesch. II 165.

111.

Sommer 390. Bündnis zwischen Athen und Euagoras von Kypros.

Χεπορh. Hell. IV 8,24: δ δὲ Τελευτίας ἔπλει ἐς τὴν 'Ρόδον, ἤδη ἔχων ναῦς ἐπτὰ καὶ εἴκοςι πλέων δὲ περιτυγχάνει
Φιλοκράτει τῷ 'Εφιάλτου πλέοντι μετὰ δέκα τριήρων 'Αθήνηθεν
εἰς Κύπρον ἐπὶ ςυμμαχία τἢ Εὐαγόρου, καὶ λαμβάνει πάςας,
ὑπεναντιώτατα δὴ ταῦτα ἀμφότεροι ἐαυτοῖς πράττοντες. οἴ τε
γὰρ 'Αθηναῖοι φίλψ χρώμενοι βαςιλεῖ ςυμμαχίαν ἔπεμπον
Εὐαγόρα τῷ πολεμοῦντι πρὸς βαςιλέα, ὅ τε Τελευτίας Λακεδαιμονίων πολεμούντων βαςιλεῖ τοὺς πλέοντας ἐπὶ τῷ ἐκείνου πολέμψ διέφθειρεν.

Hilfszug unter Chabrias 387: Xenoph. Hell. V 1, 10.

Lysias περὶ τῶν ᾿Αριστοφ. χρημ. (19) 21: μετὰ δὲ ταῦτα ἐπειδὴ οἱ πρέσβεις ἣκον ἐκ Κύπρου ἐπὶ τὴν βοήθειαν, οὐδὲν ἐνέλιπε προθυμίας ςπεύδων. ὑμεῖς δὲ τριήρεις αὐτοῖς ἔδοτε καὶ τἄλλα ἐψηφίςαςθε, ἀργυρίου δ᾽ εἰς τὸν ἀπόστολον ἠπόρουν. 43: εἰς δὲ τὸν ἀπόστολον τῶν τριήρων ὅτε οἱ Κύπριοι ἢλθον καὶ ἔδοτε αὐτοῖς τὰς δέκα ναῦς, καὶ τῶν πελταστῶν τὴν μίσθωςιν καὶ τῶν ὅπλων τὴν ἀνὴν παρέςχε τριςμυρίας δραχμάς.

B. zw. Athen u. Eusgoras v. Kypros. B. zw. Athen u. Kön. Akoris v. Ag. 105

Aristophanes Ekklesiazusen 194 ff.:

τό ξυμμαχικόν αὖ τοῦθ', ὅτ' ἐςκοπούμεθα, εἰ μὴ γένοιτ', ἀπολεῖςθ' ἔφαςκον τὴν πόλιν. ὅτε δὴ ἐγένετ', ἤχθοντο, τῶν δὲ ῥητόρων ὁ τοῦτ' ἀναπείςας εὐθὺς ἀποδρὰς ὤχετο. ναῦς δεῖ καθέλκειν, τῷ πένητι μὲν δοκεῖ, τοῖς πλουςίοις δὲ καὶ γεωργοῖς οὐ δοκεῖ. Κορινθίοις ἤχθεςθε, κἀκεῖνοί γέ τοι '200 νῦν δ' εἰτὶ χρηςτοί· καὶ τύ νυν χρηςτὸς γενοῦ. 'Αργεῖος ἀμαθής, ἀλλ' 'Ιερώνυμος τοφός τωτηρία παρέκυψεν, ἀλλ' ὑράζεται Θραςύβουλος αὐτὴν οὐχὶ παρακαλούμενος.

Die Beziehung der Aristophanes-Verse auf dieses Bündnis und das Bündnis mit König Akoris von Ägypten (Nr. 112) hat Goetz (Acta Soc. Lips. Philol. 1872 II 335 ff.) erwiesen, damit die Aufführung im Jahre 390/89 zu den Lenaien. Beziehung der Lysiasstelle auf unsere Zeit schon bei Engel, Kypros I 303. Sievers, Gesch. Gr. 361. Weitere Litteratur bei Judeich, Kleinasiat. Studien 120, 1.

Erich, De Euag. Cypr. (Rost. 1872) 15. Beloch, Att. Polit. 356. Judeich, Kleinasiat. Stud. 89—91. 120. Beloch, Gr. Gesch. II 210.

112.

390. Bündnis zwischen Athen und König Akoris von Ägypten.

Aristophanes Plutos 178 (Anfang 388 aufgeführt): ἡ ξυμμαχία δ' οὐ διὰ cὲ τοῖς Αἰγυπτίοις;

Schol. Ravenn.: ή ξυμμαχία. 'Επὶ 'Αμάσιδος Αἰτυπτίων βασιλέως ἐν σιτοδεία ὄντες οἱ 'Αθηναῖοι ἔπεμψαν πρὸς αὐτὸν αἰτοθντες σίτον· καὶ ἐπεμψεν αὐτοῖς ἰκανόν. ἐκ τούτου 'Αθηναῖοι ἔπεμψαν τοῖς Αἰτυπτίοις συμμαχίαν εἰς τὸν πρὸς Πέρςας πόλεμον, καὶ εῖχον φιλίαν καὶ συμμαχίαν πρὸς ἀλλήλους· ὕστερον μέντοι ἐλύθη καὶ συνεμάχησαν οἱ 'Αθηναῖοι τοῖς βασιλέως στρατηγοῖς κατὰ τῶν Αἰτυπτίων 'Ιφικράτους ἡγουμένου.

Aristoph. Ekklesiaz. 193 ff. Vgl. Nr. 111.

Vgl. Wiedemann, Agypt. Gesch. 699, die Nr. 111 angeführte Abhandlung von Goetz und Judeich, Kleinasiat. Stud. 89—91. 155. Beloch, Gr. Gesch. II 213.

113 (XXVIII).

389. Bündnis Athens mit König Medokos I und Seuthes II von Thrakien.

Χεπορhon Hell. IV 8, 26: καὶ οὕτω (erg. Θραcύβουλος) δὴ πρῶτον μὲν καταμαθὼν cταcιάζονταc ᾿Αμήδοκόν τε τὸν ᾿Οδρυcῶν βαcιλέα καὶ Cεύθην τὸν ἐπὶ θαλάττη ἄρχοντα ἀλλήλοις μὲν διήλλαξεν αὐτούς, ᾿Αθηναίοις δὲ φίλους καὶ ςυμμάχους ἐποίηςε.

Diodor XIV 94, 2: (Θραcύβουλος) διατρίβων περὶ Χερρόνηςον Μήδοκον καὶ Cεύθην τοὺς τῶν Θρακῶν βαςιλεῖς συμμάχους ἐποιήςατο.

Zwei Bruchstücke von pentelischem Marmor, an allen Seiten gebrochen, enthalten diesen Vertrag, der amtlich nicht dem Thrasybulos, sondern dem Chabrias zugeschrieben wird. Zeilenlänge: wahrscheinlich 36 Buchstaben, wobei Zeilenteilung in b ungewiß ist.

a.

$[vai A\theta\eta v]aioic[C]ibak[C]ibak[$
o](ί?) 'Aθην[αῖοι?
b.
τὸν γραμματ]έα τῆς β[ο(υ)λ]ῆ[ς ἀναγράψαι τὰς ς-
υνθήκας? ἃς ἐποι]ήςατο Χ[αβρ]ί[ας — — — — —
— — — μενοι τῶ[ν] c[υμμάχων — — — —
— — — — — πολει· τὸ [δ]è [ἀργύριον εἰς τὴ-
5 ν cτήλην δο (\hat{v}) ναι τὸ]ν ταμίαν $[\tau]$ ο (\hat{v}) [δήμου ἐκ τῶν εἰς ψ-
ηφίτματα ἀναλιτ]κομένων τὰ — — — — — —
Λα]κεδαιμονιο
$$ (ε) . $\mathfrak q$ τή C εύθο(υ) $$
$ -$ δο(\hat{v})ναι δὲ τὴ[v] ψ[ῆφον το(\hat{v})ς πρυτάνε-
10 ις το(ύ)ς μετά τὴν] 'Ερεχθηΐδ[α πρυτανεύοντας έν
τή πρώτη ἐκκ]ληςία πε[ρὶ τούτων τὸν δὲ ὅρκ-
ον 'Αθήνηςιν όμ]όςαι το(ὑ)ς ςτ[ρατηγο(ὑ)ς καὶ το(ὑ)ς φυ-

ν νο

25

a Köhler, CIA IV 2. 12 b. — b Pittakis, Eph. 1053. Rangabis 389. CIA II 12.

Erg. von Köhler. 1. 2. 14. 15. 18. 19 S. Z. 8 ε.q] Köhler erg. χώρς; allein ein w kann dort kaum gestanden haben: man würde nach den Spuren des ε eher τη στρατεία ergänzen. 20 beginnen die Namen.

Die Chronologie ergiebt sich aus der Reihenfolge der Thaten des Thrasybulos, der zuerst Thasos gewann, dann zum Teil durch thasische Vermittlung die thrakischen Erfolge errang: Demosth. πρός Λεπτ. (20) 59: τοῦτο μὲν τοίνυν Θαςίους μετ' Ἐκφάντου πῶς οὐκ ἀδικήςετε ἐἀν ἀφαιρῆςθε τὴν ἀτέλειαν, οῖ παραδόντες ὑμιν Θάςον καὶ τὴν Λακεδαιμονίων φρουρὰν μεθ' ὅπλων ἐκβαλόντες καὶ Θραςύβουλον εἰςαγαγόντες καὶ παραςχόντες φίλην ὑμιν τὴν ἑαυτῶν πατρίδα αἴτιοι τοῦ γενέςθαι cύμμαχον τὸν περὶ Θράκην τόπον ὑμιν ἐγένοντο; (Diese Stelle muß mit Sievers, Gesch. Gr. 131; Beloch, Att. Pol. 345; Judeich, Kleinasiat. Stud. 95, 1 gegen Foucart, BCH XII 163, und Szanto, MDAI XV 73, hierher gezogen werden, nicht zum Jahre 407/6.) Der Zweifel bei Köhler (CIA II 12) und Höck, daß Chabrias nicht so früh in Thrakien thätig war, wird beseitigt durch Beloch, Att. Pol. 296. — Der Vertrag ist nach Chabrias benannt, wenn die Ergänzung Z. 2 richtig ist.

Beloch, Att. Pol. 125. 314. 353. v. Stern, Gesch. der spartan. u. theb. Hegemonie 10. Höck, Hermes 26, 88. Judeich, Kleinas. Stud. 95.

114.

389. Frieden zwischen Akarnanien und Achaia.

Xenophon Hell. IV 7, 1: (ἀΑκαρνάνες) ἔπεμψαν πρέςβεις εἰς τὴν Λακεδαίμονα, καὶ εἰρήνην μὲν πρὸς τοὺς ἀχαιούς, ςυμμαχίαν δὲ πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ἐποιήςαντο.

108 Nr. 115-118. 389-387. B. zw. Sparta u. Akarn. Vertr. zw. Dionys. l

Xenophon Ages. 2, 20: 'Αχαιοῖς φίλους ἐποίηςεν (d. i. Ages.) 'Ακαρνάνας καὶ Αἰτωλούς καὶ 'Αργείους, ἐαυτῷ δὲ καὶ τυμμάχους.

Die 'Αργείοι sind die Bewohner des 'Άργος τὸ 'Αμφιλοχικόν (Thuk. II 68, 1).

Plut. Ages. 22,5: παραγγελλομένης γὰρ αὖθις ἐπ' αὐτοὺς (d. s. 'Ακαρνάνες) στρατείας διηλλάγηςαν τοῖς 'Αχαιοῖς.

Sievers, Gesch. Gr. 124. Beloch, Att. Pol. 359 (richtige chronologische Einreihung). Oberhummer, Akarnanien (München 1887) 122. Beloch, Gr. Gesch. II 208.

115.

389. Bündnis zwischen Sparta und Akarnanien.

Vgl. die Nr. 114 angeführte Stelle Xenoph. Hell. IV 7, 1. Das Bündnis mit Sparta dauerte von 389 bis 375 (vgl. Nr. 143). Curtius, Griech. Gesch. III⁶ 183 und die unter 114 angef. Werke.

116.

388. Verträge zwischen Dionysios I von Syrakus und den unteritalischen Griechenstädten (jedenfalls Kroton und Thurioi).

Diodor XIV 105, 4: πρὸς τὰς πλείςτας τῶν πόλεων (Διονύςιος) εἰρήνην ςυνθέμενος ἀφήκεν αὐτονόμους.

Grenze ward offenbar die Landenge zwischen dem skylletischen und hipponiatischen Busen (Catanzaro), die D. befestigen wollte (Strabon VI 1, 10 p. 261. Plin. n. h. III 95).

Eine Bestimmung aus diesen Verträgen ist zweifelsohne bei Strabon erhalten.

Strabon VI 1, 10 p. 261: Cκυλλήτιον Κροτωνιατῶν δ' ἐχόντων Διονύςιος Λοκροῖς προςώρις εν.

Grote, Gesch. Gr. VI 14. Holm, Gesch. Sic. II 130. Köhler, MDAI I 10. Freeman, Hist. of Sic. IV 190. Beloch, Gr. Gesch. II 166.

117.

388. Vertrag zwischen Dionysios I von Syrakus und Rhegion.

Diodor XIV 106, 2: διόπερ ('Ρηγίνοι) ἔκριναν ἀποστεῖλαι πρέσβεις τοὺς δεητομένους μετρίως αὐτοῖς χρήςασθαι καὶ παρακαλέσαι μηδὲν περὶ αὐτῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον βουλεύσασθαι. ὁ δὲ Διονύσιος τριακόσια τάλαντα πραξάμενος καὶ τὰς ναῦς ἁπάσας παραλαβὼν οὔσας ἑβδομήκοντα, προσέταξεν ἐκατὸν ὁμήρους δοῦναι.

Diodor XIV 107, 4: καὶ γὰρ ἐν τῷ πρότερον ἐνιαυτῷ τὴν εἰρήνην cuνέθετο πρὸς αὐτούς, οὐ τῆς φιλίας ὀρεγόμενος, ἀλλὰ τὴν ναυτικὴν δύναμιν παρελέςθαι βουλόμενος.

Grote, Gesch. Gr. VI 15. Grosser, Gesch. u. Altert. d. Stadt Kroton (Minden 1866) 64. Bass, Dionys. I (Progr. Wien II) 39. Freeman, Hist. of Sic. IV 190.

118.

387. Bündnis zwischen König Akoris von Ägypten und den Barkaiern.

Theopomp bei Phot. Bibl. CLXXVI p. 202 (FHG I 295 frg. 111): καὶ περιέχει ὁ δωδέκατος λόγος περί τε 'Ακώριος τοῦ Αἰγυπτίων βαςιλέως, ὡς πρός τε τοὺς Βαρκαίους ἐςπείςατο.

Isokrat. Πανηγ. 140: τελευτώντες οὕτως αἰςχρώς ἀπηλλάγηςαν (οἱ Πέρςαι) ὥςτε τοὺς ἀφεςτώτας (d. s. Αἰγυπτίους) μηκέτι τὴν ἐλευθερίαν ἀγαπᾶν ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ὁμόρων ζητεῖν ἐπάρχειν.

(ὅμοροι sind die Barkaier.)

Diodor XV 2,4: ἔπεμψε δ' αὐτῷ (Akoris) καὶ ὁ τῶν Βαρκαίων βατιλεὺτ τρατιώτας οὐκ ὀλίγους καὶ ἄλλοι τινὲς οἱ ἐν ὑποψίαις ὄντες τῷ τῶν Περςῶν βατιλεῖ.

Βαρκαίων] Sievers, Gesch. Gr. 364, 94. βαρβάρων Hss. 'Αράβων Rhod. Doch scheinen die Βαρκαΐοι gleichsam die βάρβαροι καθ' ἐξοχὴν in der Nachbarschaft Ägyptens zu sein: Polyain VIII 47.

Da der persische Angriffskrieg gegen Agypten nunmehr auf 389—387 festgestellt ist, so hat die Einreihung der Bündnisse des Akoris in die Jahre 387 und 386 schlagende Sicherheit erhalten: Judeich, Kleinas. Stud. 155. 157.

119.

387. Bündnis zwischen König Akoris von Ägypten und den Pisidern.

Theopomp bei Phot. Bibl. CLXXVI p. 202 (FHG I 295 frg. 111): εἶτα τίνα τρόπον Ἦκωρις ὁ Αἰγύπτιος πρὸς τοὺς Πιςίδας ἐποιήςατο ςυμμαχίαν.

Wiedemann, Agypt. Gesch. 699. Judeich, Kleinas. Stud. 155. 157.

120.

387. Bündnis zwischen König Akoris von Ägypten und Euagoras von Kypros.

Diodor XV 2, 3: δ δ' Εὐαγόρας πρὸς μὲν τὸν Ἄκοριν τὸν Αἰγυπτίων βαςιλέα, πολέμιον ὅντα Περςῶν, ςυμμαχίαν ἐποιήςατο καὶ δύναμιν ἀξιόλογον παρ' αὐτοῦ προςελάβετο.

Diodor XV 3, 3: τῷ δ' Εὐαγόρα cίτου πληθος ἱκανὸν ὁ βαςιλεὺς *Ακορις ἐκ τῆς Αἰγύπτου παρεκόμιςε καὶ χρήματα καὶ τὴν ἄλλην παραςκευὴν ἱκανὴν ἐξέπεμψεν.

Engel, Kypros I 311. Wiedemann, Ägypt. Gesch. 699. Judeich, Kleinasiat. Stud. 122, 124, 155, 157.

121 (XXIX).

386. Königsfrieden (sogen. Antalkidasfrieden).

Grundlage des Friedens bildet ein Erlass des Königs Artaxerxes, der im Auszug erhalten ist.

Χεπορhon Hell. V 1,31: 'Αρταξέρξης βαςιλεύς νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν τἢ 'Αςίᾳ πόλεις ἐαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήςων Κλαζομενὰς καὶ Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας 'Ελληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμους ἀφεῖναι πλὴν Λήμνου καὶ "Ιμβρου καὶ Κκύρου' ταύτας δὲ ὥςπερ τὸ ἀρχαῖον εἶναι 'Αθηναίων. ὁπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις ἐγὼ πολεμήςω μετὰ τῶν ταὐτὰ βουλομένων καὶ πεζἢ καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ναυςὶ καὶ χρήμαςιν.

Χεπορh. Hell. V 1,85: ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπράχθη καὶ ὑμωμόκεςαν αἱ πόλεις ἐμμενεῖν ἐν τῆ εἰρἡνη ῆν κατέπεμψε βαςιλεύς, ἐκ τούτου διελύθη μὲν τὰ πεζικά, διελύθη δὲ καὶ τὰ ναυτικὰ στρατεύματα. Λακεδαιμονίοις μὲν δὴ καὶ 'Αθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις οὕτω μετὰ τὸν ὕστερον πόλεμον τῆς καθαιρέςεως τῶν 'Αθήνηςι τειχῶν αὕτη πρώτη εἰρἡνη ἐγένετο. ἐν δὲ τῷ πολέμψ μᾶλλον ἀντιρρόπως τοῖς ἐναντίοις πράττοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπικυδέστεροι ἐγένοντο ἐκ τῆς ἐπ' 'Ανταλκίδου εἰρἡνης καλουμένης. προστάται γὰρ γενόμενοι τῆς ὑπό βαςιλέως καταπεμφθείςης εἰρἡνης καὶ τὴν αὐτονομίαν ταῖς πόλεςι πράττοντες, προσέλαβον μὲν σύμμαχον Κόρινθον, αὐτονόμους δὲ ἀπὸ τῶν Θηβαίων τὰς Βοιωτίδας πόλεις ἐποίηςαν, οῦπερ πάλαι ἐπεθύμουν, ἔπαυςαν δὲ καὶ 'Αργείους Κόρινθον σφετεριζομένους, φρουρὰν φήναντες ἐπ' αὐτούς, εἰ μὴ ἐξίοιεν ἐκ Κορίνθου.

Diodor XIV 110, 3: δ βατιλεύτ ἔφητεν ἐπὶ τοῖτδε ποιήτατθαι τὴν εἰρήνην τὰτ μὲν κατὰ τὴν ᾿Ατίαν Ἑλληνίδατ πόλειτ ὑπὸ βατιλέα τετάχθαι, τοὺτ δ᾽ ἄλλουτ ဪληνατ ἄπαντατ αὐτονόμουτ εἶναι τοῖτ δὲ ἀπειθοῦτι καὶ μὴ προτδεχομένοιτ τὰτ τυνθήκατ διὰ τῶν εὐδοκούντων πολεμήτειν.

ύπὸ βας. τετάχθαι] Diodorische Wendung wie in Nr. 94 und Nr. 108: ὑπὸ Διονύςιον τετ. Die richtige Formel wohl bei Xenophon und Isokrates: ἐαυτοῦ, bezw. βαςιλέως εἶναι.

Iustin. VI 6, 1: ... Artaxerxes, rex Persarum, legatos in Graeciam mittit, per quos iubet omnes ab armis discedere; qui aliter fecisset, eum se pro hoste habiturum; civitatibus libertatem suaque omnia restituit.

Wie Diodor (Volquardsen, Unters. über die Quellen der griech. u. sicil. Gesch. bei Diodor B. XI—XVI [Kiel 1868] 63) schöpft Justin aus Ephoros (Enmann, Unters. über die Quellen des Pomp. [Progr. Dorpat 1880] 105).

Isokrates Πανηγ. 115: καὶ μὴν οὐδὲ τὴν παροθεαν εἰρήνην, οὐδὲ τὴν αὐτονομίαν τὴν ἐν ταῖε πολιτείαιε μὲν οὐκ ἐνοθεαν ἐν δὲ ταῖε ευνθήκαιε ἀναγεγραμμένην.

120: νῦν δ' ἐκεῖνος (βαςιλεύς) ἐςτιν ὁ διοικῶν τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ προςτάττων ἃ χρὴ ποεῖν ἑκάςτους....οὐ καὶ τοῦ πολέμου κύριος ἐγένετο καὶ τὴν εἰρήνην ἐπρυτάνευςε, καὶ τῶν παρόντων πραγμάτων ἐπιςτάτης καθέςτηκεν;

122: (Λακεδ.) τής μὲν ήμετέρας πόλεως Ἰωνας ἀπέςτηςαν....τοῖς δὲ βαρβάροις αὐτοὺς ἐξέδοςαν.... 128: (Λακ.) πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους εἰς ἄπαντα τὸν χρόνον ςυμμαχίαν πεποιημένους. 137: τήν τε γὰρ Ἰκςίαν διωμολότηται καὶ παρ᾽ ήμῶν καὶ παρὰ Λακεδαιμονίων βαςιλέως εἶναι....

141: Εὐαγόραν... δε ἄρχει μὲν μιᾶε πόλεως, ἐν δὲ ταῖε ευνθήκαιε ἔκδοτός ἐετιν. 175: καίτοι πῶε οὐ χρὴ διαλύειν ταύτας τὰς όμολογίας, ἐξ ὧν τοιαύτη δόξα γέγονεν, ὡς ὁ μὲν βάρβαρος κήδεται τῆς 'Ελλάδος καὶ φύλαξ τῆς εἰρἡνης ἐετίν...; ἃ μὲν γὰρ αὐτονόμους ἀφίηςι τάς τε νήςους καὶ τὰς πόλεις τὰς ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, πάλαι λέλυται καὶ μάτην ἐν ταῖε ετήλαις ἐετίν. ἃ δ' αἰςχύνην ἡμῖν φέρει καὶ πολλούς τῶν ευμμάχων ἐκδέδωκε, ταθτα δὲ κατὰ χώραν μένει καὶ πάντες αὐτὰ κύρια ποιοθμεν · ἃ χρῆν ἀναιρεῖν καὶ μηδὲ μίαν ἐᾶν ἡμέραν, νομίζοντας προςτάγματα καὶ μὴ ευνθήκας εἶ ναι. 179: τῆς γὰρ γῆς ἀπάσης τῆς ὑπὸ τῷ κόςμῳ κειμένης δίχα τετμημένης, καὶ τῆς μὲν 'Αςίας τῆς δ' Εὐρώπης καλουμένης, τὴν ἡμίςειαν ἐκ τῶν ευνθηκῶν εἴληφεν, ὥςπερ πρὸς τὸν Δία τὴν χώραν νεμόμενος, ἀλλ' οὐ πρὸς ἀνθρώπους τὰς ευνθήκας ποιούμενος. καὶ ταύτας ἡμᾶς ἡνάγκαςεν ἐν ετήλαις λιθίναις ἀναγράψαντας ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν ἱερῶν καταθεῖναι.....

π. εἰρήνης (8) 16: ταῖς γενομέναις μὲν πρὸς βαςιλέα καὶ Λακεδαιμονίους (ςυνθήκαις), προςταττούςαις δὲ τοὺς "Ελληνας αὐτονόμους εἶναι καὶ τὰς φρουρὰς ἐκ τῶν ἀλλοτρίων πόλεων ἐξιέναι καὶ τὴν αὐτῶν ἔχειν ἑκάςτους.

Vgl. 17: ...εὶ Θηβαῖοι μὲν ἔξουςι Θεςπιὰς καὶ Πλαταιὰς καὶ τὰς ἄλλας πόλεις ὰς παρὰ τοὺς ὅρκους κατειλήφαςιν.... 68: οὐ πρότερον δ' ἐπαυςάμεθα πολεμοῦντες καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, πρὶν ἡθέληςαν Λακεδαιμόνιοι ποιήςαςθαι τὰς ςυνθήκας τὰς περὶ αὐτονομίας.

Παναθ. (12) 59: ἐπὶ δὲ τής Λακεδαιμονίων (δυναςτείας οἱ βάρβαροι) οὐ μόνον τοῦ πορεύεςθαι καὶ πλεῖν ὅποι βουληθεῖεν ἐξουςίαν ἔλαβον, ἀλλὰ καὶ δεςπόται πολλῶν Ἑλληνίδων πόλεων κατέςτηςαν.

106: ἐποιήςαντο τὴν εἰρήνην, ῆς οὐδεὶς ἄν ἐπιδείξειεν οὅτ' αἰςχίω πώποτε γενομένην οὅτ' ἐπονειδιςτοτέραν οὅτ' ὀλιγωροτέραν τῶν Ἑλλήνων οὅτ' ἐναντιωτέραν τοῖς λεγομένοις ὑπό τινων περὶ τῆς ἀρετῆς τῆς Λακε-δαιμονίων.

106: οὐ μικρὸν μέρος (Λακεδ.) αὐτῷ (d. i. dem Perser-könig) τῶν Ἑλλήνων παρέδωκαν ἀλλὰ πάντας τοὺς τὴν ᾿Αςίαν οἰκοῦντας, διαρρήδην γράψαντες χρῆςθαι τοῦτ ὅ τι ἄν αὐτὸς βούληται....τὰς τοιαύτας ςυνθήκας αὐτοί τ' ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῖς ςφετέροις αὐτῶν ἀνέγραψαν καὶ τοὺς ςυμμάχους ἠνάγκαςαν.

Πλατ. (14) 5: Die Plataier werden so schlecht behandelt, ὥcτ' εἰρήνης οὔςης καὶ ςυνθηκῶν γεγενημένων οὐχ ὅπως τῆς κοινῆς ἐλευθερίας μετέχομεν.... Die Athener unternehmen einen Krieg: 17 ὑπὲρ τῶν παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς ςυνθήκας τῆς αὐτονομίας ἀποςτερουμένων. (Vgl. 39. 44. 68.)

'Επιςτ. 9, 8: ὧν (κακῶν ἀναριθμήτων) πλεῖςτον μέρος μετειλήφαςιν οί

τής 'Αςίας τὴν παραλίαν οἰκοῦντες, οῦς ἐν ταῖς ςυνθήκαις ἄπαντας ἐκδεδώκαμεν οὐ μόνον τοῖς βαρβάροις ἀλλὰ καὶ τῶν 'Ελλήνων τοῖς μὲν τῆς φωνῆς τῆς ἡμετέρας κοινωνοῦςι, τῷ δὲ τρόπψ τῷ τῶν βαρβάρων χρωμένοις.

Ζυ Isokr. πανηγ. 120 stimmt Theopomp XII. Buch (bei Phot. cod. CLXXVI) frg. 111 (FHG I 285): καὶ περὶ τῆς εἰρήνης, ῆν αὐτὸς τοῖς ελληςιν ἐβράβευςεν ὅπως δὲ πρὸς Εὐαγόραν ἐπικρατέςτερον ἐπολέμει... und Plut. Artox. 21, 2: ἐπέςτρεψε πᾶςαν ὁμοῦ τὴν ἐλλάδα πρὸς αὐτόν, ὥςτε καὶ τὴν περιβόητον εἰρήνην βραβεῦςαι τοῖς ελληςι τὴν ἐπ' Ανταλκίδου προςαγορευομένην. ὁ δὲ Ανταλκίδας Cπαρτιάτης ἦν, Λέοντος υἱὸς καὶ ςπουδάςας βαςιλεῖ διεπράξατο τὰς ἐν Αςία πόλεις ελληνίδας ἀπάςας καὶ νήςους, ὅςαι προςκυροῦςιν Αςία, παρεῖναι Λακεδαιμονίους αὐτῷ κεκτῆςθαι φόρων ὑποτελεῖς, εἰρήνης γενομένης τοῖς ελληςιν, εἰ δεῖ τὴν τῆς Ἑλλάδος ὕβριν καὶ προδοςίαν εἰρήνην καλεῖν, ῆς πόλεμος οὐδεὶς ἀκλεέςτερον ἤνεγκε τέλος τοῖς κρατηθεῖςι.

Demosth. ὑπὲρ τῆς 'Ροδίων ἐλευθ. (15) 29: εἰςὶ ςυνθῆκαι τοῖς "Ελληςι διτταὶ πρὸς βαςιλέα, ὰς ἐποιήςατο ἡ πόλις ἡ ἡμετέρα, ὰς ἄπαντες ἐγκωμιάζουςι, καὶ μετὰ ταθθ' ὕςτερον Λακεδαιμόνιοι ταύτας ὧν δὴ κατηγοροθοίν.

Demosth. κατὰ ᾿Αριττοκρ. (23), 140: πῶς τὰρ οὐκ αἰςχρὸν Λακεδαιμονίοις μὲν ἐγκαλεῖν ὅτι τοὺς τὴν ᾿Αςίαν οἰκοῦντας ελληνας ἔγραψαν ἐξεῖναι δρᾶςαι πᾶν ὅ τι ἄν ἐθέλη βαςιλεύς....;

Plut. Ages. 23: ... ἔδοξε τοῖς Λακεδαιμονίοις εἰρήνην ποιεῖςθαι πρὸς βαςιλέα καὶ πέμπουςιν ᾿Ανταλκίδαν πρὸς Τηρίβαζον αἴςχιστα καὶ παρανομώτατα τοὺς τὴν ᾿Αςίαν κατοικοθντας "Ελληνας, ὑπὲρ ὧν ἐπολέμηςεν ᾿Αγηςίλαος, βαςιλεῖ παραδιδόντες.... ὁ γὰρ ᾿Ανταλκίδας ἐχθρὸς ῆν αὐτῷ (d. i. ᾿Αγηςιλάψ) καὶ τὴν εἰρήνην ἐξ ἄπαντος ἔπραττεν, ὡς τοῦ πολέμου τὸν ᾿Αγηςίλαον αὔξοντος καὶ ποιοθντος ἐνδοξότατον καὶ μέγιστον.... τοῖς ὸὲ μὴ βουλομένοις δέχεςθαι τὴν εἰρήνην ἀπειλῶν καὶ καταγγέλλων πόλεμον ἡνάγκαςεν ἐμμεῖναι ἀπάντας οῖς ὁ Πέρςης ἐδικαίωςε.

Απίστεια. Panath. 172: τήν τε γάρ εἰρήνην ἔςχατοι τῶν Ἑλλήνων (᾿Αθην.) τυνεχώρηταν καὶ οὐ πρότερον πρὶν ἔγνωταν ὅτι οὐ μόνον Λακεδαιμονίοις ἄμα καὶ βατιλεῖ καὶ Cεύθη καὶ Διονυτίψ καὶ Πελοποννητίοις ἀνάγκη πολεμεῖν... ἀλλὰ καὶ τοῖς τυμμάχοις τφετέροις αὐτῶν. Λευκτρ. 460: ἐπ' ἐκεῖνόν τε (πόλεμον τ. Δεκελεικόν) βατιλέα (Λακ.) τύμμαχον ἐκάλεταν... καὶ τοῦτον (π. τ. Κορινθιακόν) διὰ τοῦ αὐτοῦ κατέθεντο πέμψαντες ᾿Ανταλκίδην, δς ἐξέδωκε τοὺς ဪγληνας αὐτῷ, μιςθὸν τῆς εἰρήνης. Arrian. Anab. II 1, 2. Im Frieden Mytilenes mit Persien wird betont: (Μυτ.) ξυμμάχους δὲ εἶναι Δαρείου κατὰ τὴν ἐπ' ἀνταλκίδου γενομένην πρὸς βαςιλέα Δαρεῖον (!). 2, 2: τὴν εἰρήνην, ἢν ἐπὶ ἀνταλκίδου Δαρείω ευνέθεντο.

Die Festsetzung auf 386 hat Swoboda endgültig erwiesen, da zwischen das Dekret für Klazomenai (MDAI VII 171 ff. CIA IV 2, 14b), das frühestens Juli 387 abgefast sein kann, und den Königsfrieden eine Fülle von Ereignissen (Rückkehr des Antalkidas von Susa, sein Seesieg. der Friedenstag von Sardes, Tagsatzung zu Sparta, Auszug gegen Theben, korinthische Wirren) fällt, sodass vor Frühling 386 die endgültige Beschwörung nicht stattgefunden haben kann. — Der amtliche Titel n βατιλέως εἰρήνη (CIA II 51. MDAI I 15) oder εἰρήνη ἣν βατιλεύς κατέπεμψεν (Xen. V 1, 35. VI 5, 1 = Nr. 150) hat frühzeitig dem volkstümlichen Namen ή έπ' 'Ανταλκίδου εἰρήνη καλουμένη (Xen. Hell. V 1, 36) oder προςαγορευομένη (Plut. Artox. 21, 3) weichen müssen. — Bezüglich der Urkunde. die Xenophon (Hell. V 1, 31) erhalten hat, herrscht einige Verwirrung: Xen. hat keinen Auszug aus dem Friedensinstrument gebracht, sondern aus dem Edikt des Königs, nach dem Isokrates (πανηγ. 175) in gewissem Sinne richtig vom ganzen Frieden προστάγματα και μή συνθήκας είναι sagt und Nöldeke die Einseitigkeit dieses 'Vertrages' betont. Aber wie beim Frieden von 404 (Nr. 95 S. 90) hat ein derartiger Erlass die Grundlage des Friedensvertrages gebildet, den alle griechischen Staaten beschwören mussten. Dieser Friedensvertrag, bei dem der Perserkönig weniger als Paciscent, denn als βραβευτής (Theopomp: ἐβράβευςεν. Plut. Isokr. πανηγ. 120: ἐπρυτάνευςε. Artox. 21, 2: βραβεθςαι. 175: φύλαξ τής είρήνης) den Frieden mit beschwört ([cuνθήκας] ας ωμοςεν βαςιλεύ[ς] κα[ὶ ᾿Αθηναῖοι καὶ] Λακεδαιμόνιοι καὶ ο[ί] ἄλλο[ι ελληνες] Nr. 122 Z.6ff.), hat in erster Linie den Erlass des Königs enthalten, dann die gewöhnlichen Schlussformeln (a. Beschwörung des Vertrages. b. Aufstellung des Vertrages), sodass mit Ergünzung der im Xenophontischen Erlassauszug fehlenden Bestimmungen folgende beiläufige Form sich ergiebt:

A.

- Ι. 'Αρταξέρξης βαςιλεὺς νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν τῆ 'Αςἰᾳ πόλεις ('Ελληνίδας ἀπάςας) ἐαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήςων Κλαζομενὰς καὶ Κύπρον (καὶ χρῆςθαι τοῦθ' ὅ τι ἄν αὐτὸς βούληται) (καὶ τὰς πόλεις αὑτῷ κεκτῆςθαι φόρων ὑποτελεῖς).
- ΙΙ. τὰς δὲ ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας (ἐλευθέρους καὶ) αὐτονόμους ἀφεῖναι πλὴν Λήμνου καὶ Ἰμβρου καὶ Ϲκύρου ταύτας δὲ ὥςπερ τὸ ἀρχαῖον εῖναι ᾿Αθηναίων · (καὶ τὰς φρουρὰς ἐκ τῶν ἀλλοτρίων πόλεων ἐξιέναι καὶ τὴν αὐτῶν ἔχειν ἑκάςτους).
- ΙΙΙ. ὁπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις ἐγὼ πολεμήςω μετὰ τῶν ταὐτὰ βουλομένων καὶ πεζή καὶ μετὰ θάλατταν καὶ ναυςὶ καὶ χρήμαςιν.

(Ελληνίδας άπάςας) Plut. Artox. 21,2 vgl. Diod. XIV 110, 3.

(καὶ χρῆςθαι τοῦθ' ὅ τι ἀν αὐτὸς βούληται) Isokr. Παναθ. 106; in der That ähnlich Nr. 92 γ IIa: καὶ περὶ τῆς χώρας τῆς έαυτοῦ βουλευέτω βαςιλεὺς ὅπως βούλεται und oben Demosth. 23, 140. (τὰς πόλεις αὐτῷ κεκτῆςθαι φόρων ὑποτελεῖς) Plut. Artox. 21, 2; im Vertrag wohl in anderer Form. Vgl. Judeich, Kleinas. Stud. 106 A. (ἐλευθέρους καὶ) vgl. ςυμμάχους δὲ ποιεῖςθαι καὶ Χίους ἐπ' ἐλευθερία καὶ αὐτονομία μὴ παραβαίνοντας τῶν ἐν ταῖς στήλαις γεγραμμένων περὶ τῆς εἰρἡνης μηδέν Nr. 122 Z. 15 ff. Köhler, MDAI II 141, 1. (καὶ τὰς φρουρὰς κτέ.) Isokr. π. εἰρ. 16. ὁπότεροι κτέ. Χεn. τοῖς δὲ ἀπειθοῦςι καὶ μὴ προςδεχομένοις τὰς cuyθήκας Diodor. τοῖς μὴ βουλομένοις δέχεςθαι τὴν εἰρήνην Plut. Ages. 23.

В.

- a. Beschwörung des Vertrages.
- èν cτήλαις λιθίναις ἀναγράψαντας èν τοῖς κοινοῖς τῶν ἱερῶν καταθεῖναι (Isokr. πανηγ. 179).

Nicht bestimmt war die Zeit, von welcher ab die Ansprüche auf Autonomie geltend gemacht werden konnten; vielleicht absichtlich war die Verpflichtung, daß alle zum Kampfe gegen etwaige Friedensbrecher verpflichtet waren, in ein einziges Wort (μετά τῶν ταὐτὰ βουλομένων) zusammengepreßt, eine Bestimmung, die erst 371 (vgl. Xenoph. VI 3,18 = Nr. 150) abgeändert wurde.

Sievers, Gesch. Gr. 141 ff. Grote, Gesch. Gr. V 281 ff., bes. 318. Pauli, De pace Antalcidea (Berl. 1866). Köhler, MDAI I 15. II 141, 1. Swoboda, MDAI VII 181. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 15 ff. Nöldeke, Aufsätze zur persischen Gesch. (Leipzig 1887) 68. Judeich, Kleinasiat. Stud. 105. v. Wilamowitz, Aristot. u. Athen 2, 383. Pöhlmann, Gr. 2 151. Beloch, Gr. Gesch. II 214.

122 (XXX).

386. Bündnis zwischen Athen und Chios.

Vier Bruchstücke von pentelischem Marmor. a im Museum der Archäologischen Gesellschaft. bcd am Südabhang der Burg gefunden. Bei a und b der linke Rand bis Zeile 23, bei c (Z. 11—23) und d (Z. 38 ff.) der rechte Rand erhalten. Sie stellen eine Ausfertigung des Bündnisvertrages dar; ein Bruchstück einer andern Ausfertigung unterhalb der Propyläen gefunden, stark beschädigt. Zeilenlänge 30 Buchstaben, mit Ausnahme von 15, ferner von 20, wo (ei an Stelle eines Buchstaben, also) 31 Buchstaben stehen, und 32, wo (vermutlich zwei Stellen am Schlusse leer stehen, also) wahrscheinlich 28 Buchst. stehen.

```
ινῶν λόγων
                                          [άγα?](θ?)ῶν τοῖς ελλ-
    ηςιν μέμνην[ται διαφυλάξε(ι)]ν καθάπερ
 5 'Αθηναίοι τὴν ε(ί)[ρήνην καὶ τὴν φι]λίαν
    [κ]αὶ το(ὑ)ς ὄρκο(υ)ς καὶ [τὰς οὔςας ςυνθήκας]
    [α]ς ὤμοςεν βαςιλεύ[ς] κα[ί 'Αθηναῖοι καὶ]
    Λακεδαιμόνιοι καὶ ο[ί] ἄλλο[ι "Ελληνες],
    καὶ ἥκο(υ) ειν ἀγαθὰ ἐπαγγελλόμενο[ι τῶ]-
10 ι δήμψ τῷ ᾿Αθηναίων καὶ ἁπάςη [τῆ Ἑ]-
    λλάδι καὶ βαςιλεῖ, [ἐψηφί]ςθαι τῶ[ι] δήμ-
    ψ, ἐπαινέςαι μὲν τ[ὸν δῆμον τὸν τῶν Χί]-
    [ω]ν καὶ το(ὑ)ς πρέςβε(ι)ς [το(ὑ)ς ήκοντ]ας, ὑπάρχ-
    [\epsilon(\iota)\nu \ \delta\dot{\epsilon}] \ \tau\dot{\eta}\nu \ \epsilon(\dot{\iota})\rho\dot{\eta}\nu\eta\nu \ \kappa\alpha\dot{\iota} \ \tau o(\dot{\upsilon})c \ \delta\rho\kappa o(\upsilon)c \ \kappa\alpha\dot{\iota} \ \tau\dot{\alpha}c
15 c[\upsilon v\theta \dot{\eta} \kappa \alpha] c[\tau] \dot{\alpha} c[v] o(\ddot{\upsilon}) [c\alpha c], c \upsilon \mu \mu \dot{\alpha} \chi o(\upsilon) c[\dot{\delta} \dot{\epsilon}] \pi o \iota
    \epsilon \hat{i} c [\theta \alpha] i X \hat{i} o (\upsilon) c \hat{\epsilon} \pi' \hat{\epsilon} \lambda \epsilon \upsilon [\theta \epsilon] \rho \hat{i} \alpha \kappa \alpha \hat{i} \alpha \hat{\upsilon} \tau o \nu
    ομί[α]ι μὴ παραβαίνο[ντ]ας τῶν ἐν τοῖς ς-
    τήλαις γεγραμμένων [πε]ρὶ τῆς ε(ί)ρήνης
    μηδέν, μηδ' ἐάν τις ἄλ[λο]ς παραβαίνη π-
20 ειθομένο(υ)ς κατά τὸ δυ[να]τόν. ςτήςαι δὲ ς-
    τήλην έν ἀκροπόλει [πρό]cθεν το(û) ἀγάλμ-
    ατος, ε δε ταύτην άνα[γρ]άφε(ι)ν, εάν τις ί-
    η έπ' 'Αθηναίο(υ)c, βοηθε(\hat{\imath})[ν] Χίο(υ)c παντὶ cθέ-
    [νε]ι κατὰ τὸ δυνατόν, [καὶ ἐ]άν τις ἴῃ [ἐπ]-
25 [i Xi]o(v)c, \beta o \eta \theta \epsilon(i)v 'Aθηναίου[c \pi]αντὶ c \theta \epsilon[v \epsilon \iota]
    [κατὰ τ]ὸ δυνατόν. ὀμόςα[ι δ]ὲ τοῖς [ἤκο(υ)ςι]-
    [ν Χίοις] μὲν τὴμ βο(υ)λὴν κ[αὶ] το(ὑ)ς [στρατηγ]-
    [o(\dot{v})c \ \kappa\alpha\dot{v} \ \tauo(\dot{v})c \ \tau\alpha] [o(\dot{v})c, \dot{c}\gamma \ Xi[w]i \ \delta[\dot{c} \ \tau\dot{\eta}\mu \ \beta o(v)\lambda\dot{\eta}v]
    [καὶ τὰς ἄλλ]ας ἀρχάς έλ[έ]ς[θαι δὲ πέντε]
30 [ἄνδρας οἵτι]νες πλεύ[ςαντες ἐς Χίον ό]-
                                                                                   d. .
    [ρκώco(v)cι τὴν] πόλιν [ὑπάρχε(ι)](ν) [δὲ τὴν cu]-
    [μμαχίαν ἐς τὸ](ν) [ἄπαντα χ]ρόνο[ν καλέ]-
    [ caι δὲ τὴν πρεςβεία]ν τῶν Χί[ων ἐπὶ ξέ]-
    [νια ές τὸ πρυτανε] ιον ές αὔρι[ον οίδε ή]-
35 [ρέθηςαν πρ]έςβε(ι)ς Κέφαλο[ς Κολ]-
                                                                                     5
    [λυτεύς, . . . . 'Α]λωπεκήθεν, Αζειμο[ς . . ]
                  — c Φρεάβριος, Δημοκλε[ίδης]
                         οίδ]ε ἐπρέςβευον Χίων, Βρύων, ᾿Απελ-
    [λής, . . ριτος 'Αρχέλας
                                                    frei.
```

frei.

bcd Kumanudis, 'Aθήναιον V 520. a und abcd Köhler, MDAI II 138 ff. Das Stück der andern Ausfertigung des Dekretes bei Pittakis, Eph. 1367 und CIA II 15, hier irrtümlich für ein Stück aus dem Königsfrieden angesehen. — Hicks, GHJ 80. Dittenberger, Syll. 59. CIA IV 2, 15 c.

Ergänzt von Köhler. 28 ff. δ[è τὴμ βο(υ)λὴν καὶ τὰς ἄλλ]ας ἀρχάς und 80 πλεύ[ςαντες ἐς Χίον ὁρκώςους: τὴν] πόλιν zuerst Krech, De Crateri ψηφιςμάτων ςυναγ. (Diss. Greifswald 1888) 105. Zusammensetzung von abe und d in dieser Weise durchaus passend: ein Rest des ν in ὑπάρχε(ι)ν ist in d(1), ein Rest des ν in ἐς τὸν ἄπαντα χρόνον in b(32) erhalten.

Isokr. Πλατ. 38: καὶ Χῖοι μὲν καὶ Μυτιληναῖοι καὶ Βυζάντιοι τυμπαρέμειναν.

Isokr. πανηγ. 139: Der Perserkönig hat wiederholt in den griechischen Kämpfen den Ausschlag gegeben, aber οὐδέν ἐςτι τοῦτο τημεῖον τῆς ἐκείνου ρώμης. ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις καιροῖς πολλάκις μικραὶ δυνάμεις μεγάλας τὰς ῥοπὰς ἐποίηςαν, ἐπεὶ καὶ περὶ Χίων ἔχοιμ' ἀν τοῦτον τὸν λόγον εἰπεῖν, ὡς ὁποτέροις ἐκείνοι προσθέςθαι βουληθεῖεν, οῦτοι κατὰ θάλατταν κρείττους ῆςαν (Chios Schwergewicht wie einst 395 und vermutlich schon 440 im samischen Kriege, so nun 386 durch Anschluß an Athen, 412 durch Gegnerschaft gegen Athen).

Im Jahre 381 haben sich die Beziehungen zu Chios gelockert, sodaß die Besetzung von Chios gefordert wird, während von dem befreundeten Lesbos und Byzanz nicht die Rede ist: Isokr. πανηγ. 163: έἀν μὲν ὁ βάρβαρος ἐρρωμενεςτέρως κατάςχη τὰς πόλεις τὰς ἐπὶ θαλάττη, φρουρὰς μείζους ἐν αὐταῖς ἢ νῦν ἐγκαταςτήςας, τάχ' ἄν καὶ τῶν νήςων αὶ περὶ τὴν ἤπειρον, οἷον 'Ρόδος καὶ Cάμος καὶ Χίος, ἐπὶ τὰς ἐκείνου τύχας ἀποκλίναιεν. ἢν δ' ἡμεῖς αὐτὰς πρότεροι καταλάβωμεν, εἰκὸς τοὺς τὴν Λυδίαν καὶ Φρυγίαν καὶ τὴν ἄλλην τὴν ὑπερκειμένην χώραν οἰκοῦντας ἐπὶ τοῖς ἐντεῦθεν όρμωμένοις εἶναι. Vgl. Photios cod. CLXXVI p. 120 (Vertreibung der lakonisch Gesinnten aus Chios)..

Chios, das bei der Auslieferung der kleinasiatischen Griechen an die Perser dem persischen Reiche bedenklich nahe gerückt war und somit bei Parteiungen den Anschlus oligarchischer Führer an den Großkönig zu fürchten hatte, sucht bei Athen einen Rückhalt. Doch Athen kann nur Bündnisse eingehen, welche vollkommen den Forderungen des Königsfriedens entsprechen. So wird mit stark aufgetragener Loyalität, die ganz in den Bahnen des Königsfriedens zu bleiben verspricht, ein Schutzbündnis auf Grund der αὐτονομία und ἐλευθερία geschlossen; man ist wohl in Athen gefaßt, sich wegen dieses Vertrages in Susa und Sparta verteidigen zu müssen, und setzt deshalb dessen Bestimmungen so aufdringlich vertragstreu — dem Königsfrieden entsprechend. Mit Recht läßt sich dieses Bündnis als 'Vorläufer des erneuerten Seebundes' betrachten.

Schon der Name des Mannes, der an der Spitze der athenischen Gesandtschaft steht, ist ein Programm: Kephalos von Kollytos, Angehöriger der radikalen Demokratie, ein glänzender Redner von hoher Volkstümlichkeit, der zum Bündnisse mit Theben von 395 (Nr. 100) beigetragen (nach Pausan. III 9,8 von Persien bestochen) und wohl hauptsächlich die Friedenslockungen von 392 abgewehrt hatte (Aristoph. Ekkles. 354. Beloch a. a. O. 123), Perserfreund, der vermutlich auch hier zur genauen Betonung des Königsfriedens beigetragen hat. Er hat 378 die Hilfeleistung für Theben (Nr. 133 und 136) und das Bündnis mit Mytilene (Nr. 139) beantragt.

Beziehungen auf einen gleichen Vertrag Athens mit Mytilene können im Vertrag von 377 (Nr. 139) vorliegen; die Wendung καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνψ im Vertrag von 378 zwischen Athen und Byzanz (Nr. 137) kann auf einen Vertrag von 386 bezogen werden, wie ihn Isokrates wahrscheinlich macht. Die Zeitfolge der einzelnen Verträge innerhalb des Jahres 386 ist durchaus unsicher; wie die spartanischen Bündnisse (Nr. 123. 124) sich zeitlich zu dem vorliegenden Bundesvertrag verhalten, können wir nicht beurteilen; noch weniger selbstverständlich sind Anhaltspunkte für die genaue Einreihung der westgriechischen Verträge (Nr. 125—127) gegeben.

Busolt, Der zweite athen. Bund, VII. S.-B. d. Jahrbb. f. cl. Philol. 677 ff. Höck, De rebus ab Atheniens. in Thracia et Ponto 378—338 gestis (Diss. Kiel 1876) 18. Köhler, MDAI II 140 ff. v. Stern, Gesch. der spart. u. theb. Hegem. 70. Beloch, Att. Pol. 153; vgl. 117. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit I² 27. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 760. Judeich, Kleinasiat. Stud. 265, 1.

123.

386. Bündnis zwischen Sparta und Theben.

Isokrat. Πλατ. 27: ... ἐπειδὴ διελέλυςθε (d. s. ᾿Αθηναῖοι), ἀπολιπόντες (Θηβαῖοι) ὑμᾶς εἰς τὴν Λακεδαιμονίων ςυμμαχίαν εἰςῆλθον.

Plut. Pelop. 4, 5: οὐ μὴν ἀλλ' οἵ γε πολλοὶ νομίζους ν αὐτοῖς (Epaminondas und Pelopidas) τὴν ςφοδρὰν φιλίαν ἀπὸ τῆς ἐν Μαντινεία γενέςθαι στρατείας, ἢν συνεστρατεύσαντο Λακεδαιμονίοις ἔτι φίλοις καὶ συμμάχοις οὖςι πεμφθείσης ἐκ Θηβῶν βοηθείας. Ähnlich Paus. IX 13, 1.

čτι] Lachmann, Gesch. Gr. 220, 3 erwartet αῦθις, aber mit Rūcksicht auf die darauffolgende Besetzung der Kadmeia ist čτι sinngemäß. Vgl. 5, 1: μετὰ δὲ ταθτα τῶν Cπαρτιατῶν λόγψ μὲν ὡς φίλοις καὶ τυμμάχοις προςφερομένων τοῖς Θηβαίοις, ἔργψ δὲ τὸ φρόνημα τῆς πόλεως καὶ τὴν δύναμιν ὑφορωμένων. Pausan. IX 13 stammt aus Plut. Epam.: v. Wilamowitz, Hermes 8, 439; Comment. grammat. (Ind. Greifswald 1869/70) 11.

Aristeid. Παναθ. 173: τότε μὲν τὰρ οὐκ οὖτης αὐτοῖς τυμμαχίας πρὸς Θηβαίους ἐξῆλθον, ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τούτοις καὶ
τῶν ττηλῶν τῶν περὶ τῆς τομμαχίας ὑπὸ Θηβαίων καθηρημένων,
ἀλλ' ὅμως οὐχ ὑπελογίςαντο τὴν ἄνοιαν αὐτῶν τῆ χρεία, οὐδὲ
μᾶλλον τοῖς δικαίως κινδυνεύουςιν ὑργίςθηςαν ἢ τοῖς ἀδίκως
ἐπελθοῦςιν. (Vgl. Nr. 100.)

Die Zeitangaben, die die Scholien zu Aristeides geben, sind unbrauchbar (Παναθ. 173, 4): οὐδὲν διαςωθέντες Θηβαῖοι ςτήλας ἔςτηςαν περὶ τυμμαχίας, ἃς προϊόντος τοῦ χρόνου καθηρηκότες πρὸς Λακεδαιμονίους αὖθις ἐχώρηςαν (Α C). ἡ πρότερον ἔξοδος τῶν ᾿Αθηναίων ἐγένετο, ὅτε ἐν ὙΑλιάρτω τυνεμάχηςαν Θηβαίοις, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας καὶ τὴν ἀναίρεςιν τῆς Λακεδαιμονίων φρουρὰς τῆς διὰ Φοιβίδου καταςτάςης, ἔνθα ςωθέντες Θηβαῖοι ςτήλας ἔςτηςαν περὶ τυμμαχίας, εἶτ᾽ ἀποςτάντες πρὸς Λακεδαιμονίους κατέβαλον τὰς ςτήλας. 173, 5: ςωθέντες γὰρ ἐν Ἡλιάρτω ἐν ςτήλαις τὴν τυμμαχίαν ἀνέγραψαν, ὕςτερον δὲ πάλιν καθεῖλον, ὡς ἀχάριςτοι. ἐγράφοντο γὰρ τυμμαχίαι ἐν ςτήλαις ὥςπερ καὶ δωρεαί.

Trotz Krüger und v. Stern kann mit Rücksicht auf Isokrates und Aristeides, wo eine gute Quelle (Ephoros) vorliegt, der formelle Eintritt Thebens in den spartanischen Bund nicht bezweifelt werden.

Manso, Sparta III (Leipz. 1805) 104, m. Bauch, Epaminondas u. Thebens Kampf um die Hegemonie (Breslau 1854) 5, 3. Krügers Ausgabe von Clintons Fast. Hell. zu 385 (p. 411). Lachmann, Gesch. Gr. (Leipz. 1839) I 220, 3. Sievers, Gesch. Gr. 157, 60. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 36, 8.

124.

386. Bündnis zwischen Sparta und Korinth.

Xenoph. Hell. V 1, 36: (οἱ Λακεδ.) προσέλαβον μὲν σύμμαχον Κόρινθον.

Vgl. Xen. Hell. V 1, 34 ff. Demosth. $\pi\rho\delta c$ $\Lambda\epsilon\pi\tau$. (20) 54. Steph. Byz. s. v. "Appoc.

Lachmann, Gesch. Gr. I 202. Sievers, Gesch. Gr. 143. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 25.

125.

386. Vertrag der Kelten mit Rom.

Polyb. II 18,1: (οἱ Γάλαται) τὰς μὲν οὖν ἀρχὰς οὐ μόνον τῆς χώρας ἐπεκράτουν, ἀλλὰ καὶ τῶν ςύνεγγυς πολλοὺς ὑπηκόους ἐπεποίηντο, τῆ τόλμη καταπεπληγμένοι μετὰ δέ τινα χρόνον μάχη νικήςαντες 'Ρωμαίους καὶ τοὺς μετὰ τούτων παραταξαμένους, ἐπόμενοι τοῖς φεύγουςι τριςὶ τῆς μάχης ἡμέραις ὕςτερον κατέςχον αὐτὴν τὴν 'Ρώμην πλὴν τοῦ Καπετωλίου. γενομένου δ' ἀντιςπάςματος καὶ τῶν Οὐενέτων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, τότε μὲν ποιηςάμενοι ςυνθήκας πρὸς 'Ρωμαίους καὶ τὴν πόλιν ἀποδόντες ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκείαν.

Diodor XIV 116, 7: διόπερ πρεςβευομένων τῶν Ῥωμαίων περὶ διαλύςεως, ἐπείςθηςαν χιλίας λαβόντες λίτρας χρυςίου τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν καὶ ἐκ τῆς Ῥωμαίων χώρας ἀπαλλαγῆναι.

Liv. V 48, 8: tum senatus habitus, tribunisque militum negotium datum, ut paciscerentur. inde inter Q. Sulpicium tribunum militum et Brennum regulum Gallorum conloquio transacta res est, et mille pondo auri pretium populi gentibus mox imperaturi factum.

Plut. Cam. 28, 4: ὑμολογήθη τοὺς μὲν χιλίας λίτρας καταβαλεῖν χρυςοῦ, τοὺς δὲ λαβόντας ἐκ τῆς πόλεως αὐτίκα καὶ τῆς χώρας ἀναχωρεῖν. ἐπὶ τούτοις γενομένων ὅρκων...

Vgl. Perioch. V. Orosius II 19.

Vgl. Liv. VII 25. Kelten im Heere des Dionysios: Xenoph. Hell. VII 1, 20.

Mommsen, RG I⁸ 333. Contzen, Die Wanderungen der Kelten (Leipzig 1861). Thouret, XI. S.-B. d. Jahrbb. f. cl. Phil. 128 ff.

126.

386. Bündnis zwischen Dionysios I von Syrakus und den Kelten.

Justin XX 5, 4: ... Dionysium gerentem bellum (gegen Kroton) legati Gallorum qui ante menses Romam incenderant,

societatem amicitiamque petentes adeunt, gentem suam inter hostes eius positam esse magnoque usui ei futuram vel in acie bellanti vel de tergo intentis in proelium hostibus adfirmant. grata legatio Dionysio fuit. itaque pacta societate et auxiliis Gallorum auctus bellum velut ex integro restaurat.

Grote, Gesch. Gr. VI 22. Holm, Gesch. Sic. II 186. Freeman, Hist. of Sic. IV 193. 219.

127.

386. Bündnis zwischen Rom und Massilia.

Justin XLIII 5, 8: Massiliensium legati... audiverunt urbem Romam a Gallis captam incensamque. quam rem domi nuntiatam publico munere Massilienses prosecuti sunt aurumque et argentum publicum et privatum contulerunt ad explendum pondus Gallis, a quibus redemptam pacem cognoverant. ob quod meritum et immunitas illis decreta et locus spectaculorum in senatu datus et foedus aequo iure percussum.

(ἀτέλεια καὶ προεδρία ἐν τοῖς ἀγῶςιν d. i. ein Platz auf der Graecostasis.)

Nach römischer Auffassung sind die Massalioten nur amici, nicht socii. Vgl. Hirschfeld, CIL XII p. 55.

Niebuhr, Röm. Gesch. II 621 u. A. 149. Geisow, De Mass. republica (Bonn 1854) 14. Sonny, De rebus Massiliens. (Diss. Dorpat, Petersburg 1887) 8, 15, 20. Henze, De civitatibus liberis (Berlin 1892) 18. Ferrenbach, Die amici populi Romani (Strafsb. 1895) 4.

128.

385. Vertrag zwischen Dionysios I von Syrakus und den Illyriern.

Diodor XV 13: (Διονύτιος) ἔτπευδε γὰρ ἄφνω μεγάλαις δυνάμετιν ἐπιπλεῦται τοῖς κατὰ τὴν Ἡπειρον τόποις καὶ τυλῆται τὸ ἐν Δελφοῖς τέμενος, γέμον πολλῶν χρημάτων. διὸ καὶ πρὸς Ἰλλυριοὺς ἐποιήτατο τυμμαχίαν δι' ᾿Αλκέτου τοῦ Μολοττοῦ, δς ἐτύγχανε φυγὰς ὧν καὶ διατρίβων ἐν ταῖς Ουρακούταις. τῶν δ' Ἰλλυριῶν ἐχόντων πόλεμον, ἐξαπέςτειλεν αὐτοῖς τυμμάχους

122 Nr. 129-132. 388-380. V. d. Dionys m. sic. Städt., Karth. m. d. unterit.

ετρατιώτας διεχιλίους καὶ πανοπλίας ελληνικὰς πεντακοςίας..... ἐνέβαλον εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ κατῆγον τὸν ᾿Αλκέταν ἐπὶ τὴν τῶν Μολοττῶν βαςιλείαν.

Der Hilfszug der Lakedaimonier (13, 3: Λ..... cυμμαχίαν ἐξέπεμψαν τοῖς Μολοττοῖς) ward wohl sicher mit Rücksicht auf den Verbündeten der Illyrier, Dionysios, ohne formellen Vertrag abgesendet. — Ein so weitreichender Plan, Delphoi zu plündern, ist unwahrscheinlich; aber auch eine Verwechslung mit Dodona anzunehmen (Holm), geht schwer an.

Holm, Gesch. Sic. II 135. 441. Freeman, Hist. of Sic. IV 196.

129.

383. Vertrag des Dionysios I mit einigen sicilischen Städten.

Diodor XV 15, 1: (Διονύςιος) όρων οὖν τὰς ὑπὸ Καρχηδονίους τεταγμένας πόλεις οἰκείως ἐχούςας πρὸς ἀπόςταςιν, προςεδέχετο τὰς βουλομένας ἀφίςταςθαι, καὶ τυμμαχίαν πρὸς αὐτὰς τυντιθέμενος ἐπιεικῶς προςεφέρετο ταύταις.

Die Vermutung, dass die elymischen Städte hier gemeint sind, ist am wahrscheinlichsten.

Grote, Griech. Gesch. VI 35. Holm, Gesch. Sic. II 142. Freeman, Hist. of Sic. IV 197. Beloch, Gr. Gesch. II 171.

130.

383. Vertrag Karthagos mit dem unteritalischen Städtebund.

Diodor XV 15, 2: Καρχηδόνιοι μέν ζοὖνς πρὸς τοὺς Ἰταλιώτας ςυμμαχίαν ποιηςάμενοι κοινή τὸν πόλεμον ἐπανείλαντο πρὸς τὸν τύραννον.

Meltzer, Gesch. d. Karth. I 309. Holm, Gesch. Sic. II 142. Beloch, Gr. Gesch. II 172.

131.

383. Bündnis Spartas mit Akanthos, Apollonia und König Amyntas II von Makedonien.

Diodor XV 19, 3: ... 'Αμύντας ὶδίαν τε δύναμιν ςυνεςτήςατο καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ποιηςάμενος ςυμμάχους ἔπειStädteb. B. Spart. m. Akanth., Apoll. u. K. Amynt. Fr. zw. Artax. u. Euag. 123

ceν έξαποςτείλαι ςτρατηγόν καὶ δύναμιν ἀξιόλογον ἐπὶ τοὺς Ὁλυνθίους.

Χεπορh. Hell. V 2, 11: ἐξ ἀκάνθου δὲ καὶ ἀπολλωνίας, αἴπερ μέγισται τῶν περὶ Ὁλυνθον πόλεων, πρέσβεις ἀφίκοντο εἰς Λακεδαίμονα. 20: ἔδοξε πέμπειν τὸ εἰς τοὺς μυρίους σύνταγμα ἐκάστην πόλιν. 21: λόγοι δὲ ἐγένοντο ἀργύριόν τε ἀντὰ ἀνδρῶν ἐξεῖναι διδόναι τῆ βουλομένη τῶν πόλεων, τριώβολον Αἰγιναῖον κατὰ ἄνδρα, ἱππέας τε εἴ τις παρέχοι, ἀντὶ τεττάρων ὁπλιτῶν τὸν μισθὸν τῷ ἱππεῖ δίδοσθαι. εἰ δέ τις τῶν πόλεων ἐκλίποι τὴν στρατείαν, ἐξεῖναι Λακεδαιμονίοις ἐπιζημιοῦν στατῆρι κατὰ τὸν ἄνδρα τῆς ἡμέρας.

Isokr. πανηγ. 126: (Λακεδ.) καὶ νῦν 'Ολυνθίους καὶ Φλιαςίους πολιορκοῦςιν, 'Αμύντα δὲ τῷ Μακεδόνων βαςιλεῖ καὶ Διονυςίψ τῷ Cικελίας τυράννψ καὶ τῷ βαρβάρψ τῷ τῆς 'Αςίας κρατοῦντι ςυμπράττουςιν.

Der Abschlus eines Vertrages mit den beiden Städten geht daraus selbstverständlich hervor. Dagegen scheint der Dynast von Elymia, Derdas II, ohne formellen Vertrag in die Koalition aufgenommen worden zu sein (Xenoph. V 2, 38. Pausan. III 5, 9; später von den Olynthern gefangen: Theopomp bei Athenaios X 486c).

Sievers, Gesch. Gr. 153 ff. Böhnecke, Forschungen I 1, 185 ff. Grote, Gesch. Gr. V 358 ff. Lachmann, Gesch. Gr. I 223. Swoboda, AEMÖ VII 52. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 38 ff. Beloch, Gr. Gesch. II 224.

132.

380. Frieden zwischen König Artaxerxes II Mnemon von Persien und König Euagoras I von Kypros.

Diodor XV 9, 2: δ μέν οὖν Εὐαγόρας.... τυνέθετο τὴν εἰρήνην ὥττε βατιλεύειν τῆτ Cαλαμῖνος καὶ τὸν ὧριτμένον διδόναι φόρον κατ' ἐνιαυτὸν καὶ ὑπακούειν ὡς βατιλεὺς βατιλεῖ προστάττοντι.

Isokr. Euagor. 23: ὁ βατιλεὺτ ἐποιήτατο τὸν πόλεμον πρὸτ αὐτόν οὕτω δ' οὖν ὥρμητεν, ὥττε εἰτ τὴν ττρατείαν ταύτην πλέον ἢ τάλαντα πεντακιτχιλία καὶ μύρια κατηνάλωτεν. ἀλλ' ὅμωτ.... Εὐαγόρα πολεμήτας ἔτη δ΄ τῶν αὐτῶν κύριον αὐτὸν κατέλιπεν ὧνπερ ἢν καὶ πρὶν εἰτ τὸν πόλεμον εἰτελθεῖν.

Theopomp (frg. 211 M.) bei Photios cod. CLXXVI hatte im 12. Buche dies behandelt: πρὸς Λακεδαιμονίους πρέςβεις ἀπέςτειλεν Εὐάγορας τίνα τε τρόπον ὁ περὶ Κύπρον αὐτῷ πόλεμος διελύθη.

Die 385 von Tiribazos aufgestellten Bedingungen lauteten (Diodor XV 5, 2): cuyχωρήςαι τὴν cύλλυςιν, ἐἀν Εὐαγόρας ἐκχωρήςη παςῶν τῶν κατὰ τὴν Κύπρον πόλεων, αὐτῆς δὲ μόνης τῆς Cαλαμῖνος βαςιλεύων τελ¶ τῷ Περςῶν βαςιλεῖ κατ' ἐνιαυτὸν φόρον ὑριςμένον καὶ ποιῆ΄ τὸ προσταττόμενον ὡς δοῦλος δεςπότη. Euagoras will alles annehmen, nur αὐτὸν ὡς βαςιλέα βαςιλεῖ ὑποτετάχθαι (vgl. Nr. 108).

Im weiteren Kampfe und durch lakedaimonische Vermittlung errang Euagoras auch noch dies. Zeitfolge des kyprischen Krieges (390—380) von Judeich behandelt, das Friedensjahr ergiebt sich aus der Veröffentlichung des Panegyrikos 380, wo gerade die laked. Vermittlung angerufen wird, also der Friedensschlus unmittelbar bevorsteht.

Engel, Kypros (Berl. 1841) I 321. Judeich, Kleinas. Stud. 120—131. Beloch, Gr. Gesch. II 219.

133.

Dez./Jan. 379/8. Bündnis zwischen Athen und Theben.

Deinarchos κατὰ Δημοςθ. (Ι p. 45) 38: τούτων τὰρ οἱ μὲν φρουρουμένης ὑπὸ Λακεδαιμονίων τῆς Καδμείας βοηθήςαντες τοῖς ἐς Θήβας κατιοῦςι τῶν φυγάδων τοῖς ἰδίοις κινδύνοις ἠλευθέρωςαν πόλιν ἀςτυγείτονα καὶ πολὺν χρόνον δουλεύουςαν, οἱ δὲ πείςαντες ἐξελθεῖν ὑμῶν τοὺς προγόνους, Κεφάλου τούτου ψήφιςμα γράψαντος, δς οὐ καταπλαγεὶς τὴν Λακεδαιμονίων δύναμιν, οὐδὲ λογιςάμενος ὅτι τὸ κινδυνεύειν καὶ τὸ γράφειν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐπιςφαλές ἐςτιν, ἔγραψεν ἐξιέναι βοηθήςοντας ᾿Αθηναίους τοῖς κατειληφόςι τῶν φυγάδων Θήβας.

Diodor XV 26, 1: δ δὲ δήμος τῶν ᾿Αθηναίων διακούςας τῶν πρέςβεων ἐψηφίς ατο παραχρήμα δύναμιν ὡς πλείςτην ἀποςτεῖλαι τὴν ἐλευθερώς ους αν τὰς Θήβας.

Plut. Pelopidas 14: ἐπεὶ τοίνυν cτρατῷ μεγάλῳ Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβαλόντων οἱ ᾿Αθηναῖοι περίφοβοι γενόμενοι τήν τε cuμμαχίαν ἀπείπαντο τοῖς Θηβαίοις. (Januar 378 wohl nach dem Eintreffen der Nachricht vom Falle Olynths.)

Vgl. Aristeid. Mavae. 172 und or. XXXVIII p. 496-498.

Xenophon, der über athenische Vorgänge jener Zeit sehr schlecht unterrichtet ist, spricht in einer übrigens durchaus lückenhaft erhaltenen und verderbten Stelle (V 4,9) von einem Zuge zweier athenischer Feldherren, der dann vom Staat Athen mit Verurteilung zum Tode bestraft wurde. Der bisher (Busolt ausgenommen) gezogene Schluß, daßs wir es hier nur mit einem vom Staate verleugneten Freibeuterzug zu thun hätten (Grote), ist durch Hinweis auf die Sperrung der Straße über Eleutherai durch Chabrias und sein Peltastencorps (Xen. Hell. V 4, 14), durch die Übereinstimmung von Deinarchos mit einer athenischen Quelle (Diodor) und einer boiotischen Quelle (Plutarch) und endlich durch die von Fabricius festgestellte Zeitfolge hinfällig geworden, die eine ausgezeichnete Erklärung des Stimmungsumschwunges in Athen giebt (Bündnis zwischen Athen und Theben, Bekanntwerden des Falles von Olynth, Aufsage des Bündnisses).

Sievers, Gesch. Gr. 182, 51. Rehdantz, Vit. Iphior. Chabr. Timoth. 42 ff. Grote, Gesch. Gr. V 384, 45. 389. Lachmann, Gesch. Gr. II 201 ff. Busolt, Der zweite athen. Bund 679 ff. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 65, 2. Beloch, Att. Polit. 137. 140. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit I² 17 n. 19. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 758. Fabricius, Die Befreiung Thebens, Rh. M. 48, 448—471. Beloch, Gr. Gesch. II 238.

134.

378. III. Friedensvertrag zwischen Dionysios I von Syrakus und Karthago.

Diodor XV 17, 5: (οἱ Καρχηδόνιοι).... ἀπέςτειλαν πρεςβευτάς, δόντες ἐξουςίαν τῷ Διονυςίῳ καταλύςαςθαι τὸν πόλεμον. ἀςμένως δὲ τοῦ τυράννου προςδεξαμένου τοὺς λόγους ἐγένοντο διαλύςεις, ὥςτ' ἔχειν ἀμφοτέρους ὧν πρότερον ὑπῆρχον κύριοι ἐξαίρετον δ' ἔλαβον οἱ Καρχηδόνιοι τὴν τῶν Cελινουντίων πόλιν τε καὶ χώραν καὶ τῆς ᾿Ακραγαντίνης μέχρι τοῦ ʿΑλύκου καλουμένου ποταμοῦ. ἔτιςε δὲ Διονύςιος τοῖς Καρχηδονίοις τάλαντα χιλία.

Platon 'Επ. 133a: ἔτοιμον γὰρ εἶναι, τούτων γενομένων, πολὺ μᾶλλον δουλώςαςθαι Καρχηδονίους τῆς ἐπὶ Γέλωνος αὐτοῖς γενομένης δουλείας, ἀλλ' οὐχ ὥςπερ νῦν τοὐνάντιον ὁ πατὴρ αὐτοῦ (d. i. Διονυςίου τοῦ νεωτέρου) φόρον ἐτάξατο φέρειν τοῖς βαρβάροις.

Thermai und die Nordküste bis zum nördlichen Himeraflus muss ebenso karthagisch geblieben sein wie das Gebiet der Sikaner und Elymer: das ergiebt sich aus dem Frieden von 364. Der 'φόρος' läst darauf schließen, dass die 1000 Talente in Jahresteilzahlungen

abgetragen wurden. Die Ansetzung des Friedens auf 378 statt 383 ist durch Beloch gesichert.

Grote, Gesch. Gr. VI 36. Beloch, L'impero di Dionisio 6. 7, 1. Meltzer, Gesch. d. Karth. I 310. 315. Holm, Gesch. Sic. II 143. 443. Freeman, Hist. of Sic. IV 198.

135.

Frühestens Sommer 378. Frieden zwischen Sparta und Olynth.

Χεπορh. Hell. V 3,26: καὶ ὁ Πολυβιάδης δὲ δὴ παντάπαςι κακῶς ἔχοντας λιμῷ τοὺς Ὀλυνθίους διὰ τὸ μήτ' ἐκ τῆς γῆς λαμβάνειν μήτε κατὰ θάλατταν εἰςάγεςθαι ςῖτον αὐτοῖς, ἠνάγκαςε πέμψαι εἰς Λακεδαίμονα περὶ εἰρήνης· οἱ δ' ἐλθόντες πρέςβεις αὐτοκράτορες συνθήκας ἐποιήςαντο τὸν αὐτὸν μὲν ἐχθρὸν καὶ φίλον Λακεδαιμονίοις νομίζειν, ἀκολουθεῖν δὲ ὅποι ἄν ἡγῶνται καὶ σύμμαχοι εἶναι. καὶ δμόςαντες ταύταις ἐμμενεῖν οὕτως ἀπῆλθον οἴκαδε.

Ein Musterstück von Geschichtsverdrehung liefert Demosthenes π. τ. παραπρεςβ. 264 (p. 426): δμως τηλικαύτης ἐπ' αὐτοὺς ('Ολυνθίους) ἐλθούςης δυνάμεως οὔτε τὴν πόλιν οὔτε φρούριον οὐδὲν ἀπώλεςαν, ἀλλὰ καὶ μάχας πολλὰς ἐκράτηςαν καὶ τρεῖς τῶν πολεμάρχων ἀπέκτειναν (Tlemonides, Teleutias und Agesipolis, der an einer Krankheit starb!) καὶ τὸ τελευταῖον, ὅπως ἐβούλοντο, οὔτω τὸν πόλεμον κατέθεντο.

Diodor XV 23, 3: έγγραφέντων δὲ τῶν 'Ολυνθίων εἰς τὴν τῶν Cπαρτιατῶν ςυμμαχίαν....

377 zum erstenmal Olynthier im Heere der Spartaner: Xenoph. Hell. V 4, 54 (ἤδη γὰρ κατὰ τοὺς ὄρκους ςυνεςτρατεύοντο). Diodor XV 31, 2: οἱ Ὀλύνθιοι καὶ οἱ ἐπὶ Θράκης κατοικοῦντες ςύμμαχοι.

Sievers, Gesch. Gr. 155. Böhnecke, Forschungen auf d. Geb. der att. Redner I 1, 139. Grote, Gesch. Gr. V 362. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 40. Judeich, Kleinasiat. Stud. 140. Fabricius, Rh. Mus. 48, 448—471, bes. 467. Beloch, Gr. Gesch. II 228.

136.

378. Erneuerung des Bündnisses zwischen Athen und Theben.

Xenoph. Hell. V 4, 34: τῶν μέντοι ᾿Αθηναίων οἱ βοιωτιάζοντες ἐδίδαςκον τὸν δῆμον ὡς οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐχ ὅπως τιErneuerung d. Bündn. zw. Athen u. Theben. B. zw. Athen u. Byz. 127

μωρήςαιντο, άλλὰ καὶ ἐπαινέςειαν τὸν Cφοδρίαν, ὅτι ἐπεβούλευςε ταῖς ᾿Αθήναις, καὶ ἐκ τούτου οἱ ᾿Αθηναῖοι ἐπύλωςάν τε τὸν Πειραιᾶ, ναῦς τε ἐναυπηγοῦντο, τοῖς τε Βοιωτοῖς πάςη προθυμία ἐβοήθουν.

Diodor XV 29, 7: διόπερ (wegen der Freisprechung des Sphodrias) οἱ ᾿Αθηναῖοι χαλεπῶς φέροντες ἐπὶ τοῖς γεγονόςιν, ἐψηφίςαντο λελύςθαι τὰς ςπονδὰς ὑπὸ Λακεδαιμονίων. κρίναντες δὲ πολεμεῖν αὐτοῖς, στρατηγοὺς τρεῖς εἴλαντο τοὺς ἐπιφανεςτάτους τῶν πολιτῶν, Τιμόθεον καὶ Χαβρίαν καὶ Καλλίστρατον. ἐψηφίςαντο δὲ στρατιώτας μὲν ὁπλίτας καταλέξαι δισμυρίους, ἱππεῖς δὲ πεντακοςίους, ναῦς δὲ πληρῶςαι διακοςίας.

Plut. Pelop. 15: ἐκ τούτου πάλιν προθυμότατα 'Αθηναίοι τοῖς Θηβαίοις ςυνεμάχουν.

Wie bereits unter Nr. 183 erwähnt wurde, ist diese Erneuerung des Bündnisses meist erst als Schließung des Staatsvertrags überhaupt aufgefaßt worden, während die frühere Hilfeleistung Athens von Privatpersonen ausgegangen sein sollte.

Fabricius, Rhein. Mus. 48, 448—471, bes. 452 und 471. (Dagegen Beloch, Gr. Gesch. II 235.) Vgl. die unter Nr. 133 angeführte Litteratur.

137 (XXXII).

378. Bündnis zwischen Athen und Byzanz.

Zwei Bruchstücke pentelischen Marmors. a auf der linken Seite unversehrt, bei der Dreifaltigkeitskirche gefunden, jetzt im Museum der Archäologischen Gesellschaft. b oben gebrochen, 0,07 m dick, auf der Burg ausgegraben. Zeilenlänge: 21 Buchstaben.

α. ['Αθηνα]ίων καὶ [νῦν καὶ ἐν τῷ πρό]cθεν χρόν[ῳ ὄντες διατελ]ο(ῦ)ςιν ἐψηφ[ίςθαι τῷ δήμῳ]·
ε(ἶ)ναι Βυζα[ντίο(υ)ς 'Αθηναίων]
5 cυμμάχο(υ)ς κ[αὶ τῶν ἄλλων cu]μμάχων· τὴν [δὲ cυμμαχίαν ε(ἶ)]ναι αὐτ[οῖς καθάπερ Χίοις.
δ]μόςα[ι δὲ αὐτοῖς τὴν βο(υ)λὴν] καὶ [το(ὑ)ς στρατηγο(ὑ)ς καὶ το(ὑ)-

128 Nr. 188 (XXXII). 377 v. Chr. Aufruf Athens

10 c] $i\pi[πάρχο(υ)c - - - κατὰ ταὐ]-τ[ά·?] έ[πιμεληθῆναι δὲ - - - -]$

b. — — [καλέςαι δὲ το(ὑ)ς πρέςβε(ι)ς τῶν Βυζ]αν[τίων ἐπὶ ξένια] ἐς τὸ πρυτανεῖον ἐς [αὔρ]ιον. ἀναγράψαι δὲ τὴν ς[τήλ]-5 ην τὸν γραμζμ⟩ατέα τῆς βο(υ)λ[ῆς].

> Οἴδε ἡρέθηταν πρέτβε[ιτ] 'Ορθόβο(υ)λος : ἐκ Κεραμέω[ν] 'Εξεκεττίδης : Παλληνεύς Ξενόδοκος : 'Αχαρνεύς '
>
> 10 Πύβρανδρος : 'Αναφλύςτιος '

'Αλκίμαχος : 'Αγγελήθεν.

Οΐδε ἐπρέςβευον Βυζαντ[ί]ων Κύδων Μενέςτρατος Ἡγήμων 'Εςτιαῖος'

15 Φιλῖνος.

Köhler, Hermes 5, 10. CIA II 19. Hicks, GHI 78. Dittenberger, Syll. 62 (Erg. 6-10).

a 10 ff. ließe sich ergänzen: ὅρκον κατὰ ταὐ|τ[ά] · ἐ[πιμεληθήναι δὲ το(ὑ)ς πρ|έςβε(ι)ς, ὅπως ἀν ὀμόςωςιν | αἱ ἀρχαὶ αἱ Βυζαντίων · ἐπα|ινέςαι δὲ τὴν πόλιν τὴν Βυζα|ντίων · καλέςαι κτέ.

Das Synedrion der Bundesgenossen ist hier noch nicht erwähnt.

Orthobulos Hipparch in der Schlacht bei Haliartos Lys. 16, 13. Pyrrhandros, der boiotischen Partei angehörig (Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 143. 146), 377 als Gesandter nach Theben geschickt: Nr. 138, beantragt das Bündnis mit Chalkis: Nr. 141; lebt noch 330 (Aisch. κατά Κτηcιφ. 139). Kydon hatte die Übergabe von Byzanz an Athen 408 betrieben (Xen. Hell. I 3, 18), war vermutlich mit den damals kompromittierten Byzantinern 405 nach Athen gestohen (Xen. Hell. II 2, 1) und wohl erst 390 nach B. zurückgekehrt.

Judeich, Kleinasiat. Stud. 269. I. Zingerle, Eranos Vind. 861.

138 (XXXII).

377. Aufruf Athens zum Eintritt in den sogen. zweiten attischen Seebund

(Stiftungsurkunde, ή cτήλη κοινή τῶν cuμμάχων).

Tafel von pentelischem Marmor, aus zwanzig Stücken zusammengesetzt, die 1851 und 1852 zu Athen zwischen der Christus- und der Hypapante-Kirche aufgefunden wurden. Links von der eigentlichen Inschrift (A) sind auf der Schmalseite (B) die Namen der Bundesstaaten eingeschrieben. Zeilenlänge von A: 31 Buchstaben.

В.	A .
	'Επὶ Ναυςινίκο(υ) ἄρχοντος.
[Κερκυ]ραίων	Καλλίβιος : Κηφιςοφῶντος
	Παιανιεύς : έγραμμάτευεν.
[δ δῆ]μος	'Επὶ τῆς 'Ιπποθωντίδο[ς έβδό]μης πρυτα-
	5 νείας. ἔδοξεν τή βο(υ)[λή καὶ τῶ]ι δήμω-
	ι Χαρίνος 'Αθμον[εὺς ἐπ]εςτάτει
['Αβδη]ρῖται	'Αριςτοτέλη[ς] εἶ[πεν' τύχ]η ἀγαθῆ τῆ 'Α-
	θηναίων καὶ [τ]ῶν [τυμμ]άχων τῶν ᾿Αθηναίω-
[Θάcι]οι	ν, ὅπως ἂν Λα[κε]δ[αιμό]νιοι ἐῶςι τοὺς ελλη-
	10 νας ἐλευθέ[ρ]ο(υ)ς [καὶ] αὐτονόμο(υ)ς ἡςυχίαν
δ [Χαλκι]δῆ ς	ἄγειν τ[ὴν χώραν] ἔχοντας ἐμ βεβαίῳ τὴ-
	[ν έ αυτῶν ος ηι (ι) . αι
	α
ἀπὸ [Θράκης]	απ σ ε. σ ιαι. ωσ. ν
	15 [ἐψηφί]ςθαι τῷ δήμῳ, ἐάν τις βούλ- 1
Αΐνιοι	[ηται τῶν Ἑλ]λήνων ἢ τῶν βαρβάρων τῶν ἐν
	[ἡπείρψ ἐν]οικο(ύ)ντων ἢ τῶν νηςιωτῶν, ὅς
C αμοθράκ[εc]	[οι μὴ βαςι]λέως εἰςίν, 'Αθηναίων ςύμμαχ-
	[ος είναι κ]αὶ τῶν ςυμμάχων, ἐξεῖναι αὐ[τ]-
	20 ῶ[ι ἐλευθέρ]ψ ὄντι καὶ αὐτονόμψ, πολι-
Δικαιοπολίται	τ[ευομέν]ψ πολιτείαν ἣν ἂν βούληται, μή-
	τε [φρο(υ)ρ]ὰν εἰτοεχομένψ μήτε ἄρχοντα
10 'Ακαρνᾶνες	ύπο[δεχ]ομένψ μήτε φόρον φέροντι, ἐπὶ
	δὲ τ[οῖς] αὐτοῖς ἐφ' οῖςπερ Χῖοι καὶ Θηβαῖ-
Κεφαλλήνων	25 οι κα[ί] οἱ ἄλλοι τύμμαχοι. τοῖς δὲ ποιης- 2
	αμέν[οι]ς ςυμμαχίαν πρός 'Αθηναίο(υ)ς καὶ
	τοὺς ςυ[μμ]άχο(υ)ς ἀφεῖναι τὸν δῆμον τὰ ἐγκ-

von Scala, Staatsverträge.

τήματα $\delta[\pi]$ ός αν τυγχάνη ὄν[τα ἢ ἴδι]α [ἢ δ]-Πρῶννοι ημόςια 'Αθ[η]ναίων έν τη χ[ώρα τῶν ποιου]-30 μένων την ςυμμαχίαν κ[αὶ περὶ τούτων π]ίστιν δο(\hat{v})ναι ['Αθηναίο(v)c' έὰν δὲ τυχ]χάν[η]-'Αλκέτας ι τῶν πόλεων [τῶν ποιο(υ)μένων τ]ὴν τυμμαχίαν πρὸς 'Αθην[αίο(υ)ς ς]τ[ῆλαι] ο(ὖ)ςαι 'Αθήνης-Νεοπτόλεμος ι ἀνεπιτήδειο[ι, τ]ὴμ βο(υ)λὴν τὴν ἀεὶ βουλε-35 ύο(υ) ταν κυρίαν ε[ίν]αι καθαιρείν [ά]πὸ δὲ Ν-15 [Νάξιοι] αυςινίκο(υ) ἄρχο[ντ]ος μὴ ἐξεῖναι μήτε ίδία μήτε δημος[ί]α 'Αθηναίων μηδενὶ έγκτήςαςθαι έν τ[α]ις των ςυμμάχων χώραι-*Ανδριοι ς μήτε οἰκίαν μήτε χωρίον μήτε πριαμέ-40 νψ μήτε ὑποθε[μ]ένψ μήτε ἄλλψ τρόπψ [Τ]ήνιοι μηδενί έὰν δέ τις ὢνήται ἢ κτᾶται ἢ τίθηται τρόπψ ότψο(ῦ)ν, ἐξεῖναι τῷ βο(υ)λο-[Ες τιαιής μένω τῶν cυμμάχων φῆναι πρὸc το(ὑ)c cuvέδρο(υ)ς τῶν ςυμμάχων οἱ δὲ ςύνεδροι ἀπο-45 [δ]όμενοι ἀποδό[ν]των [τὸ μὲν ή]μ(ι)ςυ τῷ φή-Μυ[κ]όνιοι ναντι, τὸ δὲ ἄ-[λλο κοι]νὸν [ἔςτ]ω τῶν ςυ[μμ]άχων. ἐὰν δέ τι- 3 20 Άντιςςαῖοι ς [ίη] ἐπὶ πολέμψ ἐπὶ τ[ού]ς ποιηςαμένο(υ)ς τὴν ςυμμαχίαν ἢ κατὰ γ[ῆ]ν ἢ κατὰ θάλατταν, βοηθεῖν 'Αθηναίο(υ)ς καὶ το(ὑ)ς $cu\mu\mu\dot{\alpha}\chi_0(\upsilon)c$ 'Ερέςιοι 50 τούτοις καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν παντὶ εθένει κατὰ τὸ δυνατόν. ἐὰν δέ τ- 4 'Αςτραιούςιοι ις είπη η επιψηφίςη η άρχων η ί[δ]ιώτης παρά τόδε τὸ ψήφιςμα ώς λύειν τι δεῖ τ-Κείων ῶν ἐν τῷδε τῷ ψηφίςματι εἰρημέν[ων, ύ]-55 παρχέτω μ[εν] αὐτῷ ἀτίμῳ εἶναι καὶ [τὰ χρ]ήμα[τα αὐτ]ο($\hat{\mathbf{u}}$) δημότια έττω καὶ τῆτ θ[εο($\hat{\mathbf{u}}$) 'Ιουλιῆται τ]ὸ ἐπιδ[έκα]τον καὶ κρινέςθω ἐν ᾿Αθην[αίο]ις καὶ τ[οῖς] ςυμμάχοις ὡς διαλύων τὴ[ν] 25 Καρθαιεῖς **ςυμμαχία[ν, ζ]ημιο(ύ)ντων δὲ αὐτὸν θανάτω** 60 ἢ φυτὴ $o(\mathring{v})[\pi \epsilon \rho]$ 'Αθηναῖοι καὶ οἱ $c\mathring{v}$ μμαχο-Κορήςιοι ι κρατο(ῦ) κι[ν ' ἐὰν] δὲ θανάτο(υ) τιμηθή, μὴ ταφήτω ἐν τῆ[ι ᾿Αττι]κῆ [μ]ηδὲ ἐν τῆ τῶν τομ-'Ελαιο(ύ) ςιοι μάχων. τὸ δ[ὲ ψήφι]ςμα τόδε ὁ γραμματεύς

ό της βο(υ)λη[ς ἀναγρ]αψάτω έν ςτήλη λιθί-

 Αμόργιοι θέριον τὸ δὲ ἀρ[γύ]ριον δο(ῦ)ναι εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς cτ[ήλη]ς ἐξήκοντα δραχμὰς ἐκ τῶν δέκα ταλ[άν]των τοὺς ταμίας τῆς θεο(ῦ). εἰς δὲ τὴν στήλην ταύτην ἀναγρά- 6 Το φειν τῶν τε οὐς[ῶ]ν πολέων συμμαχίδων τὰ ἀνόματα καὶ [ή]τις ἀν ἄλλη σύμμαχος γί- (γ)νηται. ταῦτα [μ]ὲν ἀναγράψαι, ἐλέσθαι δ- 7 ἐ τὸν δῆμον πρέσβεις τρεῖς αὐτίκα μάλ- [α] εἰς Θήβας, [ο]ἵτινες πείσο(υ)ςι Θηβαίους ὅ- 75 [τ]ι ἀν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηςαν ['Α]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύρρανδρο- ς 'Αναφλύς[τ]ιος · Θρασύβουλος Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αἴδε σύμμαχοι · Χῖοι Τενέδιοι Θηβαῖοι Καλκιδῆς [Μηθυμν]αῖοι 'Ερετριῆς 'Ρόδιοι Ποιήσειοι 'Αρεθόσιοι Βυζάντιοι Καρύστιοι Περίνθιοι '΄Ικιοι Βυζάντιοι Παλ[λῆς] κιάθιοι — — Μαρωνῖται — — Μαρωνῖται — — Μαρωνῖται — — Πάρ[ι]οι, Ο — — — — 	1	65 νη καὶ καταθέ[τω]	παρὰ τὸν Δία τὸν Ἐλευ-		
Cηλυμβριανο[ί] ἐκ τῶν δέκα ταλ[άν]των τοὺς ταμίας τῆς θεος (ῦ). εἰς δὲ τὴν ςτήλην ταύτην ἀναγρά 6 70 φειν τῶν τε οὐς[ῶ]ν πολέων ςυμμαχίδων τὰ ἀ ἀνόματα καὶ [ἤ]τις ἄν ἄλλη ςύμμαχος γίς (γ)νηται. ταῦτα [μ]ὲν ἀναγράψαι, έλέςθαι δ 7 ὲ τὸν δῆμον πρέςβεις τρεῖς αὐτίκα μάλ [α] εἰς Θήβας, [ο]ἵτινες πείςο(υ)ςι Θηβαίους ὅ 75 [τ]ι ἀν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηςαν ['λ]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύβρανδρος ς 'Αναφλύς[τ]ιος · Θραςύβουλος Κολλυτεύς. 'λθηναίων πόλεις αἴδε ςύμμαχοι Χῖοι Τενέδιοι Θηβαῖοι Θηβαῖοι Θηβαῖοι Καρυτιοι Ελίτοι Θηβαῖοι Θο Μυτιλη[ν]αῖοι 'Ερετριῆς 'Ρόδιοι Ποιήςςιοι 'Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι 'Ἰκιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι 'Ἰκιοι Βυζάντιοι Παλ[λῆς] (κτάθιοι Παλ[λῆς] (κτάθιοι Παλ[λῆς] (κτάθιοι Παρωνῖται Παρων 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1	'Αμόργιοι	•			
0(Û). εἰς δὲ τὴν cτήλην ταύτην ἀναγρά- 6 70 φειν τῶν τε οὐς[ῶ]ν πολέων ςυμμαχίδων τὰ ἀ ἀνόματα καὶ [ἤ]τις ἄν ἄλλη ςύμμαχος γί- (γ)νηται. ταῦτα [μ]ὲν ἀναγράψαι, ἐλέςθαι δ- 7 ὲ τὸν δῆμον πρέςβεις τρεῖς αὐτίκα μάλ- [α] εἰς Θήβας, [ο]ἵτινες πείςο(υ)ςι Θηβαίους δ- 75 [τ]ι ἄν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηςαν '['Α]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύρρανδρο- ς 'Αναφλύς[τ]ιος · Θραςύβουλος Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αἴδε ςύμμαχοι · Χῖοι Τενέδιοι Θηβαῖοι Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αἴδε ςύμμαχοι · Χιοι Τενέδιοι Θηβαῖοι Καρκόςιοι Ελυζάντιοι Καρύςτιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι ἀρετριῆς 'Ρόδιοι Ποιήςςιοι ἀρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι ἔΙκιοι 85 Πεπαρήθιοι Παλ[λῆς] Κακάθιοι — — Μαρωνῖται — — Μαρωνῖται — — Μαρωνῖται — — Αιῆς — — — Διῆς — — — Αιῆς — — Ανῆς — — Ανῆς —		αγραφὴν τῆς ςτ[ήλη]ς έξήκοντα δραχμὰς			
70 φειν τῶν τε οὐς[ῶ]ν πολέων τυμμαχίδων τ- ὰ ὀνόματα καὶ [ἤ]τις ἄν ἄλλη ςύμμαχος γί- (γ)νηται. ταῦτα [μ]ὲν ἀναγράψαι, ἐλέςθαι δ- 7 ὲ τὸν δῆμον πρέςβεις τρεῖς αὐτίκα μάλ- [α] εἰς Θήβας, [ο]ἴτινες πείςο(υ)ςι Θηβαίους ὅ- 7₺ [τ]ι ἄν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηςαν · ['Α]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύρρανδρος ς 'Αναφλύς[τ]ιος · Θραςύβουλος Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αἴδε ςύμμαχοι · Χίοι Τενέδιοι Θηβαῖοι Χαλκιδῆς [Μηθυμν]αῖοι Χαλκιδῆς [Μηθυμν]αῖοι Υερετριῆς · 'Ρόδιοι Ποιήςςιοι ' Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι ' ΄Ικιοι Βυζάντιοι Παλ[λῆς] Κιάθιοι Παλ[λῆς] Κιάθιοι — — Μαρωνῖται — — Μαρωνῖται — — — Μαρωνῖται — — — Μαρωνῖται — — — — Αιῆς	C ηλυμβριανο[ί]	έκ τῶν δέκα ταλ[ά:	ν]των τοὺς ταμίας τῆς θε-		
α δνόματα καὶ [ῆ]τις ᾶν ἄλλη ςύμμαχος τί- (τ)νηται. ταῦτα [μ]ἐν ἀνατράψαι, ἐλέςθαι δ- τ ἐ τὸν δῆμον πρέςβεις τρεῖς αὐτίκα μάλ- [α] εἰς Θήβας, [ο]ἵτινες πείςο(υ)ςι Θηβαίους δ- τδ [τ]ι ᾶν δ[ύ]ν[ων]ται ἀταθόν. οἴδε ἡρέθηςαν · ['Α]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύβρανδρο- ς 'Αναφλύς[τ]ιος · Θραςύβουλος Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αἴδε ςύμμαχοι · Χῖοι Τενέδιοι Θηβαΐοι 80 Μυτιλη[ν]αῖοι Χαλκιδῆς [Μηθυμν]αῖοι ἐΕρετριῆς ' Ρόδιοι Ποιήςςιοι ἀρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι ὅΙκιοι 85 Πεπαρήθιοι Παλ[λῆς] Κιάθιοι — — — Μαρωνῖται — — — Διῆς — — —		o(û). εἰς δὲ τὴν ςτήλην ταύτην ἀναγρά- 6			
Cikivῆται α δνόματα καὶ [ῆ]τις ᾶν ᾶλλη ςύμμαχος τί- (γ)νηται. ταῦτα [μ]ὲν ἀναγράψαι, ἐλέςθαι δ- 7 ὲ τὸν δῆμον πρέςβεις τρεῖς αὐτίκα μάλ- [α] εἰς Θήβας, [ο]ἴτινες πείςο(υ)ςι Θηβαίους ὅ- 75 [τ]ι ᾶν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηςαν · ['Α]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύρῥανδρο- c 'Αναφλύς[τ]ιος · Θραςύβουλος Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αΐδε ςύμμαχοι · Χῖοι Τενέδιοι Θηβαῖοι 80 Μυτιλη[ν]αῖοι Χαλκιδῆς [Μηθυμν]αῖοι 'Ερετριῆς ' Ρόδιοι Ποιήςςιοι 'Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι 'Ικιοι 85 Πεπαρήθιοι Παλ[λῆς] Καρωνῖται — — — Μαρωνῖται — — — Διῆς — — —	30 Cίφνιοι		-		
Σικινήται ξ τὸν δῆμον πρέςβεις τρεῖς αὐτίκα μάλ- [α] εἰς Θήβας, [ο]ἴτινες πείςο(υ)ςι Θηβαίους ὅ- 75 [τ]ι ἄν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηςαν ['Α]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύρβανδρος ς 'Αναφλύς[τ]ιος · Θραςύβουλος Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αἴδε ςύμμαχοι · Χῖοι Τενέδιοι Θηβαῖοι 80 Μυτιλη[ν]αῖοι Χαλκιδῆς [Μηθυμν]αῖοι 'Ερετριῆς 'Ρόδιοι Ποιήςςιοι 'Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι Παλ[λῆς] Καρύςτιοι Περίνθιοι Παλ[λῆς] Καρωνῖται — — Αιῆς — Διῆς — — Αιῆς — — Αιῆς — — —					
[α] εἰς Θήβας, [ο]ιτινες πείςο(υ)ςι Θηβαίους δ- το [τ]ι ἀν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οίδε ἡρέθηςαν ['Α]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύρρανδρο- ς ἀναφλύς[τ]ιος Θραςύβουλος Κολλυτεύς. 'Αθηναίων πόλεις αΐδε ςύμμαχοι Χίοι Τενέδιοι Θηβαίοι 80 Μυτιλη[ν]αῖοι Χαλκιδῆς [Μηθυμν]αῖοι ἀρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι δ δῆμος δ ἐν τῷ Νήλλ- ψ Αρωνιται Παλ[λῆς] Καρωνιται Παλ[λῆς] Καρωνιται — — Αιῆς — — Αιῆς — — —	C ικινήται	1			
Διεῖς 75 [τ]ι ἂν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηταν ['Α]ριττοτέλης Μαραθώνιος. Πύρρανδρο- απὸ Θράκης Νεοπολῖται 80 Μυτιλη[ν]αῖοι Καλλιτεύς. 35 Ζακυν[θ]ίων δ δῆμος δ ἐν τῷ Νήλλ- ψ 75 [τ]ι ἂν δ[ύ]ν[ων]ται ἀγαθόν. οἴδε ἡρέθηταν ['Α]ριττοτέλης Μαραθώνιος. Πύρρανδρο- απὸ δρίμος Θραςύβουλος Κολλυτεύς. Αθηναίων πόλεις αἴδε ςύμμαχοι Καλλιτεύς. Θηβαῖοι Καλιτιδής Ερετριῆς 'Ρόδιοι Ποιήςςιοι 'Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι 'Ίκιοι 85 Πεπαρήθιοι Παλ[λῆς] Καρωνῖται — — — Μαρωνῖται — — — Διῆς — — —		, , ,	* · · · · · · · · · · · · · · · · · · ·		
['A]ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύβρανδρο- από Θράκης ('A)ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύβρανδρο- από Θράκης ('A)ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύβρανδρο- από Θράκης ('A)ριςτοτέλης Μαραθώνιος. Πύβρανδρο- από Θράκης ('A)ριςτος Θραςύβουλος Κολλυτεύς. Αθηναίων πόλεις αΐδε ςύμμαχοι Χίοι Τενέδιοι Θηβαῖοι (Ανακιδής Ερετριής (Επηθυμν]αῖοι (Ερετριής (Επηθυμν]αῖοι (Ερετριής (Επηθυμν]αῖοι (Ερετριής (Επηθυμν]αῖοι (Επαρύστιοι (Επαρύστιοι (Επαρύστιοι (Επαρήθιοι (Επαρίλης) (Εκιάθιοι (Επαρίλης) (Εκιάθιοι (Επαρίλης) (Εκιάθιοι			• • • • • • • • • • • • • • • • • • • •		
ἀπὸ Θράκης κεοπολῖται δ δήμος δ ἐν τῷ Νήλλ- ψ	Διεῖς				
*Αθηναίων πόλεις αΐδε ςύμμαχοι Χίοι Τενέδιοι Θηβαΐοι Βο Μυτιλη[ν]αΐοι Χαλκιδής [Μηθυμν]αΐοι Έρετριής 'Ρόδιοι Ποιήςςιοι 'Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι Τικιοι Βό ἐν τῷ Νήλλ- ψ Διῆς — — — Διῆς — — — Διῆς					
Νεοπολίται Χίοι Τενέδιοι Θηβαίοι Καλκιδής [Μηθυμν]αίοι ἐΕρετριής Υδόιοι Ποιήςςιοι ᾿Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι Ἦκιοι δ ἐν τῷ Νήλλ- ψ Αρθος	ἀπὸ Θράκης		•		
Νεοπολίται 80 Μυτιλη[ν]αῖοι Χαλκιδής [Μηθυμν]αῖοι ἐΕρετριής 35 Ζακυν[θ]ίων 'Ρόδιοι Ποιήςςιοι ᾿Αρεθόςιοι Βυζάντιοι Καρύςτιοι Περίνθιοι শκιοι 85 Πεπαρήθιοι Παλ[λής] Καρωνῖται — — Αιής Αιής — — Αιής		1 '			
δ δημος δ ἐν τῷ Νήλλ- ψ Διῆς Δκιοης Δακιοης	Νεοπολίται		**		
35 Ζακυν[θ]ίων	Heonomia		•		
δ δήμος δ δήμος Καρύςτιοι Περίνθιοι Τίκιοι Καρύςτιοι Παλ[λής] Καρύςτιοι Παλ[λής] Καρύςτιοι Μαρωνίται Μαρωνίται Διής Καρύςτιοι Καρύςτιοι Καρύςτιοι Καρύςτιοι Καρύςτιοι Καρύςτιοι Καρύςτιοι Καρύςτιοι Ταλ[λής]	- rol/				
δ δήμος 85 Πεπαρήθιοι Παλ[λής] Cκιάθιοι — — — Μαρωνίται — — — Διής — — —	35 Ζακυν[θ]ίων	· · · · · · · · · · · · · · · · · · ·	-		
85 Πεπαρήθιοι Παλ[λῆc]					
δ ἐν τῷ Νήλλ- Κιάθιοι — — — — — — — — — — — — — — — — — —	ὁ δ ῆμος				
δ ἐν τῷ Νήλλ- Μαρωνῖται Ψ Διῆς		,	Παλίνμοῖ		
ψ Διής — —	•				
. <u>Zin</u> c		•			
	•				
90 'Αθην[ῖ]ται, Π — — — —					
'Αριςτοτέλης εἶπε· [— — — ἐπει]-		/			
δὰν πρῶτο[ν — — — — — —]					
έκόντες π[ρο]ςχωρῶςι [— — — - ἐψη]-			-		
φιςμένα τῷ δήμψ καὶ τ[— — — —]					
95 νήςων εἰς τὴν τυμμ[αχίαν — — — —]	•				
τοῖς τῶν ἐψηφι[ςμένων — — — — —]					

Eustratiadis, Έπιγραφαι ἀνέκδοτοι α' p. 8. β' p. 2. Rangabé, Antiquit. Hell. II 40 ff. 373 ff. M. H. E. Meier, Comm. epigr. I 3 ff. II 53 ff. A. Schaefer, Commentatio de sociis Ath. Chabr. et Timoth. aetate in tabula publica inscriptis (Leipz. 1856). Köhler, CIA II 17. Hicks, GHI 81. Dittenberger, Syll. 63.

1-3 größere Buchstaben. 4-77 cτοιχηδόν (69-77 weiter auseinandergezogen). Den Aufruf und die Namen Χίοι Μυτιληναίοι Μηθυμναῖοι 'Póδιοι Βυζάντιοι Θηβαῖοι (die Namen nicht cτοιχηδόν) hat eine Hand (H1) eingemeisselt (Febr./März 377), sodals diese Staaten bereits vor Erlass des Aufrufes beigetreten waren (also τῶν οὐcῶν πόλεων cuμμαχίδων τὰ ὀνόματα), während alle anderen zu den ήτις αν άλλη ςύμμαχος γίγνηται zählen: 70 ff. Von einer zweiten Hand (H₂) sind kleiner, feiner und cτοιχηδόν die Namen Χαλκιδής (vor Juli 377: Nr. 141) Έρετριής 'Αρεθο(ύ)ςιοι Καρύςτιοι "Ικιοι (nach Juli 377: Nr. 142) eingehauen, von einer dritten, ungeübten Hand (H_s) Περίνθιοι Πεπαρήθιοι Cκιάθιοι Mαρωνίται Διής (wohl nach der Schlacht bei Naxos 6. Sept. 376). Von verschiedenen Schreibern scheinen dann hinzugefügt zu sein Πάριοι (in größerer Schrift), 'Αθηνίται (in kleinerer Schrift), Παλ[--], Τενέδιοι (sorgfältig), Ποιήςςιοι (eng zusammengedrückt, also wohl nach Abschluß beider Reihen; Schriftbestimmung nach Fabricius). Die Namen der Schmalseite sind von einer auf der Vorderseite nicht vertretenen Hand (H_{s'}) sorgfältig und sauber bis Z. 35 eingehauen (also 375), Z. 35-38 von einer weniger geübten Hand ($H_s^{''}$) 374. H_1 hat 45 μενοιαποδο ausgelassen und dann über der Zeile eingefügt. Die Z. 12, 18, 14 der Vorderseite enthielten vermutlich das 'Sündenregister' Spartas in gedrängter Kürze, wurden aber wohl 374 getilgt, als Sparta die Seeherrschaft Athens anerkannte (Nr. 145). Z. 15 der Schmalseite enthielt einen gleichfalls schon im Altertum ausgemeisselten Namen: [Νάξιοι] Zingerle, ['lácwv] Fabricius.

Erg. bei den verschiedenen Herausgebern übereinstimmend, nur Z. 30, wo Köhlers Ergänzung das Richtige trifft, abweichend, z. B. κ[αὶ εἰς εὐνοίας π]ίςτιν δο(0)ναι [αὐτοῖς. ἐἀν δέ τψ τυγχ]άν[ηι]. 85: Παλ[αιῆς] oder Παλ[λῆς]. 89: O[ἰναιῆς] Busolt. 90: Π... Busolt vermutet ΙΗται. In den Lücken 86—90 rechts könnten gestanden haben: Cερίφιοι Cύριοι Θερμῆς Μήλιοι Κῷοι ᾿Ολιάριοι Φολεγάνδριοι. 94: τῷ δήμψ καὶ τ[οῖς τυμμάχοις] Busolt.

Diodor XV 28, 2: 'Αθηναῖοι δὲ πρέςβεις τοὺς ἀξιολογωτάτους τῶν παρ' αὐτοῖς ἐξέπεμψαν ἐπὶ τὰς ὑπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους τεταγμένας πόλεις, παρακαλοῦντες ἀντέχεςθαι τῆς κοινῆς ἐλευθερίας. οἱ γὰρ Λακεδαιμόνιοι διὰ τὸ μέγεθος τῆς περὶ αὐτοὺς δυνάμεως ὑπεροπτικῶς καὶ βαρέως ἦρχον τῶν ὑποτεταγμένων διόπερ πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς τεταγμένων ἀπέκλινον πρὸς τοὺς 'Αθηναίους. πρῶτοι δὲ πρὸς τὴν ἀπόςταςιν ὑπήκουςαν Χῖοι καὶ Βυζάντιοι, καὶ μετὰ τούτους 'Ρόδιοι καὶ Μυτιληναῖοι καὶ τῶν ἄλλων τινὲς νηςιωτῶν αἰεὶ δὲ μᾶλλον αὐξομένης τῆς τῶν 'Ελλήνων ὁρμῆς πολλαὶ πόλεις προςέθεντο τοῖς 'Αθηναίοις. ὁ δὲ δῆμος μετεωριςθεὶς ἐπὶ τῆ τῶν ςυμμάχων εὐνοία

κοινὸν τυνέδριον ἀπάντων τῶν τυμμάχων τυνεττήταντο, καὶ τυνέδρους ἀπέδειξαν ἐκάττης πόλεως. ἐτάχθη δ' ἀπὸ τῆς κοινῆς γνώμης τὸ μὲν τυνέδριον ἐν ταῖς 'Αθήναις τυνεδρεύειν, πόλιν δὲ ἐπ' ἴτης καὶ μεγάλην καὶ μικρὰν μιᾶς ψήφου κυρίαν εἶναι, πάςας δ' ὑπάρχειν αὐτονόμους, ἡγεμόςι χρωμένας 'Αθηναίοις.

XV 29, 7: προςελάβοντο δὲ καὶ τοὺς Θηβαίους ἐπὶ τὸ κοινὸν ςυνέδριον ἐπὶ τοῖς ἴςοις πᾶςιν, ἐψηφίςαντο δὲ καὶ τὰς γενομένας κληρουχίας ἀποκαταςτῆςαι τοῖς πρότερον κυρίοις γεγονόςι, καὶ νόμον ἔθεντο μηδένα τῶν ᾿Αθηναίων γεωργεῖν ἐκτὸς τῆς ᾿Αττικῆς. διὰ δὲ ταύτης τῆς φιλανθρωπίας ἀνακτηςάμενοι τὴν παρὰ τοῖς ελληςιν εὔνοιαν, ἰςχυροτέραν ἐποιήςαντο τὴν ἰδίαν ἡγεμονίαν.

XV 30, 2: οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς ᾿Αθηναίοις εἰς ςυμμαχίαν ςυνέβηςαν έβδομήκοντα πόλεις καὶ μετέςχον ἐπ᾽ ἴςης τοῦ κοινοῦ ςυνεδρίου ὁιὸ καὶ τοῖς ᾿Αθηναίοις αἰεὶ μᾶλλον τῆς δυνάμεως αὐξομένης, τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις ταπεινουμένης τὴν ἰςχὺν τῶν πόλεων ςυνέβαινε γίνεςθαι.

Isokr. Πλαταικός (14), 44: καὶ τῶν μὲν κτημάτων τῶν ὑμετέρων αὐτῶν ἀπέςτητε, βουλόμενοι τὴν ςυμμαχίαν ὡς μεγίςτην ποιῆςαι.

Isokr. πανηγ. 114: πλην τοςούτον εἰπεῖν ἔχω καθ' ἀπάντων, ὅτι τὰ μὲν ἐφ' ἡμῶν δεινὰ ῥαδίως ἄν τις ένὶ ψηφίςματι διέλυςε, τὰς δὲ ςφαγὰς καὶ τὰς ἀνομίας τὰς ἐπὶ τούτων γενομένας οὐδεὶς ἄν ἰάςαςθαι δύναιτο.

Auf Grund des Königsfriedens hatte Athen seinerzeit (386, vgl. Nr. 122) mit Chios ein Bündnis geschlossen; andere Staaten, wie Byzanz, Rhodos, Mytilene, Methymna, Theben, waren durch ähnliche, die nunmehrige staatsrechtliche Grundlage aller hellenischen Verhältnisse genau berücksichtigende Verträge zu Athen in ein Bundesverhältnis getreten. Es lag nahe, aus diesen Einzelbündnissen einen allgemeinen Bund zu gestalten und durch einen Aufruf, in dem man alle milden Grundsätze auf Grund der bisherigen Übung genau hervorhob, weitere Staaten zum Beitritt einzuladen. Den Antrag stellt Aristoteles von Marathon, in hervorragender Weise sind beteiligt Thrasybulos von Kollytos, Pyrrhandros von Anaphlystos, wohl auch Kephalos von Kollytos und Kallistratos von Aphidna. Auf diesen Aufruf hin schlossen viele griechische Staaten (nach Diodor 70, hier im ganzen etwa 63) zuerst einen Sondervertrag mit Athen, der nach Genehmigung durch das Syn-

edrion und den Demos zur Aufnahme in den Bund führte. So wird später ein dreifacher Eid geschworen, einmal von seiten des Gesandten des eintretenden Staates, dann von seiten des Synedrions und der Behörden des Vorortes, endlich von seiten der Behörden des eintretenden Staates. Unter den Bedingungen des Königsfriedens, also unter gewährleisteter Freiheit und Selbständigkeit, treten die Staaten in den Bund ein; nur aus dem freien Hellas und aus freiem Barbarenland, also nicht aus des Großkönigs Landen, werden Bundesglieder aufgenommen. Naturgemäss verändert sich die volle Selbstbestimmung (αὐτονομία in Bezug auf Unantastbarkeit des Besitzes, Selbstbestimmungsrecht in Verfassungs- und Gemeindeangelegenheiten, Teilnahme an auswärtiger Politik, Freiheit von Abgaben und freier Anschluß an den Bund) im Bunde selbst, indem zwar die Selbständigkeit in Bezug auf Gemeindeangelegenheiten bleibt, aber in auswärtigen Angelegenheiten Abhängigkeit vom Bunde, unbedingte Hilfeleistung und Beachtung der Beitragspflicht eintritt, für welch letztere Kallistratos von Aphidna den neuen Namen cύνταξις einführt (Theopomp fg. 97). Wohl ist das Synedrion rechtlich eine mit dem athenischen Rate in ihren Machtbefugnissen konkurrierende Behörde; thatsächlich aber kann der Vorort nie, das Synedrion immer zur Unterordnung gezwungen werden.

Grote, Gesch. Gr. V 397. Busolt, Der zweite athenische Bund, VII. SB. der Jahrb. f. kl. Phil. 641—866. v. Hartel, Demosth. Stud. II 46 ff. Swoboda, MDAI VII 187 ff. Beloch, Att. Polit. 140 ff. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 76 ff. Schaefer, Dem. u. seine Zeit I² 27 ff. Holm, Gesch. Gr. III 96. Szanto, MDAI XVI 30. Fabricius, Rh. M. 46, 589 ff. J. Zingerle, Eranos Vindobonensis (1893) 359 ff. Swoboda, Rh. M. 49, 339 ff. Pöhlmann, Gr.² 159. Beloch, Gr. Gesch. II 238 ff. Vgl. Busolt, Gr. Staatsaltertümer² 333. Gilbert, Gr. Staatsaltert. I² 495. v. Wilamowitz-M., Aristot. u. Athen II 380 ff., bes. 384. 387.

139 (XXXIII).

377. Vertrag zwischen Athen und Mytilene.

Tafel von pentelischem Marmor, vielleicht rechts unversehrt, auf der Akropolis ausgegraben. Zeilenlänge: 85 Buchstaben.

[.....καλέςα]ι δὲ καὶ τὰ Θη[βαίων πρέςβη]ον ἐπὶ ἔένι[α ἐς τὸ πρυτανεῖον ἐς αὔριον. Κέ]φα[λ]ος εἶ[πε περὶ ὧν λέγουςιν οἱ ἐς τοὺς ςυμμά]χο(υ)ς πρεςβεύςαντες, [τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ τῆ] βο(υ)λῆ ἐπαινέςαι δὲ [———καὶ——καὶ——]ντα καὶ Θεόπομπον κα-

	[ὶ καὶ τὸν τρι]ήραρχον ᾿Αριςτό[μα]χο-
	[ν καὶ καλέςαι ἐπὶ τὸ δεῖ]πνον ἐς τὸ πρυταν[εῖον
10	ές αὔριον. ἐπαινέςαι] δὲ καὶ ἀντίμαχον τὸς [γ-
	— — — — Mu]τιληναῖον καὶ καλέ c α-
	[ι ἐπὶ δεῖπνον ἐς τὸ πρ]υτανεῖον ἐς αὔριον. κ-
	[— — — — —]αι αὐτῶν τὸ[τ] τραμματέ-
	[α — - ἐν ἀκροπό]λει κατὰ τὸ ψήφιςμα τῆ-
15	[c βουλής — $-$ cυν]θη[κ]ῶν τῶν (ἐ)ν τῆ cτήλ-
	[η φ]αίνεται διάφορος ή
	[cτήλη τῆ ἐν τῆ ἀκροπ]όλει cτήλη προβο(υ)λε-
	[ύςαςαν τὴν βο(υ)λὴν περί] αὐτῶν ἐξενεγκεῖν ἐς τ-
	[ὸν δήμον — —] το τ[οῦ] Μυτιληναίο(υ) τὴ-
20	[ν βο(υ)λὴν προβο(υ)λεύςαςα]ν ἐξεν $[εγκ]ε(î)ν$ ἐς τὸν δῆ
	[μον ἀναγρα]φῆς τῶν ςτηλῶν ὡς[
	— — — —]κοντα δ[ρ]αχμὰς έκατέ-
	[ρo(v)c τψ γ]ραμματε[î] τῆc [β]o(v)λῆ[c].

Pittakis, L'anc. Ath. p. 346. Eph. 1015. Rangabé 380. CIA II 18.

Kephalos hatte bereits 386 als Gesandter in Chios das Schutzbündnis vermittelt: Nr. 122.

Köhler, MDAI II 141. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 760. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 71, 5. Swoboda, Rh. M. 49, 342. Beloch, Gr. Gesch. II 237 ff.

140 (XXXIV).

377. Vertrag zwischen Athen und Methymna.

Tafel von pentelischem Marmor, oben gebrochen, auf der Akropolis gefunden. Zeilenlänge: 28 Buchstaben.

- 10 c ὥcπερ καὶ οἱ ἄλλοι cύμμαχοι ἀναγεγραμμένοι εἰcίν. ὀμόcαι ὸὲ τὴν πρεcβείαν τῶν Μεθυμναίων τὸν αὐτὸν ὅρκον ὅμπερ καὶ οἱ ἄλλοι cύμμαχοι ὧμοcαν τοῖc τε cυνέδροιc τῶν cuμμ-
- 15 άχων καὶ τοῖς στρατηγοῖς καὶ τοῖς ἡππάρχοις. ὀμόςαι ὸὲ τοῖς Μεθυμνα-ίοις το(ύ)ς τε συνέδρο(υ)ς τῶν συμμάχων καὶ το(ὑ)ς στρατηγο(ὑ)ς καὶ το(ὑ)ς ἡππάρχο(υ)ς κατὰ ταὐτά. ἐπιμεληθῆναι ὸὲ Αἴ[ςι]-
- 20 μον καὶ το(ὑ)ς τονέδρο(υ)ς τοὺς ἐπὶ τῶν [νέ]ων, ὅπως ἄν ὀμόςωςιν αἱ ἀρχαὶ αἱ Μεθυμναίων καθάπερ οἱ ἄλλοι ςύμμαχο[ι.]
 ἐπαινέςαι δὲ τὴμ πόλιν τὴν Μεθυμναίων καὶ καλέςαι το(ὑ)ς πρέςβεις τῶν
- 25 Μεθυμναίων ἐπὶ ξένια [εἰς τὸ πρυτανεῖον εἰς αὔριον.]

Kirchhoff, Sitzungsber. der Berl. Akad. 1888, 243. Mylonas, BCH 12, 138. Köhler, CIA IV 2, 18b.

Z. 20 f. ἐπὶ τῶν [vέ]ων Wilhelm, MDAI XVII 392, ἐπὶ τῶν [τόπ]ων Mylonas. Szanto, MDAI XVI 30, 1: ἐπὶ τῶν [Χί]ων. Judeich, Kleinas. Studien 269: ἐπὶ τῶν [ὄρκ]ων.

Gilbert, Handb. der griech. Staatsalt. 410, 2. Dittenberger, Syll. S. 113. v. Stern, Gesch. d. spartan. u. theban. Hegem. 71, 5. Judeich, Kleinasiat. Studien 269, 1. Swoboda, Rh. M. 49, 342, 1.

141 (XXXV).

377. Bündnis zwischen Athen und Chalkis.

Marmortafel, unten gebrochen, zwischen dem Dionysostheater und dem Theater des Herodes gefunden. Über dem Texte zwei Ölzweige. Zeilenlänge: 32 Buchstaben (Aufschrift: 20 [größere] B.).

['Αρ]ιςτοτέλης ∷ Εὐφιλήτο(υ) ['Αχ]αρνεὺς ἐγραμμάτευε[ν]. ['Επ]ὶ Ναυςινίκο(υ) ἄρχοντος.

["Εδοξ]εν τη βο(υ)λη και τῷ δήμψ. Λεωντί[c

5 ἐπρυτ]άνευεν, ᾿Αριστοτέλης ἐγραμμάτευ-[εν, τῶν π]ροέδρων ἐπεψήφιζεν Παντάρετο[ς]ιεύς Τύρρανδρος είπεν περί ων λ-[έγουςιν] οἱ Χαλκιδῆς, προςαγ[α] γ ε(ῖ)ν αὐτο(ὑ)ς π-Γρός τὸν δ]ημον ἐς τὴν πρώτην ἐκκληςίαν, γ-[νώμην] δὲ ξυμβάλλεςθαι τῆς βο(υ)λῆς ὅ[τι] δο-[$\kappa \in \hat{i} \ \tau \hat{\eta}$] $i \beta o(\upsilon) \lambda \hat{\eta} \delta \dot{\epsilon} \chi \in c\theta \alpha i \ \tau \dot{\eta} \nu c \upsilon \mu \mu \alpha \chi \dot{i} \alpha [\nu] \pi$ [αρὰ τῶν] Χαλκιδ[έω]ν τύχη ἀγαθή καθὰ ἐπαγγ[έλλον]τα[ι ο]ί Χαλκιδής δμόςαι δὲ τ[ὴν] πό[λιν Χαλ]κι[δεῦ]ς[ι]ν καὶ το(ὑ)ς Χαλκιδέα[ς 'Α]θ[ηναίοις] κα[ὶ ἀν]αγράψαι ἐςτήλη λιθί[ν]η [καὶ cτ]ῆcα[ι 'Αθή]νηςι μὲν ἐν ἀκροπόλ[ει, έ]ν [δὲ Χαλ]κίδ[ι ἐν τ]ῷ ἱερῷ τῆς ᾿Αθηναίας [τον όρκον] καὶ [τὰς ς]υνθήκας εἶναι δὲ ςυ[νθήκας 'Αθ]ηναίο[ις κ]αὶ Χαλκιδεῦςιν τάς[δε **των εν Εὐ[β]οία [καὶ** 'Αθηναί ων' ἔχε(ι)[ν τὴ]ν ξαυτών Χαλκιδέ[ας έλευθέρ]ο(υ)ς ὄντα[ς καὶ] αὐτονόμο(υ)ς καὶ [ἀφορολογήτο(υ)ς] μήτε φρο(υ)ρὰν ὑποδεχομένο(υ)ς [παρ' 'Αθηναίων μ]ήτε φόρον φέροντας μήτε [ἄρχοντα παραδ]εχομένο(υ)ς παρά τὰ δόγματ[α τŵν cυμμάχων έὰν δέ τις [ἴŋ] ϵ [πὶ] πο[λ] ϵ [μ] ψ [ϵ π]-[ὶ τὴν χώραν τὴν Χαλκιδέων ἢ ἐπὶ τὸν δῆμο]-[ν τὸν Χαλκιδέων κτέ.]

Köhler, CIA II 17b. Hicks, GHI 79. Dittenberger, Syll. 64 (Erg. 23-25). Vgl. v. Hartel, SBWA 92, 101.

Diodor XV 30, 1: πρώται δὲ καὶ προθυμότατα cuνεμάχη- cav αἱ κατὰ τὴν Εὔβοιαν οἰκοῦcαι χωρὶς 'Εςτιαίας.

Busolt, Der zweite athen. Seebund, VII. SB. der Jahrb. f. kl. Phil. 745. v. Stern, Gesch. der spart. u. theb. Hegem. 77. Swoboda, Rh. M. 49, 340. Beloch, Gr. Gesch. II 240.

142 (XXXVI).

377. Bündnis Athens mit Ikos.

Relief aus pentelischem Marmor, auf der Akropolis gefunden, mit Athene, die die Rechte einem bärtigen Manne reicht; über diesem steht:

[^{*}I]KIOΣ.

Die darunter befindliche Inschrift ist rechts und links beschädigt, unten abgebrochen:

[C]ωτίων ἐγραμμάτευεν Ἐ[λευς]-[ί]νιος frei [K]αλλίας ᾿Αγγελῆθεν ἦρχεν.

Pittakis, Eph. 24. Rangabé 853. Schöll, Archäol. Mitt. 61. Lebas, Monum. fig. Tafel XXXV. Schöne, Gr. Rel. p. 27 und Taf. IX 53. Köhler, CIA II 22.

Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 760. Fabricius, Rh. Mus. 46, 597.

143 (XXXVII).

375. Bündnis zwischen Athen und Korkyra, Akarnanien, Kephallenia.

A. Aufnahme von Korkyra, Akarnanien und Kephallenia in den attischen Seebund.

Vier Bruchstücke von pentelischem Marmor. ac links, bd rechts unversehrt. Zeilenlänge: 40 Buchstaben.

a. [Φ]ιλοκλής 'Ω[— -- — εγραμμάτευεν. 'Ε]πὶ 'Ιπποδάμα[ντος ἄρχοντος ἐπὶ τῆς 'Αντιοχίδος δευ]τέρας πρυταν[είας, ή Φιλοκλής 'Ω — — $.\dot{\epsilon}$] γραμ $\langle \mu \rangle$ άτευε $.\dot{\epsilon}$ δο[ξε τη βο(υ)λη καὶ τῷ δήμω] $.\dot{\epsilon}$ Κρ[ίτ - b. δ ι]ος εἶπε ερὶ ψν λέ[γουςιν ἐν τῆ <math>βο(υ)λῆ]ι οἱ π[ρ]ές[βε(ι)c] τῶν Κερκυραίων καὶ τ[ῶν ᾿Ακαρνάνων κα]ὶ τῶν Κεφα[λ]λήνων, ἐπαινέςαι μὲν το(ὑ)ς πρέςβε(ι)ς Κερκ]υραίων [κ]αὶ ᾿Ακαρνάνων καὶ Κεφαλ[λήνων, ὅτι εἰςὶ ἄν]δρες [ά]τα[θ]οὶ περὶ τὸν δῆμον τὸν ['Αθηναίων καὶ το(ὑ)ς] συμμάχο(υ)ς [κ]-10 αὶ νῦν καὶ ἐν τῷ πρός[θεν χρόνῳ: ὅπως δ'] ἄν πραχθε[ῖ] ων δέονται, προςαγαγε[îν αὐτο(ὑ)c ἐc τὸν δ]ημον, γν[ώ]μ[η]ν δὲ ξυμβάλλεςθαι τῆς [βο(υ)λῆς, ὅτι δοκεῖ] τῆ βουλῆι ἀνα[γ]ράψαι τῶν πόλεων τ[ῶν ἡκουςῶν τὰ ὀ]νόματα [ἐ]ς τὴν cτήλην τὴν κοινὴν τῶ[ν cuμμάχων τὸν] γραμμα[τ]έ-15 α της βουλης καὶ ἀποδο(ῦ)να[ι το(ὑ)ς ὅρκους τα]ῖς πόλες[ι] ταῖς ἡκο(ύ) καις τὴν βουλὴν [καὶ το(ὑ)ς στρατηγο(ὑ)ς καὶ τοc. ὺc ἱππέας καὶ το(ὑ)ς ςυμμάχ[ο(υ)ς οἵτινες ὤμοςαν τὸν ὅρκον πραχθέντων δὲ τού[των το(ῦ) λοιπο(ῦ) κύριον εἶναι ὅ

τι ἂν δόξει τῷ κοινῷ, [έλέςθαι δὲ τὸν δῆμον ἀπ-

- 20 οληψομένο(υ)ς το(ὺ)ς ὄρκο(υ)ς [παρὰ τῶν πόλεων τοὺς καὶ ἀναγραφη[coμέν]ο(υ)c εἰc τ[ὴν] c[τήλην — — εν \mathfrak{h} — — οἱ cύμ- d. μαχοι έ[γγε]γραμ(μ)ένοι εἰςίν: π[έμψαι δὲ καὶ ςυνέδρο(υ)ς τῶν πό[λ]εων ἐκάςτην ἐς τὸ ςυ[νέδριον τῶν ςυμμάχων] κατὰ τὰ δόγματα τῶν ςυμμάχω[ν τὰ περὶ τῶν Κερκυρ-25 αί]ων περὶ δὲ τῶν ἀκαρνάνων ακ[έψασθαι κοινή μετὰ Α]ἰςχύλο(υ) [καὶ] Εὐάρχο(υ) καὶ Εὐρυ[— καὶ — — ..ο]c καὶ [.... καὶ 'Ρ]υcιά[δο(υ) — —
- a. Pittakis, Eph. 158. Rangabé, Ant. Hell. 382. ab. Köhler. CIA II 49. Hicks, GHI 88. Dittenberger, Syll. 65. c d. Lolling. abcd. Köhler IV 2, 49. Δελτίον άρχαιολογικόν 1888, 174.

Erg. 17 ff. Lolling. 21 Lolling: τὴν cτή[λην τὴν κοινὴν οῦ οἱ cύμ]μαχοι έ[ττε]τραμμένοι είτίν, bezweifelt von Swoboda, Rh. Mus. 49, 342, 2, da die Eideshelfer thatsächlich nicht auf der κοινή cτήλη τῶν cυμμάχων (Nr. 138) verzeichnet sind. 26 κα]ὶ 'Ρυςίλ... Loll,

Vgl. MHE. Meier, Comm. ep. I p. VII. Schaefer, De sociis Athen. 12.

B. Bündnisurkunde von Athen und Korkyra.

Marmortafel, unten gebrochen. Oberhalb der Inschrift ein Bas-Relief: links ein bärtiger Mann, auf einem Felsen sitzend (ὁ Δήμος ὁ 'Αθηναίων?), rechts eine Frau (Κόρκυρα?), die in Gegenwart der Göttin Athene den Eid tauschen.

Cυμμαχία Κορκυραίων καὶ 'Αθηναίων ε[ί]c τὸν [ἀεὶ] χρόνον. Ἐάν τις ἴη [ἐπὶ] πολέμψ ἐ-[ί]ς τ[ή]γ χώραν τὴγ Κορ[κυ]ραίων ἢ ἐπὶ τὸν δῆ-[μ]ον τὸς Κορκυραίων, βοηθεῖν ᾿Αθηναίο(υ)ς π-**5 αντὶ cθένει καθ' ὅ τι ἂν ἐπαγγέλλωςιν Κο**ρκυραῖοι κατὰ τὸ [δυ]νατόν καὶ ἐάν τις ἐπὶ τὸν δημον τὸν ᾿Αθηναίων ἢ ἐπὶ τὴς χώραν τὴν ᾿Αθηναίων ἐπὶ πολέμω ἴη ἢ κατὰ ϒῆ[ν] ἢ κατὰ θάλατταν, βοηθεῖν Κορκυραίο(υ)ς π[α]-10 ντὶ τθένει κατὰ τὸ δυνατὸν καθ' ὅ τι ἄν [ἐ]παγγέλλωτιν 'Αθηναίοι' πό[λ]ε[μ]ον δὲ καὶ είρήνην μὴ ἐξεῖναι Κ[ορκυρ]αίοις ποιήςαςθαι [ἄ]νευ 'Α[θηναίων] καὶ [τοῦ π]λήθους τῶν ςυμμάχων ποιείν δὲ κα[ί] τἄλλα κατὰ τὰ δόγ-15 ματα τῶν ςυμμάχων. "Ορκος.

Βοηθήςω Κορκυραίων τῷ [δή]μψ παντὶ ςθ-

ένει κατά τὸ δυνατόν, ἐάν [τ]ις ἴη ἐπὶ πολέμψ ἢ κατὰ γῆν ἢ κατὰ θά[λα]τταν ἐπὶ τὴγ χώραν την Κορκυραίων, καθ' [δ] τι αν ἐπαγγέλ-

20 λωςι Κορκυραĵοι. καὶ περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης πράξω καθ' ὅ τι ἂν τῷ πλήθει τῶν cυμμάχων δοκή, καὶ τἄλλα ποιήςω κατὰ [τὰ δ]όγματα τῶν ςυμμάχων [πο]ή[ςω] ταῦτα νὴ τὸ-[ν] Δία καὶ τὸν ἀπόλλω καὶ τὴν Δήμητρα, [ε]ὐο-

μή], τάναντία.

[Βοηθήςω 'Αθη]ναίων τῷ [δ]ήμῳ [παν]τὶ ϲθ[ένει κατά τὸ δυν ατόν, αἴ κά τις [ἐπίῃ ἐπὶ πολέμψ ἢ κατὰ τ]ῆν ἢ κατὰ [θ]άλαςς[αν ἐπὶ τὴτ

30 χώραν τὴν 'Αθην]αίων, κ(αθ') ὅ τι κ' ἐπαγ[γέ]λλω-[ντι 'Αθηναί]οι. καὶ περ[ὶ] πολέμ[ο]υ κ[αὶ εἰρ]ή-[νης πράξω καθ' ὅ τ]ι κα 'Α[θ]ηναίο[ι]ς κ[α]ὶ [τῷ] π -[λήθει τῶν ςυμμάχ]ων [δο]κῆ, κ[αὶ τἄ]λλ[α] ποι-[ήςω κατὰ τὰ δόγματα] τὰ ᾿Αθηνα[ί]ων κα[ὶ τῶ]ν

35 [τυμμάχων · ποιήτω ταῦ]τα ν[αὶ τ]ὸν Δία [κα]ὶ [τὸν ᾿Απόλλωνα καὶ τὰν Δά]ματ[ρα], εὐορκ[έο]ν-[τι μέμ μοι εἴη πολλὰ καὶ ἀγαθά], εἰ δὲ μή, [τάναντία].

B: CIA II Add. p. 398. Vollständig: P. Foucart, BCH 13, 354 ff. Köhler, CIA IV 2, 49b.

Xenoph. Hell. V 4, 64: δ μέντοι Τιμόθεος περιπλεύς ας Κέρκυραν μὲν εὐθὺς ὑφ' ἐαυτῷ ἐποιήςατο.

Isokrates π. άντιδ. 109: (Τιμόθεος) Κόρκυραν είλε, πόλιν όγδοήκοντα τριήρεις κεκτημένην.

Diodor XV 36,5: Τιμόθεος . . . πλεύςας ες την Κεφαληνίαν, τάς τ' èν αὐτή πόλεις προςηγάγετο καὶ τὰς κατὰ τὴν 'Ακαρνανίαν δμοίως ἔπειςεν ἀποκλίναι πρὸς ᾿Αθηναίους.

Cornel. Nep. Timoth. 2, 1: Corcyram sub imperium Atheniensium redegit.

Höck, Beziehungen Kerkyras zum 2. athen. Seeb., Progr. von Husum 4 ff. E. v. Stern, Gesch. der spart. u. theb. Heg. 88, 2. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit I² 45. Oberhummer, Akarnanien 124 ff. J. Zingerle, Eranos Vind. 364. Swoboda, Rh. Mus. 49, 339. Beloch, Griech. Gesch. II 242, 2.

144.

375. Bündnis zwischen Athen und Alketas, dem Könige der Molotter.

Diodor XV 36, 5: (Τιμόθεος) 'Αλκέταν τὸν Μολοττῶν βαςιλέα φίλον κατας κευάς ας καὶ καθόλου τὰς πλείςτας τῶν περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους πόλεων ἐξιδιοποιης άμενος, ἐνίκης ἐναυμαχία τοὺς Λακεδαιμονίους περὶ Λευκάδα.

Cornel. Nep. Timoth. 2: sociosque idem adiunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas, omnesque eas gentes, quae mare illud adiacent.

Vgl. Nr. 138, B 18 ff., wo Alketas mit seinem Sohne Neoptolemos aufgeführt ist.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 46. Schubert, Gesch. des Königs Pyrrhos (Königsberg 1894) 95 ff. H. Schmidt, Epeirotika (Diss., Marburg 1894) 33 ff. Beloch, Gr. Gesch. II 242.

145.

374. Frieden zwischen Athen und Sparta.

Xenophon VI 2, 1: οἱ δ' ᾿Αθηναῖοι ἐπεθύμηταν παύcατθαι τοῦ πολέμου καὶ πέμψαντες πρέςβεις εἰς Λακεδαίμονα εἰρήνην ἐποιής αντο.

Isokrates Πλαταϊκός (373 abgefast) 10: εἰ δὲ τὰς τυνθήκας ἀξιοῦςιν εἰναι κυρίας, ὅπερ ἐςτὶ δίκαιον, πῶς οὐχ ὁμολογήσουςιν ἀδικεῖν καὶ παραβαίνειν αὐτάς; ὁμοίως γὰρ τάς τε μικρὰς τῶν πόλεων καὶ τὰς μεγάλας αὐτονόμους κελεύουςιν εἶναι.

Ισοκτ. περὶ ἀντιδός. 109. 110: (Τιμόθεος) καὶ ταύτην ἠνάγκας αὐτοὺς (d. s. Λακεδαιμονίους) ςυνθέςθαι τὴν εἰρήνην, ἢ τος αύτην μεταβολὴν έκατέρα τῶν πόλεων ἐποίης εν, ὥςθ' ἡμᾶς μὲν ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας θύειν αὐτῆ καθ' ἔκας τον τὸν ἐνιαυτὸν ὡς οὐδεμιᾶς ἄλλης οὕτω τῆ πόλει ςυνενεγκούς ης, Λακεδαιμονίων δὲ μετ' ἐκείνον τὸν χρόνον μηδ' ὑφ' ἐνὸς ἐωρᾶς θαι μήτε ναυτικὸν ἐντὸς Μαλέας περιπλέον μήτε πεζὸν ςτρατόπεδον διὰ τοῦ

2

É

Spid, u. der Paralia. εξετενικ. όπερ αὐτοῖε τῆς περὶ Λεῦκτρα **CUμφορά**ς

THE THE STATE PETERMINENOV. Τά του του 13: άπάσης γάρ της Έλλάδος ύπὸ την πόλιν Γε κατά μετά την Κόνωνος ναυμαχίαν και 196----

τει εκτάτε γρεσε την Κόνωνος ναυμαχίαν και μετά την Τιμο-HOUSE CIPATIFICA... Ανερουίου πόλεμον, ότε μέν ναθο οὐκ ἐδοκεῖτε ἀποστεῖλαι δυνήσεσθαι, Ανερουίους πόλεμον, ότε μέν ναθο οὐκ ἀδοκεῖτε ἀποστεῖλαι δυνήσεσθαι, Ανερουίους ἐπειλώ κ.» Λαπεδαιμονίους πολεμον, το δρόβους όντας ιδνίους επειδή δ' άπεςτείλατε, και δράκειθ' ή πόλις ίςτε δρόβους όντας ιδνίους επειδή δ' άπεςτείλατε, και δράκειθ' ή πόλις δρούλεςθε. σεν οποίας τινός ήβούλεςθε.

Diodor XV 38, 4: Λακεδαιμόνιοι μέν γὰρ καὶ ᾿Αθηναῖοι, ριοσυ περί τής ήγεμονίας διαφιλοτιμούμενοι παρεχώρουν διά πάντων περ της κατά την οξ λλ διὰ παντων της κατὰ τῆν, οἱ δὲ τῆς κατὰ Θάλατταν ἀλλήλοις, οἱ μὲν τῆς κατὰ τῆν, άρχης ἄξιοι κρινόμενοι.

Cornel. Nep. Timoth. 2, 2: quo facto Lacedaemonii de diutina contentione destiterunt et sua sponte Atheniensibus diutius maritimi principatum concesserunt pacemque iis legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. pus victoria tantae fuit Atticis laetitiae, ut tum primum que Paci publice sint factae eique deae pulvinar sit instituare arme cuius laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt.

Euseb. Ol. 101, 1 ed. A. Schöne: Athenienses principatum Graecorum assumpserunt.

Anerkennung des Seebundes und des peloponnesischen Bundes einerseits, Bestätigung der Autonomie andrerseits waren somit die Hauptbedingungen des Friedens, den Diodor mit dem Frieden von 371 verwechselt. Xenophons Darstellung, dass die Friedensanregung einseitig von Athen ausging, ist parteiisch.

Lachmann, Gesch. Griech. I 298. Sievers, Gesch. Gr. 227 ff. Wachsmuth, Die Stadt Athen im Altert. I 585, 3. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit I2 52. Curtius, Gr. Gesch. III6 277. E. v. Stern, Gesch. der spartan. u. theban. Hegem. 93-101. Pöhlmann, Gr. 2 154. Beloch, Griech. Gesch. II 244.

146.

rfrieden zwischen Athen, Epidauros und der Paralia.

τοτ. Rhet. 3, 10 p. 1411, 10: Ἰφικράτης ςπειςαμένων ...υν πρὸς Ἐπίδαυρον καὶ τὴν παραλίαν ἢτανάκτει, φάςκων ...υς τὰ ἐφόδια τοῦ πολέμου παρηρῆςθαι.

Sievers, Gesch. Gr. 284. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I' 64 ff.

147 (XXXVIII). \

Skirophorion (16. Juni) 371. Friedenskongress zu Sparta.

Χεπορh. Hellen. VI 3, 18: Δοξάντων δὲ τούτων καλῶς εἰπεῖν ἐψηφίςαντο καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι δέχεςθαι τὴν εἰρήνην, ἐφ' ῷ τούς τε άρμοςτὰς ἐκ τῶν πόλεων ἐξάγειν, τά τε ςτρατόπεδα διαλύειν καὶ τὰ ναυτικὰ καὶ τὰ πεζικά, τάς τε πόλεις αὐτονόμους ἐᾶν. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιοίη, τὸν μὲν βουλόμενον βοηθεῖν ταῖς ἀδικουμέναις πόλεςι, τῷ δὲ μὴ βουλομένψ μὴ εἶναι ἔνορκον ςυμμαχεῖν τοῖς ἀδικουμένοις. ἐπὶ τούτοις ὤμοςαν Λακεδαιμόνιοι μὲν ὑπὲρ αὑτῶν καὶ τῶν ςυμμάχων, ᾿Αθηναῖοι καὶ οἱ ςύμμαχοι κατὰ πολεις ἔκαςτοι. ἀπογραψάμενοι δ' ἐν ταῖς ὀμωμοκυίαις πόλεςι καὶ οἱ Θηβαῖοι.....

πεζικά] die Hss. und Nauck, πεζά Cobet. ἔνορκον] Stephanus, εὔορκον Hs.

Diodor XV 50,4: τῶν δὲ Ἑλλήνων πάντων ἀςμένως προςδεξαμένων τοὺς λόγους (der Gesandten des Königs Artaxerxes) συνέθεντο κοινὴν εἰρήνην αἱ πόλεις πᾶςαι πλὴν Θηβαίων.

Plut. Agesil. 28: τἢ τετράδι ἐπὶ δέκα τοῦ εκιροφοριῶνος μηνὸς ἐποιήςαντο τὰς επονδὰς ἐν Λακεδαίμονι, τἢ δὲ πέμπτη τοῦ ἐκατομβαιῶνος ἡττήθηςαν ἐν Λεύκτροις, ἡμερῶν εἴκοςι διατενομένων.

Aisch. π. παραπρεςβ. 32 p. 216: τυμμαχίας τὰρ Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τυνελθούτης, εῖς ὢν τούτων ᾿Αμύντας ὁ Φιλίππου πατὴρ καὶ πέμπων τύνεδρον καὶ τῆς καθ᾽

αύτὸν ψήφου κύριος ὢν ἐψηφίςατο 'Αμφίπολιν τὴν 'Αθηναίων cuveξαιρεῖν μετὰ τῶν ἄλλων 'Ελλήνων 'Αθηναίοις. τὸ κοινὸν δόγμα τῶν 'Ελλήνων καὶ τοὺς ψηφιςαμένους ἐκ τῶν δημοςίων γραμμάτων μάρτυρας παρεςχόμην.

Demosth. π. παραπρ. 283: ἡν βατιλεύτ καὶ πάντες οἱ ελληνες ὑμετέραν ἔγνωταν ἀμφίπολιν.

Demosth. Φιλιππ. 3, 16: Χερρόνηςον, ην βαςιλεύς καὶ πάντες οἱ ελληνες ημετέραν ἐγνώκαςιν εἶναι.

Vgl. Dionys v. Halik. Lys. 12.

Sievers, Gesch. Gr. v 235 ff. Grote, Gesch. Gr. V 433 ff. Hertzberg, Agesilaos 347 ff. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 71. Busolt, Jahrb. f. cl. Philol. SB. VII 788 ff. v. Stern, Gesch. der spart. u. theb. Hegem. 121 ff. Pöhlmann, Gr. 2 154. Beloch, Gr. Gesch. II 249.

148 (XXXIX).

371. Allgemeiner Frieden zu Athen.

Xenoph. Hell. VI 5, 1—3: ἐπεὶ γὰρ ᾿Αρχίδαμος ἐκ τῆς ἐπὶ Λεῦκτρα βοηθείας ἀπήγαγε τὸ ςτράτευμα, ἐνθυμηθέντες οἱ ᾿Αθηναῖοι ὅτι οἱ Πελοποννήςιοι ἔτι οἴονται χρηναι ἀκολουθεῖν καὶ ούπω διακέοιντο οἱ Λακεδαιμόνιοι ὥςπερ τοὺς Αθηναίους διέθεcay, μεταπέμπονται τὰc πόλειc ὅcaι βούλοιντο τῆc εἰρήνηc μετέχειν ήν βαςιλεύς κατέπεμψεν. ἐπεὶ δὲ ςυνήλθον, δόγμα ἐποιή**canto** μετὰ τῶν κοινωνεῖν βουλομένων ὀμό**ca**ι τόνδε τὸν ὅρκον' 'Εμμενώ ταῖς ςπονδαῖς ἃς βαςιλεὺς κατέπεμψε καὶ τοῖς ψηφίτματι τοῖς 'Αθηναίων καὶ τῶν τυμμάχων. ἐὰν δέ τις στρατεύη ἐπί τινα πόλιν τῶν ὀμοςαςῶν τόνδε τὸν όρκον, βοηθήςω παντί ςθένει. οί μέν οὖν ἄλλοι πάντες έχαιρον τῷ ὄρκψ. Ἡλεῖοι δὲ ἀντέλεγον ὡς οὐ δέοι αὐτονόμους ποιείν οὔτε Μαργανέας οὔτε Κκιλλουντίους οὔτε Τριφυλίους το τάρ είναι ταύτας τάς πόλεις. οἱ δ' ᾿Αθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι ψηφιcάμενοι, ὥςπερ βαςιλεὺς ἔγραψεν, αὐτονόμους είναι όμοίως καὶ μικράς καὶ μεγάλας πόλεις, έξέπεμψαν τούς δρκωτάς καὶ ἐκέλευςαν τὰ μεγίςτα τέλη έν έκάςτη πόλει όρκῶςαι. καὶ ὤμοςαν πάντες πλὴν Ἡλείων.

Sievers, Gesch. Griech. 252. Busolt, Der zweite athen. Bund 792. E. v. Stern, Gesch. der spart. u. theb. Hegem. 149 ff. Swoboda, Der hellen. Bund des J. 371, Rh. Mus. 49, 321—352 (daselbst 321, 1 Litteratur). Beloch, Gr. Gesch. II 258.

149.

370. Erste Erweiterung des thebanischen Bundes.

Χοπορh. Hell. VI 5, 23: ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς καὶ Φωκεῖς ὑπήκοοι γεγενημένοι καὶ Εὐβοεῖς ἀπὸ παςῶν τῶν πόλεων καὶ Λοκροὶ ἀμφότεροι καὶ † ἀκαρνᾶνες καὶ Ἡρακλεῶται καὶ Μηλιεῖς: ἠκολούθουν δ' αὐτοῖς καὶ ἐκ Θετταλίας ἱππεῖς τε καὶ πελταςταί.

† 'Ακαρνάνες] hsl. und von v. Stern gebilligt. Alviâνες schlägt mit großer Wahrscheinlichkeit Schaefer vor, was Oberhummer und Beloch billigen. Vgl. Breitenbach und Kurz z. d. St.

[Xenoph.] Agesil. 2, 24: ἀπό γε μὴν τούτου ἐπὶ τὴν Λακεδαίμονα στρατευσαμένων ἀρκάδων τε πάντων καὶ ἀργείων καὶ Ἡλείων καὶ Βοιωτῶν καὶ σὺν αὐτοῖς Φωκέων καὶ Λοκρῶν ἀμφοτέρων καὶ Θετταλῶν καὶ Αἰνιάνων ξκαὶ ἀκαρνάνων ξκαὶ Εὐβοέων.

Diodor XV 57, 1: διόπερ (Θηβαῖοι) τοὺς μὲν Ὁρχομενίους εἰς τὴν τῶν ςυμμάχων χώραν κατέταξαν, μετὰ δὲ ταῦτα Φωκεῖς καὶ † Αἰτωλοὺς καὶ Λοκροὺς φίλους ποιηςάμενοι τὴν εἰς Βοιωτίαν ἐπάνοδον ἐποιήςαντο.

† Αἰτωλούς] ist ein Irrtum. Οἰταίους meint Beloch.

Vgl. Diodor XV 85,2 (Aufstellung in der Schlacht von Mantineia): Θηβαῖοι δ' αὐτοὶ μὲν ἐπὶ τὸ εὐώνυμον κέρας ἐτάχθηςαν, παραστάτας ἔχοντες ᾿Αρκάδας, τὸ δὲ δεξιὸν παρέδωκαν ᾿Αργείοις· τὸ δὲ ἄλλο πλῆθος ἀνεπλήρου τὴν μέςην τάξιν, Εὐβοεῖς καὶ Λοκροὶ καὶ Сικυώνιοι, πρὸς δὲ τούτοις Μεςςήνιοι καὶ Μαλιεῖς καὶ Αἰνιᾶνες. ἔτι δὲ καὶ Θετταλοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ςύμμαχοι.

Die Verträge, die Theben mit den einzelnen Staaten, den Phokern, den epiknemidischen und ozolischen Lokrern, den Ainianern, den Maliern und den Herakleoten, schloss, sind wahrscheinlich bloss Schutzverträge. Vom Vertrag mit den Phokern ist dies ausdrücklich überliefert:

Χεπορhon Hell. VII 5, 4 (im J. 362): ἐν ὅςψ δὲ ταῦτ' ἐπράττετο, Ἐπαμεινώνδας ἐξήει, Βοιωτοὺς ἔχων πάντας καὶ Εὐβοᾶς καὶ Θετταλῶν πολλοὺς παρά τε ᾿Αλεξάνδρου καὶ τῶν ἐναντίων αὐτῷ. Φωκεῖς μέντοι οὐκ ἠκολούθουν λέγοντες ὅτι ςυνθήκαι cφίςιν ζαὐτοῖς ξεἶεν, εἴ τις ἐπὶ Θήβας ἴοι, βοηθεῖν, ἐπ᾽ ἄλλους δὲ ςτρατεύειν οὐκ εἶναι ἐν ταῖς ςυνθήκαις.

coiciv] Cobet.

Vgl. Nr. 155 (Zweite Erweiterung) und Nr. 169 (Dritte Erweiterung des thebanischen Bundes).

Sievers, Gesch. Gr. 249. Grote, Gesch. Gr. V 462. Brandstäter, Die Gesch. des ätol. Landes (Berl. 1844) 165. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 81, 3. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Heg. 153. 164. Oberhummer, Akarnanien 127. Swoboda, Rhein. Mus. 49, 844, 3. Beloch, Gr. Gesch. II 257.

150.

370. Gründung des arkadischen Bundes.

Die Gründung findet zu Asea, westlich von Tegea, statt: Xenoph. Hell. VI 5, 11: οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ᾿Αρκάδες εἰς ᾿Αςέαν ςυνελέγοντο. An der Gründungsversammlung nehmen alle Waffenfähigen teil, denn Agesilaus findet in Eutaia nur Greise, Weiber und Kinder, τοὺς δ᾽ ἐν τῆ στρατευςίμψ ἡλικία οἰχομένους εἰς τὸ ᾿Αρκαδικόν (Xenoph. Hell. VI 5, 12).

Diodor XV 59, 1: περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Λυκομήδης δ Τεγεάτης ἔπειςε τοὺς ᾿Αρκάδας εἰς μίαν ςυντέλειαν ταχθήναι, καὶ κοινὴν ἔχειν ςύνοδον ςυνεςτῶςαν ἐξ ἀνδρῶν μυρίων, καὶ τούτους ἐξουςίαν ἔχειν περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης βουλεύεςθαι.

Xenophon Hell. VI 5, 6: τῶν δὲ Τεγεατῶν οἱ μὲν περὶ τὸν Καλλίβιον καὶ Πρόξενον ἐνῆγον ἐπὶ τὸ ϲυνιέναι τε πᾶν τὸ ᾿Αρκαδικόν, καὶ ὅ τι νικψη ἐν τῷ κοινῷ, τοῦτο κύριον εἶναι καὶ τῶν πόλεων.

καὶ τῶν πόλεων] κατά τ. π. verm. Wendland.

Name verschieden: τὸ ᾿Αρκαδικόν hier und Xenoph. Hell. VII 4,12; τὸ κοινὸν τῶν ᾿Αρκάδων Xenoph. Hell. VII 4, 35. 36; 5, 1; Pausan. VI 12, 8. Harpokr. s. v. Μύριοι · cuyέδριόν ἐςτι κοινὸν ᾿Αρκάδων ἀπάντων.

Als Mitglieder des Bundes werden in dem doch wohl ins 4. Jahrhundert zu rückenden Ehrenbeschlus für den Athener Phylarchos (Lebas-Foucart 340 a. Dittenberger, Syll. 167) aufgeführt: Tegea, Mainalia, Lepreon, Megalopolis, Mantineia, Kynuria, Orchomenos, Kleitor, Heraia, Thelpusa. Aber Orchomenos und Heraia haben sich erst lange nach der Gründung angeschlossen, und Stymphalos war sicher 366 (Xenoph. Hell. VII 3, 1) Mitglied des Bundes.

Sievers, Gesch. Gr. 258 ff. Grote, Gesch. Gr. V 473. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Heg. 157. Pauly-Wissowa, Real-Encykl. Il 1, 1128. Beloch, Gr. Gesch. II 261.

151.

370. Bündnis zwischen Iason von Pherai und König Amyntas II von Makedonien.

Diodor XV 60, 1: ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Ἰάςων δ Φερῶν τύραννος, ςυνέςει τε ςτρατηγική διαφέρων καὶ πολλοὺς τῶν περιοίκων εἰς ςυμμαχίαν προηγμένος, ἔπειςε τοὺς Θετταλοὺς ἀντιποιεῖςθαι τῆς τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίας (2) ὁ δὲ Ἰάςων παραλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν τῶν τε πληςίον ἐθνῶν τινα προςηγάγετο καὶ πρὸς ᾿Αμύνταν τὸν τῶν Μακεδόνων βαςιλέα ςυμμαχίαν ἐποιήςατο.

Χοπορh. Hell. VI 4, 28: ἐπεὶ δὲ (d. i. Ἰάςων) ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Θετταλίαν, μέγας μὲν ῆν καὶ διὰ τὸ τῷ νόμψ Θετταλῶν ταγὸς καθεςτάναι καὶ διὰ τὸ μιςθοφόρους πολλοὺς τρέφειν περὶ αὐτὸν καὶ πεζοὺς καὶ ἱππέας, καὶ τούτους ἐκπεπονημένους ὡς ἄν κράτιςτοι εἶεν ἔτι δὲ μείζων καὶ διὰ τὸ ςυμμάχους πολλοὺς τοὺς μὲν ἤδη εἶναι αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ ἔτι βούλεςθαι γίγνεςθαι. Vgl. Isokr. Φίλιππος 119.

Das Bündnis begründet ein Abhängigkeitsverhältnis: Iason sagt (Xenoph. Hell. VI 1, 11): ἔχοντες μέν γε Μακεδονίαν, ἔνθεν καὶ ᾿Αθηναῖοι τὰ ξύλα ἄγονται, πολὺ δήπου πλείους ἐκείνων ἱκανοὶ ἐςόμεθα ναθς ποιἡςαςθαι. Isokr. Φίλ. 20: Θετταλοὺς.... τοὺς πρότερον ἐπάρχοντας Μακεδονίας. Αrrian VII 9, 4: Θεςςαλῶν... οθς πάλαι ἐτεθνήκειτε τῷ δέει.

Abel, Maked. vor König Philipp 217. Grote, Gesch. Gr. V 463. 501 ff. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 9. Niese, Gesch. d. griech. u. maked. Staaten I 27. Beloch, Gr. Gesch. II 256.

Wie weit das Abhängigkeitsverhältnis des Fürsten Alketas von Epeiros gegenüber Iason auf einem Vertrag beruht, muß unentschieden bleiben: Xenoph. Hell. VI 1, 7: ἐπεδείκνυε δέ μοι εἰδότι ὅτι και ὑπήκοοι ἤδη αὐτῷ εῖεν Μαρακοὶ και Δόλοπες και ᾿Αλκέτας ὁ ἐν τῆ Ἡπείρῳ ὕπαρχος (Unger, Philol. 33, 688: ἔπαρχος). Vgl. Schubert, Pyrrhos 95. Schmidt, Epeirotika (Diss. Marb. 1894) 35.

152.

370. Bündnis zwischen Theben und dem arkadischen Bunde.

Die Säulen mit dem Vertrage standen noch 355 in Megalopolis.

Diodor XV 62,3: οἱ δὲ ᾿Αρκάδες, καίπερ νενικηκότες, ὅμως εὐλαβοῦντο τὸ βάρος τῆς Cπάρτης, καὶ καθ᾽ αὐτοὺς οὐχ ὑπέλα-

βον δυνήςεςθαι τοῖς Λακεδαιμονίοις διαπολεμεῖν. διὸ καὶ παραλαβόντες ᾿Αργείους τε καὶ Ἡλείους, τὸ μὲν πρῶτον πρέςβεις ἀπέςτειλαν εἰς τὰς ᾿Αθήνας, ἀξιοῦντες τυμμαχίαν ποιήςαςθαι κατὰ τῶν Cπαρτιατῶν, ὡς δ᾽ οὐδεὶς αὐτοῖς προςεῖχε, διαπρεςβευτάμενοι πρὸς τοὺς Θηβαίους ἔπειςαν αὐτοὺς τυμμαχίαν τυνθέςθαι κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων.

Demosth. ύπερ Μεγαλοπολ. 27 p. 209: λέγουςι τοίνυν οἱ μάλιςτα δοκοῦντες δίκαια λέγειν ὡς δεῖ τὰς ςτήλας καθελεῖν αὐτοὺς τὰς πρὸς Θηβαίους, εἴπερ ἡμέτεροι βεβαίως ἔςονται ςύμμαχοι.

Demosth. ύπ. Μεγ. 12: οἱ γὰρ ταῦτα λέγοντες ἔπειςαν ὑμᾶς, πάντων Πελοποννηςίων ἐλθόντων ὡς ὑμᾶς καὶ μεθ' ὑμῶν ἀξιούντων ἐπὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἰέναι, τοὺς μὲν μὴ προςδέξαςθαι (καὶ διὰ τοῦθ', ὅπερ ἢν ὑπόλοιπον αὐτοῖς, ἐπὶ Θηβαίους ἢλθον), ὑπὲρ δὲ τῆς Λακεδαιμονίων εωτηρίας καὶ χρήματ' εἰςφέρειν καὶ τοῖς ϲώμαςι κινδυνεύειν. 19: ...εἰ τοιούτων τυμμάχων τὴν πόλιν, ὅτ' ἐφ' ὑμᾶς προτέρους ἢλθον ἢ Θηβαίους, ἀπεςτέρηςαν.

Vgl. Pausan. VIII 27, 2. IX 14, 2.

Sievers, Gesch. Gr. 263. 337, 5. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 81. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Heg. 160. Beloch, Gr. Gesch. II 262.

153.

Frühling 369. Bündnis zwischen Athen und Sparta (samt Bundesgenossen).

Bereits 370 scheint Iphikrates ohne förmlichen Bündnisabschluß den Hilfszug in die Peloponnesos unternommen zu haben:

Χεπορh. VI 5, 49: ἐψηφίσαντο δὲ βοηθεῖν πανδημεὶ καὶ Ἰφικράτην στρατηγόν είλοντο — Diodor XV 63, 2: τοῖς δὲ Λακεδαιμονίοις ὑπὲρ ἀνδραποδιςμοῦ κινδυνεύουςιν ἐψηφίσαντο βοηθεῖν πανδημεὶ καὶ παραχρήμα στρατηγόν καταστήσαντες τὸν Ἰφικράτην ἐξέπεμψαν (vgl. Polyain III 9,28, Pausan. IX 14, 6).

[Demosth.] κατὰ Νεαίρας 27 p. 1853: ὅτε γὰρ Λακεδαιμονίους ὑμεῖς ἐςώζετε πειςθέντες ὑπὸ Καλλιςτράτου, τότε (Ξενοκλείδης ὁ ποιητὴς) ἀντείπας ἐν τῷ δήμψ τῆ βοηθεία.....

Das förmliche Schutz- und Trutzbündnis wird dann erst 369 abgeschlossen.

Χεπορhon Hell. VII 1, 1: τῷ δ' ὑςτέρῳ ἔτει Λακεδαιμονίων καὶ τῶν ςυμμάχων πρέςβεις ἢλθον αὐτοκράτορες ᾿Αθήναζε βουλευςόμενοι καθ' ὅ τι ἡ ςυμμαχία Λακεδαιμονίοις καὶ ᾿Αθηναίοις

ἔτοιτο. λεγόντων δὲ πολλῶν μὲν ξένων, πολλῶν δὲ ᾿Αθηναίων, ὡς δέοι ἐπὶ τοῖς ἔτοις καὶ ὁμοίοις τὴν ευμμαχίαν εἶναι, Προκλῆς Φλειάςιος εἶπε τόνδε τὸν λόγον...... (2) περὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας νῦν ἡ ςκέψις. τῆ μὲν οὖν βουλῆ προβεβούλευται ὑμετέραν μὲν εἶναι τὴν κατὰ θάλατταν, Λακεδαιμονίων δὲ κατὰ γῆν..... (14) ἔττιν οὖν, ἔφη ὁ Κηφιςόδοτος, ἰςαίτερον ἢ ἐν μέρει μὲν ἑκατέρους ἡγεῖςθαι τοῦ ναυτικοῦ, ἐν μέρει δὲ τοῦ πεζοῦ, καὶ ὑμᾶς τε, εἴ τι ἀγαθόν ἐςτιν ἐν τῆ κατὰ θάλατταν ἀρχῆ, τούτων μετέχειν, καὶ ἡμᾶς ἐν τῆ κατὰ γῆν; ἀκουςαντες ταῦτα οἱ ᾿Αθηναῖοι μετεπείςθηςαν, καὶ ἐψηφίςαντο κατὰ πενθήμερον ἑκατέρους ἡγεῖςθαι.

Diodor XV 67: Λακεδαιμόνιοι ἀπέςτειλαν πρεςβευτὰς εἰς τὰς ᾿Αθήνας τοὺς ἐπιφανεςτάτους τῶν Cπαρτιατῶν, καὶ τὰς μὲν ὁμολογίας ἐποιήςαντο περὶ τῆς ἡγεμονίας, ὥςτε τῆς μὲν θαλάττης ἄρχειν ᾿Αθηναίους, τῆς δὲ γῆς τοὺς Λακεδαιμονίους, μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ἀμφοτέραις {ταῖς πόλεςιν ἐποιήςαντο κοινὰς τὰς ἡγεμονίας.

Vgl. Χεπορh. π. πόρων 5, 7: καὶ Λακεδαιμόνιοι οὐ βιαςθέντες ἀλλ' εῦ πάςχοντες ἐπέτρεψαν 'Αθηναίοις περὶ τῆς ἡγεμονίας θέςθαι ὅπως βούλοιντο. Aristeid. Panath. 174, 19: δ δὲ δὴ μάλιςτα ἄξιον τῆς ἐκείνων φύςεως ἀγαςθήναι καὶ κρεῖττον ἡ κατ' ἄνθρωπον ἡγήςαςθαι, ἐξὸν γὰρ αὐτοῖς (d. i. 'Αθηναίοις) ἀκολουθούντας ἔχειν Λακεδαιμονίους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν..... ἐπὶ τοῖς ἴςοις ἐδέξαντο.

Gesandte sind aus den Städten des peloponnesischen Bundes anwesend aus Phleius (Xenoph. VII 1, 1), Korinth, Pellene, Sikyon, Epidauros (15—23), Troizen, Hermione, von der Halias (2, 2).

Lachmann, Gesch. Gr. I 364 ff. Sievers, Gesch. Gr. 275. Grote Gesch. Gr. V 509 ff. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 87. Busolt, Der zweite athenische Bund 797. Beloch, Att. Politik 150. E. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Heg. 178. Beloch, Gr. Gesch. II 264.

154.

369. Bündnis zwischen Theben und König Alexandros von Makedonien.

Diodor XV 67,4: (Πελοπίδας) εἰς δὲ τὴν Μακεδονίαν παρελθών καὶ συμμαχίαν ποιησάμενος πρὸς ᾿Αλέξανδρον τὸν τῶν Μακεδόνων βασιλέα, ὅμηρον ἔλαβε παρ᾽ αὐτοῦ τὸν ἀδελφὸν Φίλιππον, ὃν ἐξέπεμψεν εἰς τὰς Θήβας.

Das letztere ist hier wie bei Plutarch eine Verwechselung mit dem Vertrag zwischen Theben und Ptolemaios (Nr. 158), wie Aisch. π. παραπρεςβ. 13 p. 249 ff. erweist.

Plutarch Pelopidas 26, 4: (Πελοπίδας) εἰς Μακεδονίαν ἀπῆρε, Πτολεμαίου μὲν ᾿Αλεξάνδρψ τῷ βαςιλεύοντι τῶν Μακεδόνων πολεμοῦντος, ἀμφοτέρων δὲ μεταπεμπομένων ἐκεῖνον ὡς διαλλακτὴν καὶ δικαςτὴν καὶ σύμμαχον καὶ βοηθὸν τοῦ δοκοῦντος ἀδικεῖςθαι γενηςόμενον. ἐλθὼν δὲ καὶ διαλύςας τὰς διαφορὰς καὶ καταγαγὼν τοὺς φεύγοντας ὅμηρον ἔλαβε τὸν ἀδελφὸν τοῦ βαςιλέως Φίλιππον καὶ τριάκοντα παῖδας ἄλλους τῶν ἐπιφανεςτάτων καὶ κατέςτηςεν εἰς Θήβας ἐπιδειξάμενος τοῖς ελληςιν, ὡς πόρρω διήκει τὰ Θηβαίων πράγματα τῷ δόξη τῆς δυνάμεως καὶ τῷ πίςτει τῆς δικαιοςύνης.

Flathe, Gesch. Maked. (Leipzig 1832) I 38. Grote, Gesch. Gr. V 506. Abel, Makedonien vor König Philipp 221. Köhler, MDAI II 198. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 190.

155.

369. Zweite Erweiterung des thebanischen Bundes.

Diodor XV 69: ... (Ἐπαμεινώνδας) Cικυῶνα καί τινας ⟨ἄλλας⟩ πόλεις καταπληξάμενος προςηγάγετο.

(ἄλλας) erg. Dindorf.

Xenoph. Hell. VII 1, 18: οἱ δὲ Θηβαῖοι εὐθὺς μὲν προςέβαλον πρὸς Cικυῶνα καὶ Πελλήνην.

Χεπορh. Hell. VII 3, 2: φοβηθεὶς δὲ ταῦτα ὁ Εὄφρων καταφεύγει εἰς τὸν λιμένα τῶν Cικυωνίων, καὶ μεταπεμψάμενος Παςίμηλον ἐκ Κορίνθου διὰ τοὐτου παραδίδωςι τὸν λιμένα τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ἐν ταὐτη αῦ τἢ ςυμμαχία ἀνεςτρέφετο, λέγων ὡς Λακεδαιμονίοις διατελοίη πιςτὸς ὧν. ὅτε γὰρ ψῆφος ἐδίδοτο ἐν τἢ πόλει, εἰ δοκοίη ἀφίςταςθαι, μετ' ὀλίγων ἀποψηφίςαςθαι ἔφη. — Daſs Pellene sich dem thebanischen Bunde angeschlossen hat, wird mit Recht auch aus Xenoph. VII 2, 2: ἦςαν δ' οῦτοι (spartanische Bundesgenossen) Κορίνθιοι, Ἐπιδαύριοι, Τροιζήνιοι, Ἑρμιονεῖς, 'Αλιεῖς, Cικυώνιοι καὶ Πελληνεῖς· οὐ γάρ πω τότε ἀφέςταςαν, zusammengehalten mit Xenoph. VII 4, 17: ἤδη γὰρ πάλιν προςεκεχωρήκεςαν οἱ Πελληνεῖς εἰς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων ςυμμαχίαν geschlossen: inzwischen muſs also Pellene thebanischer Bundesgenosse gewesen sein.

Grote, Gesch. Gr. V 512. Curtius, Gr. Gesch. III 336 (unrichtig). v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 186, 1. Beloch, Gr. Gesch. II 265.

156.

369. Vertrag zwischen König Alexandros von Makedonien und Ptolemaios Aloros.

Plutarch Pelop. 26, 4: ὁ δὲ Πελοπίδας . . . εἰς Μακεδονίαν ἀπῆρε, Πτολεμαίου μὲν ᾿Αλεξάνδρψ τῷ βαςιλεύοντι τῶν Μακεδόνων πολεμοῦντος, ἀμφοτέρων δὲ μεταπεμπομένων ἐκεῖνον ὡς διαλλακτὴν καὶ δικαςτὴν καὶ ςύμμαχον καὶ βοηθὸν τοῦ δοκοῦντος ἀδικεῖςθαι γενηςόμενον. ἐλθὼν δὲ καὶ διαλύςας τὰς διαφορὰς

Iustin. VII 5, 1: Igitur Alexander inter prima initia regni bellum ab Illyricis pacta mercede et Philippo fratre dato obside redemit.

Der Vertrag ist unzweifelhaft; unsicher sind dagegen die Bestimmungen; sie wiederherzustellen versuchen Flathe und Abel: Ptolemaios soll damals ein Teilfürstentum in Bottiaia mit der Stadt Aloros erhalten haben (Flathe); bei der steten Verwechselung des Lynkestenhauses mit den Illyriern wird die Nachricht Justins auf die Übergabe Philipps an Ptolemaios bezogen (Abel).

Flathe, Gesch. Maked. I 38. Abel, Maked. vor Kön. Philipp 228; vgl. 196. 221. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 11. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 190, 2. Beloch, Gr. Gesch. II 267.

157.

368. Bündnis zwischen Athen und Alexandros von Pherai.

Demosthenes κατὰ ᾿Αριστοκράτους 120: ᾿Αλέξανδρον ἐκεῖνον τὸν Θετταλόν, ἡνίκ᾽ εἶχε μὲν αἰχμάλωτον δήςας Πελοπίδαν, ἐχθρὸς δ᾽ ὡς οὐδεὶς ἢν Θηβαίοις, ὑμῖν δ᾽ οἰκείως διέκειτο οὕτως ὥςτε παρ᾽ ὑμῶν στρατηγὸν αἰτεῖν, ἐβοηθεῖτε δ᾽ αὐτῷ καὶ πάντ᾽ ἢν ᾿Αλέξανδρος, πρὸς Διὸς εἴ τις ἔγραψεν, ἄν τις ἀποκτείνη Ἦλέξανδρον, ἀγώγιμον εἶναι, ἄρ ἄν ὧν μετὰ ταῦθ᾽ ὕβριςε καὶ προὐπηλάκιςεν ἀςφαλὲς ἦν τψ παρ᾽ αὐτοῦ δίκην πειράςθαι λαβεῖν;

Diodor XV 71, 3: Θηβαίων δ' ἐπὶ τοῖς πραχθεῖςι παροξυνθέντων καὶ ταχέως εἰς τὴν Θετταλίαν ἐκπεμψάντων ὁπλίτας μὲν ὀκτακιςχιλίους, ἱππεῖς δ' ἑξακοςίους, φοβηθεὶς ᾿Αλέξανδρος ἐξέπεμψε πρεςβευτὰς εἰς τὰς ᾿Αθήνας περὶ ςυμμαχίας. ῷ παρα152 158. 159 (XL). 368. 367. Vertr. zw. Theben u. Ptolem. v. Mak.

χρήμα ὁ δήμος ἐξέπεμψε ναῦς μὲν τριάκοντα, ετρατιώτας δὲ χιλίους, ὧν ἢν ετρατηγὸς Αὐτοκλής.

Plut. Apophth. Reg. 17 p. 193: ἐπεὶ δὲ ᾿Αλέξανδρον τὸν Φεραίων τύραννον.... ᾿Αθηναῖοι φίλον ἐποιήταντο καὶ τύμμαχον.

Plut. Pelop. 81, 6: ἐν οῖς χρόνοις.... ᾿Αθηναῖοι μισθοδότην ᾿Αλέξανδρον εῖχον καὶ χαλκοῦν ἵςταςαν τος εὐεργέτην. Die Bundesurkunde wird 661/0, da das Bündnis zwischen Athen und Thessalien abgeschlossen wird, zerstört: Nr. 173 (CIA IV 2,59b. Bündnis zwischen Athen und Thessalien von 361/0) Z. 39 ff.: τὴν δὲ ςτήλην τὴν πρὸς ᾿Αλέξανδρον καθελεῖν τοὺς ταμίας τῆς θεοῦ τὴν περὶ τῆς ςυμμαχίας.

Lachmann, Gesch. Griech. I 383. Grote, Gesch. Gr. V 519. Köhler, MDAI II 199. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 195. Beloch, Griech. Gesch. II 268.

158.

368. Vertrag zwischen Theben und Ptolemaios von Makedonien.

Plutarch Pelop. 27, 3: (Πτολεμαῖος) ώμολόγησε τὴν μὲν ἀρχὴν τοῖς τοῦ τεθνηκότος ἀδελφοῖς διαφυλάξειν, Θηβαίοις δὲ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἔξειν καὶ φίλον, ὁμήρους δ' ἐπὶ τούτοις τὸν υἱὸν Φιλόξενον ἔδωκε καὶ πεντήκοντα τῶν ἐταίρων.

Aischines περὶ παραπρεςβείας 29 p. 250: εἶπον περὶ Πτολεμαίου, δι ἢν ἐπίτροπος καθεςτηκὼς τῶν πραγμάτων, ὡς ἀχάριςτον καὶ δεινὸν ἔργον διεπράξατο, διδάςκων ὅτι πρῶτον μὲν ὑπὲρ ᾿Αμφιπόλεως ἀντέπραττε τἢ πόλει καὶ πρὸς Θηβαίους διαφερομένων ᾿Αθηναίων ςυμμαχίαν ἐποιήςατο.

Sievers, Gesch. Gr. 316. Abel, Makedon. vor König Philipp 223. Grote, Gesch. Gr. V 518. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 13. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 194. Beloch, Gr. Gesch. II 268.

159 (XL).

368/7. Bündnis zwischen Dionys I von Sicilien und Athen.

Tafel von pentelischem Marmor, auf vier Seiten gebrochen, auf der Burg ausgegraben. — Zeilenlänge: 33 Buchstaben, mit Ausnahme von Z. 24 und 27, die 32 Buchstaben aufweisen.

'Επὶ Ναυςιγέν]ους ἄρχ[οντος ἐπὶ τῆς Αἰαντίδος πέμπτης π]ρυταν[είας, Μόςχος Κυδαθηναιεὺς ἐγραμ]μάτευε, [δευτέρα καὶ τριακοςτἢ τῆς πρυ]τανεία[ς· ἔδοξεν τἢ βουλἢ κδ αὶ τῷ δήμψ] · Cάλιππο[ς Cφέττιος ἐπεςτάτ-

- 5 αὶ τῷ δήμψ]. Cάλιππο[c Cφέττιος ἐπεςτάτει... ί]δ[ιος] εἶπεν' [τύ]χ[η ἀγαθή τῆ 'Αθηναίων, δε]δ[όχθ]αι τῷ δήμ[ῳ, ἐπαινέςαι μὲν Διονύςι]ο[ν τ]ὸν Cικελία[ς ἄρχοντα, ὅτι ἐςτὶν ἀνὴρ ἀ]γ[α]θὸς περὶ τὸν [δῆμον τῶν 'Αθηναίω-
- 10 ν καὶ τ]ο(ὑ)ς τουμάχους εί]ναι δὲ τουμάχους αὐτὸν κα]ὶ τοὺς ἐκτόνους [τοῦ δήμου τοῦ ᾿Αθηναίων ἐ]ς [τ]ὸν ἀεὶ χρόνον [ἐπὶ τοῖςδε ἐάν τις ἔŋ ἐπὶ τ]ὴν χώραν τὴν ᾿Α[θηναίων ἐπὶ πολέμω ἢ κατ]ὰ τῆν ἢ κατὰ θάλ[ατταν, βοηθεῖν Διο-
- 15 νύςιον] καὶ τοὺς ἐκτόν[ους αὐτοῦ, καθότι ἄν ἐπαγγέ]λλωςιν ᾿Αθην[αῖοι καὶ κατὰ τῆν καὶ κατὰ θάλ]ατταν παντ[ὶ ςθένει κατὰ τὸ δυνατόν καὶ] ἐάν τις ἴῃ ἐ[πὶ Διονύςιον ἢ τοὺς ἐ-κτόνου]ς αὐτο(ῦ) ἢ ὅςων ἄ[ρχει Διονύςιος ἐπὶ
- 20 πολέμψ] ἢ κατὰ γῆν ἢ κ[ατὰ θάλατταν, βοηθεῖν ᾿Αθη]ναίους καθότι ἄ[ν ἐπαγγέλλωςιν καὶ κατὰ γ]ῆν καὶ κατὰ θάλ[ατταν παντὶ ςθένει κατὰ τ]ὸ [δυ]νατόν ὅπλα [δὲ μὴ ἐξεῖναι ἐπιφέρειν] Δ[ιο]νυςίψ μηδ[ὲ τοῖς ἐκγόνοις αὐ-
- τοῦ ἐπὶ] τ[ἡ]ν χώραν τὴν 'Α[θηναίων ἐπὶ πημονἢ μήτε] κ[ατ]ὰ τῆν μήτε κ[ατὰ θάλατταν μηδὲ 'Αθηναί]ο[ι]c ἐξεῖναι ὅπ[λα ἐπιφέρειν ἐπὶ Διονύ]cι[ο]ν μηδὲ τοὺ⟨c⟩ ἐκτόνους αὐτοῦ μηδὲ ὅςων ἄ]ρχ[ε]ι Διονύςιος [ἐπὶ πημονή μήτε κ-
- 30 ατὰ τῆν] μ[ή]τε κατὰ θάλα[τταν. λαβεῖν δὲ τὸν ὅρκον τ]ὸ[μ] περὶ τῆς ςυμ[μαχίας τοὺς πρέςβεις τοὺ]ς παρὰ Διονυςί[ου ἤκοντας, ὀμόςαι δὲ τήν τε] βουλὴν καὶ το[ὺς ςτρατηγοὺς καὶ τοὺς φυλά]ρχους καὶ τοὺ[ς ταξιάρχους ὀμόςα-
 - 35 ι δὲ Διο]νύσιον καὶ τοὺ[ς ὑεῖς αὐτο(ῦ) καὶ τὴν βουλὴν τ]ῶν Cυρακοςί[ων καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ το(ὑ)ς φρο(υ)]ράρχους ὀμνύ[ναι δὲ κατὰ ἔτος ἕκαστον ἐκα]τέρους τοὺ[ς ὅρκο(υ)ς ἀπολαβεῖν δὲ

154 160. 161 (XLI). 367. 1. Vertr. zw. Theben u. Alex. v. Pherai.

'Αθηναί]ων το(ὑ)ς πρέςβ[εις το(ὑ)ς πεμφθέντας ἐ40 ς ζικελί]αν. ἀναγράψ[αι δὲ τόδε τὸ ψήφιςμα
τὸν γραμ]ματέα τῆς [βουλῆς ἐςτήλη λιθίνη καὶ — — — — —]

Pittakis, Eph. 30. Rangabé, Ant. Hell. 379. CIA II 52. Hicks, GHI 88. Dittenberger, Syll. 73. — Vgl. Kirchhoff, Philol. 12, 571. Köhler, MDAI I 22 ff. v. Hartel, Studien über attisches Staatsrecht II 120 ff.

1 'Eπὶ Nαυςιγέν] Kirchh. Alayτίδος πέμπτης] Dittenberger mit Rücksicht auf CIA II 50 und aus chronologischen Gründen. cxoc Κυδαθηναιεύς] Dittenberger wegen CIA II 50. 8 δευτέρα κ. τρ. v. Hartel. 4 zuerst Kirchh., durch v. Hartel unanfechtbar erwiesen. τῶν προέδρων ἐπεψήφιζεν Köhler. 5 Cάλιππο[c Cφήττιος ἐπειτάτει ... i] v. Hartel. 35 ff. την βουλην Beloch. 36 τὰς ἀρχάς καί 8. 37 το(ù)c φρου]ράρχους Beloch. φρο(υ)]ράρχους S. (Stellung der φρ.: Beloch 235. Philistos als Phrurarch Befehlshaber der Akropolis von Syrakus: Plut. Dion 11). ομνύ]ναι δὲ κτέ. nach Kirchhoff. ἐπιχωρίο(υ)ς έκα]τέρους τού[ς μεγίςτους Köhler. τριάκοντα ήμερῶν έκα]τέρους τοὺ[c ὅρκους Dittenb.

Diodor XV 74, 1: Διονυςίου τοίνυν δεδιδαχότος 'Αθήνηςι Ληναίοις τραγωδίαν και νικήςαντος.... 2: αύτὸς δὲ περιχαρής ἐγένετο και τοῖς θεοῖς εὐαγγέλια θύςας πότους και μεγάλας εὐωχίας ἐπετέλεςεν. Diese Preiszuteilung steht natürlich im Zusammenhang mit dem Bündnis.

Beloch, L'impero di Dionisio (R. Acad. d. Lincei 1881) 235. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 91. Freeman, Hist. of Sicily IV 204, 2. Beloch, Gr. Gesch. II 175. 271.

160.

367. Erster Vertrag zwischen Theben und Alexandros von Pherai.

Plutarch Pelopid. 29: ὁ δὲ (Ἐπαμεινώνδας) συνθέσθαι μὲν εἰρήνην καὶ φιλίαν πρὸς τοιοῦτον ἄνδρα Θηβαίοις οὐχ ὑπέμεινε, σπεισάμενος δὲ τριακονθημέρους ἀνοχὰς τοῦ πολέμου καὶ λαβὼν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰςμηνίαν ἀνεχώρησεν.

Pausanias IX 15, 2: 'Αλέξανδρος δὲ οὖτε ἔτι ἐθάρρει τὸν πόλεμον ετρατηγοῦντα ὁρῶν τοῖς ἐναντίοις 'Επαμειμώνδαν καὶ ἐκὼν Πελοπίδαν ἀφίητιν.

Diodor XV 71 erzählt den Verlauf des Kampfes gegen Alexandros, in dem Epaminondas alles Verdienst gebührt. Die überall zu Grunde

liegende thebanische Quelle schießt aber mit der Verweigerung des Friedensvertrages und der Angabe eines bloßen Waffenstillstandes über das Ziel hinaus, da damit Thebens Interesse durchaus nicht gewahrt geblieben wäre. Die Abtretung von Pharsalos vermutet Beloch wegen Plut. Pelop. 27 u. 32; Melibois und Skotussa sind schwerlich an Theben abgetreten worden (vgl. Plut. Pelop. 29).

Grote, Gesch. Gr. V 535, 87. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 196. Beloch, Gr. Gesch. II 268.

161 (XLI).

367. Vertrag zwischen Theben und Persien (Pelopidasfrieden).

Χεπορίοπ Hell. VII 1, 36: ἐκ δὲ τούτου ἐρωτώμενος ὑπὸ βαςιλέως ὁ Πελοπίδας, τί βούλοιτο ἑαυτῷ γραφήναι, εἶπεν ὅτι Μεςςήνην τε αὐτόνομον εἶναι ἀπὸ Λακεδαιμονίων καὶ ᾿Αθηναίους ἀνέλκειν τὰς ναῦς: εἶ δὲ ταῦτα μὴ πείθοιντο, ετρατεύειν ἐπ' αὐτούς: εἴ τις δὲ πόλις μὴ ἐθέλοι ἀκολουθεῖν, ἐπὶ ταύτην πρῶτον ἰέναι. 37: γραφέντων δὲ τούτων καὶ ἀναγνωςθέντων τοῖς πρέςβεςιν, εἶπεν ὁ Λέων ἀκούοντος τοῦ βαςιλέως: νὴ Δία, ὧ ᾿Αθηναῖοι, ὥρα γε ὑμῖν, ὡς ἔοικεν, ἄλλον τινὰ φίλον ἀντὶ βαςιλέως ζητεῖν. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλεν ὁ γραμματεὺς ἃ εἶπεν ὁ ᾿Αθηναῖος, πάλιν ἐξήνεγκε προςγεγραμμένα: εἰ δέ τι δικαιότερον τούτων γιγνώςκουςιν οἱ ᾿Αθηναῖοι, ἰόντας πρὸς βαςιλέα διδάςκειν.

Plutarch Pelopidas 30: Πελοπίδα δὲ (᾿Αρταξέρξης) οὕτω μὲν οὐκ ἐνετρύφητε, δῶρα δὲ λαμπρότατα καὶ μέγιτα τῶν νομιζομένων ἐξέπεμψε καὶ τὰς ἀξιώςεις ἐπεκύρως αὐτονόμους μὲν εἶναι τοὺς ελληνας, οἰκεῖςθαι δὲ Μεςςήνην, Θηβαίους δὲ πατρικοὺς φίλους νομίζεςθαι βαςιλέως.

Diodor XV 81, 3: πρός δὲ τὸν Περςῶν βαςιλέα πρεςβεύςας (Πελοπίδας) ἐν ταῖς κοιναῖς ὁμολογίαις τὴν Μεςςήνην κατ' ἰδίαν παρέλαβεν, ἢν ἀνάςτατον οὖςαν ἔτη τριακόςια Θηβαῖοι πάλιν ἀποκατέςτηςαν. 90, 2: οἱ γὰρ Cπαρτιᾶται πρὸς ᾿Αρταξέρξην ἀλλοτρίως εἶχον διὰ τὸ τοὺς Μεςςηνίους ὁμοίως τοῖς ἄλλοις «Ελληςιν ὑπὸ τοῦ βαςιλέως εἰς τὴν κοινὴν εἰρήνην κατατετάχθαι.

Diodor XV 76, 3 (zu 366/5): ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις δ τῶν Περςῶν βαςιλεὺς ἀποςτείλας πρέςβεις ἔπειςε τοὺς ελληνας τοὺς μὲν πολέμους καταλύςαςθαι καὶ κοινὴν εἰρήνην ςυνθέςθαι πρὸς ἀλλήλους. διόπερ ὅ τε Λακωνικὸς καὶ Βοιωτικὸς κληθεὶς πόλεμος κατελύθη, πλείω μείνας ἐτῶν πέντε, τὴν ἀρχὴν λαβὼν ἀπὸ τῶν Λευκτρικῶν.

Dies könnte sich auf den Beitritt Athens zu diesem 'Pelopidas'-Frieden beziehen, nachdem Amphipolis athenisch geworden (vgl. unten Demosth. π. τ. παραπρεςβ. 137 p. 383).

Χεπορhon Hell. VII 1, 38: τῶν δὲ ἄλλων πρέςβεων ὁ μὲν ἸΗλεῖος ᾿Αρχίδαμος, ὅτι προὐτίμηςεν τὴν Ἦλιν πρὸ τῶν ᾿Αρκάδων, ἐπήνει τὰ τοῦ βαςίλεως, ὁ δὲ ᾿Αντίοχος, ὅτι ἤλαττοῦτο τὸ ᾿Αρκαδικόν, οὔτε τὰ δῶρα ἐδέξατο

Da Triphylien den Streitpunkt zwischen Arkadien und Elis bildete (Xenoph. Hell. VII 1, 26), so schließen Lachmann und Grote mit Recht aus dieser Stelle, daß Triphylien auf Thebens Vermittelung den Eleiern zugesprochen wurde.

Demosth. π. τ. παραπρεςβ. 137 p. 383: καὶ τάρ τοι πρῶτον μὲν ᾿Αμφίπολιν πάλιν ὑμετέραν δούλην (erg. ὁ βαςιλεὺς) κατέςτηςεν, ἢν τότε ςύμμαχον αὐτοῦ καὶ φίλην ἔγραψεν.

Dass also die Selbständigkeit von Amphipolis τότε (als Timagoras in Susa weilte) ausgesprochen wurde, hat Grote erkannt. Vgl. Cornel. Nep. Pelop. 4, 3. Plut. Artox. 22. Ailian ποικ. ίττ. I 21.

Die geplante κοινή εἰρήνη, eine Erweiterung des Antalkidischen Friedens (Nr. 121), unterbleibt, da die griechischen Staaten den Eid verweigern: Xenoph. VII 1, 39 ff.; aber als Vertrag zwischen Theben und Persien müssen die Abmachungen aufgefaßt werden.

Lachmann, Gesch. Gr. 1 386. Grote, Gesch. Gr. V 529 ff. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 95. Busolt, Der zweite athen. Bund 799 ff. v. Stern, Gesch. der spart. u. theb. Hegem. 202 ff. Judeich, Kleinasiat. Studien 198 ff. Beloch, Gr. Gesch. II 271. 278, 1.

162 (XLII).

366. Vertrag zwischen Theben und den Achaiern.

Χεπορhon Hell. VII 1, 42: προςπεςόντων δ' αὐτῷ τῶν βελτίςτων ἐκ τῆς ᾿Αχαΐας, ἐνδυναςτεύει ὁ Ἦπαμεινώνδας ὥςτε μὴ φυγαδεῦςαι τοὺς κρατίςτους μηδὲ πολιτείαν μεταςτῆςαι, ἀλλὰ πιςτὰ λαβὼν παρὰ τῶν ᾿Αχαιῶν ἢ μὴν ςυμμάχους ἔςεςθαι καὶ ἀκολουθήςειν ὅποι ἄν Θηβαῖοι ἡτῶνται, οὕτως ἀπῆλθεν οἴκαδε.

μηδέ] Sauppe, Büchsenschütz. μήτε hdschr.

Diodor XV 75, 2: Ἐπαμεινώνδας δ' δ Θηβαῖος μετὰ δυνάμεως ἐμβαλὼν εἰς Πελοπόννηςον τοὺς ᾿Αχαιοὺς προςηγάγετο, Δύμην δὲ καὶ Ναύπακτον καὶ Καλυδῶνα φρουρουμένην ὑπ' ᾿Αχαιῶν ἠλευθέρωςεν.

Der Verzicht auf Naupaktos und Kalydon stand also im Vertrag; die Nachricht, daß auch Dyme aufgegeben wurde, beruht wohl auf einem Mißsverständnis.

Sievers, Gesch. Gr. 288. Grote, Gesch. Gr. V 520 ff. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 206. Beloch, Gr. Gesch. II 272.

163.

366. Bündnis zwischen Sparta und den Achaiern.

Χοπορhon Hell. VII 1, 43: ... ἔδοξε Θηβαίοις πέμψαι άρμοςτὰς εἶς τὰς ᾿Αχαΐδας πόλεις. οἱ δ᾽ ἐλθόντες τοὺς μὲν βελτίςτους ςὺν τῷ πλήθει ἐξέβαλον, δημοκρατίας δὲ ἐν τῷ ᾿Αχαῖα κατέςτηςαν. οἱ μέντοι ἐκπεςόντες τυςτάντες ταχύ, ἐπὶ μίαν ἐκάςτην τῶν πόλεων πορευόμενοι, ὄντες οὐκ ὀλίγοι, κατῆλθόν τε καὶ κατέςχον τὰς πόλεις. ἐπεὶ δὲ κατελθόντες οὐκέτι ἐμέςευον, ἀλλὰ προθύμως ςυνεμάχουν τοῖς Λακεδαιμονίοις

Pellene VII 2, 11 auf Seite Thebens, VII 2, 18 auf Seite Spartas.

Sievers, Gesch. Gr. 289. Grote, Gesch. Gr. V 522. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 206. Pöhlmann, Gr. 2156. Beloch, Gr. Gesch. II 278.

164.

366. Bündnis zwischen Athen und dem arkadischen Bunde.

Χεπορhon Hell. VII 4, 2: καταμαθών δὲ ὁ Λυκομήδης μεμφομένους τοὺς ᾿Αθηναίους τοῖς συμμάχοις, ὅτι αὐτοὶ μὲν πολλὰ πράγματα εἶχον δι᾽ ἐκείνους, ἀντεβοήθηςε δ᾽ αὐτοῖς οὐδείς, πείθει τοὺς μυρίους πράττειν περὶ συμμαχίας πρὸς αὐτούς. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐδυσχέραινόν τινες τῶν ᾿Αθηναίων τὸ Λακεδαιμονίοις ὄντας φίλους γενέςθαι τοῖς ἐναντίοις αὐτῶν συμμάχους. ἐπειδὴ δὲ λογιζόμενοι ηὕρισκον οὐδὲν μεῖον Λακεδαιμονίοις ἢ σφίςιν ἀγαθὸν τὸ ᾿Αρκάδας μὴ προςδεῖςθαι Θηβαίων, οὕτω δὴ προςεδέχοντο τὴν τῶν ᾿Αρκάδων συμμαχίαν.

158 Nr. 165-168. 366. 365. Bündn. zw. Theben u. Eretria. Sonderfr.

Xenophon Hell. VII 4, 6: τοῖς μέντοι ᾿Αρκάςι πέμπειν ἠναγκάζοντο τοὺς ἱππέας ἐπικούρους διὰ τὴν ςυμμαχίαν, εἴ τις ετρατεύοιτο ἐπὶ τὴν ᾿Αρκαδίαν.

Der anekdotenhafte Bericht bei Cornel. Nep. Epam. 6, 1 (cum in conventum venisset Arcadum [Epaminond.], petens, ut societatem cum Thebanis et Argivis facerent, contraque Callistratus, Atheniensium legatus, qui eloquentia omnes eo praestabat tempore, postularet, ut potius amicitiam sequerentur Atticorum) widerspricht schon in seinen Voraussetzungen der Xenophontischen Darstellung.

Sievers, Gesch. Gr. 291. Grote, Gesch. Gr. V 588. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 112. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 210. Pöhlmann, Gr.² 156.

165.

١

366. Bundnis zwischen Theben und Eretria (unter Themison).

Diodor XV 76, 1: ἐπὶ δὲ τούτων Θεμίςων ὁ Ἐρετρίας τύραννος Ὠρωπὸν κατελάβετο ταύτην δὲ τὴν πόλιν οὖςαν Ἀθηναίων παραλόγως ἀπέβαλε. τῶν γὰρ Ἀθηναίων στρατευςάντων ἐπ' αὐτὸν καὶ πολὺ ταῖς δυνάμεςιν ὑπερεχόντων, οἱ Θηβαῖοι βοηθήςαντες αὐτῷ καὶ παραλαβόντες ἐν παρακαταθήκη τὴν πόλιν, οὐκ ἀπέδωκαν.

In der offenbar hierher gehörigen Stelle Xenophons Hell. VII 4, 1 fehlen die entscheidenden Worte. Ein formelles Bündnis ist hier jedesfalls anzunehmen. Vgl. Aischin. 2, 164. 3, 85. Schol. p. 80, 13 ff.

Grote, Gesch. Gr. V 536. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 106. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 208. Beloch, Gesch. Gr. II 276.

166.

366. Sonderfrieden zwischen Korinth, Phleius und Theben.

Χεπορhon Hell. VII 4, 10: οἱ οὖν Κορίνθιοι ἀκούςαντες ταῦτα ἐπορεύοντο εἰς τὰς Θήβας ἐπὶ τὴν εἰρήνην. οἱ μέντοι Θηβαῖοι ἠἔίουν αὐτοὺς καὶ τυμμαχίαν ὀμνύναι. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι ἡ μὲν τυμμαχία οὐκ εἰρήνη, ἀλλὰ πολέμου μεταλλαγὴ εἴη: εἰ δὲ βούλοιντο, παρεῖναι ἔφαςαν τὴν δικαίαν εἰρήνην ποιη-

zw. Kor., Phleius u. Theben. Bündn. zw. Achaia u. Elis, Sparta u. Elis. 159

cόμενοι. ἀγαςθέντες δὲ αὐτοὺς οἱ Θηβαῖοι, ὅτι καίπερ ἐν κινδύνψ ὄντες οὐκ ἤθελον τοῖς εὐεργέταις εἰς πόλεμον καθίςταςθαι, ςυνεχώρηςαν αὐτοῖς καὶ Φλειαςίοις καὶ τοῖς ἐλθοῦςι μετ' αὐτῶν εἰς Θήβας τὴν εἰρήνην ἐφ' ψτε ἔχειν τὴν ἑαυτῶν ἑκάςτους.

Isokrates 'Αρχιδ. 18: die Bundesgenossen drohen Sparta, wenn sie Messene nicht freigeben — ώς εί μὴ ταῦτα τυγχωρήτομεν ποιητόμενοι την εἰρήνην κατά τφᾶς αὐτούς.

Aus Isokr. 'Αρχιδ. 91 ('Επιδαυρίοις μὲν γὰρ καὶ Κορινθίοις καὶ Φλιαςίοις οὐδείς ἀν ἐπιπλήξειεν, εἰ μηδενὸς ἄλλου φροντίζοιεν ἡ τοῦ διαγενέςθαι καὶ περιποιήςαι cφὰς αὐτούς) schließt Sievers, daß sich unter den Staaten, die diesen Sonderfrieden mitbeschworen, Epidauros befunden hat. Die Städte der argolischen Akte will Beloch dagegen als Teilnehmer am Frieden einsetzen; die Überlieferung bietet hierfür keinen Anhaltspunkt.

Sievers, Gesch. Gr. 292. Grote, Gesch. Gr. V 541. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I 2 114. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Heg. 212. Beloch, Gr. Gesch. II 278.

167.

365. Bündnis zwischen Achaia und Elis.

Xenophon Hell. VII 4,17: άλλὰ τότε μὲν οἱ ᾿Αχαιοὶ φίλοι γεγενημένοι τοῖς Ἡλείοις τὴν πόλιν διεφύλαξαν.

Sievers, Gesch. Gr. 294. Grote, Gesch. Gr. V 558.

168.

365. Bündnis zwischen Sparta und Elis.

Χεπορhon Hell. VII 4, 19. 20: ἀπέθανε δὲ ἐν ταύτη τῆ μάχη (bei Elis) παραγενόμενος καὶ Cωκλείδης δ Cπαρτιάτης ἤδη γαρ τότε οἱ Λακεδαιμόνιοι cύμμαχοι τοῖς Ἡλείοις ἦςαν. πιεζόμενοι δὲ οἱ Ἡλεῖοι ἐν τῆ ἐαυτῶν, ἤξίουν καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους πέμποντες πρέςβεις ἐπιστρατεύειν τοῖς Ἡρκάςι, νομίζοντες οὕτως ἄν μάλιστα ἀποκαμεῖν τοὺς Ἡρκάδας, εἰ ἀμφοτέρωθεν πολεμοῖντο.

Sievers, Gesch. Gr. 294. Grote, Gesch. Gr. V 558. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 214. Pöhlmann, Gr. 2156. Beloch, Gr. Gesch. II 284.

169.

364. Dritte Erweiterung des thebanischen Bundes.

Diodor XV 78, 4: ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος... ευναχθείεης ἐκκληςίας διελέχθη τοῖς πολίταις, προτρεπόμενος αὐτοὺς ἀντέχεςθαι τῆς κατὰ θάλατταν ἡγεμονίας.... 79,1: εὐθὺς οὖν ὁ δῆμος ἐψηφίςατο τριήρεις μὲν ἐκατὸν ναυπηγεῖςθαι, νεώρια δὲ ταύταις ἴςα τὸν ἀριθμόν, 'Ροδίους δὲ καὶ Χίους καὶ Βυζαντίους προτρέπεςθαι βοηθῆςαι ταῖς ἐπιβολαῖς.

Byzanz hat noch im heiligen Kriege (355—346) Hilfsgelder an Theben gesendet: [τοιὶ χρεί]ματα cuvεβ[άλονθο ἐν τὸν πόλεμον, | τὸν] ἐπο[λέμιον] Βοιωτοὶ πε[ρὶ τῶ ἱαρῶ τῶ ἐμ Βελφοῖς | π]οτ τὼς ἀςεβίοντας τὸ ἱαρὸ[ν τῶ ᾿Απόλλωνος τῶ | Π]ουθίω (10) Βυζάντιοι χρουςίω Λαμψακανῶ c[τατεῖρας] | ὸγδοείκοντα πέτταρας, ἀργυρίω ᾿Ατ[τικῶ δρα]χμὰς δεκαέξ κτὲ.

Anschlus von Larymna: Pausanias IX 23, 7: ὑπερβαλόντων δὲ τὸ ὅρος τὸ Πτῶον ἔςτιν ἐπὶ θαλάςςης Βοιωτῶν πόλις Λαρύμνα · καὶ ευνετέλει δὲ ἐς Ὀποῦντα ἡ Λάρυμνα τὸ ἀρχαῖον · Θηβαίων δὲ ἐπὶ μέτα ἰςχύος προςελθόντων, τηνικαῦτα ἑκουςίως μετετάξαντο ἐς Βοιωτούς. — Köhler, MDAI IV 271 bezieht dies auf die Zeit des Epameinondas und dessen maritime Pläne; die aus gewaltigen Polygonalblöcken erbaute Mauer, die den Zugang zur Ebene von Opus sperrt und die Zugehörigkeit der Gegend um Larymna zu Boiotien voraussetzt, stammt wohl aus jener Zeit.

Iulis und andere Gemeinden auf Keos müssen damals mit Theben ein Bündnis geschlossen haben: Nr. 173 (= CIA IV 2, 54b), 27: ἐπειδὴ Ἰουλιητῶν οἱ παραβάντες το(ὑ)ς ὅρκο(ὑ)ς καὶ τὰς ςυνθήκας καὶ πολεμήςαντες ἐναντία τῷ δήμψ τῷ ᾿Αθηναίων καὶ Κε[ί]οις καὶ τοῖς ἄλλοις ςυμμάχοις καὶ θανάτο(ὑ) αὐτῶν καταγνωςθέντος κατελθόντ[ες] ἐς Κέω τὰς ςτήλας ἐξέβαλο[ν] ἐ[ν αί]ς ἢςαν ἀναγεγραμ[μ]ἐναι αἱ τυνθήκαι πρὸς ᾿Αθηναίο(ὑ)ς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παραβάντων το(ὑ)ς ὅρκο(ὑ)ς καὶ τὰς ςυνθήκας, καὶ το(ὑ)ς φίλο(ὑ)ς το(ὑ)ς ᾿Αθηναίων, ο(ὑ)ς κατήγαγεν ὁ δῆμος, το(ὑ)ς μὲν ἀπέκτειναν, τῶν δὲ θάνατον κατέγνωςαν καὶ τὰς ο(ὑ)[ς]ίας ἐδήμευςαν παρὰ το(ὑ)ς ὅρκο(ὑ)ς καὶ τὰς ςυνθήκας.

Herakleia könnte damals zu Theben in Beziehungen getreten sein: (Iust. XVI 4, 3) adversus plebem nimio otio lascivientem auxilia a Timotheo Atheniensium duce: mox ab Epaminonda Thebanorum petivere (erg. die Regierung von Herakleia).

Grote, Gesch. Gr. V 552. Köhler, MDAI II 142 ff., bes. 148. v. Stern. Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 218. 223. Weise, Der athen. Brandesgenossenkrieg (Progr. des Gymn. z. Grauen Kloster, Berlin 1895) 12 ff.

170.

364. Bündnis der Pisaten und Arkader gegen Elis.

Diodor XV 78, 2: ἐπὶ δὲ τούτων Πιςᾶται μὲν ἀνανεωςάμενοι τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς πατρίδος καί τιςι μυθικαῖς καὶ παλαιαῖς ἀποδείξεςι χρώμενοι, τὴν θέςιν τῆς Ὀλυμπικῆς πανηγύρεως αὐτοῖς προςήκειν ἀπεφαίνοντο, κρίνοντες δὲ τὸν παρόντα καιρὸν εὔθετον ἔχειν ἀμφιςβητῆςαι τοῦ ἀγῶνος, ςυμμαχίαν ἐποιήςαντο πρὸς ᾿Αρκάδας ὄντας πολεμίους Ἡλείων · ςυναγωνιςτὰς δὲ λαβόντες τούτους ἐςτράτευςαν ἐπὶ τοὺς Ἡλείους.

Χεπορhon Hell. VII 4, 28. 29: ('Αρκάδες) ἐπιόντος 'Ολυμπιακοῦ ἔτους παρεκκευάζοντο ποιεῖν τὰ 'Ολύμπια τὸν Πιτάταις τοῖς πρώτοις φάκκουςι προστήναι τοῦ ἱεροῦ. ἐπεὶ δὲ ὅ τε μὴν ἡκεν ἐν ῷ τὰ 'Ολύμπια γίγνεται αἴ τε ἡμέραι ἐν αῖς ἡ πανήγυρις άθροίζεται, ἐνταῦθα δὴ οἱ 'Ηλεῖοι ἐκ τοῦ φανεροῦ τυκκευαςάμενοι καὶ παρακαλέςαντες 'Αχαιοὺς ἐπορεύοντο τὴν 'Ολυμπιακὴν όδόν. οἱ δὲ 'Αρκάδες ἐκείνους μὲν οὐκ ἄν ποτε ῷοντο ἐλθεῖν ἐπὶ τραξο, αὐτοὶ δὲ τὸν Πιτάταις διετίθεςαν τὴν πανήγυριν.

Sievers, Gesch. Gr. 295. Grote, Gesch. Gr. V 562. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 213 ff.

171.

363. Zweiter Vertrag zwischen Theben und Alexandros von Pherai.

Diodor XV 80, 6: δ δ' 'Αλέξανδρος δευτέρα μάχη λειφθείς και τοῖς ὅλοις ςυντριβείς, ἠναγκάςθη καθ' δμολογίαν τοῖς μὲν Θετταλοῖς τὰς καταπεπολεμημένας πόλεις ἀποδοῦναι, Μάγνητας δὲ και Φθιώτας 'Αχαιοὺς παραδοῦναι Βοιωτοῖς, καὶ τὸ λοιπὸν Φερῶν μόνων ἄρχοντα ςύμμαχον εἶναι Βοιωτοῖς.

Plutarch Pelopid. 35: καταλαβόντες δὲ ςυνεςταλμένον καὶ περικεκομμένον τῆς δυνάμεως ᾿Αλέξανδρον ἠνάγκαςαν Θεςςαλοῖς μὲν ἀποδοῦναι τὰς πόλεις ᾶς εἶχεν αὐτῶν, Μάγνητας δὲ καὶ Φθιώτας ἐκαὶ Ἦχαιοὺς ἀφεῖναι καὶ τὰς φρουρὰς ἐξαγαγεῖν, ὁμόςαι δὲ αὐτὸν ἐφ' οἷς ἄν ἡγῶνται Θηβαῖοι καὶ κελεύςωςιν ἀκολουθήςειν.

Isokrates Φίλιππος 53: Θετταλίαν δ' ἐτόλμων καταδουλοθεθαι (Θηβαίοι).

L

162 Nr. 172. 173 (XLIII). 363/62. Frieden zw. Arkadien und Elis.

Vgl. Xenoph. Hell. VII 5, 4: Ἐπαμεινώνδας ἐξήει, Βοιωτοὺς ἔχων πάντας καὶ Εὐβοᾶς καὶ Θετταλῶν πολλοὺς παρά τε ᾿Αλεξάνδρου καὶ τῶν ἐναντίων αὐτῷ.

Megalos schwört für die Phthioten im thessalischen Bund: CIA II 88 — Nr. 176 B 8 Φθιωτῶν· Μεγ[ά]λος, was doch wohl in 361/0 gehört.

— Nach Polyain VI 2, 1 ist Magnesia thatsächlich nicht abgetreten worden oder später wieder in Alexandros' Hände gekommen.

Lachmann, Gesch. Griech. I 395. Sievers, Gesch. Gr. 333. Grote, Gesch. Griech. V 555. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 221. Beloch, Gr. Gesch. II 285.

172.

363. Frieden zwischen Arkadien und Elis.

Χεπορhon Hell. VII 4, 35: οι δὲ τὰ κράτιστα τῆ Πελοποννήςψ βουλευόμενοι ἔπεισαν τὸ κοινὸν τῶν ᾿Αρκάδων πέμψαντας πρέςβεις εἰπεῖν τοῖς Θηβαίοις μὴ ἰέναι τὸν ὅπλοις εἰς τὴν ᾿Αρκαδίαν, εἰ μή τι καλοῖεν. καὶ ἄμα μὲν ταῦτα πρὸς τοὺς Θηβαίους ἔλεγον, ἄμα δὲ ἐλογίζοντο ὅτι πολέμου οὐδὲν δέοιντο. τοῦ τε γὰρ ἱεροῦ τοῦ Διὸς προεστάναι οὐδὲν προςδεῖςθαι ἐνόμιζον, ἀλλ᾽ ἀποδιδόντες ἄν καὶ δικαιότερα καὶ ὁσιώτερα ποιεῖν, καὶ τῷ θεῷ οἴεςθαι μᾶλλον ἄν οὕτω χαρίζεςθαι. βουλομένων δὲ ταῦτα καὶ τῶν Ἡλείων, ἔδοξεν ἀμφοτέροις εἰρήνην ποιήσαςθαι καὶ ἐγένοντο ςπονδαί. 36: γενομένων δὲ τῶν ὅρκων, καὶ ὀμοσάντων τῶν τε ἄλλων ἀπάντων καὶ Τεγεατῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Θηβαίου, δς ἐτύγχανεν ἐν Τεγέα ἔχων τριακοςίους ὁπλίτας τῶν Βοιωτῶν....

Diodor XV 84, 4: τοῖς μὲν οὖν Μαντινεθςιν ἐβοήθουν Ἡλεῖοι.... 94, 2: διὰ δὲ ταύτην τὴν αἰτίαν γενομένης διαφορᾶς, οἱ μὲν ἐκ τῶν πολιςμάτων ἠξίουν αὐτοῖς βοηθεῖν † Μαντινεῖς καὶ τῶν ἄλλων Ἡρκάδων..., ἔτι δὲ Ἡλείους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μετεςχηκότας τοῖς Μαντινεθςι ευμμαχίας.

† Μαντινεῖς κτέ.] Μαντινεῖς καὶ Ἡλείους, ἔτι δὲ τῶν ἄλλων ᾿Αρκάδων τοὺς μετεςχηκότας vermutet Vogel.

Sievers, Gesch. Gr. 387. Grote, Gesch. Gr. V 566. 570. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 328.

173 (XLIII).

363/2 (Ol. 104, 2). Vertrag Athens mit Keos.

Platte von pentelischem Marmor, unten gebrochen, am nördlichen Burgfuß gefunden. Zeilenlänge: 43 Buchstaben, 57 ff. 45 Buchstaben.

I. Psephisma.

Θεοί.

'Επὶ Χαρικλείδο(υ) ἄρχοντος Αἰαντὶς ἐπρυτάνευεν, Νικόςτρατος Παλληνεὺς ἐγραμμάτευε, Φιλίττιος Βο(υ)τάδης ἐπεςτάτει ἔδοξεν τῆ βο(υ)λῆ καὶ τῷ δήμῳ 'Αριςτοφῶν δ εἶπεν ἐπειδὴ Ἰουλιῆται, οῦς κατήγαγον 'Αθηναῖοι, ἀποφαίνο(υ)ςιν ὀφείλο(υ)ςαν τὴν π[ό]λιν τὴν Ἰο(υ)λιητῶν τῆ

τἢ ᾿Αθηναίων τρία τάλαντα τὰ ἐκ το(ῦ) λογιςθέντος ἀργυ-[ρ]ίου κατὰ τὸ ψήφιςμα τοῦ δήμο(υ) το (\hat{v}) ᾿Αθηναίων, δ Μενέξενο-

c $\varepsilon[\tilde{t}]$ πεν, δεδόχθαι τῷ δήμῳ, ἀποδο(ῦ)ναι Ἰο(υ)λιήτας ᾿Αθηνα10 ίοις ταῦτα τὰ χρ[ή]ματα ἐν τῷ Cκιροφοριῶνι μηνὶ τῷ ἐπὶ Χαρικλείδο(υ) ἄρχοντος ἐὰν δὲ μὴ ἀποδιδῶςιν ἐν τῷ χρόνῳ τῷ εἰρημένῳ, $\varepsilon[i]$ ςπραξάντων αὐτο(ὑ)ς οἱ ἡρημένοι ὑπὸ το(ῦ) δήμο(υ) εἰςπράτ $[\tau]$ ε(ι)ν τὰ ὀφειλόμενα χρήματα
παρ-

ὰ τῶν νηςιωτῶν τρόπ[ψ] ὅτψ ἄν ἐπίστωνται, συνεισπρα15 ττόντων δὲ αὐτοῖς [καὶ] οἱ στρατηγοὶ οἱ Ἰουλιητῶν Ἐχέτιμος καὶ Νικόλεω[ς κ]αὶ C[ά]τυρος καὶ Γλαύκων καὶ Ἡρακλείδης. ὅπως δ᾽ [ἄ]ν κ[αὶ] οἱ ὅρκοι καὶ αἱ συνθῆκαι, ὰς συνέθετο Χαβρίας ὁ στ[ρ]ατηγὸς κα[ὶ] ὤμοςε Κείοις ὑπὲρ ᾿Αθηναίων καὶ Κείων ο(ὑ)ς κα[τή]γαγον [ʾA]θηναῖοι, κύριαι ὧςι, ἀναγ20 ράψαι το(ὑ)ς στρατηγ[ο(ὑ)ς] το(ὑ)ς [ʾIου]λιητῶν, ο(ὑ)ς εἴρηται ἐν τῷ
ψηφίςματι συνεισπράττε(ι)ν τὰ χρήματα, ἐν στήλη λιθίνη, καὶ στῆςαι ἐν τῷ ἱερῷ το(ὑ) ᾿Απόλλωνος το(ὑ) Πυθίο(υ),
καθ-

άπερ ἐν Καρθαίᾳ ἀναγεγραμμέναι εἰςί ἀναγράψαι δὲ καὶ τὸν γραμματέα τῆς βο(υ)λῆς ἐςςτήλη κατὰ ταὐτὰ καὶ 25 ττῆςαι ἐν ἀκροπόλει ἐς δὲ τὴν ἀναγραφὴν $δο(\widehat{v})ναι$ τὸν ταμίαν το (\widehat{v}) δήμο(v) $\Delta \Delta$ δραχμὰς ἐκ τῶν κατὰ ψηφίςματα II. Weitere Maßregeln. ἀναλι-

σκομένων. ἐπειδὴ δὲ Ἰουλιητῶν οἱ παραβάντες το(ὑ)ς ὅρκο(υ)ς καὶ τὰς ςυνθήκας καὶ πολεμήςαντες ἐναντία τῷ δή-

μῷ τῷ ᾿Αθηναίων καὶ Κε[ί]οις καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχο30 ις καὶ θανάτο(υ) αὐτῶν καταγνωσθέντος κατελθόντ[ες] ἐς
Κέω τάς τε ςτήλας ἐξέβαλο[ν] ἐ[ν αἷ]ς ἦςαν ἀναγεγραμ[μ]έναι αἱ συνθῆκαι πρὸς ᾿Αθηναίο(υ)ς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν παραβάντων το(ὑ)ς ὅρκο(υ)ς καὶ τὰς συνθήκας, καὶ το(ὑ)ς φίλο(υ)ς
το(ὑ)ς ᾿Α-

θηναίων, ο(ὑ)ς κατήτατεν ὁ δήμος, το(ὑ)ς μὲν ἀπέκτειναν, τῶν 35 δὲ θάνατον κατέτνως καὶ τὰς ο(ὑ)[ς]ίας ἐδήμευςαν παρὰ το(ὑ)ς ὅρκο(υ)ς καὶ τὰς ςυνθήκας, ζατυρίδο(υ) καὶ Τιμοξένο(υ) καὶ τὸς καὶ τὰς καὶ τὰς καὶ τὰς καὶ καὶ τὰς καὶ τὰς καὶ τὰς καὶ τὰς καὶ καὶ τὰς κ

ὶ Μιλτιάδο(υ), ὅτι κατηγόρο(υ)ν ἀντι[πάτ]ρο(υ), ὅτε ἡ βο(υ)λὴ ἡ ἀθην-

αίων κατέγνω αὐτο (\hat{v}) θάνατον, ἀποκτ[εί]ναντος τὸν πρόξενον τὸν ᾿Αθηναίων [Α . . .]ς . ωνα παρὰ [τ]ὰ ψηφίςματα τοῦ δή- 40 μο(v) το (\hat{v}) ᾿Αθηναίων, κ[α]ὶ [π]αρα[βά]ντα το (\hat{v}) ς δρκο(v)ς καὶ τὰς ςυνθή-

κας· φεύγειν αὐτο(ὑ)ς [Κ]έω [καὶ] 'Αθήνας καὶ τὴν οὐςίαν αὐτῶ-

ν δημοςίαν εἶναι τοῦ δή[μο(υ)] τοῦ Ἰουλιητῶν. ἀπογράψαι δ- $\dot{\epsilon}$ αὐτῶν τὰ ὀνόματα αὐτ $[κα μά]λα \dot{\epsilon}ναντίον το(ῦ) δήμο(υ)$

ραμματεῖ το(ὑ)c τρατηγο[ὑc τ]ο(ὑ)[c] Ἰουλιητῶν το(ὑ)c ἐπι- δημο(ῦ)ν-

45 τας 'Αθήνηςι. ἐὰν δέ [τινες τῶν] ἀπογραφέντων ἀμφιςβητῶςι μὴ εἶναι τούτων τῶ[ν ἀνδρῶ]ν, ἐξεῖναι αὐτοῖς ἐνγυητὰς καταςτήςαςι πρὸς [τ]ο(ὑ)ς ς[τρ]ατηγο(ὑ)ς το(ὑ)ς 'Ιο(υ)λιητῶν τρ-

ιάκοντα ἡμερῶν δίκα[c] ὑ[π]ο[cχ]ε(ῖ)ν [κα]τὰ τ[ο](ὑ)c ὅρκο(υ)c καὶ τὰc

cυνθήκαc ἐν Κέψ καὶ [ἐν τῆ ἐκκ]λήτψ [πό]λει ᾿Αθήνηcι. C- 50 ατυρίδην δὲ καὶ Τιμό[ξενον καὶ] Μ[ιλτιάδ]ην ἀ[π]ιέναι [ε]ἰ- c Κέω ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν. ἐπ[αιν]έ[c]α[ι δ]ὲ τ[ο(ὑ)c ἤκονταc ˀlo(υ)λιητῶ-

ν Δημήτριον, 'Ηρακλε[ίδη]ν, 'Ε[χέτι]μον, Κ[αλ]λίφαντον· ἐπαίνέςαι δὲ καὶ Cατυρ[ίδην] κα[ὶ Τιμ]ό[ξενον] καὶ Μιλτιάδην· ἐπαινέςαι δὲ καὶ [τὴ]ν [π]όλι[ν τὴν] Κα[ρ]θαιῶν καὶ 'Αγλώκρι- τον, καὶ καλέςαι αὐτο(ὑ)ς ἐπὶ [ξ]έ[νια εἰς τ]ὸ πρυτανεῖον ἐς αὔριον.

III. Eide und Verträge. a)

Τάδε cυνέθεντο καὶ ὤμοcαν οἱ cτρατηγοὶ οἱ ᾿Αθηναίων πρὸc τὰc πόλειc τ[ὰ]c ἐν Κέψ κα[ὶ] οἱ cύμμαχοι · Ο(ὐ) μνηcικακήcω

[τω]ν πα[ρ]εληλυθότων πρὸ[c] Κείο(υ)ς οὐ[δε]νός, οὐδὲ ἀποκτενω Κ-

60 [είων] $o(\mathring{\upsilon})[\eth]$ ένα $ο\mathring{\upsilon}\eth \grave{\varepsilon}$ φυγάδα ποήςω, τῶν $\mathring{\varepsilon}$ μμενόντων τοῖς δρκο-

[ις καὶ τ]αῖς τυνθήκαις ταῖςδε εἰς δὲ τὴν τυμμαχίαν εἰςά- [ἔω καθάπ]ερ το(ὑ)ς ἄλλο(υ)ς τυμμάχο(υ)ς. ἐὰν δέ τι[c] νεωτερίζη τι

[ἐν Κέψ παρ]ὰ το(ὑ)ς ὅρκο(υ)ς καὶ τὰς ςυνθήκας, οὐκ ἐπιτρέψω οὔ-

[τε τέχνη οὔ]τε μηχανή $o(\mathring{\upsilon})$ δεμι \mathring{q} εἶς τὸ δυνατόν. [ε]ἶ δέ τις 65 [βο $(\mathring{\upsilon})$ λεται κατοι]κεῖν ἐγ Κέψ, ἐάςω αὐτὸν ὅπο (υ) ἂν βο $(\mathring{\upsilon})$ -ληται τ \mathring{u} -

[ν ἐν τῆ νήςψ πόλ]εων οἰκο (\hat{v}) ντα τὰ ἑαυτο (\hat{v}) καρπο (\hat{v}) ςθαι. ταῦτα

[ἐμπεδορκήςω νὴ τὸν] Δ ία, νὴ τὴν Ἦθηνάαν, νὴ τὸν Ποςειδω, [ν]ὴ

[τὴν Δήμητρα εὐορκο(\hat{v})ντι] μὲν πόλλ ἀγαθὰ εἶναι, ἐπιορκο(\hat{v})ν[τ]-

[ι δὲ κακά. "Ορκοι καὶ τυνθή]και τῶν πόλεων τῶν ἐν Κέψ πρὸ-70 [c ᾿Αθηναίο(υ)c καὶ το(ὑ)c τομμάχο(υ)c] καὶ Κείων ο(ὑ)c κατήγαγον ᾿Αθ[η-

[c ἢ τῶν cuμμάχων τινὰ παρὰ τοὺc ὅρκουc καὶ] τὰc cuνθήκαc, [οὐκ ἐπιτρέψω οὔτε τέχνη οὔτε μηχανῆ οὐδ]εμιᾳ, βοηθή- [cω δὲ παντὶ cθένει κατὰ τὸ δυνατόν. ταῦτα ἐμπ]εδορκήcω ν- 80 [ὴ τὸν Δία, νὴ τὴν ᾿Αθηνάαν, νὴ τὸν Ποcειδῶ, νὴ τὴν Δ]ή- μητρα, εὐ-

 $[ορκο(\hat{υ})ντι μὲν πόλλ' ἀγαθὰ εἶναι, ἐπιορκο(<math>\hat{υ}$)ντι δὲ κα]κά.

 Ε΄ Τάδε ὤμοςαν Κείων ο(ὑ)ς κατήγαγον ᾿Αθηναῖοι · Οὐ μν]ηςικακ-[ήςω τῶν παρεληλυθότων ο(ὐ)δενὸς ο(ὐ)δὲ ἀποκτενῶ Κεί]ων ο(ὐ)δέ-

[να οὐδὲ φυγάδα ποιήτω οὐδὲ — — — τῶν ἐμ]μενό-85 [ντων τοῖς ὅρκοις καὶ ταῖς τυνθήκαις ταῖςδε — — —]οὐ

Kumanudis, 'Αθην. V 516 ff. Köhler, MDAI II (1877) 142 ff. Dittenberger, Syll. 79. Hicks, GHI 93. CIA IV 2, 54 b. Vgl. v. Hartel, Stud. über att. Staatsrecht II (SBWA 91) 88.107. Heydeman, De senatu Ath. (Diss. Strafsb. 1880) 47. Sonne, De arbitris externis (Gött. 1888) 109 ff. Szanto, MDAI XVI 35. Pridik, De Cei ins. rebus (Dorpat 1892) 36 ff.

- Z. 64 Köhler εἰ δέ τις [μὴ βούλεται οἰ]κεῖν nach Sauppe, Comm. de proxenis Atheniensium 7.
 65 τῶ[ν ἐν τῆ νήςψ πόλ]εων ν. Hartel. Ebenso Dittenberger. τῶ[ν cuμμαχίδων πόλ]εων Kumanudis, Köhler.
 70 Köhler, ν. Hartel: [c τοὺς cτρατηγοὺς τοὺς 'Αθηναίων]
 82 Κείων Köhler, Κείοις ν. Hartel.
 83 ff. erg. Krech, De Crateri ψηφιςμ. cuναγ. Diss. Greifswald 1888)
 104.
- a) Den ersten Eid 57 ff. leisten die Strategen der Athener und die Bundesgenossen [nicht die mit Athen verbündeten (treu gebliebenen) keischen Städte] den unterlegenen Gemeinden. b) Den zweiten Eid 69 ff. leisten die keischen Städte den Athenern. c) Den dritten Eid 82 ff. leisten die von Athen zurückgeführten Keier.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 150. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 223. Beloch, Gr. Gesch. II 281.

In Zusammenhang mit diesem neuen Bundesvertrag steht möglicherweise die Sicherung des ausschliefslichen Bezuges des keischen Rötels für Athen, die aber in der vorliegenden Form nicht durch einen eigentlichen Handelsvertrag, sondern durch Annahme eines athenischen Erlasses von seiten der keischen Städte geregelt wurde.

Zwei Bruchstücke von Marmor, auf der Akropolis ausgegraben; linker Rand erhalten; Zeilenlänge zwischen 66 und 69 Buchstaben.

10 ναίων, είναι τής μίλτου τήν ἐΕ[αγωγήν 'Αθήναζε — — — — κ]αθάπερ πρότερον ήν· ὅπως δ΄ ἀν κύρια ή[ι τ]ὰ ψηφίςματα[...'Αθηναίων κ]αὶ Κορηςίων τὰ περὶ τής μίλτου, ἐΕάγειν ἐμπλοίψ ὧ[ι ἀν — — ἀποδείξωςιν, ἐν ἄλλψ]

```
δὲ πλοίψ μηδενί, ναῦλλον δὲ τελεῖν ὀβολόν το[θ ταλάντου έκάςτου τοῖς
                                                       ναυκλήροις το]-
[ὑ]ς ἐργαζομένους ἐἀν δέ τις ἐν ἄλλψ πλοίψ ἐξάγ[ŋ, ἔνοχον εἶναι — —].
[ά]ναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφιςμα ἐςςτήλη λιθίνη κ[αὶ καταθεῖναι — — - τ]- 15
[ο] ο Απόλλωνος, καὶ τὸν νόμον καθάπερ πρότερον είχ[ε κύριον είναι· τὴν
                                                       δὲ ἔνδειξιν εἶν]-
αι πρός τούς άςτυνόμους, τούς δὲ άςτυνόμους δοθνα[ι τὴν ψήφον περί
                                                  αὐτής τριάκοντα ή]-
μερών είς τὸ δικαςτήριον τῷ δὲ φήναντι ἢ ἐνδείξαντ[ι — — τῶν ἡμι]-
c[έ]ων· ἐὰν δὲ δοῦλος ἢ ὁ ἐνδείξας, ἐὰμ μὲν τῶν ἐξαγόν[των ἢ, ἐλεύθερος
                                                ἔcτω καὶ — — — ]
[τα] μέρη ἔςτω αὐτῷ· ἐὰν δὲ ἄλλου τινὸς ἢ, ἐλεύθερος ἔςτ[ω καὶ — - 20
                                                        - -- -- · εῖν]-
αι [δέ] και ἔφεςιν 'Αθήναζε και τῷ φήναντι και τῷ ἐνδεί[ξαντι· ἐὰν δέ τι
                                                     άλλο ψηφίζωντα]-
ι 'Αθηναΐοι περί φυλακής τής μίλτου, κύρια είναι κατακομι[ςθέντα τὰ ἐψη-
                                                          φιςμένα τε]-
[λ]είν δὲ τὴμ πεντηκοςτὴν τοῖς πεντηκοςτολόγοις τοὺς ἐ[ργαζομένους καλέ-
                                                               cai bè]
[κ]αὶ ἐπὶ ξένια εἰς τὸ πρυτανεῖον τοὺς Ἀθηναίους εἰς αὔριον.
     III. Beschlus der Julieten.
[ εδ]οξεν τη βουλή και τῷ δήμῳ τῷ Ἰουλιητῶν, περί [ὧν οί παρ' Ἀθηναίων 25
                                                        λέγουςι, δεδό]-
[χθα]ι τή βουλή και τῷ δήμῳ τῷ Ἰουλιητῶν, εἶναι τή[ν ἐξαγωγήν τής
                                                      μίλτου 'Αθήναζ]-
[ε], άλλοςε δὲ μηδαμή ἀπὸ τήςδε τής ἡμέρας ἐἀν δέ τι[ς ἄλλοςε ἐξάγη, δη-
                                                        μόςια είναι τ]
ο πλοίον και τα χρήματα τα έν τψ πλοίψι τψ δε φήν[αντι ή ενδείξαντι
                                                          είναι τὰ ή]-
μίσεα εάν δε δούλος ή ό μηνύσας, ελεύθερος εσ[τω καὶ — — τών —
                                                       — — χρημ]-
άτων μετέςτω αὐτῷ· τὸν δὲ ἐξάγοντα ἐκ Κέω μίλτον ἐξ[άγειν ἐμπλοίῳ ῷ 30
                                                   ãν — — ἀποδ]-
\epsilonίξως\epsilonιν έἀν δέ τις ἐν ἄλλ\phi ἐξάγη πλοί\phi, ἔνοχον [\epsilonἶναι — — · ἐὰν δέ
λο ψηφίζωνται 'Αθηναίοι περί φυλακής τής μίλ[του — — — κύρια εί]-
ναι α αν Άθηναῖοι ψηφίζωνται άτέλειαν δὲ είναι — — [τοῦ ἐξαγωγ]-
ίου ἀπὸ τοῦ μηνὸς τοῦ Ερμαιῶνος καλέςαι δὲ τοὺ[ς ᾿Αθηναίους ἐπὶ ξένια
                                                     είς τὸ πρυτανεί]-
ον· τὴν δὲ ἔνδειξιν είναι ᾿Αθήνηςι μὲν πρός τοὺς [-- -- ἐν Ἰουλίδι δὲ 35
                                               πρὸς τοὺς — — κ]-
αὶ τοὺς προςτάτας· ὁπόςοι δ' ἄν δόξωςιν ἐξάγειν [παρὰ τὸν νόμον, τῶν
                                                 χρημάτων τὰ μὲν ή]-
μίσεα είναι του δήμου του Ἰουλιητών, τὰ δ' ήμίσεα [του φήναντος άνα-
                                                γράψαι δὲ τόδε τὸ ψ]-
```

ήφιςμα τὴμ βουλὴν και καταθεῖν[α]ι ἐν τῷ λιμ[ένι— — — — —]. οἵὸε ἡρέθηταν: "Ανδρων ἐκ Κερα[μ]έων, Λυτια— — — — — — 40 Φλυεύς, Εὐφρότονος Παιανιεύς.

Boeckh, Staatshaushaltung der Athener (II² 349 ff.) II⁸ 312 ff. (nach Ross). Pittakis, L'ancienne Athènes p. 325. Ephem. 2733. Rangabé 677. CIA II 546 (nach Velsen und Köhler). Hicks, GHI 108.

Vgl. Büchsenschütz, Besitz und Erwerb 516. 550 ff. Schaefer, De soc. Ath. 18. Busolt, Der zweite athen. Bund 848. Köhler, MDAl II 150. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 150.

174 (XLIV).

362/1. Bund Athens mit den Peloponnesiern.

A. Bündnis zwischen Athen, den Arkadern, Achaia, Elis und Phleius.

Tafel von pentelischem Marmor. a unten gebrochen, zwischen den Theatern des Dionysos und Herodes gefunden. Oberhalb der Inschrift ein Relief: wahrscheinlich Zeus (sitzend), vor ihm die Peloponnesos und Athene. b von 27 an linker Rand erhalten, auf der Burg ausgegraben. Zeilenlänge: 40 Buchstaben.

'Επὶ Μόλωνος ἄρχοντος.

Cυμμαχία 'Αθηναίων καὶ 'Αρκάδων καὶ 'Αχαιῶν καὶ 'Ηλείων καὶ Φλειαcίων 'ἔδοξεν τἢ βουλἢ καὶ τῷ δήμψ 'Οἰνηῖς ἐπρυτάνευεν ' 'Αγάθαρχος 'Αγαθάρχο(υ) 'Οῆθεδ ν ἐγραμμάτευ[εν] · Ξάνθιππος "Ερμειος ἐπεςτάτει · Περίανδρος εἶπε[ν] · εὔξαςθαι μὲν τὸγ κήρυκα αὐτίκα μάλα τῷ Διῖ τῷ 'Ολυμπίψ καὶ τἢ 'Αθηνῷ τἢ Πολιάδι καὶ τἢ Δήμητρι καὶ τἢ Κόρῃ καὶ τοῖς δώδεκ(α) [θ]εοῖς καὶ ταῖς ςεμναῖς θεαῖς, ἐὰν ςυνενείγκῃ (80!) ['Αθη10 ν]αίων τῷ δήμψ τὰ δόξαντα περὶ τῆς ςυμμαχί[ας, θυςία]ν καὶ πρόςοδον ποιήςεςθα[ι] τελουμένων [τούτων κα]θ' ὅ τι ἀν τῷ δήμψ δοκἢ · τα[ῦ]τα μὲν εὖχθ[αι, ἐπειδὴ δ]ὲ οἱ ςύμμαχοι δόγμα εἰςήνειγκαν εἰς τ[ὴν βουλἡν δ]έχεςθαι τὴν ςυμμαχίαν καθὰ ἐπαγγέλ[λονται ο15 'Αρικάδες καὶ 'Αναιοὶ καὶ 'Ηλεῖοι καὶ Φλε[ιάςιοι κα-

15 ἱ 'Αρ]κάδες καὶ 'Αχαιοὶ καὶ 'Ηλεῖοι καὶ Φλε[ιάςιοι καὶ ἡ βο]υλὴ προ(υ)βούλευς κατὰ ταὐτά, δεδό[χθαι τῷ δἡμψ εἶ]ναι ςυμμάχους τύχη ἀγα[θἢ τοῦ δήμου εἰς τὸν ἀεὶ] χρόνον 'Αθηναί[ων τὸν δῆμον καὶ τοὺς ςυμμάχους καὶ 'Α]ρκά[δας καὶ 'Αχαιοὺς καὶ 'Ηλείους καὶ Φλειαςίους]

b	$[\ldots \delta]$ è 'A $\chi[\alpha_1 \ldots \ldots$
21]αν τὴν[
	πό]λεων μὴ[μηδ-
	ετ]έραν μηδε
] ἐν τῆ cτήλ[ŋ ταύτη. ἐὰν δέ τις ἴŋ ἐπὶ τὴν ᾿Αττι-
25	κή]ν, ἢ τὸν δῆμον [καταλύῃ τὸν ᾿Αθηναίων ἢ τύραννον
	κα]θιστή ή όλι[γαρχίαν, βοηθεῖν 'Αρκάδας καὶ 'Αχαι-
	οὺς] καὶ Ἡλείους κ[αὶ Φλειαςίους ᾿Αθηναίοις παντὶ ς-
	θέ]νει καθ' ὅ τι ἄν [ἐπαγγέλλωςιν ᾿Αθηναῖοι κατὰ τὸ δ-
	υν]ατόν· καὶ ἐάν [τις τη ἐπὶ τὴν Πελοπόννηςον ἢ τὸν]
30	δήμον καταλύε[ι τὸν Φλειαςίων, ἢ ἐὰν τὴν πολιτεία]-
	ν τὴν ἀχαιῶν ἢ τ[ὴν ἀρκάδων ἢ τὴν Ἡλείων καταλύῃ ἢ]
	μεθιςτή, ή φυγα[δεύη τινάς, βοηθεῖν ᾿Αθηναίους τ]-
	ούτοις παντὶ cθ[ένει καθὰ ἐπαγγέλλο(υ)ςι, ἀεὶ τοῖς ά]-
	δικουμένοις, κ[ατὰ τὸ δυνατόν ἡγεμόνας δὲ εἶναι ἐ]-
35	ν τη αύτῶν ἐκά[cτουc
	αῖς πόλεςι πρ
	αι. ὀμόςαι δ[ὲ τοὺς ὄρκους τοῖς πρέςβεςι τοῖς Πελο]-
	ποννηςίων [τὴν βουλὴν καὶ τοὺς ςτρατηγοὺς καὶ το]-
	ύς ταξιάρ[χους καὶ τοὺς ἱππάρχους καὶ τοὺς φυλάρ]-
40	χους καὶ τ[οὺς ἱππέας. ὑπὲρ δὲ ᾿Αρκάδων καὶ ᾿Αχαιῶν κ]-
	αὶ $H[\lambda](\epsilon)[$ ίων καὶ Φλειαςίων όμόςαι τοὺς πρέςβεις το]-
	[ὺς ἐπιδημοῦντας ᾿Αθήνηςιν] — — — — —
	a: Kumanudis, 'Αθήναιον V 101. Köhler, MDAI I 197 ff. CIA II

a: Kumanudis, 'Αθήναιον V 101. Köhler, MDAI I 197 ff. CIA II 57b. Hicks, GHI 94. — b: Köhler, CIA II 112. MDAI I 203. CIA IV 2, 57b. — a und b: Dittenberger, Syll. 83. — Vgl. v. Hartel, Studien über att. Staatsrecht II (SBWA 91) 102 ff. III (SBWA 92) 114.

Z. 3 Φλειας(ων] ältere Form stets so: Ross, Reisen und Reiserouten im Peloponnes p. 42. Ihr Frieden mit Theben: Nr. 166. 5 Περίανδρος] Sohn des Polyaratos von Cholargos, der im dekeleischen Kriege ein hohes Finanzamt bekleidet hatte, Schwager des Mantias von Thorikos, eines reichen Aristokraten. P. war auch Antragsteller des trierarchischen Gesetzes von 357: Apollodor [Demosth.] κατά Εὐεργ. καὶ Μνηςιβ. 21 (p. 1145). Vgl. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit III¹ B 213. Beloch, Att. Polit. 163. 30 δῆμον καταλύε[ι τὸν Φλειας(ων] nach Xenoph. Hell. V 3, 16 herrscht in Phleius 381/0 Demokratie; sie war also vermutlich dort nach Unterbrechung durch Agesilaos wiederhergestellt worden. In Elis und Achaia herrscht die Oligarchie: Xenoph. Hell. VII 1, 43. 4, 15.

Erg. von Köhler; 24-27, 29-31, 33-35, 37, 40ff. von Dittenb.

B. Bündnis zwischen Mantineia und Sparta.

Χεπορhon Hell. VII 5, 1: ὡς δὲ ταῦτα ἀπηγγέλθη πρός τε τὸ κοινὸν τῶν ᾿Αρκάδων καὶ κατὰ πόλεις, ἐκ τούτου ἀνελογί-ζοντο Μαντινεῖς τε καὶ τῶν ἄλλων ᾿Αρκάδων οἱ κηδόμενοι τῆς Πελοποννήςου, ὡςαύτως δὲ καὶ Ἡλεῖοι καὶ Ἦχαιοί, ὅτι Θηβαῖοι δῆλοι εἶεν βουλόμενοι ὡς ἀςθενεςτάτην τὴν Πελοπόννηςον εἶναι, ὅπως ὡς ῥᾳςτα αὐτὴν καταδουλώςαιντο.... 3: ἔπεμπον δὲ καὶ ᾿Αθήναζε βοηθεῖν κελεύοντες ᾿ἐπορεύθηςαν δὲ καὶ εἰς Λακεδαίμονα πρέςβεις ἀπὸ τῶν ἐπαρίτων, παρακαλοῦντες Λακεδαιμονίους, εἰ βούλοιντο κοινῆ διακωλύειν, ἄν τινες ἴωςι καταδουλωςόμενοι τὴν Πελοπόννηςον. περὶ μέντοι ἡγεμονίας αὐτόθεν διεπράττοντο ὅπως ἐν τῆ ἐαυτῶν ἕκαςτοι ἡτήςοιντο.

Χοπορίου Hell. VII 5,18: αἴτιος δὲ (Ἐπαμεινώνδας) γεγενημένος διὰ τὴν εἰς Πελοπόννηςον στρατείαν τοῦ συνεστάναι Λακεδαιμονίους καὶ ᾿Αρκάδας καὶ ᾿Αχαιοὺς καὶ Ἦλείους καὶ ᾿Αθηναίους.

Die Streitfrage, wie dieses unter dem Archontat Molons, also nach dem 22./23. Juli 362 geschlossene Bündnis mit der von Diodor XV 82 und [Plut.] βίοι τῶν δέκα ἡητόρων p. 845 C überlieferten Ansetzung der Schlacht von Mantineia unter dem Archontat des Charikleides 363/2 (genauer zur Zeit der Getreideernte: Xenoph. VII 5, 14, angeblich am 12. Skirophorion = 8. Juli 362: Plut. π. δόξης τ. 'Αθην. 7 p. 350 A) zu vereinigen ist, wollen Köhler, Dittenberger und v. Stern durch Verwerfung der litterarischen Jahresangabe lösen (sie nehmen dann August 362 als Schlachtzeit an), Beloch durch die Annahme, dass der endgültige Abschluss des Bündnisses erst nach der Schlacht bei Mantineia stattgefunden habe. Die von Beloch zuerst (Att. Politik 318) in den Vordergrund gerückte, dann (Gr. Gesch. II 289) wenigstens in zweiter Linie zugegebene Möglichkeit, die Schlacht erst 361 anzusetzen, kommt gleichfalls in Betracht. Gegen den Abschluss des Bündnisses nach der Schlacht von Mantineia spricht die ganze Sachlage und der Wortlaut des Bündnisses (bes. Z. 6 ff.), gegen August 362 durchaus nicht das Nichtvorkommen der Schlacht bei (Apollodor) πρός Πολυκλέα 4 (έβδομή γάρ φθίνοντος Μεταγειτνιώνος μηνός ἐπὶ Μόλωνος ἄρχοντος, ἐκκληςίας γενομένης καὶ είςαγγελθέντων ύμιν πολλών και μεγάλων πραγμάτων, έψηφίςαςθε τὰς ναθς καθέλκειν τοὺς τριηράρχους, wo ja gerade mit πολλών κ. μ. πραγμάτων die Schlacht gemeint sein kann). Der Ansatz Ungers (363: Philol. 49, 121 ff.) ist unmöglich.

Sievers, Gesch. Gr. 338. Grote, Gesch. Gr. V 568. v. Stern, Gesch. d. spart. u. theb. Hegem. 231 ff. Beloch, Att. Polit. 318 ff. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 128. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 770 ff. Pöhlmann, Gr. ² 156. Beloch, Gr. Gesch. II 286.

175.

362/1. Allgemeiner hellenischer Frieden.

Polybios IV 33, 8.9: καθ' οῦς τὰρ καιρούς, τῆς περὶ Μαντίνειαν μάχης τῶν Ἑλλήνων ἀμφιδήριτον ἐχούςης τὴν νίκην διὰ τὸν Ἐπαμινώνδου θάνατον, ἐκώλυον Λακεδαιμόνιοι μετέχειν τῶν ςπονδῶν Μεςςηνίους, ἀκμὴν σφετεριζόμενοι ταῖς ἐλπίςι τὴν Μεςςηνίαν, ἐπὶ τοςοῦτο διέςπευςαν Μεγαλοπολῖται καὶ πάντες οἱ κοινωνοῦντες ᾿Αρκάδων τῆς αὐτῶν κυμμαχίας ὥςτε Μεςςηνίους μὲν ὑπὸ τῶν ςυμμάχων προςδεχθῆναι καὶ μεταςχεῖν τῶν ὅρκων καὶ διαλύςεων, Λακεδαιμονίους δὲ μόνους ἐκςπόνδους γενέςθαι τῶν Ἑλλήνων.

Diodor XV 89: οἱ δ' "Ελληνες μετὰ τὴν μάχην ἀμφιςβητουμένην ἔχοντες τὴν νίκην, καὶ ταῖς ἀνδραγαθίαις ἐφάμιλλοι καθεςτῶτες, ἔτι δὲ τἢ ςυνεχεία τῶν κινδύνων καταπονούμενοι, διελύςαντο πρὸς ἀλλήλους. ςυνθέμενοι δὲ κοινὴν εἰρήνην καὶ τυμμαχίαν, κατέταττον ἐν τἢ ςυμμαχία καὶ τοὺς Μεςςηνίους. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι διὰ τὴν πρὸς τούτους ἀκατάλλακτον ἀλλοτριότητα τῶν ςπονδῶν οὐ προείλοντο κοινωνεῖν διὰ τοὺς Μεςςηνίους καὶ μόνοι τῶν 'Ελλήνων ὑπῆρχον ἔκςπονδοι.

Plutarch Agesil. 35: μετὰ δὲ τὴν μάχην καὶ θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου γενομένης εἰρήνης τοῖς Ελληςι πρὸς αύτοὺς ἀπήλαυνον οἱ περὶ τὸν ᾿Αγηςίλαον τοῦ ὅρκου τοὺς Μεςςηνίους, ὡς πόλιν οὐκ ἔχοντας. ἐπεὶ δὲ οἱ λοιποὶ πάντες ἐδέχοντο καὶ τοὺς ὅρκους ἐλάμβανον παρ᾽ αὐτῶν, ἀπέςτηςαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ μόνοις αὐτοῖς πόλεμος ἢν ἐλπίζουςιν ἀναλήψεςθαι τὴν Μεςςηνίαν.

Vgl. Demosth. ὑπὲρ Μεγαλοπ. 9: ὁιὰ τοὺς ὄρκους οὖς ὀμωμό-καμεν Μεςςηνίοις..... κοπεῖςθε δὴ πρὸς ὑμᾶς αὐτούς, ποτέραν τὴν ἀρχὴν καλλίονα καὶ φιλανθρωποτέραν ποιήςεςθε τοῦ μὴ ἐπιτρέπειν ὑμᾶς ἀδικεῖν Λακεδαιμονίοις, τὴν ὑπὲρ Μεγάλης πόλεως ἢ ὑπὲρ τῆς Μεςςήνης νῦν μέν γε βοηθεῖν δόξετε ᾿Αρκάςι καὶ τὴν εἰρήνην ςπουδάζειν εῖναι βεβαίαν, ὑπὲρ ῆς ἐκινδυνεύςατε καὶ παρετάξαςθε.

Sievers, Gesch. Gr. 347, 48. 378. Grote, G. Gr. V 588. Buttmann, Ageulaos (Halle 1872) 258 ff. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit I² 129. Beloch, Gr. Gesch. II 289.

176 (XLV).

361/0. Bündnis zwischen Athen und den Thessalern.

A. Tafel von pentelischem Marmor, am nördlichen Burgfuß gefunden; sie war geschmückt mit einem Relief, das einen nach rechts sprengenden Reiter darstellte.

Θε[ο]ί.

'Επὶ Νικοφήμου ἄρχοντος **τυμμαχία 'Αθηναίων καὶ** Θετταλών είς τὸν ἀεὶ χρόνον.

5 "Εδοξεν τ[η]ι [β]ουλη κα[ι] τῷ δήμῳ. Λ[ε]ωντίς ἐπρυτάνευεν, Χαιρ[ί]ων Χαριναύ[τ]ου Φαληρεύ[c] έγραμμάτευεν, "Αρχιππος 'Αμφ[ι]τροπήθε[ν] ἐπεςτάτει' δωδεκάτη τής πρυτανείας. Έ[ξ]ηκεςτίδης εἶπεν. [π]ε[ρὶ] ὧν λέγουςιν οἱ π-[ρ]έςβεις τῶν Θετταλῶ[ν], ἐψηφίςθα[ι] τῷ δ[ή]μῳ, δέχεςθ-

10 αι τὴν τυμμαχίαν τύχ[η]ι ἀγαθῆ κ[α]θὰ ἐπ[ατ]γέλλοντα-[ι] οί Θετταλο[ί], είναι δὲ αὐ[τ]ο[ῖς] τὴ[ν] τυμμ[α]χίαν πρός Αθηναίους ε[ί]ς [τ]ὸν ἀεὶ χρόνον εί[ν]αι δὲ καὶ τοὺς ᾿Αθηναίων cυμμ[ά]χ[ο(υ)]c ἄπαντας Θετταλ $\hat{w}[v]$ cυμμ[ά]χο(υ)c καί

το(ὑ)ς

[θ]ετταλών 'Α[θη]ναίων ' ὀμόσαι δὲ 'Α[θη]ναίων μὲν το(ὑ)ς στρ-15 [ατη]γο(ὺ)ς καὶ τ[ὴ]ν βο(υ)λὴν καὶ το(ὑ)ς ἱππάρχο(υ)ς καὶ το(ύ)ς ἱππέ-

[α]ς τόνδε τὸν δρκον Βοηθήςω π[α]ντὶ ςθένει κατά τὸ δυνατόν, ἐάν τι[ς ί]η ἐπὶ τὸ κοινὸν τὸ Θετταλῶν ἐπὶ πολ-[έμ]ψ ἢ τὸν ἄ[ρ]χοντα καταλύ[ε]ι, δν εΐλοντο Θετταλοί, ἢ [τ]ύραννον καθ[ι]ςτή έν θετταλία έπομνύναι δέ τὸν

20 [νό]μιμον δρκον. δπως δ' [ά]ν καὶ Θετταλοὶ ὀμόςωςι τῇ π-[όλ]ει, έ[λ]έςθα[ι τὸ]ν δημον πέντε ἄν[δρ]ας έ[ξ] 'Αθηγαίων ά-[π]ά[ν]των, οἵτινες ἀφικόμενοι εἰς Θετταλία[ν] ἐξορκώ-[c]ο(υ) τ' Αγέλαο ν τ ο άρχοντα καὶ το (ὑ)ς [π]ολ[ε]μά[ρ]-

χο(υ)c καὶ

 $\tau_0(\dot{\upsilon})c$ $i[\pi]\pi\dot{\alpha}\rho\chi_0(\upsilon)c$ $\kappa\dot{\alpha}\dot{\iota}$ $\tau_0(\dot{\upsilon})c$ $i\pi\pi\dot{\epsilon}[\alpha]c$ $\kappa\dot{\alpha}\dot{\iota}$ $\tau_0(\dot{\upsilon})[c$ $i\epsilon\rho]o$ [μν]ημόνας

25 καὶ τοὺς ἄλλο(v)[c] ἄρχοντας, ὁπόςοι [v]πέ[ρ] το (\hat{v}) κοινο (\hat{v}) το(ῦ) θ€-

τταλών ἄρχο(υ)ς[ι]ν, τόνδε τὸν ὅρκον Βο[η]θ[ής]ω παντὶ εθέ-[νει] κατά τὸ δυνατόν, ἐάν τις [Υ]η ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ᾿Αθ[ην]αίων ἐπὶ πολέμῳ ἢ τὸν δῆμον καταλύει τὸν ᾿Αθηνα-[ίων] · ὀμόςαι δὲ [κ]αὶ το(ὑ)ς πρέςβεις το(ὑ)ς τῶν Θετταλῶν ἐν 30 τ[ῆ]ι βο(υ)λἢ το(ὑ)ς [ἐπι]δημο(ῦ)[ν]τα[ς] ᾿Αθήνηςιν τὸν αὐ-[τ]ὸ[ν] δ[ρ]κ-

ο[ν· τ]ό[ν] δὲ πόλεμον τὸν πρὸς ᾿Αλέξανδρον μὴ [ἐξεῖν]α[ι] κ-[αταλ]ύςαςθαι [μήτε] Θετταλοῖς [ἄ]νευ ᾿Αθηναί[ων μήτε] ᾿Α-[θην]αίοις ἄ[νευ το(ῦ) ἄ]ρχοντος καὶ τοῦ κοινοῦ [τοῦ Θεττ]-[αλῶν]. ἐπαιν[έ]ςα[ι δὲ] ᾿Αγέλαον τὸν ἄρχοντα ἐταὲ [καὶ τὸ κ]-

35 [οινὸν] τῶν Θετ[ταλῶ]ν, ὅτι εὖ κ[α]ὶ προθύμ[ω]ϲ ἐ[ποίουν πά][ντα] περὶ ὧν αὐ[τ]ο[ι]ϲ [ἡ] πόλ[ι]ϲ ἐ[π]η[γ]γείλ[ατ]ο ἐπ[αινέςα]ι

[δὲ καὶ] το(ὑ)c πρέ[cβειc] τῶν [Θ]ετταλῶν το(ὑ)c ἥ[κ]ον[ταc] κ[αὶ] κ-

[aλέ]caι αὐτο(ὑ)c [ἐπὶ ξ]ένια [ε]ἰc [τὸ πρ]υτα[νε]ῖον [εἰc] αὕρι-[ον, τὴ]ν δὲ cτ[ή]λ[ην τὴ]ν πρὸ[c] ᾿Αλ[έξα]νδ[ρ]ον [κα]θ[ε]- λ [ε]ῖν [τ]ο(ὑ)c

40 [ταμία]ς τῆς θεοῦ τ[ὴν π]ερ[ὶ τῆ]ς ςυμμαχία[ς]. τοῖς δὲ πρές- [βεςι δ]ο(ῦ)ναι τὸν [ταμί]αν τ[ο]ῦ [δήμ]ο(υ) εἰς ἐφόδια [Δ] Δ [Δ] δραχ-

[μὰc] ἐκάστψ· τὴ[ν δὲ] cυμ[μα]χί[αν] τή[ν]δε ἀναγράψαι τὸν [γρα]μ[μ]ατέα τῆc β[ουλῆ]c ἐν [c]τ[ήλῃ] λιθίνη[ι καὶ c]τῆcαι [ἐ]ν ἀκ[ρ]ο[π]όλε[ι], ε[ἰ]c [δ]ὲ [τὴ]ν [ἀναγραφ]ὴν τῆc [c]τ[ή]- λη[c] δο(ῦ)να-

45 [ι] τὸν ταμίαν το(ῦ) δή[μο(υ)] $\Delta\Delta$ [δρ]α[χμά]ς· ε[ἶνα]ι δὲ [Θ]ε[αί]τ-

η[τ]ον [τ]ὸν 'Ερχιέα ο ατο[ν]τα [ἄρ]ιστα [κα]ὶ [πρ]άττοντα ὅ[τ]ι ἄν δύνηται ἀγα[θὸ]ν τῶ[ι δήμ]ω[ι] τῷ 'Α[θην]α[ί]ω[ν κα]ὶ Θεταλ[ο]ῖς ἐν τῷ τεταγμέ[ν]ψ.

Kumanudis, 'Αθήναιον V 424. Köhler, MDAI II 197 ff. Hicks,
GHI 97. Dittenberger, Syll. 85. CIA IV 2, 59 b. — Vgl. v. Hartel,
Demosth. Stud. II 442 ff. Stud. über att. Staatsrecht II (SBWA 91) 103.
Z. 45 ΔΔ[Δ] Kuman.; nach Köhler und dem mir vorliegenden

Z. 45 ΔΔ[Δ] Kuman.; nach Köhler und dem mir vorliegenden Abklatsch war die Stelle frei. 46 οναςτοντααρ Kuman., ο.αςτο.τα Köhler.

368—364 war Alexandros von Pherai Bundesgenosse Athens, von da ab Thebens. Die große Bedrängnis, in die Alexandros, der den Krieg fortführt, die Athener bringt, die Eroberung von Tenos, die Belagerung von Peparethos und den Überfall des Peiraieus, berichtet Diodor XV 95. Förmlich wird nun erst der Bund zwischen Alexandros und Athen zer-

rissen. Der Antragsteller Exekestides von Thorikos Stratege 357/6, Nr. 181, 22 (= CIA II 64). Die cὑμμαχοι der Thessaler (Z. 13) auch Xenophon VI 1, 19. Die Schatzmeister der Göttin Athene übernehmen die Aufgabe (39 ff.), die Bundesstele zu zerstören, weil sie auf der Burg aufgestellt war.

B. Tafel von pentelischem Marmor, auf der linken Seite unversehrt, auf der Burg gefunden. Nicht ατοιχηδὸν geschrieben.

[καλέςαι δὲ το(ὑ)ς πρέςβ]-
$\epsilon(\iota)$ ς τῶν Θετταλῶν ἐπὶ ξ[ένια ἐς τὸ πρυτανεῖον ἐ]-
c αὔριον. Οἵδε ἡρέ $[\theta]$ η $c[αν$ πρέ $cβε(ι)c· ~ [ε]$ -
[μ](π)ε(δ)[ο]c 'Οῆθεν· Αἰςχίνη $[c$
[φ]ορο[c] 'Αχαρνεύς' ('Αγ)ύ[ρριος Κολλυτεύς (?). ο]-
δ [ἵδε] ὤμοcαν Θετταλŵν— — — — — — —
$[\pi]$ ολέμαρχοι· Π ελ (α) ςγιω (τ) $[ῶν· — — — — —$
Φθιωτῶν· Μέ γ [α]λος· Θετ[ταλιωτῶν· — — —
[' $\boldsymbol{\epsilon}$]c[τι]ωτ($\hat{\mathbf{w}}$)ν· $\boldsymbol{\epsilon}$ ἴρων· $\boldsymbol{\pi}(\hat{\boldsymbol{\epsilon}})$ [ζ]αρχο[ι· — — —
Φ[i]λιππος· Πολυμί[δ](η)ς·.' A — — — — —
10 Θίβρων· Κοτιμί(λα)c· Ύπ — — — — — —
Θεόδωρος. Πάμε.ος. — — — — — —
Δρα c. Φιλόλαος. Οἰ — — — — — — —
'Ιπποκράτης

Pittakis, Eph. 2045. Kirchhoff, Hermes V 8. CIA II 88.

Z. 2 ff. "Εμπεδος erg. ich trotz der Seltenheit der Namensteilung in Gesandtenverzeichnissen: CIA I 180, 20 (= Dittenberger, Syll. 36, 20)
Λυςιστράτψ 'Εμπέδψ 'Οῆθεν Stratege von 418/7. 4 ATY oder AΓΥ.
11 vielleicht Πάμε[λ]ος. 12 vielleicht ΔΡΛ[ΓΟ]C.

Dass B in diese Zeit gehört, ist wahrscheinlich; das Verhältnis von A und B läst sich aber schwer bestimmen: B könnte sich vielleicht auf die Vorverhandlungen beziehen. Ist die Lesung 4 ᾿Αγύ[ρριος Κολλυτεύς] richtig, was natürlich unsicher, so ergäbe sich daraus, dass der Neffe des Agyrrhios, Kallistratos von Aphidna, entweder noch am Ruder gewesen sein müste (da Kallistratos, wie wir aus Apollodor πρ. Πολυκλ. 48 p. 1221 schließen müssen, Winter 362/1 schon in der Verbannung in Methone weilte, so wären die Vorverhandlungen noch 362 geführt) oder schon wieder dieselbe günstige Strömung für Kallistratos sich gezeigt hätte, die dessen Schwager Timomachos den thrakischen Oberbefehl verschaffte (Metageitnion Ol. 104, 4): Ende August 361.

Schaefer, Demosth. u. s. Z. I 131. Beloch, Gr. Gesch. II 299.

177.

359. Erster Frieden und Bündnis zwischen Athen und König Philippos von Makedonien.

Athen unterstützte den makedonischen Thronwerber Argaios: Diodor XVI 2, 6: όμοίως δὲ καὶ ᾿Αθηναῖοι πρὸς Φίλιππον ἀλλοτρίως ἔχοντες κατήγον ἐπὶ τὴν βαςιλείαν ᾿Αργαῖον, καὶ στρατηγὸν ἀπεςτάλκειςαν Μαντίαν ἔχοντα τριςχιλίους μὲν ὁπλίτας, ναυτικὴν δὲ δύναμιν ἀξιόλογον.

Diodor XVI 8, 5: Μαντίας δ' ό τῶν 'Αθηναίων ετρατηγός καταπλεύκας εἰς Μεθώνην, αὐτὸς μὲν ἐνταθθα κατέμεινε, τὸν 'Αργαῖον δὲ μετὰ τῶν μισθοφόρων ἐπὶ τὰς Αἰγὰς ἀπέςτειλεν. οῦτος δὲ προςελθών τἢ πόλει, παρεκάλει τοὺς ἐν ταῖς Αἰγαῖς προςδέξαςθαι τὴν κάθοδον καὶ γενέςθαι τῆς αὐτοῦ βαςιλείας ἀρχηγούς. (6) οὐδενὸς δ' αὐτῷ προςέχοντος, οῦτος μὲν ἀνέκαμπτεν εἰς τὴν Μεθώνην.

Nach einem Siege über die Söldner (Diodor XVI 3, 6) schließt Philippos Frieden:

Diodor XVI 4,1: ἐπὶ δὲ τούτων ὁ Φίλιππος πρέςβεις ἐκπέμψας εἰς ᾿Αθήνας, ἔπειςε τὸν δῆμον εἰρήνην πρὸς αὐτὸν συνθέςθαι διὰ τὸ μηδὲν ἔτι προςποιεῖςθαι τὴν ᾿Αμφίπολιν.

Vgl. Diodor XVI 3, 3: θεωρών γάρ τοὺς 'Αθηναίους ὑπὲρ τοῦ τὴν 'Αμφίπολιν ἀνακτήςαςθαι' τὴν πᾶςαν φιλοτιμίαν εἰςφερομένους καὶ διὰ τοῦτο κατάγοντας τὸν 'Αργαῖον ἐπὶ τὴν βαςιλείαν, ἑκουςίως ἐξεχώρηςε τῆς πόλεως, ἀφεὶς αὐτὴν αὐτόνομον.

Demosth. Olynth. Β 6. 7: τῷ τὴν ἀμφίπολιν φάςκειν παραδώς ειν καὶ τὸ θρυλούμενόν ποτε ἀπόρρητον ἐκεῖνο κατας κευάς αι, τούτῳ προς αγαγόμενον, τὴν δ' Ὀλυνθίων φιλίαν μετὰ ταῦτα τῷ Ποτίδαιαν οὖς αν ὑμετέραν ἐξελεῖν καὶ τοὺς μὲν πρότερον ς υμμάχους ὑμᾶς ἀδικῆς αι...

Demosth. κ. 'Αριστοκρ. 121: ἀλλ' ὁ μάλιστα δοκῶν νῦν ἡμῖν ἐχθρὸς εἶναι Φίλιππος ούτοςί, εἰ τόθ' ὅτ' 'Αργαῖον κατάγοντας λαβὼν τῶν ἡμετέρων τινὰς πολιτῶν ἀφῆκε μὲν αὐτούς, ἀπέδωκε δὲ πάντα ὅς' ἀπώλεςαν αὐτοῖς, πέμψας δὲ γράμματα ἐπηγγέλλετο ἔτοιμος εἶναι ςυμμαχίαν ποιεῖςθαι καὶ τὴν πατρικὴν φιλίαν ἀνανεοῦςθαι, εἰ τότ' ἠξίωςε τυχεῖν τούτων καί τις ἔγραψε τῶν ἀφεθέντων ὑπ' αὐτοῦ, ἐάν τις ἀποκτείνη Φίλιππον, ἀγώγιμον εἶναι, καλήν γ' ὕβριν ἢμεν ἄν ὑβριςμένοι.

Demosth. π. 'Αλοννήςου 10: καίτοι 'Αθηναίων οίζεν Ποτιδαία κατοικοθντες, οὐκ ὄντος αὐτοῖς πολέμου πρὸς Φίλιππον ἀλλὰ $cu\mu\mu\alpha\chi$ ίας καὶ

δρκων όμωμοςμένων, οθε Φίλιππος τοις οίκοθειν ἐν Ποτιδαία ἄμοςεν, ἀφηρέθηςαν ὑπ' αὐτοθ τὰ κτήματα. Somit waren die Bundesgenossen in den Frieden eingeschlossen; keineswegs ist dies ein 'Separatvertrag', wie Schaefer meint.

Τheopomp Φίλιππ. 31 frg. 189 (FHG I 310): καὶ πέμπει (ὁ δήμος ὁ ᾿Αθηναίων) πρὸς Φίλιππον πρεςβευτάς, ᾿Αντιφῶντα καὶ Χαρίδημον, πράξοντας καὶ περὶ φιλίας. οὶ παραγενόμενοι τυμπείθειν αὐτὸν ἐπεχείρουν ἐν ἀπορρήτψ τυμπράττειν ᾿Αθηναίοις, ὅπως αν λάβωτιν Ἦφίπολιν, ὑπιτχνούμενοι Πύδναν οἱ δὲ πρέςβεις οἱ τῶν ᾿Αθηναίων εἰς μὲν τὸν δήμον οὐδὲν ἀπήγγελλον βουλόμενοι λανθάνειν τοὺς Πυδναίους ἐκδιδόναι μέλλοντες αὐτούς ἐν ἀπορρήτψ δὲ μετὰ τῆς βουλῆς ἔπραττον.

Polyain IV 2, 17: Φίλιππος 'Αμφίπολιν ἀπαιτούμενος ὑπὸ 'Αθηναίων όμοῦ δὲ καὶ 'Ιλλυριοῖς πολεμῶν οὐκ ἀπέδωκεν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἐλευθέραν 'Αθηναῖοι δὲ ἠγάπηςαν τὸ ἐλευθέραν ἀφεῖςθαι.

Justin VII 6: Primum illi (d. i. Philippo) cum Atheniensibus certamen fuit; quibus per insidias victis metu belli gravioris, cum interficere omnes posset, incolumes sine pretio dimisit.

Dass der Frieden schließende König Agis war, geht aus Diodor XVI 4, 2 hervor: ἀπολυθείς δὲ τοῦ πρὸς ᾿Αθηναίους πολέμου καὶ πυνθανόμενος τὸν βαςιλέα τῶν Παιόνων Ἅγιν τετελευτηκέναι.... Diodor hat XVI 8 alle Namen ausgelassen, so auch den des Kotys (Παυςανίαν... κατάγειν μέλλοντα βαςιλέα), mit dem kein förmlicher Vertrag geschlossen worden zu sein scheint. Vgl. Theop. frg. 33.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 17. Curtius, Gr. Gesch. III⁶ 403. Niese, Gesch. der griech. u. maked. Staaten I 28. Beloch, Gr. Gesch. II 305.

179.

358. Erster Frieden zwischen König Philippos von Makedonien und den Illyrern.

Das Friedensangebot des Königs Bardylis: ἐφ' ὅτψ κυρίους ἀμφοτέρους εἶναι τῶν τότε κυριευομένων πόλεων, wird von Philipp abgelehnt, und es kommt zur Schlacht.

Diodor XVI 4, 6: ... συνηναγκάσθη το πλήθος των Ίλλυριων πρός φυγήν όρμησαι. γενομένης δὲ τῆς διώξεως ἐπὶ πολύν τόπον και πολλων κατὰ τὴν φυγήν ἀναιρεθέντων, ὁ μὲν Φίλιππος ἀνακαλεςάμενος τῆς σάλπιγγι τοὺς Μακεδόνας και στήσας τρόπαιον ἔθαψε των ἰδίων τοὺς τετελευτηκότας, οἱ δ' Ἰλλυριοὶ διαπρεςβευσάμενοι καὶ των Μακεδονικων πόλεων πασων ἐκχωρήσαντες ἔτυχον τῆς εἰρήνης.

Justin VII 6,7: Post hos (Athen.) bello in Illyrios translato multa milia hostium caedit, urbem nobilissimam Larissam capit. — Vgl. Polyain IV 2, 17: Φίλιππος όπότε τῶν Ἰλλυριῶν κρατήςας μείζω δύναμιν ἐκτήςατο.

Diodor XVI 8, 1: περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς Φίλιππος ὁ τῶν Μακεδόνων βαςιλεὺς μεγάλη παρατάξει νενικηκὼς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ πάντας τοὺς μέχρι τῆς Λυχνίτιδος καλουμένης λίμνης κατοικοῦντας ὑπηκόους πεποιημένος, ἀνέκαμψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ςυντεθειμένος ἔνδοξον εἰρήνην πρὸς τοὺς Ἰλλυριούς.

Mit der Räumung sämtlicher von den Illyrern besetzten makedonischen Städte und der Abtretung des Landes bis an den See von Ochrida scheinen uns wohl die hauptsächlichsten Friedensbedingungen überliefert zu sein, die die Macht des alten Encheleerreiches sehr beschränken.

Böhnecke, Forschungen I 303. Lachmann, Gesch. Gr. II 9. Grote, Gesch. Gr. VI 173. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 27. Droysen, Gesch. des Hellenismus II 448. Zippel, Die röm. Herrschaft in Illyrien (Leipz.

178 Nr. 180. 181 (XLVI). 358 357. Erneuerung des latin. Bundes.

1877) 24 ff. Niese, Gesch. der griech. u. maked. Staaten I 29. Beloch, Gr. Gesch. II 306.

180.

358. Erneuerung des latinischen Bundes.

Polybios II 18, 5: ἐν ῷ καιρῷ 'Ρωμαῖοι τήν τε cφετέραν δύναμιν ἀνέλαβον καὶ τὰ κατὰ τοὺς Λατίνους αὖθις πράγματα cuvecτήςαντο.

Livius VII 12, 7: Gallici quoque belli fama increbrescebat. sed inter multos terrores solacio fuit pax Latinis petentibus data et magna vis militum ab iis ex foedere vetusto, quod multis intermiserant annis, accepta.

Vgl. das Bündnis zwischen Rom und den Latinern von 493 (Nr. 42 S. 31 ff.). — Livius VIII 2,13: in foedere Latino nihil esse, quo bellare, cum quibus ipsi velint, prohibeantur (nach Nr. 42 — Dionys VI 95 ganz richtig). Vgl. Livius VIII 4, 2, wo S. Annius aus Setia sagt: nam si etiam nunc sub umbra foederis aequi servitutem pati possimus, quid abest...; sin autem tandem libertatis desiderium remordet animos, si foedus ratum est, si societas aequatio iuris est..., cur non omnia aequantur? — Tibur und Praeneste können damals eingetreten sein: Praeneste 380, Tibur 353 selbständig, gehören 340 dem latin. Bunde an und bleiben auch nach Auflösung des Bundes verbündet: Polyb. VI 14. Liv. XLIII 2.

Rubino, Untersuchungen über röm. Verf. u. Gesch. (Kassel 1839) 270. Niebuhr, Röm. Gesch. III 100 ff. Schwegler-Clason, Röm. Gesch. IV 275. 283. Mommsen, Röm. Gesch. I 347. Beloch, Der italische Bund 192. Herzog, Gesch. u. Syst. d. röm. Staatsverf. (Leipzig 1884) I 289. Niese, Gr. 33. Marquardt-Mommsen, Handb. d. röm. Altert. IV 25.

181 (XLVI).

357. Bündnis Athens mit den euboiischen Städten (Eretria, Chalkis, Karystos und Hestiaia).

Drei Bruchstücke von pentelischem Marmor, a "ὑπὸ τὸ απήλαιον του Πανός" gefunden, bc im Museum der archäologischen Gesellschaft. Zeilenlänge: 45 Buchstaben.

c. [προςαγαγεῖν τοὺς πρέ][cβεις εἰς τὸν δῆμον εἰς τὴν πρώτην ἐκ]κ(λ)[ηςίαν' τὸ δὲ ψήφι][cμα τόδε ἀναγράψαι ἐν ἀκροπόλει τὸ]ν γραμ[ματέα τὸν κατ][ὰ πρυτανείαν' τὸ δὲ ἀργύριον δο(ῦ)ναι] εἰς τὴν [ςτήλην τὸν τα]-

- [μίαν ἐκ τῶν εἰς τὰ κατὰ ψηφίςματα] ἀν(α)λ[ι]ςκο[μένων τῷ δή]δ [μψ. — έλέςθα]ι ἀποληψο[μένο(υ)ς το(ὑ)ς ὅρ][κους παρὰ τῶν Εὐβοιῶν ἀμόςαι δὲ α]ὐτοῖς το(ὑ)ς τ[αξιάρχο(υ)ς κ]δ. [αὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ τὴν βο]υλ[ήν]· ἐπαινέςαι δὲ [τὸν δῆμ]α. [ον τὸν Καρυ]ςτίων καὶ [τοὺς πρ]έςβ[ει]ς τῶν Καρυςτίων [καὶ τ][ὸν ςύν]εδρον, καὶ καλές[αι α](ὑ)το(ὑ)ς ἐ[πὶ] ξένια εἰς τὸ πρυ[τανε]-
- 10 [ῖον] εἰς αὔριον ἐπαινέ[cαι] δὲ καὶ Μ[έ]νωνα τὸν στρατητ[ὸν κ][αὶ το(ὑ)ς πρέςβε(ι)ς το(ὑ)ς πεμφ]θ[έ]ντας εἰ[ς] Κάρυστον καὶ
 καλ[έςα]-
 - [ι] ἐπὶ δεῖπνον εἰς τὸ πρυτ[α]νεῖον ἐς [α]ὔριον, ἀποδο(ῦ)ναι δ[ὲ ἀ]-[ὐ]τοῖς καὶ ἐφόδια τὸν ταμ[ία]ν τοῦ δή[μ]ο[υ] Δ δραχμὰς ἐκ τῶν [ε]-
- [ί]ς τὰ κατὰ ψηφίςματα ἀναλ[ι]ςκομένω[ν τῶ]ι δήμψ' ἀποδοῦ[ν]- 15 [α]ι δὲ τὸν ταμίαν το(ῦ) δήμο(υ) κα[ὶ τ]οῖς πρέ[ςβες]ι τοῖς πρεςβεύ-
 - [c](α)cι εἰς Ἐρέτριαν καὶ Χαλ[κ]ίδα κα[ὶ] ἐς [Ἑςτι](α)ίαν $\Delta\Delta$ δραχμ-
 - (ὰ)ς ἐκάςτψ ἀποδο(ῦ)ναι δὲ καὶ τοῖς τὴν ς[υμμα]χί(α)ν πρεςβε[ύ]-ς(α)ςι τὸν ταμίαν τοῦ δήμου Δ δ[ρ](α)χμὰς [ἐκάςτψ. ο]- ὅδε ὤμοςαν ἡ βουλὴ ἡ ἐπ' ᾿Αγαθ[οκλέους ἄρχοντος καὶ οἱ ς]-
- 20 τρατηγοί [Χα]βρίας [Α]ί[ξ]ω(εύς)· Χά[ρης 'Αγγελ(ήθεν)· 'Ιφικράτης] 'Ραμνού(cιος)·
 - Μένων Ποτά(μιος)· Φιλοχάρης 'Ρα[μνού(σιος)· — - 'Εξεκεςτίδης Θορίκι(ος)· 'Αλκί[μαχος 'Αναγυράσιος]· — Διοκλής 'Αλωπεκήθεν.
 - a: Pittakis, Eph. 407. Rangabé, Ant. Hell. 392. CIA II 64 (nach Köhler und Velsens Abschrift). abc: MDAI II 210. Foucart, Revue archéol. XXXV 227 ff. (nach einem Abklatsch). Dittenberger, Syll. 86. CIA IV 2, 64.
 - Zeile 1 erg. S. 2—3 Wilhelm. 3 ff. S. 6 [ὅπως δ' ἀν ο]ἱ ἀποληψό[μενοι τοὺς ὅρκους — α]ὐτοῖς τοὺς τ — Köhler; die obige Erg. 6—8 (vor dem Erscheinen von CIA IV 2 gegeben) wahrscheinlich, aber nicht sicher. 21 [Χα]βρίας [A]ἰ[ξ]ω Name absichtlich getilgt: Ch. war wahrscheinlich zum Strategen gewählt worden, darnach aber die Stelle ihm aberkannt worden. Über Abkürzung von Demotika v. Hartel, SBWA 90, 580. Ἰφικράτης] daß Iphikr. 356/5 (MDAI VI 30) Stratege war, ist kein Hindernis, ihn auch für 357/6 einzusetzen. 22 Ob in der Lücke Τιμόθεος Ἰναφλύςτιος gestanden hat,

lässt sich nicht mit Sicherheit sagen.

23 'Αλκίμ.] vgl. Harpokr. u.

24 'Αλκ. Beloch, Att. Polit. 320.

Diodor XVI 7, 2: ἄμα δὲ τούτοις πραττομένοις οἱ τὴν Εὔβοιαν κατοικοῦντες ἐςταςίαςαν πρὸς ἀλλήλους καὶ τῶν μὲν τοὺς Βοιωτοὺς τῶν δὲ τοὺς ᾿Αθηναίους ἐπικαλεςαμένων, ςυνέςτη πόλεμος κατὰ τὴν Εὔβοιαν.....εἰς ὁμόνοιαν ἤλθον καὶ τὴν εἰρήνην ςυνέθεντο πρὸς ἀλλήλους.

Demosth. π. τῶν ἐν Χερρ. 74 (p. 108): ἴστε τὰρ δήπου τοῦθ', ὅτι Τιμόθεός ποτ' ἐκεῖνος ἐν ὑμῖν ἐδημητόρηςεν ὡς δεῖ βοηθεῖν καὶ τοὺς Εὐβοέας ςώζειν, ὅτε Θηβαῖοι κατεδουλοῦντο αὐτούς. Die Rede des Timotheos wird dann angeführt. Vgl. Demosth. Φιλ. Α 17 (p. 44).

Mit den Thebanern wurde nur ein Waffenstillstand abgeschlossen: Demosth. κ. Μειδίου 174 (p. 570): τῶν cπονδῶν γεγονυιῶν, ἃς Διοκλῆς ἐςπείςατο Θηβαίοις.

Αίκοι κατά Κτητιφ. 85 (p. 479): ... ἐπειδή διέβηταν εἰς Εὔβοιαν Θηβαῖοι καταδουλώς αςθαι τὰς πόλεις πειρώμενοι, ἐν πέντε ἡμέραις ἐβοηθής ατε αὐτοῖς καὶ ναυςὶ καὶ πεζική δυνάμει, καὶ πρὶν τριάκονθ' ἡμέρας διελθεῖν ὑπος πόνδους Θηβαίους ἀφήκατε, κύριοι τῆς Εὐβοίας τενόμενοι, καὶ τάς τε πόλεις αὐτὰς καὶ τὰς πολιτείας ἀπέδοτε ὀρθῶς καὶ δικαίως τοῖς παρακαταθεμένοις, οὐχ ἡτούμενοι δίκαιον εἶναι τὴν ὀρτὴν ἀπομνημονεύειν ἐν τῷ πις τευθήναι. 86: καὶ τηλικαθθ' ὑφ' ὑμῶν εῦ πεπονθότες οἱ Χαλκιδεῖς οὐ τὰς ὁμοίας ὑμῖν ἀπέδος αν χάριτας κτέ.

Demosth. κ. 'Ανδροτ. 14 (p. 597): ... ἴcθ' ὅτι πρώην Εὐβοεῦςιν ἡμερῶν τριῶν ἐβοηθήςατε καὶ Θηβαίους ὑποςπόνδους ἀπεπέμψατε.

Die von Demosth. κ. 'Ανδρ. 72 (p. 616) angeführte Inschrift: 'Εὐβοεῖς ἐλευθερωθέντες ἐςτεφάνωςαν τὸν δῆμον' mit dem Kranze gehört wohl hierher.

Demosth, π. τ. cτεφ. 99 (p. 259): ... έβοηθήτατε καὶ τούτοιο (Εὐ-βοεθοιν).

Plutarchos de glor. Athen. 350 F èv ἡ Τιμόθεος Εὔβοιαν ἡλευθέρου bezieht sich möglicherweise nicht bloß auf den rednerischen Erfolg, sondern auf das Strategenamt.

Bezüglich der Zeitfolge ist klar, daß, da die Strategen des Kriegsjahres auch die Verträge schließen, Feldzug und Vertrag nicht auf Ol. 105, 3 und 105, 4 (womöglich noch Ende!) verteilt werden darf.

Grote, Gesch. Gr. VI 175. Schaefer, Demosth. a. s. Zeit l² 163. Busolt, VII. Suppl.-Bd. d. Jahrb. f. cl. Philol. 817. Beloch, Att. Pol. 361. Weise, Der athen. Bundesgenossenkrieg (Jahresber. d. Gymn. z. Grauen Kloster, Berlin 1895) 18. Beloch, Gr. Gesch. II 303.

182 (XLVII).

s zwischen Athen und den Thrakerfürsten sades, Amadokos II und Kersebleptes.

chstück einer Platte von pentelischem Marmor, im Museum näologischen Gesellschaft. Zeilenlänge: 89 Buchstaben wohl mit erheit anzunehmen.

		_	_	[βο]ι[η]θε[îν]		_	_	_	_	_
	_	_		[κα]ὶ α	ι ςύμμο	α[χοι]]—	_	_	_	_
		_		[ἐὰ]v	μὴ δο	δοκ[1	ĝ]	_			_
		-	_	[τ]ŵμ	πόλεων	/ őc[c	χι		_		
5				[δ]cαι	Βηριςά	δε[ι	_	_		_	
	-	_		φόρου	ς καὶ ' Α	λ θηνα	ίο	_	_	_	_
			[ἐὰ]μ	μή ἀπ	οδῶςιν	'Αθη[ναίο	ις αί	πόλε	εις το	οùc]
	[φόρ	ους,	πρ]ά	ττειν Β	ηριςάδη	ν [κα	xì 'A	μάδοι	ον κ	ai K	€]-
	[ρςε	βλέπ	τη]ν ι	κατὰ τὸ	ο δυνατ	όν. κ	[αì d	ἐὰν. .	Βη	ρι <mark>c</mark> άδ]-
10	[E l 1	, Ά,	ιαδόκ]	ψηК	ερςεβλέ	πτη μ	ι[ὴ ở	ιποδύ	ί ςι το	οὺς q	ρ ό] -
	[ρου	ς αί	πόλε	(ι)]c, π	ράττει ν	'Αθη	ναίοι	υ[c κ	α ὶ τ ῦ	ύν ἀρ	χόν]-
	[דשו	/ τοὶ	ος άεὶ	έ]πὶ τ	ῆ δυνά μ	μει ὄ [,]	ντας	κατὰ	τò	δυνα	τ]-
	[όν.	τὰς	δὲ π	όλει]ς ΄	rὰc 'Ελ <i>)</i>	ληνίδο	ας τά	ìc è[ˈ	ν Χει	ὀδονή	[cw]-
	[ເ ບ່າ	τοτελ	λού <mark>ς</mark> α	: Β]ηρι	c άδει κ	α ὶ 'Α	ιαδό :	κ[ψ κ	ιαὶ Κ	ερς]-	
15	[εβλ	έπτη	τὸμ	φό]ρον	τὸμ πο	άτριο	ν κα	ì 'A[6	ηναί	οις τ]-
	[ὴν	cύντ	αξιν,	ἐλε]υθέ	ρας εἶν	αι κα	ìαὐ	τονό[μους	κα]-	
	[ὶ α	ιμμάχ	χους ι	(αὶ 'A](ηναίοις	καθ	ų w̃i	ιοςαν	κα[ὶ	Βηρ	ıc]-
	[άδε	ι καὶ	. 'Αμα	δόκ](ω)	ι καὶ Κ	ί ερςεβ	βλέπτ	η· ἐα	ὰν [δ	έ τις	τ]-
	-				αι ἀπ'				•		_
20	[άδη	ν κα	ì 'Aμά	άδοκον]	καὶ Κε	ερςεβ)	\έπτ[ην π	αντὶ	cθέν∈	El]
					- ἐὰν	δÈ					_

'Εφημ. άρχ. 1886, Sp. 97 f. CIA IV 2, 65 b. Hier nach Wilhelm.

Zeilenteilung der Vollzeilen hier willkürlich. 1 [β o] ι [η] θ ϵ [ι v] vgl. CIA II 121, 23 u. ö. Neue Ergänzungen von 7 ab von Wilhelm (briefliche Mitteilung), der dieselben mit allen Vorbehalten giebt, da wir ja über die attische Provinzialverwaltung, bez. die Verhältnisse der Städte, noch zu sehr im Unklaren sind. 9 stand wohl an den drei Stellen ein Irrtum des Steinmetzen.

Demosth. κ. 'Αριστοκρ. 173 (p. 678): οὕτω γράφει πάλιν **τυνθήκας πρός τὸν Χάρητα, παραγενομένου 'Αθηνοδώρου καὶ** τῶν βαςιλέων, ταύτας αἵπερ εἰςὶν ἄριςται καὶ δικαιόταται.

178: ἐλθόντων τοίνυν μετὰ ταῦτα τῶν πρέςβεων εἰς Θράκην ὁ μὲν Κερςοβλέπτης ὑμῖν ἐπιςτέλλει ταυτί, καὶ οὐδ' ὁτιοῦν ὑμολόγει δίκαιον, οἱ δ' ἔτεροι ταυτί.

Demosth. π. τ. ςτεφάνου 27 (p. 234): ἐχόντων τῶν Θρακῶν, τῶν ὑμετέρων ςυμμάχων, ταθτα τὰ χωρία ἃ νθν οὖτος (Φίλιππος) διέςυρε, τὸ Cέρριον καὶ τὸ Μυρτηνὸν καὶ τὴν Ἐργίςκην. Demosth. κ. Φιλίππου Δ 8. Aisch. π. παραπρεςβ. 9: Κερςοβλέπτην ἄνδρα φίλον καὶ ςύμμαχον τῆς πόλεως, ebenso Aisch. κ. Κτηςιφ. 61.

Diodor XVI 34, 4 (fälschlich unter 353: Höck, Hermes 26, 104): Κερcoβλέπτου δὲ τοῦ Κότυος διά τε τὴν πρὸς Φίλιππον ἀλλοτριότητα καὶ τὴν πρὸς ᾿Αθηναίους φιλίαν ἐγχειρίς ταντος τοῖς ᾿Αθηναίοις τὰς ἐν Χεβρονήςψ πόλεις πλὴν Καρδίας ἀπέςτειλεν ὁ δῆμος κληρούχους εἰς τὰς πόλεις.

Winiewski, Comment. 194. Böhnecke, Forschungen I 727. Lachmann, Gesch. Gr. II 40. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 157 ff. Höck, Hermes 26, 104 ff. Judeich, Kleinasiat. Stud. 284. Holm, Gesch. Gr. III 237. Beloch, Gr. Gesch. II 304.

Dieser endgültige Vertrag hat eine lange Vorgeschichte; ihm gehen vorher:

a) 359 der Vertrag zwischen Kersebleptes (bez. dem Söldnerführer Charidemos) und dem athenischen Feldherrn Kephisodotos, von Athen nicht bestätigt.

Demosth. κ. 'Αριστοκρ. 167 (p. 676): καὶ πρότερον προσκαθήμενος τὸν ὑμέτερον στρατηγὸν ἔπεισε καὶ ἠνάγκασε μὴ τὰ βέλτισθ' ὑπὲρ ὑμῶν πράττειν, ἢ αὐτὸς ὑπὸ τούτου ἐπείσθη ῶν ὑμολογήκει καὶ ὑπέςχητό τι πρᾶξαι, καὶ γράφει δὴ τὰς συνθήκας ταὐτας τὰς πρὸς Κηφισόδοτον, ἐφ' αἷς ὑμεῖς οὕτως ἠγανακτήσατε καὶ χαλεπῶς ἠνέγκατε, ὥστε ἀπεχειροτονήσατε μὲν τὸν στρατηγόν, πέντε ταλάντοις δ' ἔζημιώσατε, τρεῖς δὲ μόναι ψῆφοι διἡνεγκαν τὸ μὴ θανάτου τιμῆσαι (Grote, Gesch. Gr. V 609. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 159. Judeich, Kleinasiat. Stud. 280. Höck, Hermes 26, 101.)

b) 359 der Vertrag zwischen Kersebleptes, Amadokos II und Berisades und das Bündnis zwischen ihnen und Athen, durch Athenodoros, den Feldherrn des Berisades, geschlossen, aber nicht zur Ausführung gebracht.

Demosth. κ. 'Αριττοκρ. 175 (p. 679): ατο δή τον πόλεμον δεδιως τον πρός τους Θράκας και πρός 'Αθηνόδωρον εποιήςατο ςυνθήκας μετά ταθτα ό Κερςοβλέπτης, λέγε.

170 (p. 677): τῶν δὲ Θρακῶν ἀπάντων χαλεπῶς ἐνεγκόντων ἐπὶ τούτοις, καὶ συστραφέντων τοῦ τε Βηρισάδου καὶ τοῦ 'Αμαδόκου, ἰδών τὸν καιρὸν τοῦτον 'Αθηνόδωρος συμμαχίαν ποιησάμενος οἰός τ' ῆν πολεμεῖν. ἐν. φόβῳ δὲ καταστάντος τοῦ Κερσοβλέπτου γράφει ὁ

'Αθηνόδωρος cuvθήκας, καθ' ας αναγκάζει τον Κερςοβλέπτην δμόσαι πρός τε ύμας και τους βαςιλέας, είναι μεν την άρχην κοινην της Θράκης είς τρεῖς διηρημένην, πάντας δ' ύμιν ἀποδουναι την χώραν. Vgl. unten Demosth. κ. 'Αριστοκρ. 172.' (Die Teilung war wohl so, das Amadokos die Meeresküste zwischen Maroneia und der Chersonesos [genauer Ainos], Kersebleptes das Land östlich vom Hebros bis nach Byzanz, Berisades das Land westlich bis zur makedonischen Grenze erhielt.)

181: ἔχει δ' όρμητήριον παρά πάντα τὸν χρόνον αὐτῷ τετηρημένον τὴν Καρδιανῶν πόλιν, ἢν ἐν ἀπάςαις μὲν ταῖς cuvθήκαιc ἐξαίρετον αὐτῷ γέγραφε. (Grote, Gesch. Gr. V 611. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I^2 161. Höck, Hermes 26, 102.)

c) 358 der Vertrag zwischen Kersebleptes und Chabrias, von Athen nicht bestätigt.

Demosth. κ. 'Αριστοκρ. 171 (p. 677): ἃς μὲν ὤμοςε πρὸς τὸν 'Αθηνόδωρον ςυνθήκας, ἔξαρνος γίγνεται καὶ τὸν Κερςοβλέπτην ἀρνεῖςθαι πείθει, γράφει δ' ἐτέρας πρὸς τὸν Χαβρίαν ἔτι τῶν πρὸς Κηφιςόδοτον δεινοτέρας.... 172: ἀκούςαντες δ' ὑμεῖς ταθτ' ἐν τῷ δήμῳ λόγων ῥηθέντων πολλῶν καὶ τῶν ςυνθηκῶν ἀναγνωςθειςῶν, οὔτε τὴν Χαβρίου δόξαν αἰςχυνθέντες οὔτε τῶν τυναγορευόντων οὐδένα ἀπεχειροτονήςατε καὶ ταὐτας πάλιν τὰς ςυνθήκας καὶ ἐψηφίςαςθε ψήφιςμα Γλαύκωνος εἰπόντος ἐλέςθαι πρέςβεις δέκα ἄνδρας ἐξ ὑμῶν αὐτῶν, τούτους δ' ἄν μὲν ἐμμένη ταῖς πρὸς 'Αθηνόδωρον ςυνθήκαις όρκίςαι πάλιν αὐτόν, εἰ δὲ μή, παρὰ μὲν τοῖν δυοῖν βαςιλέοιν ἀπολαβεῖν τοὺς ὄρκους.... (Grote, Gesch. Gr. V 611. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 161. Höck, Hermes 26, 103.)

183.

357. Bündnis zwischen Chios, Rhodos, Byzantion, Kos und Maussollos von Karien.

Ι Isokrates VIII (π. εἰρήνης), 16: φημὶ δ'οὖν χρήναι ποιεῖτθαι τὴν εἰρήνην μὴ μόνον πρὸς Χίους καὶ 'Poδίους καὶ Βυζαντίους, ἀλλὰ πρὸς ἄπαντας ἀνθρώπους.

Isokrates XV (π. ἀντιδόςεως), 68: ἔςτι δὲ τὰ μὲν ἐν ἀρχῆ λεγόμενα περὶ τῆς εἰρήνης τῆς πρὸς Χίους καὶ 'Ροδίους καὶ Βυζαντίους, (64) ἐπιδείξας δ' ὡς τυμφέρει τἢ πόλει διαλύςαςθαι τὸν πόλεμον, κατηγορῶ τῆς δυνατείας τῆς ἐν τοῖς 'Έλληςι καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κατὰ θάλατταν, ἀποφαίνων αὐτὴν οὐδὲν διαφέρουςαν οὕτε ταῖς πράξεςιν οὕτε τοῖς πάθεςι τῶν μοναρχιῶν.

Demosth. π. τ. 'Ροδ. έλευθ. 3: ἠτιάςαντο μὲν γὰρ ὑμᾶς ἐπιβουλεύειν αὐτοῖς Χῖοι καὶ Βυζάντιοι καὶ 'Ρόδιοι, καὶ διὰ ταῦτα ςυνέςτηςαν ἐφ' ἡμᾶς τὸν τελευταῖον τουτονὶ πόλεμον:

184 Nr. 184. 185. 357. Handelsv. zw. Athen u. Kön. Leukon I v. Bosporos.

φανής εται δ' δ μεν πρυτανεύς ας ταῦτα καὶ πείς ας Μαύς ωλος, φίλος είναι φάς κων 'Ροδίων, τὴν ελευθερίαν αὐτῶν ἀφηρημένος

Pomp. Trog. prol. 6: tum sociale bellum gestum adversus Athenienses a Chiis et Rhodiis et Byzantiis.

Diodor XVI 7, 3: οἱ δ' ᾿Αθηναῖοι, Χίων καὶ ὙΡοδίων καὶ Κψων, ἔτι δὲ Βυζαντίων ἀποστάντων, ἐνέπεσον εἰς πόλεμον τὸν ὀνομασθέντα συμμαχικόν, δς διέμεινεν ἔτη τρία. ἐλόμενοι δὲ στρατηγοὺς Χάρητα καὶ Χαβρίαν ἀπέστειλαν μετὰ δυνάμεως. οὖτοι δὲ πλεύσαντες ἐπὶ τὴν Χίον, κατέλαβον παραγεγονότας συμμάχους τοῖς Χίοις παρὰ Βυζαντίων καὶ ὙΡοδίων καὶ Κψων, ἔτι δὲ Μαυσώλου τοῦ Καρῶν δυνάστου.

22, 1: ... Χίων καὶ 'Ροδίων καὶ Κψων, ἔτι δὲ Βυζαντίων διαπολεμούντων πρὸς 'Αθηναίους τὸν ςυμμαχικὸν πόλεμον. 2: οἱ δὲ Χῖοι καὶ 'Ρόδιοι καὶ Βυζάντιοι μετὰ τῶν ςυμμάχων.... 3: τῶν Χίων καὶ τῶν ςυμμάχων....

Der Abfall von Byzantion ist schon für 364 erwiesen (vgl. Nr. 169), von Chios, Kos und Rhodos wahrscheinlich: die Worte bei Demosth. Όλυνθ. Γ 28 οθο δ' ἐν τῷ πολέμῳ τυμμάχους ἐκτητάμεθα (also zwischen 378 und 371), εἰρήνης ο ὅτης ἀπολωλέκατιν οῦτοι sind wohl auf die Zeit zwischen 371 und 357 zu beziehen.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 166. Beloch, Att. Politik 361 ff. Hahn, Jahrb. f. class. Philol. 113, 472. Judeich, Kleinasiat. Stud. 243. 283. Beloch, Gr. Gesch. II 314. Weise, Der athen. Bundesgenossenkrieg (Jahresber. d. Gymn. z. Grauen Kloster, Berlin 1895) bes. 14 ff.

184.

357. Handelsvertrag zwischen Athen und König Leukon I von Bosporos.

Die Stelen mit dem Vertrage standen im Peiraieus, in Pantikapaion (Bosporos) und bei Hieron (dem Heiligtum der zwölf Götter im Hellespont).

Demosth. 20 (π. Λεπτ.), p. 468: ώς μὲν εἰκότως καὶ δικαίως τετύχηκε τῆς ἀτελείας παρ' ὑμῶν ὁ Λεύκων, ἀκηκόατ' ἐκ τῶν ψηφιςμάτων, ὦ ἄνδρες δικαςταί. τούτων δ' ἀπάντων ςτήλας ἀντιγράφους ἐςτήςαθ' ὑμεῖς κἀκεῖνος, τὴν μὲν ἐν Βοςπόρψ, τὴν δ' ἐν Πειραιεῖ, τὴν δ' ἐφ' Ἱερῷ.....μὴ γὰρ οἴεςθ' ὑμῖν

ἄλλο τι τὰς ςτήλας έςτάναι ταύτας ἢ τούτων πάντων ὧν ἔχετε η δεδώκατε συνθήκας, αίς δ μέν Λεύκων έμμένων φανείται καὶ ποιεῖν ἀεί τι προθυμούμενος ὑμᾶς εὖ, ὑμεῖς δ' έςτώςας ἀκύρους πεποιηκότες, δ πολύ δεινότερον τοῦ καθελεῖν.

31: οὐ γὰρ μόνον διὰ τὸ τὸν τόπον τοῦτον (d. i. Πόντον) **cîτον ἔχειν πλεῖcτον τοῦτο γίγνεται, ἀλλὰ διὰ τὸ κύριον ὄντα** τὸν Λεύκωνα αὐτοῦ τοῖς ἄγουςιν ᾿Αθήναζε ἀτέλειαν δεδωκέναι, καὶ κηρύττειν πρώτους γεμίζεςθαι τοὺς ὡς ὑμᾶς πλέοντας. ἔχων γὰρ ἐκεῖνος ἑαυτῷ καὶ τοῖς παιςὶ τὴν ἀτέλειαν ἄπαςι δέδωκεν ύμιν.

29: ἀφαιρεῖται καὶ Λεύκωνα τὸν ἄρχοντα Βοςπόρου καὶ τούς παίδας αύτου την δωρεάν ην ύμεις έδοτ' αύτοις. (30) έςτι γαρ γένει μὲν δήπου ὁ Λεύκων ξένος, τῆ δὲ παρ' ὑμῶν ποιήςει πολίτης.

Strabo VII 4, 6 p. 810: Λεύκωνα δέ φαςιν έκ της Θεοδοςίας 'Αθηναίοις πέμψαι μυριάδας μεδίμνων διακοςίας καὶ δέκα.

Vgl. über frühere Beziehungen zu den bosporanischen Fürsten Isokrates Τραπεζ. 5 (p. 359). 9 (p. 360). 47 (p. 368); über spätere Beziehungen: Deinarch. κ. Δημ. 43 (p. 95), ferner CIA IV 2, 109 b (Z. 12: die Söhne des Königs Leukon [387-347], Spartokos III und Pairisades, έπαγγέλλονται τῷ δήμῳ τῷ ᾿Αθηναίων ἐπιμελήςεςθαι τῆς ἐκπομπῆς τοῦ **είτου, καθάπερ ό πατὴρ ἐπεμελεῖτο, καὶ ὑπηρετήςειν προθύμως ὅτου ἄν** ό δήμος δέηται), endlich CIA II 311 (= Dittenb., Syll. 140).

Büchsenschütz, Besitz u. Erwerb im griech. Altert. (Halle 1869) 517. A. Schaefer, Rh. Mus. 33, 437; Demosth. u. s. Zeit I² 266. E. Curtius, Gr. Gesch. III 6 467, 781. Daremberg-Saglio, Dict. s. v. Emporikos nomos. Beloch, Gr. Gesch. II 182.

185.

Ende 357. Frieden zwischen König Philippos von Makedonien und dem chalkidischen Bunde (Olynthos).

Demosth. κ. 'Αριστοκρ. 108 (p. 656): σύμμαχοί τε ήσαν καὶ δι' ἐκεῖνον ήμιν ἐπολέμουν.

Demosth. 'Ολυνθ. Β 14: (ή Μακ. δύναμις)... πάλιν αὖ πρὸς Ποτίδαιαν 'Ολυνθίοις ἐφάνη τι τοῦτο ςυναμφότερον.

Demosth. Φιλιππ. Β 20: πῶς γὰρ οἴεςθ', ἔφην, ὧ ἄνδρες Μεςςήνιοι, δυσχερώς ἀκούειν 'Ολυνθίους, εἴ τίς τι λέγοι κατὰ Φιλίππου, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὅτ' ᾿Ανθεμοῦντα μὲν αὐτοὺς ἀφίει, ἡς πάντες οἱ πρότερον Μακεδονίας βαςιλεῖς ἀντεποιοῦντο, Ποτίδαιαν δ' ἐδίδου τοὺς ᾿Αθηναίων ἀποίκους ἐκβάλλων, καὶ τὴν μὲν ἔχθραν τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς ἀνήρητο, τὴν χώραν δ' ἐκείνοις ἐδεδώκει καρποῦςθαι;

Diodor XVI 8, 3: (Φίλιππος) εὐθὺς τὰρ τὴν μὲν Πύδναν ἐχειρώς ατο, πρὸς δὲ Ὀλυνθίους ςυμμαχίαν ἔθετο, καὶ Ποτίδαιαν ὑμολόγης ε περιποιής ειν αὐτοῖς (5) ... ὁ Φίλιππος τὴν Ποτίδαιαν ἐκπολιορκής ας τὴν δὲ πόλιν ἐξανδραποδις άμενος παρέδωκε τοῖς Ὀλυνθίοις, δωρης άμενος ἄμα καὶ τὰς κατὰ τὴν χώραν κτής εις.

Libanios ύποθ. 'Ολυνθ. Α (p. 7, 9): Φιλίππψ δὲ τῷ Μακεδόνων βαςιλεῖ συμμαχίαν οἱ 'Ολύνθιοι ποιησάμενοι, καὶ πολεμοῦντες μετ' αὐτοῦ πρὸς 'Αθηναίους τὸ κατ' ἀρχάς, καὶ τοῦτο μὲν 'Ανθεμοῦντα παρὰ τοῦ Μακεδόνος εἰληφότες, πόλιν ἀμφιςβητήςιμον Μακεδόςι καὶ 'Ολυνθίοις, τοῦτο δὲ Ποτίδαιαν, ἢν 'Αθηναίων ἐχόντων ἐκπολιορκήςας ὁ Φίλιππος 'Ολυνθίοις παρέδωκεν... ἀποδημοῦντα δὲ τηρήςαντες αὐτόν, πέμψαντες πρέςβεις πρὸς 'Αθηναίους κατελύςαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ποιοῦντες τοῦτο παρὰ τὰς συνθήκας τὰς πρὸς Φίλιππον. συνετέθειντο γὰρ καὶ κοινῆ πολεμεῖν πρὸς 'Αθηναίους, κᾶν ἄλλο τι δόξη, κοινῆ σπείςαςθαι.

Libanios IV 249, 27 R.: Anthemus ist τὸ τῶν ταλαιπώρων Ὁλυν-θίων δέλεαρ.

Böhnecke, Forschungen I 148. Grote, Gesch. Gr. VI 171. 189. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 23 ff. Beloch, Gr. Gesch. II 307.

186.

356. Vertrag zwischen König Philippos von Makedonien und den Thessalern.

Isokr. Φιλ. 20 (p. 86): οὐ Θετταλοὺς μὲν τοὺς πρότερον ἐπάρχοντας Μακεδονίας οὕτως οἰκείως πρὸς αὐτὸν διακεῖςθαι πεποίηκεν, ὥςθ' ἐκάςτους αὐτῶν μᾶλλον ἐκείνψ πιςτεύειν ἢ τοῖς τυμπολιτευομένοις; τῶν δὲ πόλεων τῶν περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον τὰς μὲν ταῖς εὐεργεςίαις πρὸς τὴν αὐτοῦ τυμμαχίαν προς-ῆκται, τὰς δὲ εφόδρα λυπούςας αὐτὸν ἀναςτάτους πεποίηκεν.

Diodor XVI 14, 2: οἱ δ' ᾿Αλευάδαι καλούμενοι παρὰ τοῖς Θετταλοῖς, δι' εὐγένειαν δὲ ἀξίωμα ἔχοντες περιβόητον, ἀντέπραττον τοῖς τυράννοις. οὐκ ὄντες δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἀξιόμαχοι, προςελάβοντο δὲ Φίλιππον ςύμμαχον τὸν Μακεδόνων βαςιλέα. οῦτος δ' ἐπανελθών κατεπολέμηςε τοὺς τυράννους, καὶ ταῖς πόλεςιν ἀνακτηςάμενος τὴν ἐλευθερίαν.

Schol. Demosth. Όλυνθ. Α 22: ἀλευάς ἀπόγονός τις τοῦ Ἡρακλέους, ἐτυράννηςε Θετταλῶν· εἶτα καὶ οἱ τούτου παῖδες, μὴ φέροντες οῦν τὴν τυραννίδα, ἀποροῦντες τί δεῖ ποιεῖν, μετεπέμψαντο πρὸς ςυμμαχίαν τὸν Φίλιππον. εἶτα ἐλθών ἐκεῖνος, ἐξέβαλε τοὺς † ἀλευάδας τῆς τυραννίδος· καὶ ὑπὲρ τούτου χάριν αὐτῷ ὁμολογοῦντες οἱ Θετταλοὶ δεδώκαςιν αὐτῷ νέμεςθαι Παγακὰς καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐκ τῶν λιμένων καὶ τὰς ἀγοράς.

'Αλευάδας ist verderbt, wohl durch Nachklingen aus dem früheren Satze hereingekommen — vielleicht statt ταγούς.

Demosth. Όλυνθ. Α 22: και γάρ Παγαςάς ἀπαιτεῖν αὐτόν εἰςιν ἐψηφιςμένοι, και Μαγνηςίαν κεκωλύκαςι τειχίζειν. ἤκουον δ' ἔγωγέ τινων ὡς οὐδὲ τοὺς λιμένας και τὰς ἀγορὰς ἔτι δώςοιεν αὐτῷ καρποῦςθαι τὰ γὰρ κοινὰ τὰ Θετταλῶν ἀπὸ τούτων δέοι διοικεῖν, οὐ Φίλιππον λαμβάνειν.

Β 11: πρὸς δὲ Θετταλοὺς πρεςβείαν πέμπειν, ἡ τοὺς μὲν διδάξει ταθτα, τοὺς δὲ παροξυνεῖ καὶ γὰρ νθν εἰςιν ἐψηφιςμένοι Παγαςὰς ἀπαιτεῖν καὶ περὶ Μαγνηςίας λόγους ποιεῖςθαι. 14: (ἡ Μακεδονική δύναμις) νυνὶ Θετταλοῖς σταςιάζουςι καὶ τεταραγμένοις ἐπὶ τὴν τυραννικὴν οἰκίαν ἐβοήθηςε.

Justin XI 3, 1: (Alex.) in transitu hortatus Thessalos fuerat beneficiorumque Philippi patris maternaeque suae cum his ab Aeacidarum gente necessitudinis admonuerat. cupide haec Thessalis audientibus exemplo patris dux universae gentis creatus erat et vectigalia omnia redituque suos ei tradiderant.

Justin VII 6, 8: Thessaliam...improvisus expugnat: unumque corpus equitum pedestriumque copiarum invicti exercitus fecit. Vgl. Polyain IV 2, 18 (Einnahme von Pharkedon).

Auf Justin VII 6, 8 gestützt, der den ersten thessalischen Zug gleich nach dem ersten illyrischen Kriege und vor der Vermählung Philipps mit Olympias (Herbst 357) erzählt, und mit Rücksicht auf Diodor XVI 14 läst sich das Bündnis mit Wahrscheinlichkeit in das Jahr 356 setzen, also etwa zwischen die Zerstörung von Potidaia und den thrakisch-paionisch-illyrischen Feldzug des Philippos.

Böhnecke, Forschungen auf d. Geb. d. att. Redner I 169. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit II² 27. Niese, Gesch. der makedon. u. griech. Staaten I 31.

187 (XLVIII).

Juli 356. Bündnis Athens mit dem Thrakerfürsten Ketriporis und den Königen Lyppeios von Paionien und Grabos von Illyrien.

Drei Bruchstücke von pentelischem Marmor: a auf der Burg gefunden, mit einem nach rechts sprengenden Reiter, be zwischen dem Dionysos- und Herodes-Theater gefunden; b links, c rechts unversehrt. Zeilenlänge: 44 Buchstaben.

	[Γ]ραμματεὺς Λυςίας Λ(υ)ς[ου Πιθεύς].	
	C υμμαχία 'Αθηναίων πρὸς Κετρίπορ[ιν τὸν Θρῷκα καὶ το]	-
	ύς άδελφούς και πρός Λύππειον τὸν [Παίονα και πρός Γρ	οά] -
	(β)ον τὸν Ἰλλυριόν ἐπὶ Ἐλπίνου ἄρχο[ντος ἐπὶ τῆς Ἱπποθ	_
5	[ντίδ]ος πρώτης πρυτανείας, ένδεκ[άτη της πρυτανείας],	-
	[τῶν πρ]οέδρων ἐπεψήφι[ζε]ν Μνήςαρ(χ)[ος ἔδοξ	[κэ]
	[τῆ βου]λῆ καὶ τῷ δήμῳ. Καλλιοθέ[νης εἶπεν ἀγαθῆ τύ]-	_
	[χη τοῦ δήμ]ου τοῦ ᾿Αθηναίων, δέ[χ]εςθ[αι μὲν τὴν τυμμαχ	
	ν [ἐφ' οίς]ύνιος λέγει ὁ ἀδελφὸ[ς ὁ Κετριπόριος	_
10	δέ[λφαὐ]τοῦ τυνθέτθαι καὶ τὸν	_
	δημο ων Κετριπόριδι [καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ Λ]-	
	υππεί[ψ τῷ Παίο]νι καὶ Γράβψ [τῷ Ἰλλυριῷ, τοὺς δὲ πρ	
	έδρους [οι αν λάχωςι π]ροεδρε[ύειν ες την πρώτην εκκλη	-
	αν προς[αγαγεῖν πρὸς τὸ]ν δῆ[μον ύνιον ἀδελφὸν	
15	ον Κετρ[ιπόριος καὶ τὰς πρεςβείας	
	ὰς ἡκο(ύ)ς[ας παρὰ Λυππείο(υ) καὶ Γράβου καὶ τὸν ἥκον	-
	$\pi(\alpha)$ ρὰ Χά (ρ) [ητ]ο[ς γνώμην δὲ ξυμβάλλεςθαι τῆς βου	_
	τις (x)	_
	δέχεςθ[αι έ](π)ειδ[ὴ ὁ δήμος έψήφιςται — — —	ա∙յ —]
00	βων το $πν.ο$ — — — — — — —	— J
20	W >	_
	alw — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	
	[. έ]πὶ πο[λέμψ — — — — — —	_
	$[.\Lambda \upsilon]\pi\pi[\epsilon]\iota$ — — — — — — — — — — — — — — — — — — —	
25		
		_
	[ν' ἐπαινέςαι δὲ Κετρίποριν καὶ το(ὑ)ς ἀδελ](φ)ο(ὑ)ς,	
	εἰ(c)[ìν	άJ-

[νδρες ἀγαθοὶ περὶ τ]ὸν [δῆμον τὸν ᾿Αθηναί]ω[ν] · ἐπαινέςαι δ]-[ἐ καὶ ύνιον τὸν ἀδελφὸν τὸν ἥ]κο[ντα π]αρ[ὰ] (Κ)ετριπόρ-

- 30 [ιος —](α) [.....καὶ] κα[λές]αι ἐπὶ ξένια ἐς [τὸ πρυτανεῖον εἰς] (α)[ὔριον ἐπαινές]αι ὸὲ καὶ Πειςιάνα(κ)[τα καὶ καλέςαι ἐπὶ δεῖπνον εἰς τὸ πρυταν]εῖον εἰς αὔριο[ν —]ονω οτεα τοὺς ἣ](κ)οντας παρὰ τ[— εἰ]ς τ[ὸ] π [ρ]υ[τ]ανεῖον [ε]ἰς αὔριον. ἐὰν δέ
- = ει του προστανείον [ε] το αυριον. εαν σε 35 [του ένδεὲς ἢ τόδε τ]ὸ ψή[φ]ιςμ[α], τ[ὴ]ν [β]ουλ[ὴ]ν (κ)υ-[ρ]ίαν εἶναι.
 - [πρέcβε(ι)c ἥρηνται] · Λυcικράτηc Οἰν[αῖ]οc · ἀντίμαχοc [..... Θρά]cων [ερ]χιεύς. frei. Εid.

['Ομνύω Δία καὶ Γῆν] καὶ "Ηλιον καὶ Ποςει[δ]ῶ καὶ 'Αθηνᾶν καὶ ['Αρην, φίλος ἔςομαι] Κετριπόρι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς Κ-

- 40 [ετριπόριος καὶ c]ύμμαχος καὶ πολεμ[ής]ω μετὰ Κετριπόρ[ιος τὸν πόλεμον τ]ὸν πρὸς Φίλιππον ἀδόλως παντὶ cθένε[ι]
 [κατὰ τὸ δυνατόν, κ]αὶ οὐ προκαταλύςομαι τὸν πόλεμον ἄν[ευ Κετριπόριος κ]αὶ τῶν ἀδελφῶν τὸν πρὸς Φίλιππον, κ[αὶ]
 [τἄλλα χωρία ἃ κατ](έχε)[ι] Φίλιππος ςυνκα[τ]α[ς]τρέψομαι
 μ[ε]-
- 45 [τὰ Κετριπόριος κ]αὶ τῶν ἀδελφῶ[ν] καὶ Κρ[η]νίδ[α]ς τυνε[ξ]αι[ρήςω μετὰ Κετριπ]ό[ρ]ιος κα[ὶ τῶ]ν [ἀδ]ελφῶν καὶ ἀποδώςω (τ)ὰ
 — ο . . . ορω λιωτι . δε ςωτιν
- a Eustratiadis, 'Εφ. ἀρχ. ιζ' 435.
 a bc Kumanudis, 'Αθήναιον V
 172. Köhler, CIA II 66 b (a neu verglichen).
 Dittenberger, Syll. 89.
 Vgl. v. Hartel, SBWA 92, 102.
- Z. 1 Πιθεύς | Eustrat. Vgl. Nr. 191. 3 Λύππειον] Λυκπείο und Λυκκείου auf den Münzen: Head, Hist. num. 207. 9. 16. 19. 29 erg. 34 ff. erg. Kuman. Dittenberger. 24 $[\Lambda \upsilon]\pi\pi[\epsilon]\iota$ Köhler. vgl. Aisch. κ. Κτηςιφ. 138. 38 ομνύω Δία καὶ Γῆν] Ziebarth, De iure iurando in iure Graeco quaestt. (Göttingen 1892) 20, 1. 45 Κρηνίδας] erg. Köhler. Diodor XVI 8, 6: μετά δὲ ταθτα παρελθών ἐπὶ πόλιν Κρηνίδας, ταύτην μέν ἐπαυξήςας οἰκητόρων πλήθει μετωνόμαςε Φιλίππους, ἀφ' έαυτοθ προςαγορεύςας· τὰ δὲ κατὰ τὴν χώραν χρύςεια μέταλλα παντελῶς όντα λιτά καί άδοξα ταῖς καταςκευαῖς ἐπὶ τοςοῦτον ηὔξηςεν, ὥςτε δύναςθαι φέρειν αὐτῷ πρόcοδον πλεῖον ἢ ταλάντων χιλίων. Vgl. Artemidoros bei Steph. Byz. u. Φίλιπποι. Appian έμφυλ. IV 105. Harpokration u. Δατός (Böhnecke, Forschungen I. 87),

Diodor XVI 22,8: κατὰ δὲ $^{\uparrow}$ τὴν Μακεδονίαν τρεῖς βαςιλεῖς ςυνέςτηςαν ἐπὶ τὸν Φίλιππον, ὅ τε τῶν Θρακῶν καὶ Παιόνων καὶ Ἰλλυριῶν. οὖτοι

٤.

γάρ δντες δμοροι τοῖς Μακεδόςι καὶ τὴν, αὔξηςιν ὑφοριμμενοι τοῦ Φιλίπτου, καθ' ἐαυτοὺς μὲν οὐκ ἢςαν ἀξιόμαχοι προηττημένοι, κοινή δὲ πολεμοῦντες ὑπέλαβον ῥαδίως αὐτοῦ περιέςεςθαι. διόπερ ἀθροιζόντων τὰς δυνάμεις, ἐπιφανείς ἀςυντάκτοις καὶ καταπληξάμενος ἢνάγκαςε προςθέςθαι τοῖς Μακεδόςιν.

Isokrates Φίλ. 21 (p. 86): Μάγνητας δὲ καὶ Πεβραιβοὺς καὶ Παίονας κατέςτραπται — τοῦ δ' Ἰλλυριοῦ πλήθους πλήν τῶν παρὰ τὸν ᾿Αδρίαν οἰκούντων ἐγκρατής καὶ κύριος γέγονεν, ἀπάςης δὲ τῆς Θράκης 'οῦς ἐβουλήθη δεςπότας κατέςτηςεν.

Justin XII 16,6: eadem quoque die (erg. qua Alexander natus est) nuntium pater eius duarum victoriarum accepit, alterius belli Illyrici, alterius certaminis Olympici....

Plutarch Alex. 3: Φιλίππψ δὲ ἄρτι Ποτίδαιαν ήρηκότι τρεῖς ῆκον ἀγγελίαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον· ἡ μὲν Ἰλλυριοὺς ἡττὰςθαι μάχη μεγάλη διὰ Παρμενίωνος, ἡ δὲ Ὀλυμπίαςιν ἵππψ κέλητι νενικηκέναι, τρίτη δὲ περὶ τῆς ᾿Αλεξάνδρου γενέςεως. (Alexandros geboren am 6. Loos — Hekatombaion 356/5.)

Strabon VII 7,4 (p. 323): ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τῶν Μακεδονικῶν ὅρων καὶ τῶν Παιονικῶν μέχρι Cτρυμόνος ἤδη ποταμοῦ Μακεδόνες τε οἰκοῦςι καὶ Παίονες.

Strabon VII fg. 36: ἐπὶ δὲ ἄρκτους ἰόντι ἀπὸ Ἡρακλείας καὶ τὰ ττενά, δι' ὧν ὁ Cτρυμών φέρεται, δεξιὸν ἔχοντι τὸν ποταμόν, ἐκ μὲν τῶν εὐωνύμων ἐςτὶν ἡ Παιονία καὶ τὰ περὶ τὸν Δόβηρον κτέ.

Der Antragsteller Kallisthenes (des Eteonikos Sohn, von Phaleron im gefälschten Pseph. bei Demosth. π. τ. ττεφ. 37 p. 238) auch Demosth. π. τ. παραπρ. 86 (p. 368) und πρὸς Λεπτ. 33 (p. 467). — Ketriporis und seine Brüder sind die Söhne des Berisades. Das Land des Ketriporis (die Küste westlich von Maroneia) wird nicht allein bei Theophrast de odor. 2, 4 (αὶ κριθαὶ...αὶ ἐκ Κεδριπόλιος), sondern auch nach Dittenbergers schlagender Änderung von Aristoteles hist. anim. IX 86 (24), 620 a 33 genannt: ἐν δὲ Θράκη τῆ καλουμένη ποτὲ Κεδριπόλιος (nach E² — Vatic. 506, P — Vatic. 1839 und D² — Vatic. 262 statt Κεδρειπόλει des Marcianus 208 — Α² und Laurentianus 87, 4 — С²). Die Umschreibung der bei Aristoteles gegebenen Landbestimmung durch περὶ τὴν Θράκην τὴν ὑπὲρ ᾿Αμφίπολιν bei π. θαυμ. ἀκουςμ. 118 (p. 841 b 15 ff.) entspricht durchaus der richtigen Lage. Vgl. auch zu Ketriporis Head, Hist. num. 241; zu Lyppeios (859—340?) Six, Numism. Chronicle 1875, 20 ff.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 27. Curtius, Gr. Gesch. III³ 411. 775. Höck, Jahrbb. f. cl. Philol. 115, 836 ff. Dittenberger, Hermes 14, 299 ff. Höck, Hermes 26, 106. Niese, Gesch. der griech. u. mak. Staaten I 30. Beloch, Gr. Gesch. II 308.

188.

356/5. Gründung des brettischen Bundes.

Diodor XVI 15: ἐπ' ἄρχοντος δ' ᾿Αθήνηςιν Ἦπίνου 'Ρωμαῖοι κατέςτηςαν ὑπάτους Μάρκον Ποπίλλιον Λαινάτην καὶ Γναῖον Μάλλιον Ἰμπεριῶςον.... ἐπὶ δὲ τούτων κατὰ μὲν τὴν Ἰταλίαν ἠθροίςθη περὶ τὴν Λευκανίαν πλῆθος ἀνθρώπων πανταχόθεν μιγάδων, πλείςτων δὲ δούλων δραπετῶν.... κοινὴν πολιτείαν ςυνέθεντο καὶ προςηγορεύθηςαν Βρέττιοι διὰ τὸ πλείςτους εἶναι δούλους.... τὸ μὲν οὖν τῶν Βρεττίων πλῆθος οὕτω ςυνέςτη κατὰ τὴν Ἰταλίαν.

Justin XXIII 1, 3: primi igitur hostes illi Bruttii fuere, qui et fortissimi tum et opulentissimi videbantur, simul et ad iniurias vicinorum prompti. (4) nam multas civitates Graeci nominis Italia expulerant; auctores quoque suos Lucanos bello vicerant et pacem cum his aequis legibus fecerant.

Strabon VI 1, 4: ύπὲρ δὲ τούτων (Λευκανῶν) Βρέττιοι, χερρόνηςον οἰκοῦντες, ἐν ταύτη δ' ἄλλη περιείληπται χερρόνηςος ή τὸν Ἰςθμὸν ἔχουςα τὸν ἀπὸ Κκυλλητίου ἐπὶ τὸν Ἱππωνιάτην κόλπον. ἀνόμαςται δὲ τὸ ἔθνος ὑπὸ Λευκανῶν Βρεττίους γὰρ καλοῦςι τοὺς ἀποςτάτας ἀπέςτηςεν δ', ὤς φαςι, ποιμαίνοντες πρότερον, εἶτ' ὑπὸ ἀνέςεως ἐλευθεριάςαντες, ἡνίκα ἐπεςτράτευςε Δίων Διονυςίω καὶ ἐξετάραξεν ἄπαντας πρὸς ἄπαντας.

Der Zusammensturz des Dionysischen Reiches läßt die (wie ihre Münzen beweisen) längst von griechischem Geiste beeinflußten eingeborenen Brettier nunmehr auch zu politischer Macht emporsteigen.

Mannert, Italia II 119. Grote, Gesch. Gr. VI 108. Holm, Gesch. Sic. II 200. 467. Head, Hist. num. 77. Holm, Gesch. Gr. III 464. 469 ff. Beloch, Gr. Gesch. II 592.

189.

356/5. Bündnis zwischen Athen und Phokis.

Aischines κατά Κτητιφ. 118 (p. 509): ἄμα δὲ ἐμέμνητο τῆς τῶν Φωκέων τυμμαχίας, ῆν δ Κρωβύλος ἐκεῖνος ἔγραψε....

Schol. Aisch. p. 18, 29: Κρώβυλον καλεῖ τὸν ἀδελφόν τοῦ Ἡτητςάνδρου τὸν Ἡτήτιππον τὸν μιτοφίλιππον, καθὸ αὐτὸς ἤλειφε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐφιλοκάλει τὰς τρίχας. κρωβύλος τάρ ἐςτιν εἶδος ἐμπλέτματος πρψην γενομένου παρὰ τοῖς παλαιοῖς τῶν ᾿Αθηναίων, ὡς ἔγνωμεν ἐν τοῖς Θουκυδιδείοις (Ι 6).

Ioannes Sic. VI 193 W. erklärt das Bündnis für eine Erfindung des Demosthenes.

Diodor XVI 27, 5: τῶν δὲ πρέςβεων τὸ προσταχθὲν πραξάντων (Erklärung der Absicht der Phoker, nur nach der Vorstandschaft von Delphoi zu streben und die Schätze zurückzustellen) ᾿Αθηναῖοι μὲν καὶ Λακεδαιμόνιοι καί τινες ἄλλοι συμμαχίαν πρὸς αὐτὸν (Φιλόμηλον) συνέθεντο καὶ βοηθήσειν ἐπηγγείλαντο.

Diodor XVI 29, 1: τοῖς δὲ Φωκεθς: τυνεμάχουν 'Αθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ τινες ἔτεροι τῶν Πελοποννηςίων.

Pausanias III 10, 4: 'Αρχιδάμου δὲ τοῦ 'Αγητιλάου βατιλεύοντος κατέλαβον τὸ ἱερὸν Φωκεῖς τὸ ἐν Δελφοῖς. Θηβαίοις μὲν δὴ πολεμεῖν τοῖς Φωκεῦςιν ἀφίκετο μὲν καὶ ἰδία ςυμμαχικὰ ἐπὶ χρήμαςιν, ἀπὸ δὲ κοινοῦ λόγου Λακεδαιμόνιοί τε καὶ 'Αθηναῖοί σριςιν ἤμυνον.

Zur gemeinsamen Kriegserklärung gegen die Phoker von seiten der Amphiktionen war kein weiteres Bündnis nötig: Diodor XVI 29, 1 τῷ μὲν ἱερῷ βοηθεῖν ἔγνωςαν Βοιωτοὶ καὶ Λοκροὶ καὶ Θετταλοὶ καὶ Περραιβοί, πρὸς δὲ τούτοις Δωριεῖς καὶ Δόλοπες, ἔτι δὲ ᾿Αθαμᾶνες καὶ Ἦχαιοὶ Φθιῶται καὶ Μάγνητες, ἔτι δὲ Αἰνιᾶνες καὶ τινες ἔτεροι.

Lachmann, Gesch. Gr. II 63. Grote, Gesch. Gr. VI 200. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 499. Beloch, Gr. Gesch. II 322.

190.

359. Bündnis zwischen Sparta und Phokis.

Vgl. die in Nr. 189 angeführten Stellen von Diodor XVI 27 u. 29, ferner Pausanias III 10, 4. Hier wird Theopompos angeführt, nach welchem Geschenke den Archidamos bereitwilliger ἐς τὴν cuμμαχίαν gemacht hatten.

Diodor XVI 63, 1: 'Αρχίδαμος....κατὰ δὲ τὴν πρὸς Φωκεῖς συμμαχίαν μόνην βλαςφημούμενος.

Die in Nr. 189 angeführte Litteratur.

191 (XLIX).

355. Bündnis zwischen Athen und Neopolis (in Thrakien).

Marmorplatte, auf drei Seiten gebrochen, stark abgescheuert, im epigraphischen Museum von Athen. Zeile 1 auf dem oberen Rande, darunter ein Relief: Pallas Athene, die Rechte einer Frauengestalt entgegenstreckend, über der in sehr kleinen Buchstaben ΠΑΡΘΕΝΟΣ steht, die also Artemis, die Schutzgöttin von Neopolis, darstellt (vgl. CIA IV 1 p. 16 ff.).

['Επ'] 'Ελπίνο(υ) (ἄρ)[χοντος].

Ν ε ο π ο λ ι [τ ŵ ν]

[Δη]μοσθένους τοῦ Θεοξένου

[Δ]ιο[σα]ουρίσου τοῦ 'Αμει(ψ)[ίου].

5 ['Επί] της ['Αντι]ο[χ]ίδος ἐνάτης πρυτανείας ἡ Λυς[ίας Λυς...]

..Πι $(\theta \epsilon)$ $\dot{v}[c]$ έγρ $(\alpha)[\mu]$ μάτευεν τῶν προέδρων ἐπεψήφ[ιζε 'Αριςτο]-[γε]ίτω(ν) [Φηγα[εύ]c.[Έδο] ξεν [τῆ] βουλῆ καὶ τῷ δήμῳ. Πολύευκτο[ς εἶπεν. περὶ ὧν] [oi π] ρ é[c β e(i)c] τ $\hat{\omega}$ ν Neomoλιτ $\hat{\omega}$ ν λέ[γ] ρ ουςι Δ (η) ρ ος(θ)[ένης καὶ Διοςκ-10 [ουρίδης, έ]ψη[φ]ίςθαι τή[ι] βουλή[ι], το(ύ)ς μέν προ[έδρο(υ)ς οι αν τυγ]-[χάνωςι π]ρο[εδ]ρεύον[τε]ς [εί]ς τὴν πρώτην ἐκκ[ληςίαν προςαγα]-[γεῖν αὐτοὺς] πρὸς [τ]ὸν δ[ῆ]μ[ο]ν καὶ χρηματίς[αι περὶ ὧν ἀπαγγέλ]-[λουςι, γ νώμη]ν δὲ [ξ]υ[μβ]άλλ[ε]ς(θ)α[ι] τῆς βουλῆ[ς εἰς τὸν δήμον, ὅτ]-[ι δοκεῖ τῆ β]ουλ(ῆ)ι, ἐπει[δ]ὴ ὁ δ[ῆμος] ἐψή[φιςται, — είναι — — —] 15 — — (τ) ŵν εγ.c(α)[c] πόλ[εωc] τυμμά[χου— — —] ----- ρ.ο. cατοενη. c. τ. ο -----_ _ _ _ _ тὸν τοῦτον _ _ _ _ _ _ _

13

 $20 - - - - - - \pi o \lambda - - -$

von Scala, Staatsverträge.

- *Köhler, Hermes 7, 164 und CIA II 66. Dittenberger, Syll. 90. Hicks, GHI 105. R. Schoene, Gr. Reliefs S. 23, Tafel VII 48.
- Z. 6 [Πι](θ)εὺc] ΟΕΥΣ, mit Rücksicht auf die Lesung von Eustratiadis in Nr. 187 Πιθεὺc zu lesen. Aus Nr. 187 auch Λυς[ίππου vielleicht?] zu ergänzen. 17 ἀπαγωγή] vgl. Meuss, De ἀπαγωγήc actione apud Athenienses (Breslau 1884) 25. Sorof, Jahrbb. f. cl. Philol. 127, 105—113. Thalheim in Pauli-Wissowa, RE I² 2660 ff.

Chares kann deshalb mit seiner Flotte auf der Höhe von Neopolis verweilen: Polyainos IV 2, 22 Φίλιππος τὴν ᾿Αβδηριτῶν καὶ Μαρωνιτῶν καταλαβῶν ἐπανήει, καὶ ναθς ἔχων πολλὰς καὶ ςτρατιὰν πεζὴν ἄγων Χάρης περὶ Νέαν πόλιν ἐναυλόχει τριήρεις ἔχων κ΄.— Der Antragsteller Polyeuktos von Sphettos bei Plutarch Phokion 9: Πολύευκτον δὲ τὸν Cφήττιον όρῶν ἐν καύματι ςυμβουλεύοντα τοῖς ᾿Αθηναίοις πολεμεῖν πρὸς Φίλιππον....., 342 bei der Gesandtschaft in der Peloponnesos und in Akarnanien (Demosth. Φιλ. Γ 72, vgl. CIA IV 2, 115 b). Vgl. Deinarch. 1, 100.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 443, 2. II² 27, 3.

192.

354. Frieden zwischen Athen und den Bundesgenossen.

Ισοκτατες 'Αρεοπαγ. 10 (p. 142): τοὺς δ' ἡμετέρους αὐτῶν ςυμμάχους ἀπολωλεκότες.... Ύπόθες. π. εἰρ. p. 158: μερί-ζει (ὁ Ἰςοκρ.) τὸν λόγον εἰς δύο, εν μεν τὸ καὶ τοὺς Χίους καὶ τοὺς ἄλλους ἐᾶςαι αὐτονόμους, εν δὲ τὸ ἐᾶςαι τὴν ἡγεμονίαν τὴν κατὰ θάλατταν.

Demosthenes π. τ. 'Ροδ. έλ. 26 (p. 198): die Byzantier unterwerfen Selymbria παρὰ τοὺς ὅρκους καὶ τὰς ςυνθήκας ἐν αῖς αὐτονόμους εἶναι τὰς πόλεις γέγραπται.

Demosth. π. τ. στεφ. 234 (p. 305): δύναμιν μὲν τοίνυν εἶχεν ἡ πόλις τοὺς νηςιώτας, οὐχ ἄπαντας, ἀλλὰ τοὺς ἀςθενεςτάτους οὔτε γὰρ Χίος οὔτε 'Ρόδος οὔτε Κέρκυρα μεθ' ἡμῶν ἢν χρημάτων δὲ ςύνταξιν εἰς πέντε καὶ τετταράκοντα τάλαντα, καὶ ταῦτ' ἢν προεξειλεγμένα · ὁπλίτην δ' ἢ ἱππέα πλὴν τῶν οἰκείων οὐδένα.

Diodox XVI 22, 2: ό δήμος... ἔκρινε καταλύτατθαι τὸν πρὸς τοὺς ἀφεςτηκότας πόλεμον. εύρὼν δὲ κἀκείνους ἐπιθυμοθντας τής εἰρήνης, ρφδίως πρὸς αὐτοὺς διελύτατο.

Ulpian ad Demosth. (II p. 32 b) p. 26 s. 38. 39 ed. Paris.: ἀπέςτης αν αὐτῶν Χίοι καὶ Ῥόδιοι καὶ Βυζάντιοι καὶ ἔτεροί τινες. — εἶτα εἰρήνην ἐποιήςαντο, ὥςτε πάντας αὐτονόμους ἐᾶςαι

Rom a. Samnium. Bündn. zw. Kön. Philipp v. Maked. a. Byzantion. 195 τοὺς τομμάχους. τοῦ τὴν τοιαύτην γενέςθαι τὴν εἰρήνην αἴτιος Εὔβουλος.

Lachmann, Gr. Gesch. II 47. Grote, Gesch. Gr. VI 185. Köhler, MDAI VI 21. Busolt, Der zweite athen. Bund 859. Beloch, Att. Pol. 365 ff. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit 12 177. 188. 190. Weise, Der athen. Bundesgenossenkrieg (Jahresber. Berl. 1895) 38. Beloch, Griech. Gesch. II 819.

193.

354. Bündnis zwischen Rom und Samnium.

Diodor XVI 45, 8: κατὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν Ῥωμαῖοι πρὸς μὲν Πραινεςτίνους ἀνοχάς, πρὸς δὲ Cαμνίτας ςυνθήκας ἐποιήcαντο (zusammengestellt mit dem Tode der karischen Fürstin Artemisia).

Livius VII 19, 4: res bello (gegen Tibur und Tarquinii) bene gestae, ut Samnites quoque amicitiam peterent, effecerunt. legatis eorum comiter ab senatu responsum, foedere in societatem accepti.

Livius VII 31, 2: Samnites nobiscum foedere iuncti. VIII 2, 1: ...reddendumque iis foedus patres censuissent... 3: amicitia de integro reconcilietur; quod ad Sidicinos attineat, nihil intercedi, quo minus Samniti populo pacis bellique liberum arbitrium sit. foedere icto... 6, 8: Hilfeleistung der Samniter.

Dionys von Halikarnass XV 7 (8), 2: ἀδικεῖτε, ἄνδρες Cαμνῖται, παραβαίνοντες τὰς ὁμολογίας, ὰς ἐποιἡςαςθε πρὸς ἡμᾶς.

Rubino, Unters. über röm. Verf. u. Gesch. (Kassel 1839) 270. Niebuhr, Röm. Gesch. III 103. Schwegler-Clason, Röm. Gesch. IV 299. 385. Mommsen, Röm. Gesch. I⁸ 351. Beloch, Der ital. Bund 198. Herzog, Gesch. u. Syst. d. röm. Staatsverf. (Leipz. 1884) I 291. Niese, Gr. 34.

194.

352. Bündnis zwischen König Philippos von Makedonien und Byzantion.

Demosth. π. στεφάνου 87 (p. 254): (Φίλ.) παρελθών ἐπὶ Θράκης Βυζαντίους συμμάχους δντας αύτῷ τὸ μὲν πρῶτον ἠξίου συμπολεμεῖν τὸν πρὸς ὑμᾶς πόλεμον, ὡς δ' οὐκ ἤθελον οὐδ' ἐπὶ τούτοις ἔφαςαν τὴν συμμαχίαν πεποιῆςθαι, λέγοντες

196 Nr. 195 - 198. 352. 351. B. zw. Phil. v. Mak. u. Amadokos. Fr. zw. Ath.

άληθή 93 (p. 257): δ μέν γε (Φίλ.) cύμμαχος ὢν τοῖς Βυζαντίοις.

Demosth. κ. Φιλίππου Γ 34 (p. 120): καὶ νῦν (Φίλ.) ἐπὶ Βυζαντίους πορεύεται συμμάχους ὄντας.

Vgl. Schol. z. Aisch. π. παραπρεςβ. in Nr. 198.

Mit Perinth scheint kein förmliches Bündnis abgeschlossen worden zu sein.

Flathe, Gesch. Maced. I 224. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 447. II² 82. Pöhlmann, Gr.² 185. Beloch, Gr. Gesch. II 499.

195.

352. Bündnis zwischen König Philippos von Makedonien und dem Odrysenfürsten Amadokos.

Theopompos XI fg. 109. FHG I 295 (b. Harpokration u. 'Αμάδοκος): δε καὶ Φιλίππψ ευμμαχήεων ήλθεν εἰε τὸν πρὸς Κερεοβλέπτην πόλεμον.

Schaefer, Demosth. u. seine Zeit I² 446. Höck, Hermes 26, 109. Beloch, Gr. Gesch. II 499.

196.

Sommer 352. Frieden zwischen Athen und Olynthos.

Demosthenes κ. Άριστοκρ. 108 (p. 656): ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνοι (d. s. ἸΟλύνθιοι) τέως μὲν ἐώρων αὐτὸν τηλικοῦτον ἡλίκος ὢν καὶ πιστὸς ὑπῆρχε, ςύμμαχοί τε ῆςαν καὶ δι' ἐκεῖνον ἡμῖν ἐπολέμουν, ἐπειδὴ δὲ εἶδον μείζω τῆς πρὸς αὐτοὺς πίστεως γιγνόμενον, τοςοῦτ' ἀπέχουςι τοῦ ψηφίςαςθαι, ἄν τις ἀποκτείνη τινὰ τῶν ἐκείνψ ςυγκατεςκευακότων τὴν ἀρχήν, ἐκ τῶν ἑαυτῶν ςυμμάχων ἀγώγιμον εἶναι, ὥςθ' ὑμᾶς, οῦς ἔςαςιν ἀπάντων ἀνθρώπων ἥδιςτ' ἄν καὶ τοὺς ἐκείνου φίλους καὶ αὐτὸν τὸν Φίλιππον ἀποκτείναντας, φίλους πεποίηνται, φαςὶ δὲ καὶ ςυμμάχους ποιήςεςθαι.

Libanios Ύπόθ. 'Ολυνθ. 7, 18: ἀποδημοῦντα δὲ τηρήςαντες αὐτὸν (Φίλιππον 'Ολύνθιοι) πέμψαντες πρέςβεις πρὸς 'Αθηναίους κατελύςαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον.

u. Olynth. 1.Fr. sw. Phil. v. Mak. u. Kersebl. B. zw. Phil. v. M. u. Theb. 197

Ein Verzicht Athens auf Poteidaia, wo die Kleruchie nicht wieder hergestellt wird, ein Vorrecht Olynths auf Amphipolis, das Athen noch 847/6 beansprucht, mag damals ausgesprochen worden sein.

Böhnecke, Forschungen I 149. Grote, Gesch. Gr. VI 255. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 121. Hartel, Comm. Mommsen. bes. 526. Beloch, Att. Politik 186.

197.

351. Erster Friedensschlus zwischen König Philippos von Makedonien und dem Odrysenfürsten Kersebleptes.

Aischines (2) π. παραπρεςβ. 81 (p. 38): είδον (346 in Pella) ... όμηρεύοντα τὸν υἱὸν τὸν Κερςοβλέπτου παρὰ Φιλίππψ καὶ ἔτι καὶ νῦν τοῦθ' οὕτως ἔχει.

Schol. z. d. Stelle: Βυζάντιοι και Περίνθιοι και 'Αμάδοκος ό Θράξ Κερςοβλέπτη, τῷ βαςιλεῖ μέρους Θράκης, ὑπὲρ ἀμφιλόγου χώρας ἐξηνέγκαντο πόλεμον, οἱς Φίλιππος ςυλλαμβανόμενος ἐπολέμηςε Κερςοβλέπτην καὶ ἠνάγκαςε τήν τε ἀμφίλογον παρείναι τοῖς ἐγκαλοθςι καὶ φιλίαν ἐαυτοθ καταςτήςας ἐβεβαιώςατο τὸν βαςιλέα, ὅμηρον παρ' αὐτοθ λαβών τὸν υἱὸν καὶ ἀπήγαγεν εἰς Μακεδονίαν.

έαυτο0] Sauppe: αὐτῶν.

Demosth. 'Ολυνθ. Α 13 (p. 13): ... Φχετ' εἰς Θράκην εἶτ' ἐκεῖ τοὺς μὲν ἐκβαλὼν τοὺς δὲ καταςτήςας τῶν βαςιλέων ἡςθένηςε.

Isokr. Φίλ. 21 (p. 86): ἀπάτης δὲ τῆς Θράκης οῦς ἐβουλήθη δεςπότας κατέςτης εν.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit I² 446. Höck, Hermes 26, 109. Beloch, Gr. Gesch. II 499.

198.

351. Bundnis zwischen König Philippos von Makedonien und Theben.

Diodor XVI 58, 1: κατὰ δὲ τὴν Βοιωτίαν οἱ μὲν Φωκεῖς τρεῖς πόλεις ἔχοντες ὡχυρωμένας, ᾿Ορχομενὸν καὶ Κορώνειαν καὶ Κορςιάς, ἐκ τούτων ἐποιοῦντο τὴν ἐπὶ τοὺς Βοιωτοὺς στρατείαν.... διόπερ οἱ Βοιωτοί, θλιβόμενοι μὲν τῷ πολέμψ καὶ πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν ἀπολωλεκότες, χρημάτων δὲ ἀπορού-

198 Nr. 199. 200 (L). 851. 849. Frieden zw. Rom und Caere.

μενοι, πρέςβεις έξέπεμψαν πρὸς τὸν Φίλιππον ἀξιοῦντες βοηθήςαι. 3: δ δὲ βαςιλεὺς . . . δλίγους ἀπέςτειλε ςτρατιώτας.

Diodor XVI 59,2: Βοιωτών δὲ... διαπρεςβευςαμένων πρὸς Φίλιππον περὶ ςυμμαχίας, ὁ Φίλιππος παραλαβών τοὺς Θετταλοὺς ἡκεν εἰς τὴν Λοκρίδα μετὰ πολλής δυνάμεως.

Ein förmliches Bündnis mus damals abgeschlossen worden sein; die Frühling 351 gehaltene Φιλ. A weiß noch von bösen Plänen Philipps zu erzählen (48 p. 54): ήμῶν δ' οἱ μἐν περιιόντες μετὰ Λακεδαιμονίων φαςὶ Φίλιππον πράττειν τὴν Θηβαίων κατάλυςιν καὶ τὰς πολιτείας διαςπὰν.

Lachmann, Gesch. Gr. II 73. Holm, Gesch. Gr. III 276 (unrichtig).

199.

351. Frieden zwischen Rom und Caere.

Livius VII 20, 8: itaque pax populo Caeriti data, indutiasque in centum annos factas in aes referri placuit.

Dio Cassius fg. 30, p. 374: ὅτι ᾿Αγυλλαῖοι, ἐπειδὴ ἤςθοντο τοὺς Ἡμαίους ϲφίςι πολεμῆςαι βουλομένους, πρέςβεις τε εἰς τὴν Ῥώμην ἔςτειλαν, πρὶν καὶ ὁτιοῦν ψηφιςθῆναι, καὶ εἰρήνης ἐπὶ τῷ ἡμίςει τῆς χώρας ἔτυχον.

Mommsen, Röm. Gesch. Is 309. 335.

200 (L).

349 (Ol. 107, 4). Bundnis zwischen Athen und Olynth.

Philochoros (bei Dionys ep. ad Ammaeum I 9) VI fg. 132 (FHG I 405): Καλλίμαχος Περγαςήθεν ἐπὶ τούτου Ὁλυνθίοις πολεμουμένοις ὑπὸ Φιλίππου καὶ πρέςβεις ᾿Αθήναζε πέμψαςιν οἱ ᾿Αθηναῖοι ςυμμαχίαν τε ἐποιήςαντο καὶ βοήθειαν ἔπεμψαν πελταςτὰς μὲν διςχιλίους, τριήρεις δὲ τριάκοντα τὰς μετὰ Χάρητος, ἃς καὶ ςυνεπλήρωςαν.

Libanios Ύπόθ. Δημ. Όλυνθ. Α 7 (p. 18): ἀποδημοῦντα δὲ τηρήςαντες αὐτὸν (Φίλ.) πέμψαντες πρέςβεις πρὸς ᾿Αθηναίους κατελύςαντο τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ποιοῦντες τοῦτο παρὰ τὰς ςυνθήκας τὰς πρὸς Φίλιππον τυνετέθειντο γὰρ καὶ κοινή

πολεμείν πρός 'Αθηναίους, κάν άλλο τι δόξη, κοινή κπείς ας θαι.

Vgl. Demosth. κ. 'Αριστοκρ. 109 in Nr. 196. Auf das kommende Bündnis weist hin Demosthenes Φιλ. Α 6 (p. 42): καὶ γὰρ συμμαχεῖν καὶ προσέχειν τὸν νοῦν τούτοις ἐθέλουςιν ἄπαντες, οῦς ἀν ὁρῶςι παρεςκευαςμένους καὶ πράττειν ἐθέλοντας ὰ χρή. Auf das abgeschlossene Bündnis weist 'Ολυνθ. Α 7 (p. 11): εἰ μὲν γὰρ ὑφ' ὑμῶν πεισθέντες ἀνείλοντο τὸν πόλεμον, σφαλεροὶ σύμμαχοι καὶ μέχρι του ταῦτ' ἀν ἐγνωκότες ῆςαν ῖςως. Vgl. Apollodor κ. Νεαίρας 8 (p. 1346): ὑστερήςαςι τῆ βοηθεία καὶ προϊεμένοις τοὺς συμμάχους.

Theophrastos Νόμοι XI (bei Harpokration s. v. ἰςοτελής): ὅτι δὲ καὶ τῶν ἄλλων ὧν ἔπραττον οἱ μέτοικοι ἄφεςιν εἶχον οἱ ἰςοτελεῖς Θεόφραςτος εἴρηκεν ἐν ια΄ τῶν Νόμων· οὖτος δέ φηςιν ὡς ἐνιαχοῦ καὶ πόλεςιν ὅλαις ἐψηφίζοντο τὴν ἰςοτέλειαν ᾿Αθηναῖοι ὥςπερ ϶Ολυνθίοις τε καὶ Θηβαίοις,

Schon die erste olynthische Rede setzt also den Abschluß des Bündnisses voraus. Ol. Γ 6 (p. 50) spielt auf den Wortlaut an: εἰ γὰρ μὴ βοηθήςετε παντὶ εθένει κατὰ τὸ δυνατόν....

Böckh, Staatshaush. d. Ath. I 108c. Böhnecke, Forschungen I 161. Lachmann, Gesch. Gr. II 82. Grote, Gesch. Gr. VI 264. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II 72, 1. 124 ff. 133. 156. v. Hartel, Comm. Momms. 529—536. v. Hartel, Demosth. Studien I (SBWA 87, 7 ff.). Beloch, Gr. Gesch. II 502.

Wir besitzen nun aber auch aller Wahrscheinlichkeit nach die Urkunde dieses Bündnisses.

A. Platte von pentelischem Marmor, auf der Burg gefunden. Auf dem oberen Teil Reste eines Reliefs. Oberer Rand rechts und rechter Rand bis Z. 10 erhalten. Zeilenlänge unbekannt. Z. 9 ff. ατοιχηδόν.

[Eπὶ Καλλιμάχου ἄρχ]ου(τ)[ος]

Pittakis, Eph. 3737. Köhler, CIA II 105. Dittenberger, Syll. 96. Hicks, GHI 106.

- 1 Καλλιμάχου] S. Θουδήμου Beloch, Θεέλλου Köhler. 2 ff. Cυμμ. κτέ. Dittenberger. [τοῖς Χαλ]κι[δ]έων τῶ[ν] | [ἐπὶ Θράκη]ς έ[ς]περίοις Köhler.
- v. Hartel (Comm. Momms., bes. 533 ff.): ἐςπέριοι olynthischer Bund im Gegensatz zu anderen hellenischen Kolonien. Beloch (Att. Politik seit Perikles 186, 7): ἐςπ. hat nur den Sinn, Amphipolis auszuschließen. Köhler (SBBA 1891. 475, 2): Χαλκιδεῖς οἱ ἐπὶ Θράκης ἐςπέριοι sind die Bewohner von Akanthos und Dion. Stellen wir die Inschrift mit dem so genau unter dem Jahre des Kallimachos überließerten Bündnisse zusammen, so ergiebt sich, daß kein Grund dagegen spricht, die Urkunde auch wirklich als die Bündnisurkunde anzusehen. Nur verträgt es sich nicht mit der von Dittenberger ganz richtig hergestellten 2. und 3. Zeile, einen anderen Archontennamen als Καλλιμάχου einzusetzen. Unter den Καλκιδεῖς ἐςπέριοι aber hat man in der That dann nur den chalkidischen Bund mit Ausschluß von Amphipolis zu verstehen. Vgl. Aristot. Pol. VIII (V) 1303 B. 1306 A.

In Zusammenhang mit dieser Bündnisurkunde können dann zwei weitere Urkundenreste stehen, die hier angeschlossen werden sollen.

B. Bruchstück einer Platte von pentelischem Marmor, linker Rand von Z. 5 an unversehrt. Cτοιχηδόν geschrieben bis auf Z. 7, die Spuren von Rasur und enger aneinandergerückte Buchstaben aufweist. Zeilenlänge: vielleicht 49 Buchstaben.

$1-6 1 \ (\epsilon)\rho_0 \ \tau_{01}\epsilon \ $
$$ αὐτοὺς $$ [ὀφ?]- $\ $ [εί?]λειν εἰς $$ [ἐὰ]- $\ $
ν δέ τις (ἀ) — — —
(α)· εἶναι [δ](ὲ) [— — — — - 'Αθηνα(?)]-
ίους εἰς πλεῖ? [— — — — — $Xαλ(?)$]-
κιδέων έ[$ -$ όμόται δὲ το(ὑ)ς $c(?)$]-
10 τρατηγο[ὑς καὶ τὴν βουλὴν καὶ το(ὑ)ς ἱππάρχους καὶ το(ὑ)ς
ίππέας τ (?)]-
οὺς ὄρκο[υς — — — — — — —
ης δταν [[η τις — — — ἐμμενῶ τῆ τυμμαχία]
καὶ τὴ φ[ιλία πρὸς τὸν δήμον τὸν ᾿Αθηναίωνκαὶ τοὺς
ςυμμά(?)]-
χους καὶ — — — — — — Χαλκιδέ]-
15 ων δήμος — — — — —
[]ναι δὲ τ[ὴν — — — — — — — — —

	(τ)ούς Χαλ[κιδ	ò€îc	_	_		_	_	_	-	πρέο	βε]-
	ις τρεῖς —		_	-		-	-	_	-	_	c]-
	τήλας ἐν —	_					-	_	_		τ]-
20	ῶν ἱερῶ(ν)	_	_	_	_	_	_	_	_		
	ἐξ ἠ(γ) —		_	_	_		_	_	_	_	
	.νο — —	_				_	_	-		_	

CIA II 106. Hier eigene Vergleichung. — Z. 12 ff. Ergänzung von S. unsicher.

'Αθήναιον 1876, 521. CIA IV 2, 108 b. Hier eigene Vergleichung.

v. Hartel, Comm. Momms. (Berl. 1877) 533. Unger, SBMA 1880, 318. Beloch, Att. Pol. seit Perikles 186, 7. Köhler, SBBA 1891. 475, 2. Beloch, Gr. Gesch. II 500.

201 (LI).

349/8. Vertrag zwischen Athen und Echinos.

Auf der Burg gefunden.

b.

a. — - 'Εχιναιο[.].

['Επὶ Καλ]λ[ι]μάχο[υ ἄρχοντος]· ἔδοἔεν τῆ βουλή[ι κ]αὶ τῷ δήμῳ [.....ὶς] ἐπρυτάνευεν, Διεύ[χη]ς [Δημάρ]χου Φ[ρεάρρι]ος ἐγραμμάτευεν ξενξ, Μδς ἐκ [Κ]οί[λης ἐπες]τάτει· 'Αρχέδημος 'Αρ[χ][ίο]υ [Παι]ο[ν]ίδης [εἶπεν· π]ερὶ ὧν οἱ πρέςβεις [τῶ][ν 'Εχινα]ίων λέ[γουςιν, ἐψ]ηφίςθαι τῆ β[ουλῆ]

a. CIA II 107. — b. Lolling, Δελτ. άρχ. 1888, p. 68. — ab. Wilhelm, Hermes 24, 127 ff. CIA IV 2, 107.

6 $IOI/I\Delta H\Sigma$ 13 $IIAN\Omega N$ Lolling.

Echinos möglicherweise Hafenstadt von Thyrreion in der Bucht von Ruga (am Golfe von Ambrakia), genannt bei Plin. n. h. IV (2) 5 und Steph. Byz. u. Έχ.

Bursian, Geographie von Griechenland I 112. Über Echinos s. Oberhummer, Akarnanien (München 1887) 36.

Es ist aber gerade so gut möglich, an das thessalische Echinos zu denken, und in diesem Falle etwa [Ai](ν)ιάνων zu ergänzen.

202 (LII).

348. Zweiter Vertrag zwischen Rom und Karthago.

Polyb. III 24, 3: ἐπὶ τοῖςδε φιλίαν είναι 'Ρωμαίοις καὶ τοῖς 'Ρωμαίων συμμάχοις καὶ Καρχηδονίων {καὶ } πυρίων καὶ 'Ιτυκαίων δήμψ καὶ τοῖς τούτων ςυμμάχοις. τοῦ Καλοῦ ἀκρω- ₄ τηρίου, Μαςτίας, Ταρςηίου, μη λήζεςθαι ἀπέκεινα 'Ρωμαίους μηδ' 5 έμπορεύεςθαι μηδὲ πόλιν κτίζειν. ἐὰν δὲ Καρχηδόνιοι λάβωςιν 5 έν τη Λατίνη πόλιν τινά μη οὖςαν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἄνδρας ἐχέτωςαν, τὴν δὲ πόλιν ἀποδιδότωςαν. έὰν δέ τινες Καρχηδονίων λάβωςί τινας πρὸς οθς εἰρήνη μέν 6 έςτιν ἔγγραπτος 'Ρωμαίοις, μὴ ὑποτάττονται δέ τι αὐτοῖς, μὴ 10 καταγέτωταν είς τούς 'Ρωμαίων λιμένας' έαν δε καταχθέντος έπιλάβηται δ 'Ρωμαΐος ἀφιέςθω, ώς αύτως δὲ μηδ' οἱ 'Ρωμαΐοι 7 αν έκ τινος χώρας ης Καρχηδόνιοι ἐπάρχουςιν, 8 ύδωρ ἢ ἐφόδια λάβη ὁ Ῥωμαῖος, μετὰ τούτων τῶν ἐφοδίων μὴ άδικείτω μηδένα πρός οθς εἰρήνη καὶ φιλία ἐςτὶ (Καρχηδο-15 νίοις. ώσαύτως δὲ μηδ' ό> Καρχηδόνιος ποιείτω. εὶ δέ, μὴ 10 ίδία μεταπορευέςθω: ἐὰν δέ τις τοῦτο ποιήςη, δημόςιον γενέςθω τὸ ἀδίκημα. ἐν Καρδόνι καὶ Λιβύη μηδείς 'Ρωμαίων μητ' ἐμπο- 11 ρευέςθω μήτε πόλιν κτιζέτω, *** εἰ μὴ ἔως τοῦ ἐφόδια λαβεῖν ἢ πλοῖον ἐπιςκευάςαι. ἐὰν δὲ χειμὼν κατενέγκη, ἐν πένθ' ἡμέ-20 ραις ἀποτρεχέτω. ἐν Cικελία ἡς Καρχηδόνιοι ἐπάρχουςι καὶ ἐν 12 Καρχήδονι πάντα καὶ ποιείτω καὶ πωλείτω ὅςα καὶ τῷ πολίτη ἔξεςτιν. ὑςαύτως δὲ καὶ ὁ Καρχηδόνιος ποιείτω ἐν 'Ρώμη.

2 καί κυρίων] O. Hirschfeld, Rh. Mus. 51, 475, mit Rücksicht auf den Vertrag bei Polyb. VII 9, 5 statt des unverständlichen hdschr. Τυρίων. 4 Μαςτία Ταρςηίων verm. Meltzer. 6 ὑπήκοον] ἐπήκοον Μοπας. 267. 14 (Καρχηδ.... δ) Hultsch, (ψεαθτως... δ) Barbeyrac, Hist. des anciens traitez (Amsterdam — Haag 1739) 222, 2. 16 Subj. zu μεταπορευέςθω: (δ ἀδικηθείς). 18 κτιζέτω] εἰςίτω verm. Unger. ***] μηδὲ καθορμιζέςθω Schweighäuser. nihil emunto: Perotto. 20 οἰ Καρχ. Monac. 388, Paris. 1648.

Polybios III 24,16: όμοίως δὲ καὶ 'Ρωμαῖοι περὶ τῆς Λατίνης οὐκ οἴονται δεῖν τοὺς Καρχηδονίους ἀδικεῖν 'Αρδεάτας 'Αντιάτας Κιρκαιίτας Ταρρακινίτας' αὖται δ' εἰςὶν αἱ πόλεις αἱ περιέχουςαι παρὰ θαλάτταν τὴν Λατίνην χώραν ὑπὲρ ῆς ποιοῦνται τὰς ςυνθήκας.

Servius Comm. in Verg. Aen. IV 628 (Thilo I 573): litora litoribus contraria aut quia in foedere cautum fuit, ut neque Romani ad litora Carthaginiensium accederent, neque Carthaginienses ad litora Romanorum: aut potest propter bella navalia accipi inter Romanos et Afros gesta. fluctibus undas inprecor {potest et} propter illud, quod in foederibus similiter cautum est, ut Corsica esset media inter Romanos et Carthaginienses.

Diodor XVI 69: ἐπ' ἄρχοντος δ' ᾿Αθήνηςι Λυκίςκου 'Ρωμαῖοι κατέςτηςαν ὑπάτους Μάρκον Οὐαλέριον καὶ Μάρκον Ποπίλλιον, ᾿Ολυμπιὰς δ' ἤχθη έκατοςτὴ καὶ ἐνάτη, καθ' ἢν ἐνίκα ςτάδιον ᾿Αριςτόλοχος ᾿Αθηναῖος. ἐπὶ δὲ τούτων 'Ρωμαίοις μὲν πρὸς Καρχηδονίους πρῶτον ςυνθῆκαι ἐγένοντο.

Livius VII 27, 2: et cum Carthaginiensibus legatis Romae foedus ictum, cum amicitiam ac societatem petentes venissent.

Orosius hist. adv. pag. III 7, 1: numerandum etiam inter mala censeo primum illud ictum cum Carthaginiensibus foedus, quod isdem temporibus (M. Valerio Corvino consule),

praesertim ex quo tam gravia orta sunt mala, ut exim coepisse videantur. anno si quidem ab urbe condita CCCII legati a Carthagine Romam missi sunt foedus que pepigerunt. quem ingressum Carthagiensium in Italiam...

Die Nachricht bei Livius VII 38, 1 (huius certaminis fortuna et Faliscos, cum in indutiis essent, foedus petere ab senatu coegit et Latinos iam exercitibus comparatis in Paelignum vertit bellum. neque ita rei gestae fama Italiae se finibus tenuit, sed Carthaginienses quoque legatos gratulatum Romam misere cum coronae aureae dono, quae in Capitolio in Iovis cella poneretur; fuit pondo viginti quinque) dürfte wohl mit diesem Bündnis in Zusammenhang stehen und nicht auf ein neues von 343 bezogen werden, wie dies Nissen will.

Die Seestädte Antium, Anxur, Terracina haben wohl schon unter der Bedrängung durch die Rom befreundete Macht Karthago gelitten, ehe sie von Rom erobert wurden.

Rubino, Untersuch. über röm. Verf. u. Gesch. (Kassel 1839) 270. Niebuhr, Röm. Gesch. III 100. Schwegler-Clason, Röm. Gesch. IV 327 ff. Schaefer, Rhein. Mus. 16, 290. Nissen, Jahrbb. f. kl. Phil. 95, 321. 323. Vollmer, Rhein. Mus. 32, 616—621. Wende, Über den zw. Rom und Karthago vor Ausbruch des ersten punischen Krieges abgeschlossenen Handelsvertr., Progr. d. Kortegarnschen Realsch. (Bonn 1876) 7. 23 ff. Meltzer, Gesch. d. Karth. I 338. 487. 519. Unger, Rhein. Mus. 37, 190—193. Beloch, Der italische Bund 181. Herzog, Gesch. u. Syst. d. röm. Staatsverf. I 47, 1. 290. Soltau, Philol. 48, 137—141. Freeman, Hist. of Sicily IV 470, 1. Niese, Gr. 34.

203 (LIII).

347/6. Bündnis zwischen Athen und Mytilene.

Platte von pentelischem Marmor, rechts und unten abgescheuert; auf der Akropolis gefunden.

Έπὶ Θεμιστοκλέους ἄρχοντος [ἔδοἔεν]
 τἢ βουλἢ καὶ τῷ δήμῳ Αἰγ[ηῖς ἐπρυ] τάνευεν · Λυςίμαχος 'Αχαρνεὺ[ς ἐγραμμ] ὅ τει · Cτέφανος 'Αντιδωρίδου 'Є[ροιάδης]
 ఠ τει · Cτέφανος 'Αντιδωρίδου 'Ε[ροιάδης]
 ὅ τκι · περὶ ὧν λέγουςιν οἱ πρ[έςβεις τ] ὧν Μυτιληναίων καὶ ὁ ταμίας [τῆς παρά] λου καὶ Φαῖδρος ὁ στρατηγὸς ἐ[πέςτει]-

```
λεν, δεδόχθαι τῷ δήμψ τὴν μὲ[ν φιλία]-

10 ν καὶ τὴν τομμαχίαν ὑπάρχειν [τῷ δήμ]-
ψ τῷ Μυτιληναίων πρὸς τὸν δ[ῆμον τὸ]-
ν ᾿Αθηναίων ἢ[ν] δ[ι]έθεντο πρὸς ἀ[λλήλας]
αἱ πόλεις τὰ δ[ὲ] χρ(ή)[μ]ατα τὰ ἐκ (τ)[ῆς τοντ]-
άξεως ιτ .... (α).ο.ς γιγνόμε[να....]

15 αι αὐτοῦ ..... ται.οινυ .. μι .....
τάλαντα — — — — — — — — —
ετον [ — — — — — — — αὐτί]-

20 κα μά[λα — ὅπως ἄν ἀπολάβωςι?]-
ν τὸν [ὅρκον?] — — — — — — —

νι — — || δ — — — || .δ — — — ||
25 .ρρ — — — || — — — || τν — — —
```

Pittakis, Eph. 300. Rangabé, Ant. Hell. 401. Waddington, Hermes 4,426. Köhler, ClA II 109. Hicks, GHI 112. Dittenberger, Syll. 98. Vgl. v. Hartel, Stud. über att. Staatsrecht II (SBWA 91) 103 ff.

Μytilene, wohl seit 354 unabhängig, erscheint Demosth. ὑπὸ τῆς 'Ροδίων ἐλευθ. 19 (p. 196), also 351/0, als oligarchischer Staat: θαυμάζω δ', εἰ μηδεἰς ὑμῶν ἡτεῖται Χίων ὀλιγαρχουμένων καὶ Μυτιληναίων..., in der Rede [Demosth.] πρὸς Βοιωτ. π. προικ. 36 (p. 1019), also 347, unter dem Tyrannen Kammes: πρὸς τούτοις τοίνυν καὶ ὅτι ἐγϢ στρατευόμενος καὶ μετὰ 'Αμεινίου στρατολογήςας, ἄλλοθέν τε χρήματα εὐπορήςας καὶ ἐκ Μυτιλήνης παρὰ τοῦ ὑμετέρου προξένου 'Απολλωνίδου καὶ παρὰ τῶν φίλων τῆς πόλεως λαβῶν τριακοςίους στατήρας Φωκαεῖς, ἀνήλωςα εἰς τοὺς στρατιώτας, ἵνα πρᾶξίς τις πραχθείη καὶ ὑμῖν καὶ ἐκείνοις συμφέρουςα, περὶ τούτων μοι δικάζεται ὡς πατρικόν κεκομισμένψ χρέως παρὰ τῆς πόλεως τῆς Μυτιληναίων, Κάμμη τῷ τυραννοῦντι Μυτιλήνης ὑπηρετῶν, δς καὶ ὑμῖν κοινῆ καὶ ἐμοὶ ἰδία ἐχθρός ἐςτιν. — Τῶν συντάξεων τῶν ἐλ Λέςβψ CIA II 108 c, 18. — Der Antragsteller Stephanos beantragt auch 368/7 ein Dekret über Mytilene: CIA II 52 c; Ankläger des Apollodoros; Apollod. κατὰ Νεαίρας 40 (p. 1358).

Sauppe, De duobus inscript. Lesb. (Göttingen 1870) 5 ff. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit I² 35, 2. 481. III¹ B 224. Judeich, Kleinasiat. Studien 294—296. Beloch, Gr. Gesch. II 498, vgl. 319.

204 (LIV).

19. Elaphebolion (März/April) 346. Zweiter Frieden (Frieden des Philokrates) zwischen König Philippos von Makedonien und Athen.

Die Stele, die die Friedensurkunde enthält, stand von 346 bis 340 in Athen; auf Antrag des Demosthenes wird sie 340 zerstört (Philochoros fg. 135): τὴν μὲν cτήλην καθελεῖν τὴν περί τῆς πρὸς Φίλιππον εἰρήνης καὶ συμμαχίας σταθεῖςαν.

Der Frieden wird nach Ph. benannt: ...εἰρήνη καὶ cuμμαχία, ην Φιλοκράτης ὁ Άγνούςιος ἔγραψε....

Ι. Dionysios epist. ad Ammaeum 1, 11 (p. 740): μετὰ δὲ τὴν 'Ολυνθίων ἄλωςιν, ἄρχοντος Θεμιςτοκλέους, ςυνθῆκαι Φιλίππψ πρὸς 'Αθηναίους ἐγένοντο περὶ φιλίας καὶ ςυμμαχίας.

'Επί τής Πανδιονίδος ὀγδόης πρυτανευούςης muß die Zeitbestimmung gelautet haben: Demosthenes Paianieus war am 24. Elaphebolion Proedros (Aisch. π. τ. παραπρεςβ. 90 p. 268; κ. Κτηςιφ. 74 p. 464). Die Zeit vom 11. Elaph. bis 17. Munych. umfaßte die 8. Prytanie; also: ἐνάτη τῆς πρυτανείας würde es wenigstens 345/4 (CIA IV 2, 111 c) lauten.

Demosth. π. τ. παραπρ. 40 (p. 353) führt aus dem Briese des Philippos an: ἔγραφον δ' ἀν καὶ διαρρήδην ήλίκα ὑμᾶς εὖ ποιήςω, εἰ εὖ ἤδειν καὶ τὴν τυμμαχίαν μοι γενητομένην. Entstellt Aisch. π. παραπρ. 61 (p. 241): καὶ τὸ μὲν τῶν τυμμάχων δόγμα κελεύει, ῷ τυνειπεῖν καὶ ἔγὼ ὁμολογιῶ ὑπὲρ τῆς εἰρήνης μόνον ὑμᾶς βουλεύςασθαι, Δημοςθένης δὲ καὶ περὶ τυμμαχίας κελεύει. 123 (p. 293): καίτοι εἰ τὴν εἰρήνην ψέγεις, τὸ (Δημ.) καὶ τὴν τυμμαχίαν ἔγραψας. Aisch. κ. Κτητιφ. 72 (p. 462): καὶ τέλος ταῦτ' ἐνίκα, τῷ μὲν λόγψ προβιαςαμένου Δημοςθένους, τὸ δὲ ψήφιιμα γράψαντος Φιλοκράτους.

Demosthenes π. τ. παραπρ. 57 (p. 359): ἡ τοίνυν εἰρήνη ἐλαφηβολιῶνος ἐνάτη ἐπὶ δέκα ἐγένετο.

Hegesippos π. Άλονν. 31 (p. 84): ήμας καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς ήμετέρους καὶ Φίλιππον καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς ἐκείνου ἄγειν τὴν εἰρήνην.

Unter den letzteren war Kardia ausdrücklich genannt Demoeth. π. τ. παραπρ. 174 (p. 895): ...εἶτα Καρδιανούς Φιλίππου ςυμμάχους ἐνέγραψαν.

Demosth. π. τ. παραπρ. 278 (p. 430): 'Αθηναίοις καὶ τοῖς 'Αθηναίων ςυμμάχοις' οὖτοι δὲ Φωκέας ἐκςπόνδους ἐπέρηναν.

Der Zusatz des Philokrates πλην 'Αλέων και Φωκέων (ebenda 151 p. 391) wurde vom Volke fallen gelassen, von Philippos wieder eingesetzt, 'Υπόθεςις Β zu Demosth. π. τ. παραπρ. 85, p. 337: ςπένδομαι 'Αθηναίων και τοις 'Αθηναίων ςυμμάχοις χωρις 'Αλέων και Φωκέων. — Kersebleptes war sicher nicht genannt: Freundschaft (Diodor XVI 34), nicht ein Bundesvertrag verband ihn mit Athen, sonst hätte diesen Demosthenes π. τ. παραπρ. 61 (p. 360) mit dem phokischen Vertrag angeführt (Schaefer, Demosth. II² 179. 243. v. Hartel, Demosth. Studien II 105 ff. Beloch, Att. Politik 195).

Erst am 16. Skirophorion, also längst nach Friedensabschlus, wird der Antrag des Philokeates angenommen, der die Ausdehnung auf die Nachkommen Philipps enthält, Demosth. π. τ. παραπρ. 48 (p. 356): και τὴν εἰρήνην εἶναι τὴν αὐτὴν ἤνπερ Φιλίππψ και τοῖς ἐκγόνοις, και τὴν συμμαχίαν, και ἐπαινέςαι δὲ Φίλιππον ὅτι ἐπαγγέλλεται τὰ δίκαια ποιήςειν. 55: δ και μέγιστον ἔμοιγε δοκοῦςιν ἀπάντων ὑμᾶς ἤδικηκέναι· τὸ γὰρ πρὸς ἄνδρα θνητὸν και διὰ καιρούς τινας ἰςχύοντα γράφοντας εἰρήνην ἀθάνατον συνθέςθαι τὴν κατὰ τῆς πόλεως αἰςχύνην. 56: τοῦτο τοίνυν οὐδέποθ' ὑμεῖς ὑπεμείνατ' ἀν ὕστερον προσγράψαι πρὸς τὴν εἰρήνην, τὸ και τοῖς ἐκγόνοις, εἰ μὴ ταῖς παρ' Αἰςχίνου ῥηθείςαις ὑποςχέςεςι τότ' ἐπιστεύσατε. Φιλ. Β 31 p. 73: και τὸ πάντων αἴςχιστον, και τοῖς ἐκγόνοις πρὸς τὰς ἐλπίδας τὴν αὐτὴν εἰρήνην εῖναι ταύτην ἐψηφίςαςθε.

ΙΙ. Demosth. π. τ. παραπρ. 143 (p. 385): τῆ πόλει μὲν τοίνυν ἀφεςτηκέναι μὲν ἁπάντων καὶ τῶν κτημάτων καὶ τῶν ςυμμάχων, ὀμωμοκέναι δὲ Φιλίππψ, κᾶν ἄλλος τις ἴη ποτ' ἐπ' αὐτὰ βουλόμενος ςώζειν, ὑμᾶς κωλύς ειν καὶ τὸν μὲν ὑμῖν βουλόμενον παραδοῦναι ἐχθρὸν ἡτής ες θαι καὶ πολέμιον, τὸν δὲ ἀπεςτερηκότα ςύμμαχον καὶ φίλον.

Φιλίππψ (nicht bei Demosthenes, sondern) im Bundesvertrag, bez. im Philokratischen Antrag mit Rohrmoser zu ergänzen, ist nicht nötig.

Vgl. Schaefer, Demosth. Il² 273.

Derselbe Antrag des Philokrates, der die Ausdehnung des Friedens auf die Nachkommen enthält, bestimmt auch genauer die Hilfspflicht Athens gegen die, welche die Übergabe von Delphoi an die Amphiktionen hinderten, Demosth. π. τ. παραπρ. 49 (p. 356): (Φιλοκράτης) έγγράφει τοῦτ' εἰς τὸ ψήφιςμα ' ἐὰν μὴ ποιῶςι Φωκεῖς ἃ δεῖ καὶ παραδιδῶςι τοῖς 'Αμφικτύοςι τὸ ἱερόν, ὅτι βοηθήςει ὁ δῆμος ὁ 'Αθηναίων ἐπὶ τοὺς διακωλύοντας ταῦτα γίγνεςθαι.

ΙΠ. Hegesippos π. 'Αλ. 26 (p. 83): φηςὶ δ(ὲ Φίλιππος) 'Αμφίπολιν έαυτοῦ είναι. ὑμᾶς γὰρ ψηφίςαςθαι ἐκείνου είναι, ὅτ' ἐψηφίςαςθε ἔχειν αὐτὸν ἃ είχεν.

Schol. zu Heges. 18 (p. 71 Baiter-Sauppe): δ Φιλοκράτης έν τῷ ψηφίςματι γέγραφεν έκατέρους ἃ ἔχουςιζν ἔχειν.

(ν ἔχειν) Η. Wolf, ἔχουςι Augustanus.

Schol. zu Heges. 24: τὸ γὰρ Φιλοκράτους ψήφιςμα εἶχεν έκατέρους ἃ ἔχουςιν ἔχειν εἶχε δὲ ᾿Αμφίπολιν ὁ Φίλιππος.

Demosth. π. τ. παραπρ. 78 (p. 365): ἤδη τῆς εἰρήνης γεγονυίας καὶ τῆς Χερβονήςου ςώας οὔςης.

Die damals geforderte Abänderung: ἐκατέρους ἔχειν τὰ ἐαυτῶν (Heges. π. 'Αλονν. 13 p. 81) ist naiv und 'fin doktrinär'.

- IV. Demosth. π. εἰρήνης 25 (p. 63): καὶ Φιλίππψ νυνὶ κατὰ τὰς συνθήκας ᾿Αμφιπόλεως παρακεχωρήκαμεν, καὶ Καρδιανούς ἐῶμεν ἔξω Χερρονηςιτῶν τῶν ἄλλων τετάχθαι, καὶ τὸν Κᾶρα τὰς νήςους καταλαμβάνειν, Χίον καὶ Κῶν καὶ Ἡρόδον, καὶ Βυζαντίους κατάγειν τὰ πλοῖα.
- V. Hegesippos π. 'Αλονν. 14 (p. 80): περί δὲ τῶν ληςτῶν δίκαιόν φηςιν εἶναι κοινῆ φυλάττειν τοὺς ἐν τῆ θαλάττη κακουργούντας ὑμᾶς τε καὶ αὐτόν, οὐδὲν ἄλλο ἢ τοῦτ' ἀξιῶν, ὑφ' ὑμῶν εἰς τὴν θάλατταν κατα-ςταθῆναι καὶ ὁμολογῆςαι ὑμᾶς, ὡς ἄνευ Φιλίππου οὐδὲ τὴν ἐν τῆ θαλάττη φυλακὴν δυνατοί ἐςτι φυλάττειν.

Athen war also im Vertrag die Sicherung des Meeres allein vorbehalten.

'επιττ. [Φιλίππου] 2 (p. 159): ἔπειτα Θαςίων ὑποδεχομένων τὰς Βυζαντίων τριήρεις καὶ τῶν ληςτῶν τοὺς βουλομένους οὐδὲν ἐφροντίζετε, τῶν ςυνθηκῶν διαβρήδην λεγουςῶν πολεμίους εἶναι τοὺς ταῦτα ποιοῦντας.

Wie oft, zeigt sich auch hier, daß der rhetorische Verfasser dieser Έπιττ. Urkunden in Fülle benutzt hat.

VI. Aisch. π. παραπρ. 85 (p. 262): ὡς δ' ἡ παροῦςα ἐκκληςία διελύθη, ἐξώρκιζον τοὺς ςυμμάχους οἱ τοῦ Φιλίππου πρέςβεις ἐν τῷ ςτρατηγίῳ τῷ ὑμετέρῳ.

Als Gesandte Philipps werden genannt ὁ ἀντίπατρος καὶ ὁ Παρμενίων (Demosth. π. τ. παραπρ. 69 p. 362. Schol. hierzu 40 p. 86 Baiter. Schol. zu π. τ. στεφ. 28 p. 77 Baiter. Antipatros auch Aisch. κ. Κτηςιφ. 72 p. 462). Εὐρύλοχος wird als dritter Gesandter nur in der unzuverlässigen zweiten Ὑπόθεςις π. τ. παραπρ. 336, 10 genannt, die Dreizahl aber ist durch Aisch. κ. Κτηςιφ. 76 p. 467: (Δημοςθ.) ἐμιςθώςατο αὐτοῖς τρία ζεύτη ὀρικά gut bezeugt.

VII. Bündnis und Frieden werden auf Stelen eingegraben, die in Athen aufgestellt werden (Demosth. π. τ. ἐν Χερρ. 5 p. 91: εἰ δ' ἃ μέν ψμόσαμεν καὶ ἐφ' οῖς τὴν εἰρήνην ἐποιητάμεθα, ἔςτιν ἰδεῖν καὶ γεγραμμένα κεῖται), vermutlich auch in Pella; Teres und Kersebleptes findet Philippos nicht ἐν ταῖς στήλαις ἀναγεγραμμένους (Ἐπιςτ. [Φιλ.] 8 p. 160).

Als Gesandte werden erwählt: Aischines von Kothokidai, Philokrates, Demosthenes aus Paiania, Ktesiphon, Aristodemos, Iatrokles, Kimon, Nausikles, Derkyllos, Phrynon von Rhamnus, von den Bundesgenossen Aglaokreon von Tenedos; sie haben die Aufgabe ἀπολαβεῖν... τοὺς δρκους (Aisch. π. παραπρ. 98 p. 272), vollständiger: τὸ μὲν γὰρ τοὺς δρκους ἀπολαβεῖν καὶ περὶ τῶν ἄλλων διαλεχθήναι καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων εἰπεῖν (Aisch. ebenda 108); vgl. ἀφίγμεθα δ' ἡμεῖς ἔχοντες τοῦ δήμου ψήφιςμα, ἐν ῷ γέγραπται πράττειν δὲ τοὺς πρέςβεις καὶ ἄλλ' ὅ τι ἀν δύνωνται ἀγαθόν (ebenda 104, ähnlich 120). Demosth. π. τ. παραπρ. 151 p. 388: κατὰ τὸ ψήφιςμ' αὐτὸν (Φίλιππον) ἐξορκωςάντων (ἡμῶν). 278 (p. 480): τὸ μὲν ψήφιςμα τοὺς ἄρχοντας ὁρκοῦν τοὺς ἐν ταῖς πόλεςιν. Den Gesandten war ein Reisegeld angewiesen, Demosth. π. τ. παραπρ. 158 (p. 390): χιλίας λαβόντες δραχμὰς ἐφόδιον.

Dem Beschlusse der Vertragsurkunde mußte die Erklärung des Bundesrates gefolgt sein, diesen Vertrag zu beschwören, worauf Philokrates am 23. oder 24. Elaphebolion (Aisch. κ. Κτητιφ. 71 ff. π. παραπρ. 90) den Antrag stellt (κ. Κτητ. 74): ἀποδούναι τοὺς ὅρκους τοῖς πρέςβεςι τοῖς παρὰ Φιλίππου ἐν τῆδε τῆ ἡμέρα τοὺς ςυνέδρους τῶν ςυμμάχων.

Vorhergegangen waren zwei zunichte gewordene δόγματα τῶν cuμμάχων, eines vor dem 8. Elaph. gefaſst, daſs man für die Beratung die hellenischen Gesandten abwarten solle (Aisch. π. παραπρ. 60 p. 240), dann ein zweites zwischen 8. und 18. Elaph., wonach wenigstens der Beitritt für andere Staaten drei Monate offen bleiben solle: πρῶτον μέν γάρ ἔγραψαν ὑπὲρ εἰρήνης ὑμᾶς μόνον βουλεύςαςθαι...ἔπειτα... προς-έγραψαν... ἐξεῖναι τῷ βουλομένψ τῶν Ἑλλήνων ἐν τριςὶ μηςὶν εἰς τὴν αὐτὴν ςτήλην ἀναγεγράφθαι μετ' ᾿Αθηναίων καὶ μετέχειν τῶν ὅρκων καὶ τῶν ςυνθηκῶν (Aisch. κ. Κτηςιφ. 69. 70 p. 460).

Wie es scheint, wird nicht bloß von den Thessalern, sondern auch von König Philippos der Eid erst in Pherai geleistet, Demosth. π. τ. παραπρ. 158 (p. 390): ...τρεῖς μῆνας ὅλους ἀποδημήςαντες (οἱ πρέςβεις) ...παρ' οὐδεμιᾶς πόλεως, οὄθ' ὅτε ἐκεῖςε ἐπορεύοντο οὄθ' ὅτ' ἐκεῖθεν δεῦρο, τοὺς ὅρκους ἔλαβον, ἀλλ' ἐν τῷ πανδοκείψ τῷ πρὸ τοῦ Διοςκουρείου (εἶ τις ὑμῶν εἰς Φερὰς ἀφῖκται, οἶδεν δ λέτω) ἐνταῦθ' ἐγίτνοντο οἱ ὅρκοι. Ὑπόθ. Β Demosth. π.τ. παραπρ. 83, p. 337: καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς Φωκέας, ἀντὶ τοῦ παραςχεῖν ἐν ἱερῷ τοὺς ὅρκους ἐν πανδοχείψ παρέςχε λέτων οὕτω επένδομαι ᾿Αθηναίοις.

Die Vermittlung der Gesandten zwischen König Philippos und den Haliern (Demosth. π. τ. παραπρ. 37 p. 352. 39 p. 353. πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τ. Φιλ. 1) kann nicht als förmlicher Frieden aufgefast werden.

Isokrates Φίλιππος (abgefast zwischen März/April und Juni/Juli 346) 56: λοιπὸν δ' ἄν ἤν ἡμῖν ἔτι περὶ τῆς πόλεως διαλεχθῆναι τῆς ἡμετέρας, εἰ μὴ προτέρα τῶν ἄλλων εὖ φρονής ασα τὴν εἰρήνην ἐπεποίητο. νῦν δ' αὐτὴν οἶμαι καὶ συναγωνιεῖςθαι τοῖς ὑπὸ σοῦ πραττομένοις....

Justin VIII 4: (legatis Atheniensibus) auditis et ipse (Philippus) legatos Athenas cum pacis condicionibus misit. ibique ex commodo utrorumque pax facta.

Diodor XVI 77, 2 (also erst 340 beim Friedensbruch erwähnt!): ἐπὶ δὲ τούτων Φιλίππου Βυζάντιον πολιορκοῦντος, ᾿Αθηναῖοι μὲν ἔκριναν τὸν Φίλιππον λελυκέναι τὴν πρὸς αὐτοὺς · cuντεθεῖςαν εἰρήνην. Daß dann ein Frieden geschlossen wurde, beruht ebenso auf einer Flüchtigkeit Diodors.

Böhnecke, Forschungen I 303. 357. 393 ff. Lachmann, Gesch. Gr. II 96. Grote, Gesch. Gr. VI 316 ff. Spengel, Δημηγορίαι des Demosth., Abh. d. Münch. Ak. 1860. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit II² 225 ff. Rohrmoser, Zeitschr. f. österr. Gymn. 1874, 789—815, bes. 797. 798. 804. v. Hartel, Demosth. Stud. SBWA 88, 365 ff. Sörgel, Demosth. Stud. I 27 ff. Höck, Hermes 14, 119 ff. Beloch, Att. Pol. 195. Holm, Gesch. Gr. III 291 ff. Pöhlmann, Gr.² 186. Beloch, Gr. Gesch. II 512.

205.

346. Zweiter Friedensschluß zwischen König Philippos von Makedonien und dem Odrysenfürsten Kersebleptes.

Liban. Ύπόθ. Demosth. π. τῶν ἐν Χερρον. 21 p. 89: ἐφ' οῖς ἀγανακτήςας ὁ Διοπείθης, τοῦ Φιλίππου περὶ τὴν μεςόγειαν, τὴν ἄνω Θράκην, πολεμοῦντος πρὸς τὸν 'Οδρυςῶν βαςιλέα, τὴν παράλιον Θράκην ὑπήκοον οὖςαν τοῦ Μακεδόνος κατέδραμε καὶ ἐπόρθηςεν αἰφνίδιον.

Heges. π. 'Αλονν. 39 (p. 86): τὸν μὲν τὰρ τόπον ἄπαντα τὸν ἔξω 'Αγορᾶς ὡς ἐαυτοῦ ὄντα καὶ ὑμῖν οὐδὲν προςήκοντα δέδωκε καρποῦςθαι 'Απολλωνίδη τῷ Καρδιανῷ.

Serrhion Teichos, Doriskos, Ergiske, Myrtiske, Ganos (und Ganis?) blieben offenbar damals im Besitze Philipps (Aisch. κ. Κτης. 82 p. 474). Diodor XVI 71 bezieht sich auf 341, die Entthronung des Kersebleptes.

Winiewski, Comm. 127 ff. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 247 ff. Höck, Hermes 26, 113. Beloch, Gr. Gesch. II 512.

Ern. d. Bündn. zw. K. Phil. v. Mak. u. Theb. B. zw. Athen u. Megara. 211

206.

346. Erneuerung des Bündnisses zwischen König Philippos von Makedonien und Theben.

Demosth. π. τ. παραπρ. 318 (p. 443): τοὺς πρὸς Θετταλοὺς καὶ Θηβαίους ὅρκους παραβαίνειν εὐθὺς ἀναγκαῖον ἤν, ὧν τοῖς μὲν τὴν Βοιωτίαν ςυνεξαιρής ειν ὁμωμόκει, τοῖς δὲ τὴν πυλαίαν ςυγκατας τής ειν.

Demosth. π. τ. cτεφ. 19 (p. 231): ὑμῖν (Αθην.) μὲν εἰρήνην, ἐκείνοις δὲ βοήθειαν ἐπηγγείλατο.

Diodor XVI 84, 5: ... Φίλιππος, φίλος ὢν καὶ τύμμαχος Βοιωτοῖς 85, 5: ... ὁ Φίλιππος ἀποτυχὼν τῆς τῶν Βοιωτῶν τυμμαχίας

Die Thebaner waren lange in Angst gehalten worden; Aischin. π. παραπρ. 136 ff. (p. 304), bes. 137: τῶν δ' ἐταίρων τινὲς τῶν Φιλίππου οὐ διαβρήδην πρός τινας ἡμῶν ἔλεγον, ὅτι τὰς ἐν Βοιωτοῖς πόλεις κατοικιεῖ Φίλιππος;

Justinus kennzeichnet wohl nach Theopompos das Wettkriechen in Pella (VIII 4): eoque discordia sua civilibusque bellis redactos, ut adulentur ultro sordidam paullo ante clientelae suae partem: et haec potissimum facere Thebanos Lacedaemoniosque, antea inter se imperii, nunc gratiae imperantis aemulos.

Lachmann, Gesch. Gr. II 103. Grote, Gesch. Gr. VI 327. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit II² 252.

207.

343. Bündnis zwischen Athen und Megara.

Demosth. π. τῶν ἐν Χερρ. 18 (p. 94): τί δ', ἄν ἀπελθών ἐκ Θράκης καὶ μηδὲ προςελθών Χερρονήςω μηδὲ Βυζαντίω (καὶ ταθτα λογίζεςθε) ἐπὶ Χαλκίδα καὶ Μέγαρα ήκη τὸν αὐτὸν τρόπον δνπερ ἐπ' Ὠρεὸν πρώην, πότερον κρεῖττον ἐνθάδε αὐτὸν ἀμύνεςθαι καὶ προςελθεῖν τὸν πόλεμον πρὸς τὴν ᾿Αττικὴν ἐὰςαι, ἢ καταςκευάζειν ἐκεῖ τιν' ἀςχολίαν αὐτῷ;

Demosth. Φιλ. Γ 74 (p. 180): εἰ δ' οἴεςθε Χαλκιδέας τὴν Ἑλλάδα ςώςειν ἢ Μεγαρέας, ὑμεῖς δ' ἀποδράςεςθαι τὰ πράγματα, οὐκ ὀρθῶς οἴεςθε.

König Philippos unterstützt in M. Ptoodoros in seinen Herrschaftsansprüchen: Demosth. π. τ. παραπρ. 87 (p. 368). 204 (p. 404). 294 ff. (p. 436). 326 (p. 446). 334 (p. 448). Φιλ. Γ 17 ff. (p. 115). 27 (p. 118). π. τ. cτεφ. 71 (p. 248). 295 (p. 324). Plut. Dion. 17. Darauf trat M. in Bund mit Athen.

Plut. Phokion 15: τῶν δὲ Μεγαρέων ἐπικαλουμένων κρύφα, φοβούμενος ὁ Φωκίων τοὺς Βοιωτούς, μὴ προαιςθόμενοι φθάςωςι τὴν βοήθειαν, ἐκκληςίαν ςυνήγαγεν ἔωθεν, καὶ προςαγγείλας τὰ παρὰ τῶν Μεγαρέων τοῖς ᾿Αθηναίοις ὡς ἐψηφίςαντο, τῆ ςάλπιγγι ςημήνας εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐκκληςίας ἦγεν αὐτοὺς τὰ ὅπλα λαβόντας.

Vgl. Demosth. π. τ. στεφ. 234 (p. 305): δ δὲ πάντων καὶ φοβερώτατον καὶ μάλισθ' ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, οὖτοι παρεσκευάκεισαν τοὺς περιχώρους πάντας ἔχθρας ἢ φιλίας ἐγγυτέρω, Μεγαρεῖς Θηβαίους Εὐβοέας.

Aisch. κ. Κτης. 95 (p. 486): καὶ διελογίζετο ὅςον ἐκάςτους ἔδει ςυντελεῖν, 'Αχαιοὺς μὲν πάντας καὶ Μεγαρέας ἐξήκοντα τάλαντα.

341 ein gemeinsamer Feldzug bei Charax von Pergamon, Χρονικά (fg. 31 FHG III 643) bei Steph. Byz. u. Ωρεός 'Αθηναΐοι ἄμα Χαλκιδεθςι τοις εν Εὐβοία και Μεγαρεθςι στρατεύς αντες ες 'Ωρεόν, Φιλιστίδην τύραννον ἀπέκτειναν και 'Ωρείτας ἡλευθέρως Vgl. Strabon X p. 445.

Winiewski, Comm. p. 147 ff. 383. Böhnecke, Forschungen I 11, 2. 456, 2. 539. Lachmann, Gesch. Gr. II 130. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit II² 366. Beloch, Gr. Gesch. II 512.

208.

343/2. Vertrag zwischen König Philippos von Makedonien und Aitolien.

Demosth. Φιλ. Γ 27 (p. 118): ἐφ' 'Ελλήςποντον οἴχεται, πρότερον ήκεν ἐπ' 'Αμβρακίαν.

Demosth. Φιλ. Γ 34 (p. 119): οὐδεὶς ἀμύνεται οὐδ ὑπὲρ ὧν αὐτὸς ἕκαςτος ἀδικεῖται . . . οὐ Κορινθίων ἐπ' ᾿Αμβρακίαν ἐλήλυθε καὶ Λευκάδα; οὐκ ᾿Αχαιῶν Ναύπακτον ὁμώμοκεν Αἰτωλοῖς παραδώς ειν.

Philochoros fg. 185 (FHG I 406): Φιλίππου...πρέςβεις πέμψαντος εἰς Θήβας Θετταλῶν, Αἰνιάνων, Αἰτωλῶν, Δολόπων, Φθιωτῶν.

Strabon IX 4, 7 p. 427: (ή Ναύπακτος) ἔςτι δὲ νῦν Αἰτωλῶν Φιλίππου προκρίναντος.

Vgl. Plin. n. h. IV 6. Pompon. Mela II 3, 43.

Naupaktos ist also noch zur römischen Kaiserzeit aitolisches Gebiet; daher in den Inschriften von N. der Strategos der Aitoler: CIGS III 1, 357. 359. 364. 365. 372 u. ö.

Brandstäter, Die Geschichte des ätolischen Landes (Berl. 1844) 167. Böhnecke, Forschungen I 429. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit II² 427. Beloch, Gr. Gesch. II 545.

209 (LV).

Juni 342. Bündnis zwischen Athen uud den Messeniern.

['Επὶ Πυθοδότου ἄρχοντος ἐ]πὶ τῆς Αἰγεῖδος [δεκάτης πρυτανείας, τετά]ρτη τῆς πρυτανείας [ἔδοἔεν τῷ δήμψ]λείδης Παιανιεὺς [ἐπεςτάτει · Κλεόςτρατος Τιμο]ςθένους Αἰγιλιεὺς ἐ5 [γραμμάτευεν] frei! Cυμμαχία τοῦ [δήμ][ου τοῦ 'Αθηναίων καὶ] Μεςςηνίω[ν].

3 Χαρικ]λείδης Köhler.

SBBA 1888, 248. v. Scala, Verh. d. 43. Vers. deutsch. Philol. u. Schulm. 1895 (Leipz. 1896) 174 ff. Köhler, CIA IV 2, 114 c.

Die Ergänzungen sind von mir gegeben mit Rücksicht auf die ατοιχηδόν geschriebene Inschrift BCH 12, 176 (— SBBA 1887, 1188 — CIA IV 2. 11):

$\Theta \in [ol].$

ή Κλεόστρατος Τιμοςθένους Αί[γιλιεὺς ἐγραμμάτευεν.] Ἐπὶ Πυθοδότου ἄρχο[ντος ἐπὶ τής Αἰγητ]δος δεκάτης, τετάρ[τη τής πρυτανείας]
τῶν προέδρων ἐπεψή[φιζεν....λείδη]ς Παιανιεύς: ['Αριςτοφῶν — — —]
['Αζη]ν[ιε]ὺς εἶπεν·

Schol. Aisch. κατά Κτης. 83: 'Αθηναῖοι ἐπὶ Πυθοδότου ἄρχοντος ἔπεμψαν πολλαχοῦ τῆς 'Ελλάδος πρεςβείας περὶ τυμμαχίας ἐγένοντο μὲν οὖν αὐτοῖς τότε τύμμαχοι 'Αχαιοί, 'Αρκάδες οἱ μετὰ Μαντινέων, 'Αργεῖοι, Μεγαλοπολῖται, Μεςτήνιοι.

[Plutarch] Leben der zehn Redner 851a (Ehrendekret f. Demosth. 4): καὶ ὅτε εἰς ςυμμαχίαν τῷ δήμψ προςηγάγετο πείςας, καὶ εὐεργέτης γενόμενος καὶ ςύμβουλος, δι' ὧν ἔπειςε Θηβαίους, Εὐβοεῖς, Κορινθίους, Μεγαρεῖς, 'Αχαιούς, Λοκρούς, Βυζαντίους, Μεςςηνίους, καὶ δυνάμεις ἃς ςυνεςτήςατο τῷ δήμψ καὶ τοῖς ςυμμάχοις, πεζούς μὲν μυρίους, ἱππέας δὲ χιλίους καὶ ςύνταξιν χρημάτων.

Demosth. π. τ. στεφ. 237 (p. 306): ἀλλ' ὅμως ἐκ τοιούτων ἐλαττωμάτων ἐγὼ συμμάχους μὲν ὑμῖν ἐποίησα Εὐβοέας, ᾿Αχαιούς, Κορινθίους, Θηβαίους, Μεγαρέας, Λευκαδίους,

Κερκυραίους, ἀφ' ὧν μύριοι μὲν καὶ πεντακιςχιλίοι ξένοι, διςχίλιοι δ' ἱππεῖς ἄνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων ςυνήχθηςαν.

Diese Bündnisse sind der Erfolg der von Demosthenes Φιλ. Γ 72 gerühmten Gesandtschaft: οὐδὲ τοῦτ' ἄρχηςτον (τὸ χρόνους ἐμποιεῖν τοῖς πράγμαςιν) οὐδ' αἱ πέρυςι πρεςβεῖαι αἱ περὶ τὴν Πελοπόννηςον ἐκεῖναι καὶ κατηγορίαι, ἀς ἐγιὰ καὶ Πολύευκτος ὁ βέλτιςτος ἐκεινοςὶ καὶ Ἡγήςιππος [καὶ Κλειτόμαχος καὶ Λυκοθργος] καὶ οἱ ἄλλοι πρέςβεις περιήλθομεν, καὶ ἐποιήςαμεν ἐπιςχεῖν ἐκεῖνον καὶ μήτ' ἐπ' ᾿Αμβρακίαν ἐλθεῖν μήτ' εἰς Πελοπόννηςον ὁρμῆςαι.

Αίθελ. κ. Κτης. 95 (p. 486): ... ό Καλλίας.... λόγους διεξήλθε κατεςκευαςμένους ὑπὸ Δημοςθένους. εἶπε γὰρ ὡς ἥκοι ἐκ Πελοποννήςου νεωςτὶ τύνταγμα τυντάξας εἰς ἐκατὸν ταλάντων πρόσοδον ἐπὶ Φίλιππον, καὶ διελογίζετο ὅςον ἐκάςτους ἔδει τυντελεῖν, ᾿Αχαιοὺς μὲν πάντας καὶ Μεγαρέας ἐξήκοντα τάλαντα, τὰς δ᾽ ἐν Εὐβοία πόλεις ἀπάςας τετταράκοντα. 96: ἐκ δὲ τούτων τῶν χρημάτων ὑπάρξειν καὶ ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν. εἶναι δὲ πολλοὺς ἄλλους τῶν Ἑλλήνων οῧς βούλεςθαι κοινωνεῖν τῆς τυντάξεως. 97: πάντας δ᾽ ᾿Ακαρνᾶνας τυντεταγμένους ἐπὶ Φίλιππον ὑφ᾽ ἐαυτοῦ.... Υgl. [Demosth.] κατὰ ᾽Ολυμπιοδ. 24 (p. 1178): ... ἐπείςθητε ὑπὸ τῶν ῥητόρων εἰς ᾿Ακαρνανίαν ττρατιώτας ἐκπέμπειν.

Schaefer stützt seine Zweifel gegenüber den Angaben der Schol. Laur. zu Aisch. κ. Κτητιφ. 83 auf Demosth. Φιλιππ. Γ 28 (p. 118): ούτω δὲ κακῶς διακείμεθα (οἱ ελληνες) καὶ διορωρύγμεθα κατὰ πόλεις ὤςτ ἄχρι τῆς τήμερον ἡμέρας οὐδὲν οὔτε τῶν τομφερόντων οὔτε τῶν δεόντων πρᾶξαι δυνάμεθα, οὐδὲ τοιτήναι οὐδὲ κοινωνίαν βοηθείας καὶ φιλίας οὐδεμίαν ποιήςαςθαι, was aber als Wertschätzung eines noch nicht erreichten Bündnisses mit Theben aufgefaßt werden muß.

Böhnecke, Forschungen I 446. Lachmann, Gesch. Gr. II 130. Schaefer, Jahrbb. f. cl. Phil. 93, 27 ff. Demosth. u. seine Zeit II² 427 ff. Beloch, Att. Pol. 367. Kunz, Wiener Studien VI 52. Oberhummer, Akarnanien 130. v. Scala, Verh. d. 48. Vers. deutscher Philol. u. Schulmänner, 1895, 174. Beloch, Gr. Gesch. II 544.

210.

.342/1. Bund sicilischer Städte gegen Karthago.

Schon unter dem Archonten Lykiskos 344/3 hatten sich an Timoleon, der noch keinen Staat repräsentierte, Adranum, Tyndaris und der Tyrann Mamerkos von Katane angeschlossen:

Diodor XVI 19, 3: κατὰ δὲ τὴν Cικελίαν Τιμολέων μὲν 'Αδρανίτας καὶ Τυνδαρίτας εἰς ςυμμαχίαν προςλαβόμενος... (4) ... Μάμερκος ὁ τῶν Καταναίων τύραννος δύναμιν ἀξιόλογον ἔχων προςέθετο τῷ Τιμολέοντι.

Schon bei Münzen von Adranum tritt der myrtengekrönte Kopf der personifizierten Cικελία auf.

Grote, Gesch. Gr. VI 121. Arthur J. Evans, Numism. Chronicle 14 (1894), 238, 53. 236.

342/1 waren dann weitere Städte gefolgt (nach Diodor unter dem Archonten Sosigenes):

Diodor XVI 73, 2: τοῦ δὲ Τιμολέοντος αὐξομένου τῆ τε δυνάμει καὶ τῆ κατὰ τὴν ετρατηγίαν δόξη, αἱ μὲν Ἑλληνίδες πόλεις αἱ κατὰ τὴν Cικελίαν ἄπαςαι ὑπετάγηςαν τῷ Τιμολέοντι διὰ τὸ πάςαις τὰς αὐτονομίας ἀποδιδόναι, τῶν δὲ Cικελῶν καὶ Cικανῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὑπὸ τοὺς Καρχηδονίους τεταγμένων πολλαὶ διεπρεςβεύοντο πόλεις, επεύδουςαι παραληφθήναι πρὸς τὴν ευμμαχίαν.

Plut. Timol. 24: (Τιμολ.) τοὺς δὲ περὶ Δείναρχον καὶ Δημάρετον εἰς τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐξέπεμψεν ἐπικράτειαν, οἱ πόλεις πολλὰς ἀφιςτάντες τῶν βαρβάρων οὐ μόγον αὐτοὶ διῆγον ἐν ἀφθόνοις.

Unter diesen nichtgriechischen, sikelischen Städten, die sich Timoleon und Syrakus anschlossen, befand sich sicher Alaisa, wie der Münztypus und die Aufschrift erweist; wahrscheinlich schließst sich aber auch schon damals Herbessos an. Erst nach dem Frieden von 339 scheinen beigetreten zu sein Morgantine, Agyrion und Aitna, und damals erst muß sich der Nr. 214 behandelte westliche Bund gebildet, beziehungsweise an Syrakus angeschlossen haben.

Alaisa. Bronzemünzen zeigen auf der Vorderseite den Timoleon-Typus des Zeus Eleutherios, auf der anderen Seite die Inschrift ΑΛΑΙΣΙΝΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ.

Bronzemünzen zeigen auf der Vorderseite einen weiblichen Kopf (das Haar in einer cφενδόνη aufgeknüpft), die ΣΙΚΕΛΙΑ, auf der Rückseite die Inschrift ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΝ. Head, Coinage of Syracuse 37 ff.; Hist. num. 110.

Herbessos. Bronzemünzen von Herbessos zeigen die Sikelia und EPBEΣΣΙΝΩΝ, auf der Rückseite entweder den mannsköpfigen Stier oder einen Adler nach rechts, rückwärts auf eine Schlange blickend, die er zu fassen im Begriffe zu sein scheint.

Head, Hist. num. 125; Num. Chron. [1894] 14, Pl. VIII 3. Evans ebenda 233 ff.

Morgantine. Bronzemünzen von Morgantine zeigen die Sikelia, auf der Rückseite den Adler mit geöffneten Schwingen, die Schlange bereits in seinen Krallen haltend.

Head, Hist. num. 138; Num. Chron. [1894] 14, Pl. VIII 2. Evans ebenda 233 ff.

Der 'Diener des Zeus', ein schädliches Tier vernichtend, erscheint freilich schon in der Ilias Λ 200 als Siegesvorzeichen; aber hier ist offenbar besondere Beziehung auf ein Vorzeichen vor der Schlacht am Krimissos genommen: Plut. Timol. 26 οἱ δὲ μάντεις κατιδόντες ἀετοὺς δύω προςφερομένους, ὧν ὁ μὲν δράκοντα τοῖς ὄνυξιν ἔφερε διαπεπαρμένον, ὁ δὲ ἵπτατο κεκλαγώς μέγα καὶ θαρραλέον, ἐπεδείκνυον τοῖς στρατιώταις καὶ πρὸς εὐχὰς θεῶν καὶ ἀνακλήςεις ἐτράποντο πάντες.

Daraus kann wohl geschlossen werden, daß Herbessos wie Alaisa vor der Entscheidung dem Bunde beigetreten ist, nach dem Frieden aber statt des örtlichen mannsköpfigen Stieres gleich den ihm besonders nahe stehenden Morgantinern das Adlervorzeichen angenommen hat.

Die übrigen Glieder des Bundes, der gesamtsicilische Pläne verfolgt und unter syrakusanischem Einflusse steht, sind noch nicht zu ermitteln gewesen (Engyon, Entella, Leontinoi, Kamarina können vermutungsweise genannt werden).

Head, Coinage of Syr. 37 ff. Holm, Gesch. Gr. III 473. Evans bei Freeman, Hist. of Sicily IV 352. Beloch, Gr. Gesch. II 583.

211.

341. Bündnis zwischen König Philippos von Makedonien und Apollonia.

Justin XI 2, 1: Erat eo tempore rex Scytharum Atheas, qui cum bello Istrianorum premeretur, Massiliam a Philippo per Apollonienses petit, in successionem eum regni Scythiae adoptaturus.

Diodor XVI 71, 2: (Φίλιππος) ἔπαυςε τοῦ θράςους τοὺς Θράκας διόπερ αἱ τῶν Ἑλλήνων πόλεις ἀπολυθεῖςαι τῶν φόβων εἰς τὴν ςυμμαχίαν τοῦ Φιλίππου προθυμότατα κατετάχθηςαν.

Apollonia ist das heutige Sisebolu bei Burgas.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 449. Beloch, Gr. Gesch. II 546.

212.

341. Bündnis zwischen König Philippos von Makedonien und Odessos.

Dion Chrysostomos bei Iordanis de rebus Geticis 10: qua tempestate, Dione historico dicente, Philippus inopiam pecuniae passus, Odissitanam Moesiae civitatem instructis copiis vastare deliberat, quae tum propter viciniam Tomes Gothis erat subiecta. unde et sacerdotes Gothorum illi qui pii vocabantur, subito patefactis portis, cum citharis et vestibus candidis obviam sunt egressi, patriis diis, ut sibi propitii Macedonas repellerent, voce supplici modulantes. quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes stupescunt; et si dici fas est, ab inermibus terrentur armati. nec mora, soluta acie quam ad bellandum construxerant, non tantum ab urbis excidio removere, verum etiam et quos foris fuerant iure belli adepti reddiderunt foedereque inito ad sua reversi sunt.

Odessos auf der Stelle von Varna: CIL III 1, 762. S, 144 (Philol. 14, 423).

Böhnecke, Forschungen I 300. 304. 481. Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 449 ff.

213.

341. Bündnis Athens mit Byzantion und Abydos.

Demosth. π. τ. στεφ. 302 (p. 326): καὶ τὰ μὲν σῶσαι τῶν ὑπαρχόντων ἐκπέμποντα βοηθείας καὶ λέγοντα καὶ γράφοντα τοιαῦτα, τὴν Προκόννηςον, τὴν Χερρόνηςον, τὴν Τένεδον, τὰ δ' ὅπως οἰκεῖα καὶ σύμμαχ' ὑπάρξει πρᾶξαι, τὸ Βυζάντιον, τὴν Ἦρυδον, τὴν Εὔβοιαν;

Demosth. π. τ. στεφ. 88 (p. 255): άλλα τίς ην ό βοηθήσας τοῖς Βυ-Ζαντίοις καὶ σώσας αὐτούς; ὑμεῖς, ὧ ἄνδρες ᾿Αθηναῖοι.

280 (p.304): τομπολεμεῖν τοὺς Βυζαντίους μεθ' ήμῶν πρὸς ἐκεῖνον... 244 (p. 308): οὐδαμοῦ πώποθ', ὅποι πρεςβευτὴς ἐπέμφθην ὑφ' ὑμῶν ἐγώ, ἡττηθεἰς ἀπήλθον τῶν παρὰ Φιλίππου πρέςβεων, οὐκ ἐκ Θετταλίας, οὐκ ἐξ 'λλμβρακίας, οὐκ ἐξ 'λλυριῶν, οὐ παρὰ τῶν Θρακῶν βαςιλέων, οὐκ ἐκ Βυζαντίου, οὐκ ἄλλοθεν οὐδαμόθεν, οὐ τὰ τελευταῖα ἐκ Θηβῶν....

Diodor XVI 77, 2: ἐπὶ δὲ τούτων Φιλίππου Βυζάντιον πολιορκοῦντος, ᾿Αθηναῖοι μὲν ἔκριναν τὸν Φίλιππον λελυκέναι

218 Nr. 214. 215 (LVI). 341—340. Bündn. zw. Kön. Phil. v. Maked. u.

τὴν πρὸς αὐτοὺς ςυντεθεῖςαν εἰρήνην εὐθὺς δὲ καὶ δύναμιν ἀξιόλογον ἐξέπεμψαν βοηθήςουςαν τοῖς Βυζαντίοις....

Flathe, Gesch. Maced. I 225. Grote, Gesch. Gr. VI 363. Schaefer, Demosth. u. seine Zeit II² 482. 497.

214.

341. Bündnis zwischen König Philippos von Makedonien und König Artaxerxes III Ochos von Persien.

Arrian II 14, 2: ἐδήλου δὲ ἡ ἐπιστολή (des Dareios), ὅτι Φιλίππψ τε πρὸς ᾿Αρταξέρξην φιλία καὶ συμμαχία ἐγένετο ἐξ οῦ δὲ αὐτὸς (Δαρεῖος) βασιλεύει Περσῶν, οὖτε πέμψαι τινὰ ᾿Αλέξανδρον παρ᾽ αὐτὸν ἐς βεβαίωσιν τῆς πάλαι οὖςης φιλίας τε καὶ συμμαχίας.

Demosth. Φιλιππ. Α (also 351) 48 (p. 54): ήμῶν δ' οἱ μὲν περιιόντες μετὰ Λακεδαιμονίων φαςὶ Φίλιππον πράττειν τὴν Θη-βαίων κατάλυςιν καὶ τὰς πολιτείας διαςπᾶν, οἱ δ' ὡς πρέςβεις πέπομφεν ὡς βαςιλέα....

Artabazòs, der am Hofe Philipps gelebt hatte (Diod. XVI 34, 1), hat bei diesem Bündnis wohl eine hervorragende Rolle gespielt.

Schaefer, Demosth. u. seine Zeit II² 33. Nöldeke, Aufsätze zur pers. Gesch. 79. Beloch, Gr. Gesch. II 604.

215 (LVI).

341/40. Bündnis zwischen Athen und Eretria.

Zwei Bruchstücke von pentelischem Marmor, bei dem ersten (a) der linke Rand erhalten, das zweite (b) rechts unversehrt (0,12 d.). Zeilenlänge von a: 39 Buchstaben.

3.	[cυμβ]-
	όλων καὶ .ια [οἱ τύμμα]-
	χοι συνετάξαντ[ο — — — — —]
	όμόςαι δὲ τὴν ςυν[θήκην Ἐρετριέων τήν τε βουλὴν]
	τοὺς πεντακοςίο[υς καὶ — — — —]
5	άρχὰς ἁπάςας κα[ὶ — — ὁ δὲ ὅρκος ἔςτω ὅδε:]
	έμμενῶ τἢ τυμμ[αχία καὶ τυνθήκὴ πρὸς τὸν δῆμ]-
	ον τὸν ᾿Αθηναίων [καὶ τοὺς ςυμμάχους δικαίως καὶ]

```
άδόλως καὶ ἐάν τ[ις ἴῃ ἐπὶ τὴν χώραν τὴν Ἀθηναίω]-
   ν ἢ τοὺς ςυμμάχο[υς τοὺς ᾿Αθηναίων ἢ καταλύῃ τὸν]
10 δήμον τὸν ᾿Αθηνα[ίων, βοηθήςω παντὶ ςθένει κατά τ]-
   δ ουνατόν· ἐπομν[ύναι δὲ τὸν νόμιμον ὅρκον ἐκατέ]-
   ρωθι άποδοῦναι δ[ε τοὺς ὅρκους Αθηναίων τήν τε β]-
   ουλὴν καὶ τὰς ἀρχ[ὰς τοῖς πρέςβεςι έλέςθαι δὲ πρ]-
   έςβεις πέντε τ[ὸν δημον ἐξ ᾿Αθηναίων ἁπάντων αὐτ]-
15 ίκα μάλα οἵτιν[ες ἀπολήψονται τοὺς ὅρκους παρὰ]
   'Ερετριέων' ἀνα[γράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφιςμα.....]
   ...τὸν γρα[μματέα - -]
b. [οίδε ὤμοcαν 'Ερετριέων (?)]
                  - — — ρη(φ) — — -
                     η]ς 'Αχερ(δουντόθεν?)
            — μ[έν]ης Χοιρ(εάτης?)
         5 'Aλ]κίας ἐκ Χ[υτ] —
           'Ιπποςθέν[ης 'Α]μ[ι]νθ(ουντόθεν?)
            Ξενότιμος . . . . αι
           Κλέαρχος 'Α — —
           Φιλέας Z\alpha[\rho](ητρ -)
        10 ἵππαρχος Α....μο —
           καὶ [οί] iππ[εῖc]
          ταξίαρχοι
           €..ρ.γος....ρ.ι
           Δή[μαρ]χος Έ.. ήθεν
```

15 'Ερ[άςιπ]πος . . . ρθεν

ή βουλή.

 Δ [ημοκράτ]ης Εὐφον[τ] — C[.... Cτ]υρόθεν(?)

a Köhler, CIA IV 2, 116 b. — b Lolling, SBBA 1887, 1070. CIA IV 2, 116 c. — Zusammengehörigkeit von a b von Wilhelm und Köhler erkannt. Erg. Köhlers mit Ausnahme von a 6, 9, 11, 13 (S.). 11 έκατέρωθε = έκατέρωθεν (έκάτερθε).

CIA II 65 steht trotz gleicher Buchstabenanzahl in keiner Verbindung zu dem vorliegenden Vertrag, wie Wilhelm aus dem Schriftcharakter mit Sicherheit erkannt hat.

Schol. Aisch. κ. Κτης. 108: ἐπὶ Νικομάχου ἄρχοντος (341/0) Φιλίππου βαςιλεύοντος ἔτος κ΄ 'Αθηναῖοι ςτρατεύςαντες εἰς Εὔβοιαν Φωκίωνος

сτρατηγούντος τόν τε τύραννον τῶν Ἐρετριέων Κλείταρχον ἀπέκτειναν καὶ τὴν πόλιν τοῖς Ἐρετριεύςι παρέδωκαν καὶ δημοκρατίαν κατέςτηςαν.

Schaefer, Demosth. u. s. Zeit II² 494 ff. Busolt, Der zweite att. Bund 862. Beloch, Gr. Gesch. II 549.

216 (LVII).

Metag. (August) 339. Bündnis zwischen Athen und Theben.

Verhandlungen zu Athen: Demosth. π. τ. ατεφ. 169—170 (p. 284 ff.), des Demosthenes und der übrigen Gesandten zu Theben: Demosth. π. τ. ατεφ. 211—213 (p. 298 ff.), Aisch. κ. Κτης. 137—140.

Aisch. κ. Κτης. 142 (p. 534): ταῦτα μὲν (Δημοςθένης) τὰ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος ἀπεκρύψατο, προςποιηςάμενος δὲ μέλλειν τὴν ςυμμαχίαν γενήςεςθαι οὐ διὰ τοὺς καιροὺς ἀλλὰ διὰ τὰς αύτοῦ πρεςβείας πρώτον μὲν ςυνέπειςε τὸν δήμον μηκέτι βουλεύεςθαι, ἐπὶ τίςι δεῖ ποιεῖςθαι τὴν ςυμμαχίαν, ἀλλ' ἀγαπᾶν μόνον εὶ γίνεται, τοῦτο δὲ προλαβών ἔκδοτον μὲν τὴν Βοιωτίαν πάςαν ἐποίηςε Θηβαίοις, γράψας ἐν τῷ ψηφίςματι ἐάν τις άφιςτήται πόλις άπὸ Θηβαίων, βοηθεῖν Άθηναίους Βοιωτοῖς τοῖς ἐν θήβαις, τοῖς ὀνόμαςι κλέπτων καὶ μεταφέρων τὰ πράγματα (143) δεύτερον δὲ τῶν εἰς τὸν πόλεμον άναλωμάτων τὰ μὲν δύο μέρη ὑμῖν ἀνέθηκεν, οίς ἤςαν άπωτέρω οἱ κίνδυνοι, τὸ δὲ τρίτον μέρος Θηβαίοις, δωροδοκών ἐφ' ἐκάςτοις τούτων, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τὴν μὲν κατὰ θάλατταν ἐποίηςε κοινήν, τὸ δ' ἀνάλωμα ἴδιον ὑμέτερον, τὴν δὲ κατὰ γῆν, εἰ μὴ δεῖ ληρεῖν, ἄρδην φέρων ἀνέθηκε Θηβαίοις. 145: δεύτερον δὲ καὶ πολὺ τούτου μεῖζον ἀδίκημα ἠδίκηςεν, ὅτι τὸ βουλευτήριον τὸ τῆς πόλεως καὶ τὴν δημοκρατίαν ἄρδην ἔλαθεν ὑφελόμενος καὶ μετήνεγκεν εἰς Θήβας είς την Καδμείαν, την κοινωνίαν των πράξεων τοίς Βοιωτάρχαις ςυνθέμενος.

Aisoh. κ. Κτης. 84 (p. 478): ναί, άλλά χαλκοῖς καὶ ἀδαμαντίνοις τείχεςιν, ώς αὐτός φηςι, τὴν χώραν ἡμῶν ἐτείχιςε, τἢ τῶν Εὐβοέων καὶ Θηβαίων $\frac{1}{2}$ τῶν Θηβαίων κτέ.

106 (p. 197): (Δημοςθένης)... ἄδικον δὲ καὶ οὐδαμῶς ἴςην τὴν πρός Θηβαίους τυμμαχίαν γράψας.

289 (p. 633): τής δυςτυχεςτάτης ςυμμαχίας.

Justin IX 3, 5: ubi vero (Philippus) ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert: quorum causae Thebani se iunxere, metuentes, ne victis Atheniensibus veluti vicinum incendium belli ad se transiret. facta igitur inter duas paullo ante infestissimas civitates societate....

Τheopompos (fg. 239 FHG I 319) bei Plut. Demosth. 18: ούτω δὲ μέγα καὶ λαμπρὸν ἐφάνη τὸ τοῦ ῥήτορος ἔργον, ὥςτε τὸν μὲν Φίλιππον εὐθὺς ἐπικηρυκεύεςθαι δεόμενον εἰρήνης, ὀρθὴν δὲ τὴν Ἑλλάδα γενέςθαι καὶ τυνεξαναςτῆναι πρὸς τὸ μέλλον, ὑπηρετεῖν δὲ μὴ μόνον τοὺς στρατηγοὺς τῷ Δημοςθένει ποιοῦντας τὸ προςταττόμενον, ἀλλὰ καὶ τοὺς Βοιωτάρχας, καὶ διοικεῖςθαι τὰς ἐκκληςίας ἀπάςας οὐδὲν ῆττον ὑπ' ἐκείνου τότε τὰς Θηβαίων ἢ τὰς ᾿Αθηναίων.

Diodor XVI 84, 5: ἐν ἡμέραις γὰρ δυςὶ προςδόκιμος ἢν ὁ βαςιλεὺς ἥξειν εἰς τὴν ἀττικήν, καὶ τῆς ὁδοιπορίας οὔςης διὰ τῆς Βοιωτίας, ἡ παρὰ τῶν Βοιωτῶν συμμαχία μόνη κατελείπετο.... 85, 1: τοῦ δὲ δήμου τὸν λόγον ἀποδεξαμένου, καὶ τοῦ περὶ τῆς πρεςβείας ψηφίςματος ὑπὸ Δημοςθένους γραφέντος, ὁ μὲν δῆμος ἐζήτει τὸν δυνατώτατον εἰπεῖν ὁ δὲ Δημοσθένης ὑπήκους προθύμως πρὸς τὴν χρείαν. τέλος δ' ὀξέως πρεςβεύςας καὶ πείςας ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἀθήνας. ὁ δὲ δῆμος τῆ τῶν Βοιωτῶν συμμαχίᾳ διπλαςιάςας τὴν προϋπάρχουςαν δύναμιν....

Böhnecke, Forschungen 1 524. Grote, Gesch. Gr. VI 391 ff. Beloch, Att. Pol. 229. Beloch, Gr. Gesch. II 560.

217 (LVIII). '

339. Frieden zwischen Timoleon (Syrakus) und Karthago.

Friedensurkunde wohl von Timaios benützt, wie vermutlich auch bei Nr. 94.

Diodor XVI 82: μετὰ δὲ ταῦτα τῶν Καρχηδονίων διαπρεςβευςαμένων καὶ πολλὰ δεηθέντων, ςυνεχώρηςεν (erg. Τιμολέων) αὐτοῖς τὴν εἰρήνην, ὥςτε τὰς μὲν Ἑλληνίδας πόλεις ἁπάςας ἐλευθέρας εἶναι, τὸν δὲ κλυκον καλούμενον ποταμόν δριον είναι τής έκατέρων ἐπικρατείας μὴ ἐξεεῖναι δὲ Καρχηδονίοις βοηθήςαι τοῖς τυράννοις πολεμοῦςι πρὸς Cupaκοςίους.

Plut. Timol. 34: ἐκ δὲ τούτου Καρχηδόνιοι μὲν εἰρήνην ἐποιήςαντο πρὸς αὐτὸν δεηθέντες, ὥςτε τὴν ἐντὸς τοῦ $\langle A \rangle$ λύκου χώραν ἔχειν καὶ τοῖς βουλομένοις ἐξ αὐτῆς μετοικεῖν πρὸς Cupaκocίους χρήματα καὶ γενεὰς ἀποδιδόντες καὶ τοῖς τυράννοις ἀπειπάμενοι τὴν ςυμμαχίαν.

('A)λύκου Cluver, Antiq. Sic. 159, hdschr. Λύκου.

Das Gebiet von Akragas wird dadurch zum Teil den Karthagern überwiesen, Selinus und Himera bleiben karthagisch.

Irriges berichtet Corn. Nep. Timol. 2: hoc (d. i. Hiceta) superato Timoleon maximas copias Karthaginiensium apud Crimissum flumen fugavit ac satis habere coegit, si liceret Africam obtinere, qui iam complures annos possessionem Siciliae tenebant.

Lachmann, Gesch. Gr. II 325. Grote, Gesch. Gr. VI 147. Volquardsen, Untersuch. 96 ff. Meltzer, Gesch. der Karth. I 335. 516 ff. Holm, Gesch. Gr. III 460. Freeman, Hist. of Sic. IV 335.

218.

338. Erweiterung des sicilischen Bundes.

Diodor XVI 82, 4: (Τιμολ.) τυράννους ριζολογήςας, τὰς πόλεις ἐλευθερώςας εἰς τὴν ςυμμαχίαν προςεδέξατο.

Von diesen befreiten Städten können zwei benannt werden: Agyrion, dessen Tyrann Apolloniades vertrieben wurde, und Aitna, dessen Herren (seit Dionys' Zeiten: Diod. XIV 58, 2), die Campaner, verjagt wurden. Dann erst können diese Städte den folgenden Münztypus angenommen haben.

Aitna. Bronzemünzen zeigen den Timoleon-Typus des Zeus Eleutherios.

Head, Hist. num. 104.

Agyrion. Bronzemünzen tragen den Timoleon-Typus des Zeus Eleutherios.

Head, Hist. num. 109.

Diesem Bunde schließen sich nun auch die Städte an, die statt der Sikelia eine andere merkwürdige Personifikation der Einheit auf ihren Münzen tragen. Vorderseite: OMONOIA. Weiblicher Kopf nach rechts, mit der Myrtenkrone, das Hinterhaar lose, mit Ohrring und Halsschnur.

Rückseite: KIMIΣΣ unter einem lodernden Altar, der mit Lorbeer umkränzt ist; über demselben auf jeder Seite des Feuers Hörner oder Vorsprünge, wie der vordere Teil von zwei Hirschköpfen geformt; die Augensprossen des linken teilweise sichtbar. Auf jeder Seite des Altars zwei Lorbeerzweige. Gewicht: 1,94 gr.

Numism. Chron. [1896] 16, Pl. IX 13. Vgl. Evans ebenda 140 ff.

Die Ähnlichkeit mit der personificierten Cικελία leuchtet sofort ein: deshalb wird hier, obwohl EOMONOIA sich auch auf Münzen von Metapont des 5. Jahrh. findet (Brit. Mus. Cat. Italy 250 nr. 59), doch eine aktuellere Bedeutung der ὁμόνοια, eine Beziehung auf den wiedergekehrten Frieden anzunehmen sein. KIMIΣΣ — Krimissos wird in erster Linie auf Segesta raten lassen (vgl. Lykophron 961. Verg. Aen. V 38. Serv. ad Aen. I 550. Dionys. I 57. Ailian. Ποικ. ίστ. II 33. Tzetzes in Lycophr. 961). Eine Münze von Panormos, die gleichfalls die ὁμόνοια trägt (Catalogo del Mus. Naz. di Napoli, Medaglie nr. 4726. 4727), eine andere, die den lodernden Altar zeigt (Num. Chron. 16, Pl. IX 14), beide freilich nach 254, dem Beginn der Römerherrschaft, geprägt, machen Panormos als zweites Glied dieses wohl hier einzureihenden Bundes wahrscheinlich.

Lachmann, Gesch. Gr. II 327. Evans bei Freeman, Hist. of Sic. IV 349 ff. Beloch, Gr. Gesch. II 589. Evans, Numism. Chron. [1896] 16, Pl. IX.

Nachträge.

Seite 29.

40a.

Um 513. Bündnis zwischen Hippias von Athen und Hippoklos von Lampsakos.

Athen und Lampsakos prägen Münzen, die das Haupt der janusköpfigen Göttin, die Augen en face, mit goldenen Ohrgehängen geziert zeigen, wie auf den ältesten Silbermünzen von Lampsakos (Brit. Mus. Cat. Mys. Pl. XVIII 10), auf der Rückseite Athene, das Auge en face, mit dem athenischen Helm; AOE.

Trihemiobolos von Lampsakos AR 1. 1,55 (Obolos von 1,01 Gr. Cat. Mys. p. 80 n. 18) im Museum von Athen (Numism. Chron. [1895] 15, Pl. VII 8 vgl. 172). Trihemiobolen von Athen: 1,09 Brit. Mus. Cat. Attica p. 5 n. 29. Pl. II 10. — 0,98 Cab. de France, Revue num. 1843, p. 424.

Die Vereinigung der Schutzgöttinnen von A. und L. ist durch ein Dynastenbundnis erklärt:

Τουκνά. VI 59: δ Ίππίας διὰ φόβου ἤδη μάλλον των — πρός τὰ ἔξω — διεςκοπεῖτο, εἴποθεν ἀςφάλειάν τινα ὁρψη μεταβολής γενομένης ὑπάρχουςάν οἱ. Ἱππόκλου γοῦν τοῦ Λαμψακηνοῦ τυράννου Αἰαντίδη τῷ παιδὶ θυγατέρα ἐαυτοῦ μετὰ ταῦτα ᾿Αρχεδίκην ᾿Αθηναῖος των Λαμψακηνῷ ἔδωκεν, αἰςθανόμενος αὐτοῦς μέγα παρὰ βαςιλεῖ Δαρείψ δύναςθας.

Dieses Ansehen stammt von den Diensten, die Hippoklos auf dem Skythenauge 515 4 erwies: Herod. IV 138. Six, Numism. Chron. [1895] 15, 172 ff. Über die Verbindung zwischen Hippias und Sparta, auf die Six ebenda Münzen mit Athene und der arkadischen Hera (?) bezieht, vgl. Teil II. Seite 36.

49 a.

473. Bündnis zwischen Tegea und Argos.

Herod. IX 35: οἱ δὲ πέντε ἀγῶνες (die Tisamenos weissagt) οἵδε ἐγένοντο εἶς μὲν καὶ πρῶτος οὖτος ὁ ἐν Πλαταιῆςι, ἐπὶ δὲ ὁ ἐν Τεγέῃ πρὸς Τεγεήτας τε καὶ ᾿Αργείους γενόμενος.

Strabo IX 6, 19 p. 377: 'Αργεῖοι μετὰ Κλεωναίων καὶ Τεγεατῶν ἐπελθόντες ἄρδην τὰς Μυχήνας ἀνεῖλον καὶ τὴν χώραν διενείμαντο.

Curtius, Gr. Gesch. II⁸ 165. 829. Busolt, Gr. Gesch. II¹ 875.

```
Seite 37. Nr. 51: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 72, 297.

" 38. Nr. 52: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 298.

" 38. Nr. 53 (VI): Busolt, Gr. Gesch. III 1, 300, n.

" 39. Nr. 54: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 301.

" 39. Nr. 55: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 258. 312 ff.

" 40. Nr. 56 (VII): Busolt, Gr. Gesch. III 1, 333, 2. 592.

" 42. Nr. 57 (VIII): Busolt, Gr. Gesch. III 1, 521.

" 44. Nr. 59: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 339.

" 45. Nr. 60: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 339.

" 46. Nr. 61: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 424.

" 48. Nr. 63: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 436 ff.
```

445. Vertrag zwischen Athen und Samos.

a) Bruchstück von pentelischem Marmor, rings gebrochen, 0,30 m hoch, 0,12 m lang, 0,06 (?) m dick, auf der Burg ausgegraben.

```
- - 0 - - | - - ανι - - | - - ικε - - |

5 - - Λημνο - - | - - καθά(π)[ερ] - - - | - - - οι κατα - - | - - δὲ

10 ἐν τ[ῆ] - - | - - οι δέκα - - | - - ρον οὐ παρ

- - | - [α]ὐτο(ὑ)c ᾿Αθην - - | - [α]ὐτῶν ὅc[ο] - - | - να ὁ δ[ῆμοc] - - | - c - - |

Pittakis, Eph. 3866. CIA I 86.
```

b) Rings gebrochenes Bruchstück einer 11 cm dicken Marmorplatte, auf der Burg beim Erechtheion ausgegraben.

```
    — ης : Τλημ — —
    — ς : βο(υ)λὴ ἦρχε τοῦ —
    ος ἐγραμμάτευε 'Ρα[μνούςιος].
```

von Scala, Staatsverträge.

Nach Lolling VI 1 p. 125. 557.

Diese Stücke und ein unveröffentlichtes Bruchstück hat Wilhelm nach freundlicher brieflicher Mitteilung als Bruchstücke des Vertrages zwischen Samos und Athen erkannt und zusammengesetzt.

- Seite 49. Nr. 64: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 536.
 - 49. Nr. 65: Busolt, Gr. Gesch. III 1, 586.
 - " 50. Nr. 68. Drei kleine zugehörige Bruchstücke, von denen eines in der Mitte, das zweite rechts unten anpast, das dritte den unteren Rand enthält, sind von Wilhelm gefunden und von mir inzwischen in Athen abgeklatscht worden.
 - " 62. Nr. 81 (XIV). Ein zugehöriges Bruchstück wurde von Wilhelm gefunden, das gleichfalls von mir in Athen abgeklatscht wurde.
 - 82. Nr. 89 (XX). Wilhelm hat zu dieser Urkunde des Bündnisses zwischen Athen und Argos mehrere neue Bruchstücke gefunden, deren eines Präskripte und die erwartete Datierung €ὄφεμος ἐρχε enthält.
 - "87. Nr. 93 (XXII). Das Bruchstück CIA I 113 ist von Wilhelm als zugehörig (rechts oben) erkannt worden; es ist jetzt stärker beschädigt.

4 Ich erkenne auf dem Steine das ausgesprungene A ganz deutlich. Endlich past ein noch unveröffentlichtes Bruchstück links unten dazu, das Wilhelm gefunden hat und in seinen Attischen Studien veröffentlichen wird. — Die noch als im Museum der Archäolog. Gesellschaft befindlich aufgeführten Stücke sind nun in das Epigraphische Museum übertragen. Verweisungen auf Michel sind unterblieben.

- " 127. Nr. 137 (XXXII) lies XXXI.
- " 174. Nr. 177. B. Zeile 3 lies Αἰcχίνη[c].

```
\frac{1}{2}, \frac{1}{2} \frac{
```

, 7 ,, Θετ[ταλιωτῶν].

8 ,, π(έ)ζαρχο[ι].

- " 188. Nr. 187. Zeile 23 lies πο[λέμψ].
- " 192. Nr. 190 lies 356/5 statt 359.

ď .

• .

-				
		•		
		,		
			•	
·				÷
•				
·				
•				
•				
•				
•				

. ! .

• • • .

		•
	٠	

